განათლების, მეცნიერებისა და
ახალგაზრდობის სამინისტრო

მსოფლიოს ისტორია

7

მასწავლებლის წიგნი

პირველი ნაწილი



ჯაბა სამუშია, მაია ღამბაშიძე, ემილ ავდალიანი

მსოფლიოს ისტორია 7

მასწავლებლის წიგნი
პირველი ნაწილი

მასწავლებლის წიგნი შექმნილია
საქართველოს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სამინისტროს მიერ

საქართველოს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სამინისტრო
თბილისი
2026

მსოფლიოს ისტორია
VII კლასი, პირველი ნაწილი
მასწავლებლის წიგნი

საქართველოს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სამინისტრო
პირველი გამოცემა, თბილისი, 2026

ავტორები:
ჯაბა სამუშია, მაია ღამბაშიძე, ემილ ავდალიანი

სამეცნიერო რეცენზენტი: როინ მეტრეველი
ექსპერტ-კონსულტანტები: დავით მალაზონია, ნიკოლოზ გურგენიძე, ნინო მიმინოშვილი, ლალი მექერიშვილი
ფსიქოლოგ-მეთოდისტი: მზია წერეთელი
რედაქტორი: ნათელა დვალი
ილუსტრატორი: მარიამ ებრალიძე
დამკაბადონებელი: თამარ სტეფნაძე

მასწავლებლის წიგნი შედგენილია VII კლასის მსოფლიოს ისტორიის სახელმძღვანელოს პირველი ნაწილის მიხედვით. ის განკუთვნილია მეშვიდე კლასის მასწავლებლებისათვის და შექმნილია ეროვნული სასწავლო გეგმის მოთხოვნების შესაბამისად.

მსოფლიოს ისტორიის VII კლასის სახელმძღვანელოს კომპლექტის შემადგენლობა:
მოსწავლის წიგნი – I და II ნაწილი;
მოსწავლის რვეული – I და II ნაწილი;
მასწავლებლის წიგნი – I და II ნაწილი.

განათლების, მეცნიერებისა და
ახალგაზრდობის სამინისტრო

© საქართველოს განათლების, მეცნიერებისა და ახალგაზრდობის სამინისტრო

სარჩევი

წინასიტყვაობა 6

მასწავლებლის წიგნის სტრუქტურა 7

ნაწილი I. შესავალი – მეთოდური გზამკვლევი 7

1. წინასიტყვაობა 10
2. როგორ ვისარგებლოთ მასწავლებლის წიგნით 10
3. მეთოდოლოგიური პრინციპები 11
4. როგორ ვიმუშაოთ მსოფლიო ისტორიის სტანდარტით 13
5. შეფასება 15
6. დიფერენცირებული სწავლება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი 16
7. ინტეგრირებული გაკვეთილების დაგეგმვა 17
8. მეთოდოლოგიური სიახლეები 17

ნაწილი II. სახელმძღვანელოს თემატური ანალიზი 19

1. სახელმძღვანელოს აგებულება 19
2. თემატური მიმოხილვა 20
3. სამიზნე ცნებების განაწილება 22
4. სავარაუდო კალენდარული გეგმა 23
5. სემესტრის სამი საკვანძო მომენტი 24
6. ორი კურსის სინქრონული სწავლება 25

ნაწილი III. გაკვეთილების სცენარები 26

1. ისტორია – გზა წარსულიდან დღევანდელობამდე 28
2. ქრონოლოგია, კალენდარი და წელთაღრიცხვა 35
3. მომთაბარეობიდან ცივილიზაციამდე 44
4. შუმერი 52
5. აქადი და ბაბილონი 61
6. ასურეთი 70
7. ძველი ეგვიპტე 79
8. ხეთების სამეფო 87
9. ხური და ურარტუ 95
10. ფინიკიელები და ებრაელები 104
11. აქემენიანთა ირანი 113
12. ძველი ინდოეთი 122
13. ძველი ჩინეთი 131

ნაწილი IV. პროექტული დავალებები 139
პროექტული დავალების ადგილი სასწავლო პროცესში 139
პროექტი 1 (პარაგრაფები 3-7). მდინარემ შექმნა ცივილიზაცია 139
პროექტი 2 (პარაგრაფები 5, 6, 11, 13). როგორ იმართებოდა დიდი იმპერია 146
ინსტრუქცია მასწავლებლისთვის 146

ნაწილი V. დანართები 151
დანართი 1. მეთოდების ცნობარი 151
დანართი 2. შეფასების ინსტრუმენტების ნიმუშები 153
დანართი 3. სასწავლო რესურსების ნუსხა 155

წყაროები და სამეცნიერო ლიტერატურა: 156

წინასიტყვაობა

მასწავლებლის წიგნი შედგენილია VII კლასის მსოფლიო ისტორიის სახელმძღვანელოს პირველი ნაწილის მიხედვით და მოიცავს პირველი სემესტრის სასწავლო მასალას: ცამეტ პარაგრაფსა და მათზე აგებულ გაკვეთილების სცენარებს.

წიგნის მიზანია, მასწავლებელს შესთავაზოს ეროვნული სასწავლო გეგმის მოთხოვნების პრაქტიკული განხორციელების გზები. სტანდარტი განსაზღვრავს, რა უნდა შეეძლოს მოსწავლეს საბაზო საფეხურის ბოლოს; სახელმძღვანელო წარმოადგენს სასწავლო შინაარსს; მასწავლებლის წიგნი კი ამ ორ კომპონენტს ერთმანეთს უკავშირებს. თითოეულ სცენარში მითითებულია, სტანდარტის რომელი შედეგი, ცნება და შედეგის მისაღწევი ინდიკატორი მუშავდება გაკვეთილზე, რა შედეგს უნდა მიაღწიოს მოსწავლემ და რა კრიტერიუმებით შეფასდეს მიღწეული შედეგი.

სახელმძღვანელოს კომპლექტი სამი კომპონენტისგან შედგება. მოსწავლის წიგნი წარმოადგენს სასწავლო შინაარსს; მოსწავლის რვეული შეიცავს დავალებებს, რომლებიც, სახელმძღვანელოს პარალელურად, ცოდნისა და უნარების დამუშავებას ემსახურება; მასწავლებლის წიგნი კი მასწავლებელს ეხმარება შეარჩიოს მისთვის სასურველი აქტივობები და მოარგოს მის მიერ დაგეგმილ საგაკვეთილო პროცესს. თითოეულ სცენარში განსაზღვრულია, რვეულის რომელი დავალება სრულდება საკლასო მუშაობის ეტაპზე და რომელი ეძლევა მოსწავლეს საშინაო დავალებად.

წიგნი ხუთი ნაწილისგან შედგება. პირველ ნაწილში წარმოდგენილია მეთოდური საფუძვლები: სტანდარტთან მუშაობის პრინციპები, შეფასების, დიფერენცირებული სწავლებისა და ინტეგრირებული გაკვეთილების დაგეგმვის საკითხები. მეორე ნაწილი შეიცავს სახელმძღვანელოს თემატურ ანალიზსა და სავარაუდო კალენდარულ გეგმას. მესამე ნაწილი წიგნის ძირითადი ნაწილია: მასში თავმოყრილია ცამეტი გაკვეთილის სცენარი. მეოთხე ნაწილში წარმოდგენილია ორი პროექტული დავალება, მეხუთეში კი – დამხმარე მასალა: მეთოდების ცნობარი, შეფასების ინსტრუმენტების ნიმუშები და სასწავლო რესურსების ნუსხა.

წიგნში წარმოდგენილი მასალა სარეკომენდაციო ხასიათისაა. სცენარები ერთ შესაძლო გადაწყვეტას გვთავაზობს და მასწავლებელს შეუძლია, საკუთარი კლასის შესაძლებლობების, სასწავლო გარემოსა და დროის რესურსის გათვალისწინებით შეცვალოს აქტივობა, გადაანაწილოს დრო ან განსხვავებული მიდგომები გამოიყენოს. შემოთავაზებული სცენარების ცვლილებისას მნიშვნელოვანია რამდენიმე პირობის დაცვა: გაკვეთილის კავშირი სტანდარტის ინდიკატორთან, მოსწავლის დამოუკიდებელი მუშაობისთვის გამოყოფილი დრო და გაკვეთილის მიზანი.

წიგნზე მუშაობისას გათვალისწინებულია მეშვიდე კლასის მოსწავლის ასაკობრივი შესაძლებლობები: აქტივობების ხანგრძლივობა, დავალებების მოცულობა და ეტაპობრივი მხარდაჭერის საჭიროება გრძელვადიანი სამუშაოს შესრულებისას.

მასწავლებლის წიგნის სტრუქტურა

ნაწილი I. შესავალი – მეთოდური გზამკვლევი

ეს ნაწილი მასწავლებელს სთავაზობს პასუხს ოთხ მთავარ შეკითხვაზე: რა უნდა ისწავლოს მოსწავლემ, როგორ მიაღწიოს შედეგს, როგორ შევამოწმოთ შედეგი და როგორ ვიმოქმედოთ, როცა მოსწავლეთა საჭიროებები განსხვავებულია. პირველ ნაწილში განხილულია შემდეგი საკითხები:

1. წინასიტყვაობა – ვისთვის დაიწერა წიგნი, რა ამოცანას ემსახურება და როგორ უკავშირდება ერთმანეთს მოსწავლის წიგნი და მოსწავლის რვეული. აქვე ერთი პარაგრაფის მაგალითზე ნაჩვენებია, როგორ გარდაიქმნება სტანდარტის ინდიკატორი გაკვეთილის შედეგად, აქტივობად და შეფასების კრიტერიუმად.

2. როგორ ვისარგებლოთ მასწავლებლის წიგნით – წიგნის აგებულება და ნავიგაცია, თითოეული გაკვეთილის სცენარის თორმეტი ნაწილი, მომზადების ოთხი ნაბიჯი შეზღუდული დროის პირობებში, ოთხი ტიპური სიტუაცია, როცა სცენარის შეცვლა გჭირდებათ და სცენარების სარეკომენდაციო ხასიათი.

3. მეთოდოლოგიური პრინციპები – რას ეყრდნობა მოსწავლისა და მასწავლებლის წიგნები: სამიზნე ცნებებზე დაფუძნებული სწავლება, წყაროებზე მუშაობა, კვლევითი და ღირებულებითი კომპონენტი, კავშირი თანამედროვეობასთან.

4. როგორ ვიმუშაოთ VII კლასის მსოფლიო ისტორიის სტანდარტით – სტანდარტის აგებულება (ექვსი სამიზნე ცნება და ექვსი შედეგი ინდიკატორებით), ინდიკატორიდან გაკვეთილის შედეგამდე და შეფასების კრიტერიუმამდე მიმავალი სამი ნაბიჯი, სტანდარტის ძლიერი და გასათვალისწინებელი მხარეები.

5. შეფასება – განმავითარებელი და განმსაზღვრელი შეფასების ადგილი გაკვეთილზე, დაკვირვების ფურცელი, უკუკავშირის ნიმუშები, ინდიკატორის კრიტერიუმად გარდაქმნა და შეფასების რუბრიკის შედგენის წესი.

6. დიფერენცირებული სწავლება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი – მრავალდონიანი დავალებები, მხარდამჭერი სტრატეგიები იმ სირთულის მიხედვით, რომელსაც პასუხობს, წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები.

7. ინტეგრირებული გაკვეთილების დაგეგმვა – რომელ საგნებთან იკვეთება ბუნებრივი კავშირები (გეოგრაფია, მათემატიკა, მოქალაქეობა, ქართული ენა და ლიტერატურა, ბიოლოგია, მუსიკა), დაგეგმვის ოთხი ნაბიჯი და ორი სრულად აღწერილი ნიმუში.

8. რა არის ახალი – სახელმძღვანელოსა და მასწავლებლის წიგნის ძირითადი თავისებურებები წინა თაობის სახელმძღვანელოებთან შედარებით.

ნაწილი II. სახელმძღვანელოს თემატური ანალიზი

ეს ნაწილი სახელმძღვანელოს შინაარსს სარჩევის მიხედვით მიმოიხილავს და მასწავლებელს სასწავლო მასალაში ორიენტირებაში ეხმარება. მეორე ნაწილში განხილულია შემდეგი საკითხები:

1. სახელმძღვანელოს აგებულება – ცამეტი პარაგრაფი, რუბრიკების სისტემა („წყარო“, „მეცნიერის თვალსაზრისი“, „ლექსიკონი“, „ეს საინტერესოა“, „კითხვა“, „დავალება“) და მოსწავლის რვეულის ადგილი.

2. თემატური მიმოხილვა – მასალა ხუთ შინაარსობრივ ბლოკადაა განხილული; თითოეულზე მოცემულია, რას მოიცავს, რომელი ცნებები მუშავდება და რა ფუნქცია აქვს მას სემესტრულ დატვირთვაში.

3. სამიზნე ცნებების განაწილება – ცხრილი, რომელშიც ჩანს, რომელ პარაგრაფში რომელი ცნება მუშავდება ძირითადად და რომელი აქტიურდება დამატებით.

4. სავარაუდო კალენდარული გეგმა – გაკვეთილებისა და პროექტების განაწილება პირველი სემესტრის მიხედვით და მითითება იმის შესახებ, რისი შემცირებაა მიზანშეწონილი გეგმიდან გადახვევის შემთხვევაში.

5. სემესტრის სამი საკვანძო მომენტი – ის მონაკვეთები, სადაც მუშაობის ხასიათი იცვლება, და მასწავლებლის კონკრეტული მოქმედება თითოეულ მათგანზე.

6. ორი კურსის სინქრონული სწავლება – ის ადგილები, სადაც მსოფლიო ისტორიისა და საქართველოს ისტორიის მასალა ერთმანეთს ეხმიანება.

ნაწილი III. გაკვეთილების სცენარები

ეს წიგნის ძირითადი და ყველაზე მოცულობითი ნაწილია. სახელმძღვანელოს პარაგრაფები თავებად დაჯგუფებული არ არის, ამიტომ ეს ნაწილი ცამეტ სცენარს მოიცავს: თითო სცენარი თითო პარაგრაფზე. მესამე ნაწილში განხილულია შემდეგი საკითხები:

1. შესავალი – რას იძლევა სცენარი, რა პრაქტიკული სარგებელი აქვს მის გამოყენებას და რას ნიშნავს სცენარების სარეკომენდაციო ხასიათი.

2. გაკვეთილის სცენარი – თითო პარაგრაფზე თითო სცენარი შემდეგი ფორმატით: კავშირი სტანდარტთან; გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები; წინარე ცოდნის გააქტიურება; მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები; გაკვეთილის მსვლელობა; მოსწავლის რვეულზე მუშაობა; დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი; საშინაო დავალება; შეფასება; საგანთაშორისი ინტეგრაცია; მასწავლებლის რეფლექსია; სასწავლო რესურსები.

ნაწილი IV. პროექტული დავალებები

პროექტები რამდენიმე პარაგრაფის მასალას აერთიანებს და თითოეული ორი დოკუმენტისგან შედგება: მოსწავლისთვის განკუთვნილი დავალება და მასწავლებლის ინსტრუქცია. მეოთხე ნაწილში განხილულია შემდეგი საკითხები:

1. პროექტული დავალების ადგილი სასწავლო პროცესში – რა განსხვავებაა პროექტულ და საშინაო დავალებას შორის, რას იძლევა პროექტი, როგორ უკავშირდება იგი სტანდარტს და რატომ იყოფა ორ დოკუმენტად (უშუალოდ პროექტული დავალება და ინსტრუქცია მასწავლებლისთვის).

2. პროექტი 1 (პარაგრაფები 3-7) – „მდინარემ შექმნა ცივილიზაცია“: დავალება მოსწავლისთვის და ინსტრუქცია მასწავლებლისთვის.

3. პროექტი 2 (პარაგრაფები 5, 6, 11, 13) – „როგორ იმართებოდა დიდი იმპერია“: დავალება მოსწავლისთვის და ინსტრუქცია მასწავლებლისთვის.

ნაწილი V. დანართები

დამხმარე მასალა, რომელსაც მასწავლებელი საჭიროებისამებრ მიმართავს:

1. სცენარებში გამოყენებული მეთოდების ცნობარი – რას აკეთებს მოსწავლე თითოეული მეთოდის გამოყენების შემთხვევაში და რომელ პარაგრაფებში გვხვდება იგი.

2. შეფასების ინსტრუმენტების ნიმუშები – დაკვირვების ფურცელი, ორი რუბრიკის ნიმუში და მოსწავლის თვითშეფასების ფურცელი.

3. სასწავლო რესურსების ნუსხა – მუზეუმები და ელექტრონული კოლექციები, ძეგლები და საერთაშორისო რესურსები, წყაროები და სამეცნიერო ლიტერატურა თითოეული პარაგრაფის მითითებით.

წიგნით სარგებლობის ორი გზა არსებობს. როცა მასწავლებელი სემესტრს გეგმავს, იგი მეორე ნაწილს მიმართავს და მასალის განაწილებას ერთიანად ხედავს; როცა კონკრეტული გაკვეთილისთვის ემზადება, პირდაპირ მესამე ნაწილში პოულობს შესაბამისი პარაგრაფის სცენარს. პირველი, მეოთხე და მეხუთე ნაწილი ორივე შემთხვევაში დამხმარე მასალაა.

ნაწილი I.

შესავალი – მეთოდური გზამკვლევი

1. წინასიტყვაობა

მასწავლებლის წიგნი განკუთვნილია საბაზო საფეხურის ისტორიის მასწავლებლისთვის: როგორც გამოცდილისთვის, რომელსაც მზა მასალა დროის დაზოგვაში დაეხმარება, ისე დამწყებისთვის, რომელიც გაკვეთილის აგების ხერხებს ეუფლება.

წიგნის მიზანია, აჩვენოს, როგორ გარდაიქმნება ეროვნული სასწავლო გეგმის მოთხოვნა კონკრეტულ გაკვეთილად. სტანდარტი განსაზღვრავს, რა უნდა შეეძლოს მოსწავლეს საბაზო საფეხურის ბოლოს; სახელმძღვანელო აწვდის შინაარსს; მასწავლებლის წიგნი კი აჩვენებს, როგორ უკავშირდება ერთი პარაგრაფის მასალა სტანდარტის კონკრეტულ შედეგს და როგორ მოწმდება შედეგის მიღწევის ხარისხი.

2. როგორ ვისარგებლოთ მასწავლებლის წიგნით

წიგნით სარგებლობის ორი გზა არსებობს და ისინი ერთმანეთს არ გამორიცხავს.

პირველი გზა სემესტრის დაგეგმვას ეხება. ამ შემთხვევაში მასწავლებელი წიგნის მეორე ნაწილს მიმართავს: იქ მოცემულია სახელმძღვანელოს აგებულება, თემატური მიმოხილვა, სამიზნე ცნებების განაწილების ცხრილი და სავარაუდო კალენდარული გეგმა. ამ მასალიდან ჩანს, რომელ პარაგრაფში რომელი ცნება მუშავდება, სად უნდა დაიგეგმოს პროექტული დავალება და როგორ ნაწილდება დრო.

მეორე გზა ერთი გაკვეთილის მომზადებას ეხება. ამ შემთხვევაში მასწავლებელი პირდაპირ მესამე ნაწილს მიმართავს, შესაბამისი პარაგრაფის სცენარს ეცნობა და საჭიროების შემთხვევაში, ახდენს მის ადაპტირებას.

გაკვეთილის სცენარის თორმეტი ნაწილი

თითოეული გაკვეთილის სცენარი ერთნაირად არის აგებული:

1. კავშირი სტანდარტთან: რომელი სამიზნე ცნება და რომელი შედეგი მუშავდება, რომელი ინდიკატორებით.
2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები.
3. წინარე ცოდნის გააქტიურება.
4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები, ღირებულებითი აქცენტები და კავშირი თანამედროვეობასთან.
5. გაკვეთილის მსვლელობა სამ ნაწილად: გახსნა, ძირითადი ნაწილი, დასკვნითი ნაწილი.
6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა: რომელი დავალება სრულდება კლასში და რომელი – სახლში.
7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი.
8. საშინაო დავალება კონკრეტული ინსტრუქციით.
9. განმავითარებელი და განმსაზღვრელი შეფასება.
10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები.
11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები.
12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის.

როცა გაკვეთილის დასაგეგმად მცირე დრო გაქვთ

სცენარის სრულად წაკითხვა ყოველთვის შესაძლებელი არ არის. ამ შემთხვევაში ოთხი ნაბიჯი საკმარისია.

1. წაიკითხეთ მეორე ნაწილი – მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები. ეს გაჩვენებთ, რას უნდა მიაღწიოს გაკვეთილმა.

2. გადახედეთ მეხუთე ნაწილს – გაკვეთილის მსვლელობას. განსაკუთრებით გახსნის აქტივობას: სწორედ იგი განსაზღვრავს გაკვეთილის მიმართულებას.

3. ნახეთ მეექვსე ნაწილი – რვეულის რომელი დავალება სრულდება კლასში. ეს დაგეხმარებათ, წინასწარ იცოდეთ, რა მასალა დაგჭირდებათ.

4. წაიკითხეთ მერვე ნაწილი – საშინაო დავალება, რომ გაკვეთილის ბოლოს ინსტრუქცია ზუსტად მისცეთ კლასს.

როცა სცენარის შეცვლა გჭირდებათ

სცენარები ერთ შესაძლო გადაწყვეტას გვთავაზობს. რეალურ კლასში მასწავლებელს ხშირად უწევს მათი მორგება სპეციფიკურ საჭიროებებთან, ამიტომ ქვემოთ ოთხი ტიპური სიტუაციაა განხილული.

როცა დრო არ გყოფნით. ამ შემთხვევაში მოკლედ განიხილეთ ის აქტივობა, რომელიც ტექსტიდან ინფორმაციის ამოკრებას ეთმობა და მეტი დრო დაუთმეთ იმ ნაწილს, სადაც დასკვნა ყალიბდება. მაგალითად, მე-11 პარაგრაფში რეფორმების ცხრილის პირველი სვეტი სახლში შესავსებადაც გამოდგება, მეორე სვეტი კი – რა პრობლემას წყვეტდა თითოეული რეფორმა, კლასში უნდა შესრულდეს.

როცა კლასს დისკუსია უჭირს. ამ შემთხვევაში დისკუსიის ნაცვლად წერითი ფორმა გამოიყენეთ: მოსწავლემ ჯერ რამდენიმე წინადადება დაწეროს, შემდეგ კი ხმამაღლა წაიკითხოს.

როცა კლასი მასალას სწრაფად ითვისებს. ამ შემთხვევაში გამოიყენეთ სცენარის მეშვიდე ნაწილში მოცემული დამატებითი შეკითხვები. ისინი მასალის გაფართოებას კი არ ემსახურება, არამედ იმავე მასალაზე უფრო ღრმა მსჯელობას.

როცა კლასს მოსწავლის რვეული არ აქვს. სცენარებში ყოველთვის მითითებულია, რომელი დავალება რომელ აქტივობას უკავშირდება, ამიტომ საჭიროების შემთხვევაში დავალების პირობა დაფაზე შეიძლება დაიწეროს ან ზეპირად გადაეცეს კლასს.

სცენარების სარეკომენდაციო ხასიათი

წიგნში წარმოდგენილი მასალა სარეკომენდაციო ხასიათისაა. მასწავლებელს უფლება აქვს, საკუთარი კლასის შესაძლებლობების, სასწავლო გარემოსა და დროის რესურსის გათვალისწინებით შეცვალოს აქტივობა, გადაანაწილოს დრო ან საკუთარი ორიგინალური მიდგომით წარმართოს გაკვეთილი.

ცვლილებისას ორი პირობა უნდა შენარჩუნდეს. პირველი: გაკვეთილის კავშირი სტანდარტის ინდიკატორთან. თუ აქტივობა იცვლება, ახალი აქტივობა იმავე ინდიკატორზე უნდა მუშაობდეს. მეორე: მოსწავლის დამოუკიდებელი მუშაობისთვის გამოყოფილი დრო. თუ გაკვეთილი მთლიანად მასწავლებლის ახსნით შეივსება, სტანდარტის ინდიკატორები ვერ დამუშავდება, რადგან ისინი მოსწავლის მოქმედებას აღწერს და არა მასწავლებლისას.

3. მეთოდოლოგიური პრინციპები

სახელმძღვანელო და მასწავლებლის წიგნი ხუთ მეთოდოლოგიურ პრინციპს ეყრდნობა.

ა) სამიზნე ცნებებზე დაფუძნებული სწავლება

კურსის მიზანი ცალკეული ფაქტების დამახსოვრება არ არის. ექვსი სამიზნე ცნება – „ისტორიული წყარო“, „დრო“, „სივრცე“, „საზოგადოება“, „ძალაუფლება“ და „ისტორიული მოვლენა/პროცესი“ – ის ჩარჩოა, რომელიც მთელი კურსის მასალას მოიცავს. პრაქტიკულად ეს იმას ნიშნავს, რომ ერთსა და იმავე ცნებას მოსწავლე სხვადასხვა პარაგრაფში ხვდება და ყოველ ჯერზე უფრო ღრმად იაზრებს. ცნება „ძალაუფლება“ სამჯერ მუშავდება

ძირითად ცნებად: მე-4 პარაგრაფში ლუგალისა და ზიქურათის მასალაზე, მე-5 პარაგრაფში ქალაქ-სახელმწიფოსა და იმპერიის შედარებაზე, მე-11 პარაგრაფში კი დარიოსის სახელმწიფო ინსტიტუტებზე. სამივე შემთხვევაში სხვადასხვა ინდიკატორი მუშავდება და ამ გზით ცნების შინაარსი თანდათან ფართოვდება.

მეშვიდე კლასში ცნება არ განიმარტება, არამედ გამოიყენება. მოსწავლეს არ სთხოვენ, თქვას, რა არის ძალაუფლება; მას სთხოვენ, ახსნას, რატომ იდგა ზიქურათი ქალაქის ცენტრში და რატომ ინახებოდა იქ მოსავალი.

ბ) წყაროებზე მუშაობა

წყარო ძირითადი სამუშაო მასალაა და ყოველთვის კონკრეტულ დავალებას უკავშირდება.

სცენარებში წყაროზე მუშაობის რამდენიმე ხერხი გვხვდება. მე-6 პარაგრაფში ასურელი ოჯახის წერილებიდან მოსწავლე ინფორმაციას ამოკრებს: ვინ რა საქმეს აკეთებდა და როგორ ვაჭრობდნენ. მე-9 პარაგრაფში ქიქულის თიხის ფირფიტაზე იგი მოქმედებათა თანმიმდევრობას აღადგენს და შემდეგ განსაზღვრავს, პირველადი წყაროა ეს თუ მეორეული. მე-11 პარაგრაფში ბეჰისტუნის წარწერაზე მუშაობისას მთავარი შეკითხვა ავტორის პოზიციას ეხება, რადგან ტექსტი თავად დარიოსის ბრძანებით შეიქმნა. მე-5 პარაგრაფში კი სარგონის დაბადების ლეგენდა სანდოობის შესამოწმებელ მასალად გამოიყენება.

ყველა შემთხვევაში მოქმედებს ერთი და იგივე წესი, რომელიც პირველ გაკვეთილზე ყალიბდება: ვინ არის ავტორი და საიდან იცის ის, რასაც წერს. სასურველია, ეს ორი შეკითხვა ყოველთვის დაფაზე გამოჩნდეს, როცა კლასი წყაროზე მუშაობს.

გ) კვლევითი კომპონენტი

სცენარების უმეტესობა შეკითხვით იხსნება და არა ახსნით. მოსწავლე ჯერ ვარაუდს გამოთქვამს, შემდეგ კი ტექსტში/წყაროში ამოწმებს, რამდენად სწორი აღმოჩნდა იგი.

მე-11 პარაგრაფის გახსნა ამის ყველაზე მკაფიო მაგალითია: მოსწავლეებს ეძლევათ ამოცანა – როგორ მართავდით ისეთ სახელმწიფოს, სადაც შორეულ პროვინციაში ბრძანების მიტანას ერთი თვე სჭირდება და მხოლოდ ამის შემდეგ ეცნობიან დარიოსის რეალურ გადაწყვეტილებებს. მე-13 პარაგრაფი რიცხვის გამოცნობით იწყება, მე-2 პარაგრაფი კი დაფაზე დაწერილი ორი თარიღით, რომლებზეც პასუხი სრულიად შესაძლებელია შეცდომით გასცენ მოსწავლეებმა.

ამ მიდგომას ერთი პრაქტიკული სარგებელიც აქვს: ვარაუდის გამოთქმის შემდეგ მოსწავლე ტექსტს უფრო ყურადღებით კითხულობს, რადგან პასუხის შემოწმება სურს.

დ) ღირებულებითი კომპონენტი

ღირებულებითი მსჯელობა ცალკე თემა არ არის: იგი ყოველ სცენარში კონკრეტულ მასალას უკავშირდება.

მე-5 პარაგრაფში ხამურაბის კანონები ორი მხრიდან განიხილება: ჩაწერილი და საჯაროდ გამოფენილი კანონი წინგადადგმული ნაბიჯი იყო, თუმცა იგი ყველას თანაბრად არ იცავდა. მე-7 პარაგრაფში ვეზირ პტახოტეპის დარიგებიდან მოსწავლეები თავად ასახელებენ, რომელი რჩევა რჩება დღესაც აქტუალური. მე-13 პარაგრაფში ჩინეთის დიდი კედლის შეფასებისას პასუხში ორივე ასპექტი უნდა იყოს გათვალისწინებული: სახელმწიფოს უსაფრთხოებაც და მშენებელთა მდგომარეობაც.

ორ საკითხს განსაკუთრებული სიფრთხილე სჭირდება. რელიგიური ტრადიცია – ზოროასტრიზმი, ბუდიზმი, ბიბლია – ისტორიული რაკურსითა და პატივისცემით არის წარმოდგენილი და კლასს რწმენის შეფასება არ მოეთხოვება. კასტური სისტემა კი ისტორიულ მოვლენად განიხილება; მასწავლებელმა მსჯელობა ცალკეული ხალხის ან რელიგიის შეფასებისკენ არ უნდა მიმართოს.

ე) კავშირი თანამედროვეობასთან

ყოველ სცენარში მოცემულია, რით უკავშირდება მასალა დღევანდელობას. ეს კავშირი ხელოვნურად არ იქმნება: იგი მაშინ გამოიყენება, როცა მასალა ამის საფუძველს ბუნებრივად იძლევა.

პირველ პარაგრაფში წყაროს გადამოწმების ორი შეკითხვა სოციალურ ქსელებში გავრცელებული ინფორმაციის შემოწმებასაც ეხება. მე-4 პარაგრაფში შუმერული სამოცობითი სისტემა საათისა და წრის დაყოფაში ჩანს. მე-8 პარაგრაფში კადეშის ზავის ასლი გაეროს შტაბბინაშია გამოფენილი. მე-10 პარაგრაფში ფინიკიური ანბანი ევროპული დამწერლობის საწყისია, ლაილაშის ბიბლია კი ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში ინახება. მე-13 პარაგრაფში „აბრეშუმის გზის“ ერთი მონაკვეთი საქართველოზე გადიოდა.

4. როგორ ვიმუშაოთ მსოფლიო ისტორიის სტანდარტით

სტანდარტი სამ დონეზეა აგებული. პირველი დონე ექვსი სამიზნე ცნებაა. მეორე დონე სწავლის ექვსი შედეგია, თითოეული ერთ კონკრეტულ ცნებას შეესაბამება. მესამე დონე ინდიკატორებია: თითოეულ შედეგს ხუთიდან შვიდამდე ინდიკატორი აქვს.

მასწავლებლის სამუშაო ერთეული სწორედ ინდიკატორია. შედეგი ზოგადია და მთელ საბაზო საფეხურს მოიცავს; ინდიკატორი კი მოსწავლის კონკრეტულ მოქმედებას აღწერს და სწორედ ამიტომ გამოდგება როგორც გაკვეთილის შედეგის, ისე შეფასების კრიტერიუმის ჩამოსაყალიბებლად.

სამი ნაბიჯი: ინდიკატორიდან შეფასების კრიტერიუმამდე

ქვემოთ მოცემულ ცხრილში ეს გზა მაგალითებზეა ნაჩვენები.

სტანდარტის ინდიკატორი	გაკვეთილის მოსალოდნელი შედეგი	შეფასების კრიტერიუმი
კონკრეტული ცივილიზაციის მახასიათებლების დაკავშირება რეგიონის გეოგრაფიულ-კლიმატურ პირობებთან (პარაგრაფი 7)	მოსწავლე ასახელებს სამ სარგებელს, რომელსაც ნილოსი აძლევდა ეგვიპტეს, და თითოეულს უკავშირებს ეგვიპტელთა კონკრეტულ საქმიანობას	დასახელებულია სამი სარგებელი და თითოეული დაკავშირებულია საქმიანობასთან
სახელმწიფო ინსტიტუტების ჩამოყალიბებისა და ტრანსფორმაციის მიზეზების ანალიზი (პარაგრაფი 11)	მოსწავლე ხსნის, რა პრობლემას წყვეტდა დარიოს I-ის ოთხი რეფორმიდან თითოეული	ოთხივე რეფორმა დაკავშირებულია მართვის კონკრეტულ პრობლემასთან
მსოფლიო ისტორიის სხვადასხვა მოვლენისა და პროცესის შედარება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით (პარაგრაფი 13)	მოსწავლე ასახელებს ორ საერთო ნიშანს ცინ შიხუანდისა და დარიოს I-ის ღონისძიებებს შორის და ხსნის, რატომ ჩნდება ეს მსგავსება	დასახელებულია ორი საერთო ნიშანი და ახსნილია მათი მიზეზი

ცხრილიდან ერთი წესი ჩანს: გაკვეთილის შედეგი ინდიკატორის დავიწროებაა ერთი პარაგრაფის მასალამდე, შეფასების კრიტერიუმი კი იმავე შედეგის გადაკეთება შესამოწმებელ ფორმულირებად. სამივე შემთხვევაში ფორმულირება მოსწავლის მოქმედებას აღწერს და არა მასწავლებლისას.

რას ნიშნავს ეს გარდაქმნა პრაქტიკულად? მეტი სიცხადისათვის გთავაზობთ ერთ კონკრეტულ მაგალითს: ავიღოთ პირველი პარაგრაფი – „ისტორია – გზა წარსულიდან დღევანდელობამდე“.

დაგეგმვა პარაგრაფის წაკითხვით იწყება. მისი ერთ-ერთი მთავარი შინაარსობრივი თავისებურება რუბრიკაში „ეს საინტერესოა“ მოცემული ამბავია: ბიზანტიელმა ისტორიკოსმა პროკოპი კესარიელმა ერთი და იგივე იმპერატორი ორ თხზულებაში სრულიად განსხვავებულად წარმოაჩინა, რადგან ერთ შემთხვევაში იმპერატორის დავალებით წერდა, მეორეში კი მისგან მალულად. სწორედ ეს განსხვავება ეხმიანება სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორს – „წყაროს სანდოობის განმაპირობებელი ფაქტორების გამოკვეთა“. ეს ინდიკატორი შერჩეულია იმიტომ, რომ პარაგრაფის მასალა მას ბუნებრივად ეთანადება.

შემდეგი ნაბიჯი ინდიკატორის დაკონკრეტებაა. ინდიკატორი ერთ გაკვეთილზე ვერ შემოწმდება, ამიტომ იგი ვიწროვდება ერთი პარაგრაფის მასალამდე: „მოსწავლე ხსნის, რატომ აღწერა ერთმა ავტორმა ერთი და იგივე მმართველი ორნაირად და ასახელებს ორ კითხვას, რომელსაც ისტორიკოსი წყაროს უსვამს“. ეს უკვე გაკვეთილის მოსალოდნელი შედეგია, საკმარისად კონკრეტული იმისთვის, რომ ორმოცდახუთ წუთში მიღწევადი იყოს.

როცა შედეგი ჩამოყალიბებულია, აქტივობის მოფიქრება ადვილდება. მასწავლებელი ხმამაღლა კითხულობს პროკოპი კესარიელის შესახებ ამბავს, წყვილები კი პასუხობენ მოსწავლის რვეულის დავალების სამივე კითხვას: რატომ წარმოაჩინა ავტორმა იმპერატორი განსხვავებულად; რომელი თხზულება მიგაჩნიათ უფრო სანდოდ; რას გვასწავლის ეს ამბავი.

ბოლო ნაბიჯი შეფასებაა. კრიტერიუმი იმავე ინდიკატორიდან მომდინარეობს: „მოსწავლე ასახელებს ერთ მიზეზს, რის გამოც ისტორიკოსი ერთ წყაროს არ ეყრდნობა, და მოჰყავს მაგალითი“. სწორედ ეს არის გაკვეთილის დასასრულს შესავსები გასასვლელი ბარათის შინაარსი.

ოთხივე ნაბიჯი ერთმანეთს ბუნებრივად მოსდევს: ინდიკატორი განსაზღვრავს გაკვეთილის შედეგს, შედეგი კარნახობს აქტივობას, აქტივობა კი შეფასების კრიტერიუმს. სცენარები სწორედ ამ თანმიმდევრობით არის აგებული.

სტანდარტის გამოყენების შესაძლებლობები

პირველი: ინდიკატორები მოქმედების ენაზეა ჩამოყალიბებული – შედარება, ახსნა, კლასიფიცირება, დასაბუთება. ამიტომ მათი შეფასების კრიტერიუმად გარდაქმნა თითქმის პირდაპირ ხდება.

მეორე: სტანდარტი კონკრეტულ მაგალითებს ასახელებს და ისინი სახელმძღვანელოს მასალას ემთხვევა. „სამდინარე ცივილიზაციები“, ნეოლითური რევოლუცია და „აბრეშუმის გზა“ სტანდარტში პირდაპირაა მოხსენიებული, სახელმძღვანელოში კი მე-3, მე-7 და მე-13 პარაგრაფები ეთმობა.

მესამე: შედეგი 6 ცალკე ინდიკატორს უთმობს საქართველოს ისტორიულ განვითარებაზე მსოფლიო პროცესების გავლენას. ეს ინდიკატორი ორ კურსს ერთმანეთს უკავშირებს და ამ სემესტრში მე-6, მე-9 და მე-13 პარაგრაფებში მუშავდება.

მეოთხე: ცნებები საბაზო საფეხურის სამივე კლასში მეორდება. ამიტომ მეშვიდე კლასის ამოცანა ცნების ამოწურვა კი არა, მისი პირველი, კონკრეტულ მასალაზე დაფუძნებული გამოცდილების შექმნაა.

გასათვალისწინებელი მხარეები

პირველი: ინდიკატორები მთელ საბაზო საფეხურზეა გათვლილი და მათი ნაწილი მერვე და მეცხრე კლასის მასალას ეხება – ფეოდალური საზოგადოება, ინდუსტრიული რევოლუცია, მსოფლიო ომები. გამოსავალი მარტივია: მეშვიდე კლასში მხოლოდ ის ინდიკატორები შეირჩევა, რომელსაც პარაგრაფის მასალა ბუნებრივად ეთანადება. ხელოვნურად მორგებული ინდიკატორი შეფასებას ბუნდოვანს ხდის.

მეორე: ინდიკატორები რაოდენობით მეტია, ვიდრე გაკვეთილები. ერთ სემესტრში ცამეტი გაკვეთილია, ინდიკატორი კი ოცდაათზე მეტი. გამოსავალი: ერთ გაკვეთილზე ერთი ან

ორი ინდიკატორი მუშავდება ძირითადად, დანარჩენი კი დამატებით აქტიურდება. მეორე ნაწილში მოცემული ცხრილი აჩვენებს, როგორ ნაწილდება ისინი სემესტრის განმავლობაში.

მესამე: ინდიკატორები ფართოდაა ჩამოყალიბებული. მაგალითად, „მმართველობის ფორმების შედარება და მათი ეფექტიანობის შეფასება“ ერთ გაკვეთილზე სრულად ვერ შემოწმდება. გამოსავალი: ინდიკატორი ყოველთვის ვიწროვდება კონკრეტულ მასალამდე – მე-5 პარაგრაფში ეს ქალაქ-სახელმწიფოსა და იმპერიის შედარებაა და სხვა არაფერი.

მეოთხე: ზოგიერთი ინდიკატორი სახელმძღვანელოს მიღმა არსებულ მასალას მოითხოვს. გამოსავალი: სცენარების მეთორმეტე ნაწილში მოცემულია რესურსების ჩამონათვალი, სახელმძღვანელოში კი ცღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალაა.

5. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება

სცენარებში ოთხი ინსტრუმენტი გამოიყენება. პირველი – გასასვლელი ბარათი: მოსწავლე გაკვეთილის ბოლოს ერთ წინადადებას წერს, სადაც პასუხი დასაბუთებული უნდა იყოს. მეორე – სახელმძღვანელოსა და მოსწავლის რვეულის ინდივიდუალურად შესრულებული დავალების გადამოწმება. მესამე – დაკვირვება წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობაზე. მეოთხე – დამაზუსტებელი შეკითხვები საერთო განხილვისას.

დაკვირვებისთვის გამოდგება მარტივი ფურცელი, რომელშიც სამი სვეტია და თითოეულ მოსწავლეს ნიშანი ეწერება: + აღნიშნავს, რომ მოქმედება დამოუკიდებლად შესრულდა, ± – რომ დახმარება დასჭირდა, – რომ ჯერ არ გამოსდის.

მოსწავლე	იყენებს კრიტერიუმს დამოუკიდებლად	დასკვნას ასაბუთებს ფაქტით	მონაწილეობს ჯგუფის მუშაობაში

უკუკავშირი კონკრეტული უნდა იყოს. „კარგია“ და „უფრო კარგად იმუშავე“ მოსწავლეს არაფერს ეუბნება. სამი მაგალითი აჩვენებს განსხვავებას: „სწორია“ -ს ნაცვლად – „ორივე რეფორმა სწორად დაუკავშირე პრობლემას; მესამეზე კი მხოლოდ დაასახელე, რა გააკეთა დარიოსმა“. „დასკვნა სუსტია“-ს ნაცვლად – „დასკვნა გამოგაქვს, მაგრამ ფაქტი, რომელსაც იგი ეფუძნება, დასახელებული არ არის“. „კარგად წაიკითხე წყარო“-ს ნაცვლად – „წყაროდან ზუსტად ამოკრიბე მოქმედებები; ახლა დაასახელე, ვინ არის ავტორი და საიდან იცის ეს ამბავი“.

განმსაზღვრელი შეფასება

განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმები სტანდარტის ინდიკატორებიდან მომდინარეობს და თითოეულ სცენარში მოცემულია. ორივე კრიტერიუმი მოსწავლეს წინასწარ უნდა ეცნობოს.

რუბრიკის შედგენას ორი ნაბიჯი სჭირდება. პირველი: კრიტერიუმის ჩამოყალიბება ინდიკატორის საფუძველზე. მეორე: სამი დონის აღწერა, სადაც განსხვავება რაოდენობითა და დასაბუთების ხარისხით იზომება და არა ზოგადი შეფასებით. მეშვიდე კლასისთვის სამი დონე სავსებით საკმარისია.

ქვემოთ მოცემულია რუბრიკის ნიმუში მე-11 პარაგრაფისთვის.

კრიტერიუმი	მაღალი დონე	საშუალო დონე	დაწყებითი დონე
დარიოსის რეფორმების ახსნა	ოთხივე რეფორმა დაკავშირებულია მართვის კონკრეტულ პრობლემასთან	ორი ან სამი რეფორმაა დაკავშირებული პრობლემასთან	რეფორმები ჩამოთვლილია ახსნის გარეშე
ორი მიდგომის შედარება	შედარებულია კიროსისა და ასურეთის მეფეების მიდგომა და დასკვნა ორი არგუმენტით არის დასაბუთებული	შედარება მოცემულია, დასკვნას ერთი არგუმენტი ახლავს	დასახელებულია მხოლოდ ერთი მიდგომა

6. დიფერენცირებული სწავლება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

სცენარებში დიფერენცირება სამი მიმართულებით არის გათვალისწინებული.

მრავალდონიანი დავალებები

სცენარებში დავალებები ორ დონედაა გამიჯნული. საბაზისო დონე ტექსტიდან ინფორმაციის ამოკრებას გულისხმობს, გაღრმავებული კი დასკვნის ჩამოყალიბებას. ეს გამიჯვნა ხშირად ერთი და იმავე დავალების ორ სვეტს შორის გადის: მე-11 და მე-13 პარაგრაფებში რეფორმებისა და ღონისძიებების ცხრილის პირველი სვეტი საბაზისო დონეა, მეორე სვეტი კი – რა პრობლემას წყვეტდა თითოეული გადაწყვეტილება – გაღრმავებული.

მნიშვნელოვანია ერთი დათქმა: საბაზისო დონე სავალდებულო მინიმუმია და არა დაწესებული მოთხოვნა. ყველა მოსწავლემ უნდა შეასრულოს იგი.

მხარდამჭერი სტრატეგიები

იმ სირთულის მიხედვითაა შერჩეული სტრატეგიები, რომელსაც ისინი პასუხობს.

პირველი სირთულე ენობრივია. მსოფლიო ისტორიის კურსში თითქმის ყოველ გაკვეთილზე ჩნდება ახალი სახელები და ტერმინები: მესოპოტამია, ზიქურათი, ლუგალი, სატრაპია, ვარნა, „ცის მანდატი“. ამიტომ სცენარებში ერთი და იგივე რეკომენდაციაა: ტერმინები გაკვეთილის დასაწყისში დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. წყაროს ტექსტს კი მასწავლებელი ერთხელ ხმამაღლა კითხულობს და უცნობ სიტყვებს იქვე განმარტავს.

მეორე სირთულე დაწყებას ეხება: მოსწავლემ არ იცის, საიდან დაიწყოს. ამ შემთხვევაში სცენარები ორ ხერხს გვთავაზობს: ცხრილის ან სქემის ერთი სტრიქონი კლასთან ერთად ივსება ნიმუშად, ან მოსწავლეს ეძლევა დამხმარე ფრაზის დასაწყისი: „ამ ილუსტრაციაზე ჩანს...“, „აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ...“.

მესამე სირთულე მოცულობას ეხება: დავალება ერთიანად დიდი ჩანს. გამოსავალი მისი საფეხურებად დაშლაა. მე-2 პარაგრაფში საუკუნის დათვლის წესი სამ საფეხურად იშლება: სამნიშნა წელი, ოთხნიშნა წელი და ნულებზე დამთავრებული წლის გამონაკლისი; მოსწავლე იმდენ საფეხურამდე მიდის, რამდენსაც ერთ გაკვეთილზე მოასწრებს.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები

სახელმძღვანელოში მასალა რამდენიმე ფორმითაა მოცემული: ტექსტი, რუკა, რეკონსტრუქცია, ფოტო, ცხრილი და QR-კოდით მითითებული ვიდეომასალა. ეს მრავალფეროვნება მხოლოდ ცალკეული მოსწავლის საჭიროებას არ ემსახურება: ერთი და იმავე შინაარსის ორი გზით მიწოდება მთელ კლასს ეხმარება.

იგივე ეხება გამოხატვას. მოსწავლეს ცოდნის ჩვენება შეუძლია ცხრილის შევსებით,

სქემის აგებით, ზეპირი პასუხით, კონტურულ რუკაზე მუშაობით ან რვეულის მოდელირების დავალებით, სადაც შესრულებული ნახაზი წინადადებით აიხსნება.

7. ინტეგრირებული გაკვეთილების დაგეგმვა

მსოფლიო ისტორიის მასალა რამდენიმე საგანს ეხმიანება: გეოგრაფიას, მათემატიკას, მოქალაქეობას, ქართულ ენასა და ლიტერატურას, ბიოლოგიასა და მუსიკას. თითოეული სცენარის მეათე ნაწილში მითითებულია, სად იკვეთება ბუნებრივი კავშირი.

ერთი დათქმა აუცილებელია: თემის დამთხვევა ჯერ კიდევ არ არის ინტეგრაცია. ინტეგრირებული გაკვეთილი მაშინ არის რეალიზებული, როცა ორივე საგნის შედეგი ერთდროულად მუშავდება და ორივე ცალკე ფასდება.

დაგეგმვა ოთხ ნაბიჯს მოითხოვს: ორივე საგნის შედეგის შერჩევა; საერთო მასალის განსაზღვრა; დროის განაწილება ორ მასწავლებელს შორის; შეფასების კრიტერიუმების ცალკე ჩამოყალიბება თითოეული საგნისთვის.

ნიმუში 1. ისტორია და გეოგრაფია (პარაგრაფი 7)

საერთო თემა ნილოსია. ისტორიის შედეგი: მოსწავლე ასახელებს სამ სარგებელს, რომელსაც მდინარე აძლევდა ეგვიპტეს, და თითოეულს უკავშირებს კონკრეტულ საქმიანობას. გეოგრაფიის მხრიდან მუშავდება მდინარის რეჟიმის, დელტისა და ნიადაგის ნაყოფიერების საკითხი.

გაკვეთილის მსვლელობა: პირველი ათი წუთი – რუკაზე მუშაობა, ნილოსის სათავე, დელტა და ბუნებრივი ზღუდეები. მომდევნო თხუთმეტი წუთი – გეოგრაფიის მასწავლებელი ხსნის, რატომ ტოვებს ადიდებული მდინარე ნაყოფიერ ლამს. შემდეგი თხუთმეტი წუთი – ისტორიის მასწავლებელი ამ ცოდნას უკავშირებს მოსავალს, ჭარბ პროდუქტსა და სახელმწიფოს გაჩენას. ბოლო ხუთი წუთი – მოსწავლეები წერენ ერთ დასკვნას: რა შეიცვლებოდა, ნილოსი რომ არ ადიდებულიყო.

შეფასდება ორი კრიტერიუმი: ისტორიაში – სამი სარგებლის დასახელება და საქმიანობასთან დაკავშირება; გეოგრაფიაში – მდინარის რეჟიმისა და ნიადაგის ნაყოფიერების კავშირის ახსნა.

ნიმუში 2. ისტორია და მათემატიკა (პარაგრაფი 2)

საერთო მასალა დროის ხაზია. ისტორიის შედეგი: მოსწავლე მოვლენებს ალაგებს ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით და ადგენს, რომელი წელი რომელ საუკუნეს განეკუთვნება. მათემატიკის მხრიდან მუშავდება რიცხვითი ღერძი, მასშტაბი და რომაული ციფრები.

გაკვეთილის მსვლელობა: პირველი ათი წუთი – მათემატიკის მასწავლებელი ხაზავს რიცხვით ღერძს და ნულიდან ორი მიმართულებით თვლას იმეორებს. მომდევნო ათი წუთი – იმავე ღერძზე ისტორიის მასწავლებელი ათავსებს ქრისტეს შობას და აჩვენებს, რომ ძვ. წ. თარიღები უკუღმა ითვლება. შემდეგი ოცი წუთი – მოსწავლეები ადგენენ დროის ხაზს მასშტაბით, სადაც ერთი სანტიმეტრი ხუთას წელს შეესაბამება, და მასზე ათავსებენ სახელმძღვანელოში მოცემულ ექვს თარიღს. ბოლო ხუთი წუთი – შემოწმება.

შეფასდება ორი კრიტერიუმი: ისტორიაში – თარიღების სწორი განაწილება ძვ. წ. და ახ. წ. მიხედვით; მათემატიკაში – მასშტაბის დაცვა ღერძზე.

8. მეთოდოლოგიური სიახლეები

ამ სახელმძღვანელოსა და მასწავლებლის წიგნს რამდენიმე თავისებურება აქვს წინა თაობის სახელმძღვანელოებთან შედარებით. ყველა მათგანი ერთი მიმართულებიდან მომდინარეობს: მასალის დამახსოვრებიდან მასალის დამუშავებაზე გადასვლა.

პირველი: ყოველი გაკვეთილი სტანდარტის კონკრეტულ ინდიკატორს უკავშირდება და შეფასების კრიტერიუმიც იმავე ინდიკატორიდან მომდინარეობს. ეს შეფასებას გამჭვირვალეს ხდის მასწავლებლისთვისაც, მოსწავლისთვისაც და მშობლისთვისაც. სად ჩანს: სცენარის პირველ და მეცხრე ნაწილში.

მეორე: წყარო ყოველთვის დავალებას უკავშირდება. მოსწავლე მას არ კითხულობს გასაცნობად, არამედ მუშაობს მასზე. სად ჩანს: თითქმის ყველა პარაგრაფის სცენარში.

მესამე: სახელმძღვანელო და მოსწავლის რვეული ერთ სისტემას ქმნის. სცენარის მეექვსე ნაწილი თითოეული დავალების ადგილს განსაზღვრავს და მასწავლებელს აღარ უწევს გადაწყვეტა, რომელი დავალება როდის შესრულდეს.

მეოთხე: მასალა შედარებაზეა აგებული. სახელმძღვანელო ცივილიზაციებს ცალ-ცალკე კი არ აღწერს, არამედ ერთმანეთს ადარებს: შუმერსა და ეგვიპტეს, ინდურ და ეგვიპტურ საზოგადოებრივ წყობას, დარიოსისა და ცინ შიხუანდის რეფორმებს. რომელიც მკაფიოდ იკვეთება მე-7, მე-12 და მე-13 პარაგრაფის სცენარებში.

მეხუთე: საქართველოს ისტორია იქ ჩნდება, სადაც მსოფლიო პროცესს უშუალო კავშირი აქვს ქართულ სივრცესთან: ასურეთისა და ურარტუს ომები, ურარტუს მეზობლობა, ლაილაშის ბიბლია და „აბრეშუმის გზა“.

მეექვსე: მასწავლებელს ხელთ აქვს ცამეტივე პარაგრაფის სრული სცენარი აქტივობებით, დროის განაწილებითა და კონკრეტული ინსტრუქციებით, ამას კი ემატება ორი პროექტული დავალება მასწავლებლისთვის განკუთვნილი ინსტრუქციებით.

ნაწილი II. სახელმძღვანელოს თემატური ანალიზი

ეს ნაწილი სახელმძღვანელოს შინაარსს სარჩევის მიხედვით მიმოიხილავს. მისი დანიშნულებაა, მასწავლებელმა დაინახოს, როგორ ენაცვლება ერთმანეთს თემები, რომელი ცნებები მუშავდება, სად იცვლება მუშაობის ხასიათი და როგორ ნაწილდება დრო. ცალკეული გაკვეთილის დაგეგმვაში მასწავლებელს მესამე ნაწილი დაეხმარება; ეს ნაწილი კი იმისთვისაა, რომ თითოეული გაკვეთილის ადგილი და დანიშნულება სახელმძღვანელოს ერთიან სურათში გამოიკვეთოს.

აქვე გასათვალისწინებელია ერთი დათქმა: მოსწავლის სახელმძღვანელოს პირველი ნაწილი, მასწავლებლის წიგნის სცენარები და პროექტული დავალებები პირველ სემესტრზეა გათვლილი. ცამეტი პარაგრაფი და ორი პროექტული დავალება ერთი სემესტრის სასწავლო მასალაა; მეორე სემესტრს სახელმძღვანელოს მეორე ნაწილი დაეთმობა.

1. სახელმძღვანელოს აგებულება

სახელმძღვანელოს პირველი ნაწილი ცამეტ პარაგრაფად არის დაყოფილი და თითოეული პარაგრაფი ერთ ორმოცდახუთწუთიან გაკვეთილს შეესაბამება. სარჩევის მიხედვით მასალა სამ შინაარსობრივ ბლოკად ჯგუფდება: შესავალი (პარაგრაფები 1-2), პრეისტორია (პარაგრაფი 3) და ძველი ცივილიზაციები (პარაგრაფები 4-13). ეს დაყოფა შინაარსობრივ ორიენტირს იძლევა, თუმცა თითოეული პარაგრაფი დამოუკიდებელი გაკვეთილია და მასწავლებლის წიგნის სცენარებიც პარაგრაფების მიხედვითაა აგებული.

პარაგრაფების რაოდენობა შედარებით მცირეა, მასალის მოცულობა კი დიდი: თითოეული პარაგრაფი ცალკე ცივილიზაციას ეთმობა. ეს გაკვეთილის დაგეგმვის მთავარ პირობას განსაზღვრავს: ერთ გაკვეთილზე მთელი პარაგრაფის თანაბრად დამუშავება შეუძლებელია, ამიტომ სცენარებში ყოველთვის გამოკვეთილია ის ორი ან სამი საკითხი, რომელსაც ძირითადი დრო ეთმობა, დანარჩენი მასალა კი მოკლედ განიხილება ან საშინაო დავალებად მიეცემა მოსწავლეს.

რუბრიკები და მათი ადგილი გაკვეთილზე

პარაგრაფის მასალა ექვს რუბრიკად არის ორგანიზებული და თითოეულს გაკვეთილის სცენარებში თავისი დანიშნულება აქვს.

რუბრიკა „წყარო“ ძველი ავტორების ცნობებს გვთავაზობს და, როგორც წესი, ძირითადი ნაწილის ცენტრალურ აქტივობას ეთმობა. მაგალითად, მე-5 პარაგრაფში სარგონის დაბადების ლეგენდაზეა აგებული მთელი აქტივობა, სადაც მოსწავლეები ამოწმებენ, რამდენად სანდოა თავად მმართველის მიერ გავრცელებული ამბავი. მნიშვნელოვანია, რომ წყარო შეკითხვის გარეშე არ დარჩეს: სცენარებში ყოველ წყაროს კონკრეტული დავალება უკავშირდება.

რუბრიკა „მეცნიერის თვალსაზრისი“ თანამედროვე მკვლევრების მოსაზრებებს აწვდის მოსწავლეს და ერთ დამატებით ფუნქციასაც ასრულებს: აჩვენებს, რომ ისტორიულ მეცნიერებაში მსჯელობა გრძელდება. მოსწავლემ უნდა დაინახოს, რომ ეს მოსაზრებებია და არა დადასტურებული ფაქტები.

რუბრიკა „ლექსიკონი“ ტერმინებს განმარტავს. სცენარებში მოცემულია რეკომენდაცია, რომ ტერმინები გაკვეთილის დასაწყისში დაფაზე დაიწეროს და ბოლომდე თვალსაჩინოდ დარჩეს. მსოფლიო ისტორიის კურსში ამ რუბრიკას განსაკუთრებული დატვირთვა აქვს, რადგან თითქმის ყოველ გაკვეთილზე ჩნდება მოსწავლისთვის უცნობი გეოგრაფიული სახელები, ტიტულები და ტერმინები.

რუბრიკა „ეს საინტერესოა“ ეპოქის ამსახველ ცალკეულ ამბებს ეთმობა. მისი გამოყენება მასწავლებლის შეხედულებაზეა დამოკიდებული, თუმცა სცენარებში იგი ხშირად კონკრეტ-

ულ ადგილას არის ჩართული – იმ მომენტში, როცა კლასს შესაბამისი შეკითხვა უჩნდება.

დაბოლოს, ორი რუბრიკა უშუალოდ სამუშაო ხასიათისაა. „კითხვა“ პარაგრაფის მასალის ირგვლივ დასმულ შეკითხვებს აერთიანებს და სცენარებში ისინი ცალკეულ აქტივობებზეა განაწილებული, არა ერთად, გაკვეთილის ბოლოს. „დავალება“ პარაგრაფის ერთგვარ შეჯამებას ახდენს.

მოსწავლის რვეული

სახელმძღვანელოს კომპლექტს მოსწავლის რვეული ავსებს და სცენარების მეექვსე ნაწილი თითოეული დავალების ადგილს განსაზღვრავს: რომელი სრულდება კლასში და რომელი რჩება დამოუკიდებელი მუშაობისთვის. რვეულის დავალებები რამდენიმე ტიპისაა: ტექსტის მიხედვით გამოტოვებული ადგილების შევსება, შესაბამისობის დადგენა, შედარების ცხრილი და დიაგრამა, მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვი, წყაროზე დასმული შეკითხვები და კონტურული რუკა.

დავალებათა ორი ტიპი ცალკე აღნიშვნას იმსახურებს. პირველი – კონტურული რუკა, რომელიც თითქმის ყოველ პარაგრაფს ახლავს. სივრცითი წარმოდგენა მსოფლიო ისტორიის კურსში საკვანძო მნიშვნელობისაა, ამიტომ სასურველია, რუკის დავალება არც ერთ პარაგრაფში არ იყოს გამოტოვებული. მეორე – მოდელირების დავალება, რომელშიც მოსწავლე ასრულებს დაუსრულებელ ესკიზს: შუმერულ ქალაქს, იშთარის კარიბჭეს, გიზის პირამიდებს, საბრძოლო ეტლს, ურარტულ ციხესიმაგრეს, ფინიკიურ ხომალდს, ფარავაჰარსა და დიდ კედელს. ეს დავალებები მხოლოდ ხატვა არ არის: თითოეული სრულდება წინადადებით, რომელშიც მოსწავლემ შესრულებული სამუშაო უნდა ახსნას. სცენარებში ისინი ან ძირითადი ნაწილის აქტივობად გამოიყენება, ან საშინაო დავალებად.

2. თემატური მიმოხილვა

ქვემოთ მასალა შინაარსობრივი ბლოკების მიხედვითაა მიმოხილული. თითოეულ ბლოკზე მოცემულია სამი ცნობა: რას მოიცავს, რომელი ცნებები მუშავდება და რა ფუნქცია აქვს მას სემესტრულ დატვირთვაში.

პარაგრაფები 1-2. ისტორიკოსის სამუშაო ხერხები

პირველი ორი გაკვეთილი მოსწავლეს ისტორიის შესწავლის ინსტრუმენტებს აცნობს: ისტორიულ წყაროსა და მისი სანდოობის შემოწმებას (პარაგრაფი 1) და წელთაღრიცხვას, კალენდარსა და პერიოდიზაციას (პარაგრაფი 2). ძირითადი ცნებებია „ისტორიული წყარო“ და „დრო“, აქტიურდება შედეგი 1-ისა და შედეგი 2-ის ინდიკატორები.

ეს ორი გაკვეთილი მთელი კურსის ინსტრუმენტულ ბაზას ქმნის. პირველ პარაგრაფში ჩამოყალიბებული ორი შეკითხვა – ვინ არის ავტორი და საიდან იცის ის, რასაც წერს – ყოველ მომდევნო გაკვეთილზე მეორდება: პარაგრაფ 5-ში სარგონის ლეგენდაზე, პარაგრაფ 10-ში ბიბლიის ისტორიულ ცნობებზე, პარაგრაფ 11-ში კი ბეჰისტუნის წარწერაზე, რომელიც თავად დარიოს I-ის ბრძანებით შეიქმნა. პარაგრაფ 2-ში ნასწავლი წელთაღრიცხვის წესი ყველა მომდევნო თარიღის გასაგებადაა საჭირო; იქვე ისწავლება მოვლენისა და პროცესის გარჩევა, რომელიც კურსში მუდმივად გამოიყენება.

პარაგრაფი 3. მომთაბარეობიდან ცივილიზაციამდე

ერთი გაკვეთილი ძალიან ვრცელ მასალას მოიცავს: პრეისტორიულ ეპოქას, ნეოლითურ რევოლუციასა და ცივილიზაციის ნიშნებს. ძირითადი ცნებაა „საზოგადოება“, აქტიურდება შედეგი 4-ის ინდიკატორები – საზოგადოებათა ტრანსფორმაციის მიზეზშედეგობრივი კავშირების ახსნა და სხვადასხვა ეპოქის საზოგადოებების შედარება.

ეს გაკვეთილი მთელი შემდგომი მასალის შესავალია: აქ ყალიბდება ის მიზეზშედეგობრივი ჯაჭვი, რომელიც შემდეგ ყოველ ცივილიზაციაზე მუშაობს – მიწათმოქმედებაზე გადასვლა იძლევა ჭარბ პროდუქტს, ჭარბი პროდუქტი – შრომის დანაწილებას, ეს კი – ქალაქს, დამწერლობასა და მმართველობას. სასურველია, ეს ჯაჭვი დაფაზე დარჩეს და პარაგრაფ 4-ის დასაწყისში კვლავ გამოჩნდეს.

პარაგრაფები 4-6. შუამდინარეთი

სამი გაკვეთილი შუამდინარეთის ისტორიას ეთმობა: შუმერული ქალაქ-სახელმწიფოებს, აქადისა და ბაბილონის იმპერიებსა და ასურეთს. ძირითადი ცნებებია „ძალაუფლება“ (პარაგრაფები 4-5) და „ისტორიული მოვლენა/პროცესი“ (პარაგრაფი 6).

ბლოკის შინაარსობრივი ხაზი ასეთია: ქალაქ-სახელმწიფოდან იმპერიამდე. პარაგრაფ 4-ში მოსწავლე ხედავს, როგორ იმართებოდა ერთი ქალაქი, პარაგრაფ 5-ში – რა დასჭირდა სარგონსა და ხამურაბს მრავალი ქალაქის ერთად მართვისთვის, პარაგრაფ 6-ში კი იმას, თუ როგორ იქცა ვაჭართა ქვეყანა სამხედრო იმპერიად. სწორედ აქ ჩნდება პირველად შედარების ის მოდელი, რომელსაც კურსი შემდეგ არაერთხელ დაუბრუნდება: ერთი და იგივე ამოცანა – დიდი ტერიტორიის მართვა – სხვადასხვა ეპოქასა და რეგიონში მსგავსი საშუალებებით წყდება.

პარაგრაფი 6 ერთი მიზეზითაც არის მნიშვნელოვანი: აქ პირველად ჩნდება საქართველოს ისტორიასთან უშუალო კავშირი, რადგან ასურეთისა და ურარტუს ომებმა გავლენა მოახდინა სამხრეთ კავკასიაში მცხოვრებ ქართველურ ტომებსა და სახელმწიფოებრივ გაერთიანებებზე. სტანდარტი ამ კავშირს პირდაპირ მოითხოვს შედეგი 6-ის ინდიკატორში.

პარაგრაფები 7-9. ეგვიპტე და მცირე აზია

სამი გაკვეთილი ეგვიპტის, ხეთებისა და ხურისა და ურარტუს ისტორიას მოიცავს. ძირითადი ცნებებია „სივრცე“ (პარაგრაფები 7 და 9) და „ისტორიული მოვლენა/პროცესი“ (პარაგრაფი 8).

ბლოკის მეთოდური ღერძი გეოგრაფიული გარემოს გავლენაა. პარაგრაფ 7-ში ნილოსი ერთდროულად საკვების წყაროც არის, სატრანსპორტო გზაც და ბუნებრივი დაცვაც; პარაგრაფ 9-ში ხურის სამეფოს ბედს ორ იმპერიას შორის მდებარეობა განსაზღვრავს, ურარტუსას კი მთიანი რელიეფი. ორივე გაკვეთილზე მოსწავლე ერთსა და იმავე ტიპის მსჯელობას ავარჯიშებს: როგორ განსაზღვრავს ადგილი ქვეყნის ისტორიას. შუაში მოქცეული პარაგრაფი 8 კი პირველად სვამს კითხვას მოვლენის მნიშვნელობაზე: კადეშთან ვერც ერთმა მხარემ ვერ გაიმარჯვა, ზავმა კი ორივეს სარგებელი მოუტანა და დღეს გაეროს შტაბბინაშია გამოფენილი.

პარაგრაფი 9 ორმაგად უკავშირდება საქართველოს ისტორიის კურსს: ურარტუ საქართველოს უშუალო მეზობელი იყო, რვეულის დავალებაშიც სწორედ ეს კავშირია გამოკვეთილი. თუ ორი კურსი სინქრონულად მიმდინარეობს, ეს გაკვეთილი კარგი მომენტია საქართველოს ისტორიაში ნასწავლი მასალის გახსენებისთვის.

პარაგრაფები 10-13. ანბანი, იმპერიები და შორეული აღმოსავლეთი

ბოლო ოთხი გაკვეთილი ფინიკიელებსა და ებრაელებს, აქემენიანთა ირანს, ძველ ინდოეთსა და ძველ ჩინეთს ეთმობა. ძირითადი ცნებებია „საზოგადოება“ (პარაგრაფები 10 და 12), „ძალაუფლება“ (პარაგრაფი 11) და „ისტორიული მოვლენა/პროცესი“ (პარაგრაფი 13).

ამ ბლოკში იცვლება მუშაობის ხასიათი: აღწერიდან შედარებაზე გადასვლა ხდება. პარაგრაფ 12-ში ინდური კასტური სისტემა ეგვიპტურ სოციალურ პირამიდას ედრება, პარაგრაფ 13-ში კი ცინ შიხუანდის ღონისძიებები დარიოს I-ის რეფორმებს. ეს შედარებები შემთხვევითი არ არის: მათი მეშვეობით მოსწავლე ხედავს, რომ ერთმანეთისგან ათასობით კილომე-

ტრით დაშორებულ სახელმწიფოებს იდენტური ამოცანები ჰქონდათ, რასაც ხშირად მსგავსი ღონისძიებებით წყვეტდნენ. სწორედ ეს არის მსოფლიო ისტორიის კურსის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი, რომელიც სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორშია ჩამოყალიბებული.

ბლოკს ერთი ღირებულებითი ხაზიც გასდევს. პარაგრაფ 12-ში ბუდა უარყოფს კასტების მიხედვით ადამიანთა დაყოფას, აშოკა კი ომზე ამბობს უარს; პარაგრაფ 13-ში კონფუცის დარიგება იმავე აზრს გამოხატავს, რასაც ზოროასტრიზმის სამი პრინციპი პარაგრაფ 11-ში. რვეულის დავალებები ამ კავშირს პირდაპირ სვამს, ამიტომ, სასურველია, ბოლო გაკვეთილებზე დრო დაეთმოს მსჯელობას იმის შესახებ, რა არის საერთო სხვადასხვა ცივილიზაციის ღირებულებებში.

3. სამიზნე ცნებების განაწილება

ქვემოთ მოცემულ ცხრილში ჩანს, რომელ პარაგრაფში რომელი ცნება მუშავდება ძირითადად და რომელი აქტიურდება დამატებით.

პარაგრაფი	ძირითადი ცნება და შედეგი	დამატებით აქტიურდება
1. ისტორია – გზა წარსულიდან დღევანდელობამდე	ისტორიული წყარო, შედეგი 1	დრო
2. ქრონოლოგია, კალენდარი და წელთაღრიცხვა	დრო, შედეგი 2	ისტორიული მოვლენა/პროცესი
3. მომთაბარეობიდან ცივილიზაციამდე	საზოგადოება, შედეგი 4	სივრცე
4. შუმერი	ძალაუფლება, შედეგი 5	საზოგადოება, სივრცე
5. აქადი და ბაბილონი	ძალაუფლება, შედეგი 5	ისტორიული წყარო
6. ასურეთი	ისტორიული მოვლენა/პროცესი, შედეგი 6	სივრცე
7. ძველი ეგვიპტე	სივრცე, შედეგი 3	ძალაუფლება, დრო
8. ხეთების სამეფო	ისტორიული მოვლენა/პროცესი, შედეგი 6	ისტორიული წყარო
9. ხური და ურარტუ	სივრცე, შედეგი 3	ისტორიული წყარო
10. ფინიკიელები და ებრაელები	საზოგადოება, შედეგი 4	ისტორიული წყარო, სივრცე
11. აქემენიანთა ირანი	ძალაუფლება, შედეგი 5	ისტორიული წყარო, სივრცე
12. ძველი ინდოეთი	საზოგადოება, შედეგი 4	სივრცე, ძალაუფლება
13. ძველი ჩინეთი	ისტორიული მოვლენა/პროცესი, შედეგი 6	სივრცე, ძალაუფლება

ცხრილიდან რამდენიმე დასკვნა გამომდინარეობს.

პირველი: ექვსივე სამიზნე ცნება ცამეტ გაკვეთილში თანაბრად ნაწილდება. „საზოგადოება“, „ძალაუფლება“ და „ისტორიული მოვლენა/პროცესი“ სამ-სამ პარაგრაფში მუშავდება ძირითად ცნებად, „სივრცე“ – ორში, „ისტორიული წყარო“ და „დრო“ კი კურსის შესავალ ორ გაკვეთილში. ეს განაწილება მასწავლებელს საშუალებას აძლევს, სემესტრში თითოეული ცნება ერთხელ მაინც შეაფასოს განმსაზღვრელი კრიტერიუმით.

მეორე: ცნება „ისტორიული წყარო“ ძირითად ცნებად მხოლოდ პირველ გაკვეთილზე გვხვდება, დამატებით კი შვიდ პარაგრაფში აქტიურდება. ეს იმას ნიშნავს, რომ წყაროსთან

მუშაობა ცალკე თემა კი არა, კურსის მუდმივი კომპონენტია. პრაქტიკულად ეს ასე გამოიყურება: პირველ პარაგრაფში ჩამოყალიბებული წესი ყოველ ჯერზე ახალ მასალაზე მოწმდება და თანდათან რთულდება – ავტორის პერსპექტივიდან (პარაგრაფი 5) სხვადასხვა კულტურაში შექმნილი წყაროების შედარებამდე (პარაგრაფი 10).

მესამე: ცნება „სივრცე“ ამ კურსში გაცილებით მეტ ადგილს იკავებს, ვიდრე საქართველოს ისტორიაში. ორი პარაგრაფის ძირითადი ცნების გარდა, იგი კიდევ შვიდ პარაგრაფში აქტიურდება, თითქმის ყოველ გაკვეთილს კი კონტურული რუკის დავალება ახლავს. ამის მიზეზი მასალის ხასიათშია: მოსწავლე ერთი სემესტრის განმავლობაში შუამდინარეთიდან ჩინეთამდე გადაინაცვლებს და თუ ეს გადაადგილება რუკაზე არ აისახა, ცივილიზაციები მისთვის ერთმანეთისგან მოწყვეტილი დარჩება.

მეოთხე: ერთი და იგივე ცნება რამდენიმე გაკვეთილზე მეორდება, ოღონდ სხვადასხვა ინდიკატორით. ამის ყველაზე მკაფიო მაგალითია „ძალაუფლება“: პარაგრაფ 4-ში იგი ძალაუფლების სიმბოლოებისა და გაზიარებული ღირებულებების ინდიკატორით მუშავდება, პარაგრაფ 5-ში – მმართველობის ფორმების შედარების ინდიკატორით, პარაგრაფ 11-ში კი – სახელმწიფო ინსტიტუტების ჩამოყალიბების ინდიკატორით. ინდიკატორების ასეთი განაწილება ცნებას აღრმავებს და გაკვეთილებს ერთმანეთისგან განასხვავებს.

განმსაზღვრელი შეფასება სემესტრში ასე შეიძლება განაწილდეს: ისტორიული წყარო – პირველ ან მე-9 პარაგრაფზე, დრო – მე-2 და მე-7 პარაგრაფებზე, საზოგადოება – მე-3 და მე-12 პარაგრაფებზე, ძალაუფლება – მე-5 და მე-11 პარაგრაფებზე, სივრცე – მე-7 და მე-9 პარაგრაფებზე, ისტორიული მოვლენა/პროცესი – მე-8 და მე-13 პარაგრაფებზე.

4. სავარაუდო კალენდარული გეგმა

ქვემოთ მოცემული გეგმა გაკვეთილების შესაძლო განაწილებას აჩვენებს და სავალდებულო არ არის. იგი გათვლილია იმ დაშვებაზე, რომ საგანს კვირაში ერთი საათი ეთმობა და სემესტრი დაახლოებით თხუთმეტ ან თექვსმეტ სასწავლო კვირას მოიცავს.

კვირა	სასწავლო მასალა	შენიშვნა
1	1. ისტორია – გზა წარსულიდან დღევანდელობამდე	
2	2. ქრონოლოგია, კალენდარი და წელთაღრიცხვა	
3	3. მომთაბარეობიდან ცივილიზაციამდე	
4	4. შუმერი	
5	5. აქადი და ბაბილონი	
6	6. ასურეთი	
7	7. ძველი ეგვიპტე	გაკვეთილის ბოლოს – პირველი პროექტული დავალების გაცნობა
8	8. ხეთების სამეფო	პროექტის შუალედური კონსულტაცია
9	9. ხური და ურარტუ	
10	პირველი პროექტის წარდგენა	მოიცავს პრეისტორიისა და შუამდინარეთ-ეგვიპტის მასალის გამეორებას
11	10. ფინიკიელები და ებრაელები	

კვირა	სასწავლო მასალა	შენიშვნა
12	11. აქემენიანთა ირანი	გაკვეთილის ბოლოს – მეორე პროექტული დავალების გაცნობა
13	12. ძველი ინდოეთი	პროექტის შუალედური კონსულტაცია
14	13. ძველი ჩინეთი	
15	მეორე პროექტის წარდგენა	
16	სემესტრის შეჯამება	სარეზერვო კვირა

შენიშვნა – დროის დეფიციტის შემთხვევაში, შესაძლებელია სემესტრში ერთი პროექტული დავალება შესრულდეს.

გაკვეთილის გეგმის აგებისას სამი პრინციპი იყო გათვალისწინებული:

პირველი: თითოეულ პარაგრაფს ერთი გაკვეთილი ეთმობა და პარაგრაფის გამოტოვება არ იგეგმება. ცამეტი პარაგრაფიდან თითოეული ცალკე ცივილიზაციას ან ცალკე საკვანძო საკითხს ეთმობა, ამიტომ ერთის ამოღება მთელ შინაარსობრივ ხაზს არღვევს.

მეორე: პროექტულ დავალებაზე მუშაობა იწყება იმ პარაგრაფის შემდეგ, რომლის მასალაც ამ სახის დავალებისთვის აუცილებელია. პირველი პროექტი პარაგრაფ 7-ის შემდეგ იწყება, რადგან მას ორივე დიდი სამდინარო ცივილიზაციის – შუამდინარეთისა და ეგვიპტის – ცოდნა სჭირდება. მეორე პროექტი პარაგრაფ 11-ის შემდეგ იწყება, რადგან მოსწავლისთვის უკვე ცნობილია აქადის, ასურეთისა და აქემენიანთა იმპერიების მართვის ხერხები, ჩინეთის მასალა კი პროექტზე მუშაობის პერიოდში განიხილება.

მესამე: ორივე პროექტის წარდგენას ცალკე გაკვეთილი ეთმობა. ეს გაკვეთილები, ამავე დროს, გამეორების ფუნქციასაც ასრულებს, რადგან წარდგენისას მოსწავლეები რამდენიმე პარაგრაფის მასალას უბრუნდებიან. ცალკე შემაჯამებელი გაკვეთილები ამ სემესტრში დაგეგმილი არ არის.

თუ გეგმიდან გადაუხვევთ

რეალობაში გეგმა იშვიათად სრულდება ზუსტად: გაკვეთილები ვერ ტარდება უქმეების, ღონისძიებებისა და სხვა მიზეზების გამო. ამიტომ წინასწარ უნდა იცოდეთ, რისი შემცირება იქნება ყველაზე ოპტიმალური.

პირველ რიგში, სარეზერვო კვირა გამოიყენეთ. მეორე რიგში, პროექტების წარდგენა შეამოკლეთ: ერთი სრული გაკვეთილის ნაცვლად ორ გაკვეთილზე თითო ნახევარი დაუთმეთ, ან პროექტების რაოდენობა ერთამდე შეამცირეთ – ამ შემთხვევაში პირველი პროექტი შეინარჩუნეთ, რადგან მისი მასალა ბაზისურია. პარაგრაფის გამოტოვება უკიდურესი ზომაა; თუ ეს მაინც აუცილებელი გახდა, ჯერ ის პარაგრაფი განიხილეთ შემოკლებულად, რომლის ცნებაც სხვაგანაც მუშავდება.

5. სემესტრის სამი საკვანძო მომენტი

დაგეგმვისას სამი მომენტი განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს.

პირველი მომენტი – პარაგრაფი 2-ის დასრულება. ამ მომენტამდე მოსწავლე ინსტრუმენტებს სწავლობს: წყაროს ტიპებს, სანდოობის შემოწმებას, წელთაღრიცხვასა და მოვლენისა და პროცესის გარჩევას. ამის შემდეგ ეს ინსტრუმენტები ყოველ მომდევნო გაკვეთილზე გამოიყენება. სასურველია, პარაგრაფ 3-ის დაწყებამდე დარწმუნდეთ, რომ სამივე ხერხი ათვისებულია. ამის შესამოწმებლად სამი მარტივი შეკითხვა საკმარისია: რომელი წელია უფრო ადრინდელი – ძვ. წ. 500 თუ ძვ. წ. 300? რით განსხვავდება პირველადი წყარო მეო-

რეულისგან? როგორ ვამოწმებთ წყაროს სანდოობას? თუ პასუხები არადამაჯერებელია, ჯობს, პარაგრაფ 3-ის დასაწყისში ათი წუთი დაუთმოთ გამეორებას, ვიდრე შემდეგ მთელი სემესტრი გაუგებრობას ებრძოლოთ.

მეორე მომენტი – პარაგრაფები 5-6. აქ იცვლება გაკვეთილების ხასიათი: აღწერითი მასალიდან მიზეზშედეგობრივ მსჯელობაზე გადავალთ. პრაქტიკულად ეს იმას ნიშნავს, რომ მოსწავლემ აღარ უნდა თქვას მხოლოდ ის, რა რეფორმები გაატარა სარგონმა. მან უნდა ახსნას, რატომ დასჭირდა იმპერიას ერთიანი კანონი და მრავალრიცხოვანი მოხელე, ქალაქ-სახელმწიფოს კი – არა. მოსწავლეთა ნაწილს ეს გარდამავალი მომენტი უჭირს: ისინი კარგად ჩამოთვლიან ფაქტებს, დასკვნას კი ვერ აყალიბებენ. ამიტომ ამ ორ გაკვეთილზე მეტი დრო დაუთმეთ დასკვნის დასაბუთებას და გამოიყენეთ სცენარებში მოცემული დამხმარე ფრაზების დასაწყისები.

მესამე მომენტი – პარაგრაფები 11-13. ეს სამი გაკვეთილი სემესტრის ყველაზე დატვირთული მონაკვეთია: მოსწავლე მოკლე დროში ეცნობა სამ ცივილიზაციას და ამავე პერიოდში მეორე პროექტზე მუშაობს (მეორე პროექტის განხორციელების შესაძლებლობის შემთხვევაში). ამასთან, სწორედ აქ სრულდება კურსის მთავარი შედარებები – ინდური და ეგვიპტური საზოგადოებრივი წყობა, ცინ შიხუანდისა და დარიოსის რეფორმები, აშოკასა და ცინ შიხუანდის მმართველობის ხერხები. ეს შედარებები არ უნდა დარჩეს გაკვეთილის ბოლოს, დროის უკმარისობის პირობებში: სასურველია, თითოეული მათგანი ძირითადი ნაწილის აქტივობად დაიგეგმოს, დანარჩენი მასალა კი მოკლედ განიხილოს მასწავლებელმა.

6. ორი კურსის სინქრონული სწავლება

სტანდარტში აღნიშნულია, რომ მსოფლიო ისტორიის თემების ქრონოლოგიური სტრუქტურა პარალელურია საქართველოს ისტორიის კურსის სტრუქტურისა და მასწავლებელს შეუძლია, ორი კურსის სწავლება სინქრონულად წარმართოს. ამ სემესტრის მასალაში ეს კავშირი რამდენიმე ადგილას გამოიკვეთება: პარაგრაფ 3-ის ნეოლითური რევოლუცია საქართველოს ისტორიის შესაბამის მასალას ეხმიანება; პარაგრაფ 6-ში ასურეთისა და ურარტუს ომების გავლენა დიაოხსა და კოლხაზეა განხილული; პარაგრაფი 9 მთლიანად ურარტუს ეთმობა; პარაგრაფ 10-ში ლეჩხუმში დაცული ებრაული ხელნაწერია მოხსენიებული; პარაგრაფ 13-ში კი „აბრეშუმის გზის“ ერთი მონაკვეთი საქართველოზე გადიოდა.

სასურველია, ამ ადგილებზე მასწავლებელმა პირდაპირ იკითხოს, რა იციან მოსწავლეებმა ამ საკითხზე საქართველოს ისტორიის კურსიდან. ეს ორ შედეგს იძლევა: მოსწავლე ხედავს, რომ ორი კურსი ერთმანეთს ავსებს, და მუშავდება სტანდარტის შედეგი 6-ის ის ინდიკატორიც, რომელიც სხვადასხვა რეგიონში მიმდინარე მოვლენების ურთიერთკავშირსა და საქართველოს ისტორიულ განვითარებაზე მათ გავლენას ეხება.

ნაწილი III. გაკვეთილების სცენარები

შესავალი

ეს ნაწილი წიგნის ძირითადი და ყველაზე მოცულობითი ნაწილია. მასში თავმოყრილია ცამეტი გაკვეთილის სცენარი: თითო სცენარი თითო პარაგრაფზე, რადგან თითოეული პარაგრაფი ერთ ორმოცდახუთწუთიან გაკვეთილს შეესაბამება.

სცენარი დაწერილი გაკვეთილია. მასში უკვე შესრულებულია დაგეგმვის ის სამუშაო, რომელიც მასწავლებელს ყოველ ჯერზე ხელახლა უწევს: შერჩეულია სტანდარტის ინდიკატორი, ჩამოყალიბებულია გაკვეთილის მოსალოდნელი შედეგები, შეთხზულია აქტივობები დროის განაწილებით, განსაზღვრულია რვეულის დავალებების ადგილი და მომზადებულია შეფასების კრიტერიუმები.

რას იძლევა სცენარი

სცენარით სარგებლობას ხუთი პრაქტიკული სარგებელი აქვს.

1. დროის დაზოგვა. ერთი გაკვეთილის სრული მომზადება, როგორც წესი, საკმაოდ დიდ დროს მოითხოვს; სცენარით ეს დრო მნიშვნელოვნად მცირდება. თუ დროის რესურსი კიდევ უფრო შეზღუდულია, ნაწილ I-ის მეორე ქვეთავში აღწერილია, სცენარის რომელი ოთხი მონაკვეთია აუცილებელი.

2. სტანდარტთან კავშირი უკვე დადგენილია. თითოეულ სცენარში მითითებულია, რომელი ინდიკატორი მუშავდება და როგორ გარდაიქმნება იგი გაკვეთილის შედეგად და შეფასების კრიტერიუმად. ეს სამუშაო ყველაზე შრომატევადია და სწორედ იგი არის წინასწარ შესრულებული.

3. მეთოდების მრავალფეროვნება. ცამეტ სცენარში ოცდაათზე მეტი მეთოდია გამოყენებული: გახსნის ეტაპზე პრობლემური შეკითხვით დაწყებული დილემაზე მუშაობამდე, საექსპერტო ჯგუფებიდან მიზეზშედეგობრივ ჯაჭვამდე.

4. მოსწავლის რვეულის დავალებების ადგილი განსაზღვრულია. თითოეული სცენარის მეექვსე ნაწილში ჩანს, რომელი დავალება სრულდება კლასში, რომელ აქტივობაში და რომელი რჩება სახლისთვის. ეს მასწავლებელს ათავისუფლებს გადაწყვეტილებისგან, რომელიც გაკვეთილის მსვლელობაში ისედაც ჭირს.

5. შეფასების მზა მასალა. სცენარებში მოცემულია განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები და განმსაზღვრელი შეფასების ორი კრიტერიუმი, რომლებიც პირდაპირ ინდიკატორებიდან მომდინარეობს.

სცენარების სარეკომენდაციო ხასიათი

სცენარი ერთი შესაძლო გადაწყვეტაა და არა ერთადერთი. ერთსა და იმავე პარაგრაფზე რამდენიმე სახით შეიძლება კარგი გაკვეთილის აგება; აქ მოცემულია ის ვარიანტი, რომელიც ავტორებს სტანდარტის მოთხოვნებთან და მასალის ხასიათთან ყველაზე შესაფერისად მიაჩნიათ.

ამის მიზეზი მარტივია: მეთოდური გზამკვლევი ვერ გაითვალისწინებს კონკრეტული კლასის საჭიროებებს. მხოლოდ მასწავლებელმა იცის, რა დრო სჭირდებათ მოსწავლეებს ტექსტზე სამუშაოდ, ვის დასჭირდება დამატებითი დახმარება წყაროს გააზრებისას და რომელი დავალება უნდა შესრულდეს კლასში, რომ სახლში მოსწავლემ დამოუკიდებლად შეძლოს მუშაობის გაგრძელება. ამიტომ სცენარის შეცვლა არა გადახვევა, არამედ მისი გამოყენების ბუნებრივი ნაწილია.

ცვლილებისას ორი პირობა უნდა შენარჩუნდეს. პირველი: გაკვეთილის კავშირი სტანდარტის ინდიკატორთან – თუ აქტივობა იცვლება, ახალი აქტივობა იმავე ინდიკატორზე უნდა მუშაობდეს. მეორე: მოსწავლის დამოუკიდებელი მუშაობისთვის გამოყოფილი დრო –

ინდიკატორები მოსწავლის მოქმედებას აღწერს, ამიტომ მთლიანად მასწავლებლის ახსნით შევსებული გაკვეთილი მათ ვერ დაამუშავებს.

სცენარით სარგებლობის ორივე გზა თანაბრად მისაღებია: მისი უცვლელად გამოყენებაც და საკუთარი გაკვეთილის ასაგებად საყრდენად აღებაც. კონკრეტული ხერხები, თუ როგორ უნდა შეიცვალოს სცენარი დროის უკმარისობის, კლასის შესაძლებლობებისა და სხვა გარემოებების გათვალისწინებით, აღწერილია მასწავლებლის წიგნის პირველი ნაწილის მეორე ქვეთავში.

1. ისტორია – გზა წარსულიდან დღევანდელობამდე

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნება: „ისტორიული წყარო“ – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების საბაზისო ასპექტებს: წარსულის შესახებ ცოდნა წყაროებიდან მოდის; წყაროები ფორმის მიხედვით ოთხი სახისაა (წერილობითი, ნივთიერი, ზეპირი და ვიზუალური), დროის მიხედვით კი ორგვარი – პირველადი და მეორეული; ყველა წყარო ერთნაირად სანდო არ არის. პროკოპი კესარიელის ორი თხზულება ამ დებულებას კონკრეტულ მასალაზე აჩვენებს: ერთმა და იმავე ავტორმა ერთი და იგივე იმპერატორი ორნაირად აღწერა, რადგან ერთ შემთხვევაში იმპერატორის დავალებით წერდა, მეორეში კი – მისგან მალულად. აქედან მოსწავლე გამოიტანს დასკვნას, რომ წყაროს შეფასებისას მნიშვნელოვანია ორი კითხვა: ვინ არის ავტორი და საიდან იცის ის, რასაც წერს, რომელი წყარო/ავტორი ამბობს სიმართლეს/რა არის სიმართლე?

სტანდარტის შედეგი: (1) მსოფლიო ისტორიის მოვლენა-პროცესების ანალიზი ისტორიული წყაროების საფუძველზე სხვადასხვა პერსპექტივის გათვალისწინებით. გაკვეთილი ემსახურება ამ შედეგის სამ ინდიკატორს: წყაროების კლასიფიცირება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით (შექმნის მიზანი, პერიოდი, ავტორის პოზიცია); წყაროს სანდოობის განმაპირობებელი ფაქტორების გამოკვეთა (ავტორის პერსპექტივა, ტენდენციურობა, პირველადი და მეორეული წყარო); სხვადასხვა ტიპის წყაროს ურთიერთდაკავშირებული გამოყენება კონკრეტული მოვლენის დასახასიათებლად.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა გაიაზრონ, საიდან მოდის ცოდნა წარსულზე და როგორ მუშაობს ისტორიკოსი. მოსწავლეები საკუთარი სიტყვებით ჩამოაყალიბებენ, რა არის ისტორიული წყარო, კონკრეტულ ნიმუშებს (ხელნაწერი, მონეტა, თქმულება, დღიური, იარაღი, სიმღერა, ნაგებობა, ფოტო, წიგნი) ფორმის მიხედვით დაასათაურებენ და განასხვავებენ პირველად წყაროს მეორეულისგან. პროკოპი კესარიელის ამბავზე მუშაობით ისინი პირველად შეხვდებიან წყაროს სანდოობის საკითხს და დაინახავენ, რომ ავტორის მდგომარეობა და მიზანი პირდაპირ აისახება იმაზე, რასაც ის წერს..

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე საკუთარი სიტყვებით ხსნის, რა არის ისტორიული წყარო, და კონკრეტულ ნიმუშებს ანაწილებს ფორმის მიხედვით – წერილობით, ნივთიერ, ზეპირსა და ვიზუალურ წყაროებად;

2. მოსწავლე პროკოპი კესარიელის მაგალითზე ხსნის, რატომ შეიძლება ერთმა ავტორმა ერთი და იგივე მმართველი ორნაირად აღწეროს, და ასახელებს, რას ამოწმებს ისტორიკოსი წყაროს სანდოობაზე მსჯელობისას;

3. მოსწავლე თანმიმდევრობით ალაგებს არქეოლოგიური კვლევის ხუთ ეტაპს და ასახელებს, რა აქვთ საერთო და რით განსხვავდებიან ისტორიკოსი და არქეოლოგი;

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

ეს მსოფლიო ისტორიის კურსის პირველი გაკვეთილია, ამიტომ იგი მოსწავლის ყოველდღიურ გამოცდილებასა და დაწყებით საფეხურზე მიღებულ ცოდნას ეყრდნობა. „ჩვენი საქართველოს“ კურსიდან მოსწავლეებმა იციან, რომ წარსულის ამბებს ძველი ნაგებობები, ნივთები და გადმოცემები ინახავს; ბევრს ნანახი აქვს მუზეუმი, სახლში ინახება ძველი ფოტოები და ნივთები, სმენია უფროსი თაობის წარმომადგენლების მონათხრობი ოჯახის

ისტორიაზე. სწორედ ეს გამოცდილება გახდება საწყისი წერტილი: მოსწავლემ იცის, რომ წარსულის კვალი ირგვლივ არსებობს, გაკვეთილზე კი ისწავლის ამ კვალის დახარისხებასა და შემოწმებას. თუ საქართველოს ისტორიის კურსში ისტორიული წყაროს ცნება უკვე დამუშავებულია, მასწავლებელს შეუძლია იქიდან კონკრეტული მაგალითების გახსენება და მათზე დაყრდნობა.

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: პრობლემური კითხვა; გონებრივი იერიში; ტექსტზე მუშაობა კლასიფიკაციის ცხრილით; წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით; ვენის დიაგრამა; ეტაპების თანმიმდევრობით დალაგება; ილუსტრაციაზე დაკვირვება; წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა; შემაჯამებელი დისკუსია; გასასვლელი ბარათი.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: გაკვეთილის ცენტრში დგას კითხვა „საიდან ვიცით?“ – ეს მოსწავლეს ასწავლის, არ მიიღოს ინფორმაცია გადამოწმების გარეშე. პროკოპი კესარიელის ამბავი აჩვენებს, რომ ხელისუფლების მიმართ ავტორის დამოკიდებულება შეიძლება აისახოს იმაზე, რასაც ის წერს, და რომ თავისუფლად დაწერილი და დავალებით დაწერილი ტექსტი ერთნაირად სანდო არ არის. ამავე დროს, მასწავლებელი ხაზს უსვამს, რომ „ტენდენციური“ არ ნიშნავს „უსარგებლოს““: ორივე თხზულება ისტორიკოსისთვის ღირებული წყაროა, ოღონდ სიფრთხილით უნდა იქნეს გამოყენებული.

კავშირი თანამედროვეობასთან: ორივე კითხვა, რომელსაც ისტორიკოსი წყაროს უსვამს – ვინ არის ავტორი და საიდან იცის – დღეს სოციალურ ქსელებში გავრცელებული ინფორმაციის ანალიზისთვისაც აქტუალურია. მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს ჰკითხოს, რომელი ნივთი ან ჩანაწერი გახდება წლების შემდეგ ისტორიული წყარო: ფოტო ტელეფონში, სასკოლო ჟურნალი, ვიდეო, ნაგებობა და სხვ..

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**საიდან ვიცით?**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	პრობლემური კითხვა, გონებრივი იერიში
მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასს უსვამს კითხვას: როგორ გავიგებთ, როგორ ცხოვრობდნენ ადამიანები ჩვენს ქალაქში ან სოფელში 200 წლის წინ, თუ არავინაა ცოცხალი, ვისაც ეს ახსოვს? მოსწავლეები ასახელებენ: ძველი ფოტოები, წერილები, სახლები, ნივთები, სიმღერები, ბებია-ბაბუის მონათხრობი, ძველი წიგნები. მასწავლებელი ყველა პასუხს დაფაზე, ერთ სვეტში ინიშნავს. 2. მასწავლებელი ეუბნება მოსწავლეებს, რომ ყველაფერს, რაც დაფაზეა ჩამოწერილი, ერთი საერთო სახელი აქვს – ისტორიული წყარო, და რომ გაკვეთილის ბოლოს ამ ჩამონათვალს თავად დაალაგებენ. 3. მასწავლებელი სვამს გაკვეთილის საკვანძო კითხვას, რომელიც დაფაზე რჩება: „საიდან ვიცით, რა მოხდა წარსულში და როგორ ვამოწმებთ, რამდენად სანდოა ეს ცოდნა?”

მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ხედავს, რომ წარსულის კვალი მის ირგვლივ არსებობს; დაფაზე ჩამოწერილი ჩამონათვალი პირველ აქტივობაში სამუშაო მასალად იქცევა, ეს კი ახალ ცნებას მოსწავლის საკუთარ გამოცდილებაზე აშენებს.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**წარსულის მოწმეები**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში (3-4 მოსწავლე), შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, კლასიფიკაციის ცხრილი
მსვლელობა	1. ჯგუფები კითხულობენ მონაკვეთს „ისტორიული წყარო” და ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 1-ის ცხრილს: ცხრა ნიმუშს (ხელნაწერი, მონეტა, თქმულება, დღიური, იარაღი, სიმღერა, ნაგებობა, ფოტო, წიგნი) ანაწილებენ ოთხ სვეტში ფორმის მიხედვით. 2. იმავე ჯგუფებში სრულდება დავალება 2: ექვსი წყარო ნაწილდება პირველად და მეორეულ წყაროებად. მასწავლებელი აქცენტს აკეთებს კრიტერიუმზე – წყარო იმ ეპოქისაა და თვითმხილველმა შექმნა თუ მოგვიანებით დაიწერა უკვე არსებულ წყაროებზე დაყრდნობით. ჯგუფები წერენ პასუხს დავალების ბოლო კითხვაზეც: რით განსხვავდება პირველადი წყარო მეორეულისგან. 3. საერთო გადამოწმებისას კლასი უბრუნდება დაფაზე ჩამოწერილ ჩამონათვალს და გაკვეთილის გახსნისას დასახელებულ თითოეულ პასუხს ფორმის მიხედვით მიაწერს აღნიშვნას. მასწავლებელი აქვე განმარტავს ლექსიკონის ტერმინს – არტეფაქტი. 4. კლასი აკვირდება მე-14 გვერდის ილუსტრაციას (ალექსანდრე მაკედონელის მონეტა, წიგნი მის შესახებ და ფილმი მის შესახებ) და პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-7 კითხვას: როგორ გამოიყენებს ისტორიკოსი სამივე მასალას და რომელია მათ შორის პირველადი წყარო.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე წყაროს ორი ნიშნით ახარისხებს – ფორმითა და დროით; მუშავდება პირველი და მეორე მოსალოდნელი შედეგი და შედეგი (1)-ის ინდიკატორი: წყაროების კლასიფიცირება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით.

აქტივობის სახელწოდება	**ერთი იმპერატორი, ორი წიგნი**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით

მსვლელობა	1. მასწავლებელი ხმამაღლა კითხულობს რუბრიკას „ეს საინტერესოა” პროკოპი კესარიელის შესახებ და უცნობ სიტყვებს იქვე განმარტავს (ბიზანტია, იუსტინიანე, თხზულება, მემატიანე). 2. წყვილები პასუხობენ მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ის სამივე კითხვას: ა) რატომ წარმოაჩინა ერთმა ავტორმა ერთი და იგივე იმპერატორი ორ თხზულებაში სრულიად განსხვავებულად; ბ) რომელი თხზულებაა უფრო სანდო და შესაძლებელია თუ არა, არც ერთი არ იყოს ბოლომდე სანდო; გ) რას გვასწავლის ეს ამბავი. 3. საერთო განხილვისას მასწავლებელი სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-6 კითხვას: რატომ დამალა პროკოპიმ „საიდუმლო ისტორია” და რა შეიძლებოდა მომხდარიყო, იმპერატორს რომ აღმოეჩინა იგი. კლასი ერთად ჩამოაყალიბებს ორ კითხვას, რომელსაც ისტორიკოსი ყოველ წყაროს უსვამს: ვინ არის ავტორი (რა მიზნით და ვისთვის წერს) და საიდან იცის ის, რასაც წერს. 4. მასწავლებელი აქტივობას ლუსიენ ფევრის სიტყვებით ასრულებს: „ისტორიკოსია ის, ვინც ეძებს და არა ის, ვინც იცის” – და კლასს ეკითხება, თუ როგორ ესმით ამ წინადადების არსი? ეთანხმებიან თუ არა ფევრს?
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე პირველად აფასებს წყაროს სანდოობას ავტორის მიზნისა და მდგომარეობის გათვალისწინებით – მუშავდება მე-3 და მე-5 მოსალოდნელი შედეგი და შედეგი (1)-ის ინდიკატორი: სანდოობის განმაპირობებელი ფაქტორების გამოკვეთა.

აქტივობის სახელწოდება	**ისტორიკოსი და არქეოლოგი**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ინდივიდუალურად, შემდეგ წყვილში და მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, ეტაპების დალაგება, ვენის დიაგრამა
მსვლელობა	1. მოსწავლეები კითხულობენ მონაკვეთს „არქეოლოგია – მიწაში აღმოჩენილი საიდუმლოებები” და ინდივიდუალურად ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 4-ს: თითოეულ აღწერილობას მიაწერენ ეტაპის სახელწოდებასა (დაზვერვა, გათხრები, აღწერა, ლაბორატორია, მუზეუმი) და რიგით ნომერს. 2. სწრაფი გადამოწმებისას მასწავლებელი ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რატომ არის აღწერის ეტაპი აუცილებელი: ნივთის ამოღების შემდეგ აღმოჩენის ადგილი სამუდამოდ იცვლება, ამიტომ ფოტო, რუკა და ნომერი ისეთივე მნიშვნელოვანია, როგორც თავად ნივთი. 3. წყვილები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ვენის დიაგრამას: რა ახასიათებს მხოლოდ ისტორიკოსს, რა – მხოლოდ არქეოლოგს და რა აქვთ საერთო. საერთო ნაწილში მოსწავლეები გამოყოფენ იმას, რაც ორივეს უკავშირდება: კითხვების დასმა, წყაროების შედარება და მტკიცებულებაზე დაყრდნობით დასკვნის გაკეთება. 4. კლასი პასუხობს პარაგრაფის ბოლოს მოცემულ დავალება 1-ის „ბ” კითხვას: თუ არქეოლოგმა იპოვა დანახშირებული ხორბალი, ბრინჯაოს მახვილი და თიხის ფირფიტა უცნობი წარწერით, რა ტიპის წყაროებია ისინი და რომელია პირველადი.

მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ხედავს, რომ არქეოლოგის საქმე ეტაპებად დალაგებული კვლევაა და რომ ორივე მეცნიერს ერთი და იგივე სამუშაო ლოგიკა აქვს – მუშავდება მე-4 მოსალოდნელი შედეგი.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**1000 წლის შემდეგ**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	შემაჯამებელი დისკუსია, გასასვლელი ბარათი
მსვლელობა	1. წყვილები ასრულებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ს (მომავლის არქეოლოგები): წარმოიდგინეთ, რომ 1000 წლის შემდეგ არქეოლოგები თქვენი ქალაქის ნაშთებს გათხრიან – რომელი სამი ნივთი შემორჩება ყველაზე კარგად და რა დასკვნას გამოიტანენ ისინი ჩვენს ცხოვრებაზე. 2. ორი-სამი წყვილი კლასს წარუდგენს პასუხს; შემდეგ მასწავლებელი სვამს დავალების „ბ” კითხვას: რას ვერ გაიგებენ მომავლის მკვლევრები მხოლოდ ნივთიერი წყაროებით და რა სახის წყაროები დასჭირდებათ ამისთვის. კლასი დაასკვნის, რომ ერთი ტიპის წყარო წარსულის სრულ სურათს არ იძლევა. 3. კლასი უბრუნდება საკვანძო კითხვას და ერთი-ორი წინადადებით აჯამებს: წარსული წყაროებიდან ვიცით, წყაროები კი ფორმითა და დროით განსხვავდება და ერთნაირად სანდო არ არის. 4. გასასვლელი ბარათი: „დაასახელეთ ერთი მიზეზი, რის გამოც ისტორიკოსი ერთ წყაროს არ ეყრდნობა, და მოიყვანეთ დღევანდელი გაკვეთილიდან ერთი მაგალითი”.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ერთმანეთს უკავშირებს გაკვეთილის სამივე ნაწილს და ასაბუთებს, რატომ არის საჭირო სხვადასხვა ტიპის წყარო – მუშავდება მე-5 მოსალოდნელი შედეგი; გასასვლელი ბარათი მასწავლებელს განმავითარებელი შეფასების ინფორმაციას აწვდის.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. დავალება 1 (წყაროების დახარისხება ფორმის მიხედვით) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, ჯგუფებში.

2. დავალება 2 (პირველადი და მეორეული წყარო) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, ჯგუფებში; ბოლო კითხვის პასუხი რვეულში იწერება.

3. დავალება 5 (პროკოპი კესარიელის ამბავი) – სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში, წყვილებში; სამივე კითხვის პასუხი რვეულში იწერება.

4. დავალება 4 (არქეოლოგიური კვლევის ეტაპები) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, ინდივიდუალურად.

5. დავალება 3 (ვენის დიაგრამა – ისტორიკოსი და არქეოლოგი) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, წყვილებში.

6. დავალება 6 (მომავლის არქეოლოგები) – სრულდება კლასში, დასკვნით აქტივობაში, წყვილებში.

7. დავალება „ჩემი ოჯახის ისტორიის წყაროები" (რვეულში იმავე ნომრითაა მოცემული) – სრულდება საშინაო დავალებად, იხ. სექცია 8.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: წყაროების დახარისხება ფორმის მიხედვით საბაზისო დონეა – ის ნიმუშის ამოცნობას მოითხოვს; პირველადისა და მეორეულის გარჩევა უკვე კრიტერიუმის გამოყენებას საჭიროებს, ხოლო დავალება 5-ის „ბ" და „გ" კითხვები დასკვნის გამოტანასა და დასაბუთებას – ეს სამი საფეხური ბუნებრივად ერგება სხვადასხვა მზაობის მოსწავლეს. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს კითხვას: შეიძლება თუ არა, მეორეული წყარო ზოგჯერ უფრო სასარგებლო აღმოჩნდეს, ვიდრე პირველადი, და როდის.

მხარდამჭერი სტრატეგიები: პროკოპის ამბავს მასწავლებელი ერთხელ ხმამაღლა კითხულობს და უცნობ სიტყვებს იქვე განმარტავს; ლექსიკონის ტერმინი (არტეფაქტი) და ახალი ცნებები (პირველადი წყარო, მეორეული წყარო, არქეოლოგია) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება; ჯგუფურ მუშაობაში როლები ნაწილდება (მკითხველი, ჩამწერი, წარმდგენი); ვენის დიაგრამის შევსებამდე მასწავლებელი ერთ მაგალითს ერთად ავსებს კლასთან, რომ მოსწავლეებმა ნიმუში დაინახონ; დაბალი მზაობის წყვილებს არქეოლოგიური ეტაპების დავალებაში პირველი ეტაპი უკვე მითითებული აქვთ.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, ილუსტრაციებით (მონეტა, წიგნი, ფილმის აფიშა, არქეოლოგიური გათხრების რეკონსტრუქცია), რუბრიკებით „ეს საინტერესოა" და „მეცნიერის თვალსაზრისი" და QR-კოდით მითითებული ვიდეომასალით; მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია ცხრილით, დიაგრამით, ზეპირი მსჯელობით ან წერილობით.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის დასაწყისში მოცემული დავალება 1: „მოძებნეთ სახლში, მუზეუმის ინტერნეტ პორტალზე, ან სახელმძღვანელოდან შეარჩიე რომელიმე ძველი ნივთი (მაგალითად: ფოტო, ძველი მონეტა, წიგნი ან ძველი მობილური ტელეფონი) და შექმენით პატარა ისტორია". მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. დაწერეთ 5-6 წინადადება ერთი ნივთის შესახებ: რისგან არის დამზადებული, რა ფუნქცია ჰქონდა და გამოიყენება თუ არა დღეს;

2. მიუთითეთ, რა ტიპის წყაროა ეს ნივთი ფორმის მიხედვით და პირველადია თუ მეორეული – პასუხი ერთი წინადადებით დაასაბუთეთ;

3. დაასრულეთ იმით, რას გვიყვება ეს ნივთი იმ დროის ადამიანების ყოველდღიურ ცხოვრებაზე.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: დავალება 1-ისა და 2-ის შევსება მასწავლებელს აჩვენებს, იყენებს თუ არა მოსწავლე კრიტერიუმს დამოუკიდებლად თუ ნიმუშის მიხედვით მოქმედებს; პროკოპის ამბავზე მსჯელობისას მასწავლებელი ამოწმებს, უკავშირებს თუ არა მოსწავლე ავტორის მდგომარეობას თხზულების შინაარსს; ვენის დიაგრამის საერთო ნაწილი აჩვენებს, გაიაზრა თუ არა მოსწავლემ ისტორიკოსისა და არქეოლოგის საერთო სამუშაო ლოგიკა; დასკვნითი აქტივობა მთელი გაკვეთილის ათვისების ხარისხს ზომავს.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: გასასვლელი ბარათი (ერთი მიზეზი და ერთი მაგალითი); რვეულის დავალება 4-ის ინდივიდუალური შესრულების გადამოწმება; დაკვირვება ჯგუფურ და წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი კითხვები საერთო განხილვისას.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

ქართული ენა და ლიტერატურა: პროკოპი კესარიელის ორი თხზულება იმის საილუსტრაციო მაგალითია, როგორ განსაზღვრავს ავტორის მდგომარეობა და ადრესატი ტექსტის შინაარსსა და ტონს. მოქალაქეობა: წყაროს გადამოწმების ორი კითხვა – ვინ ამბობს და საიდან იცის – მედიაწიგნიერების საბაზისო უნარია. ბუნებისმეტყველება: ლაბორატორიის ეტაპი, სადაც ნივთის ასაკს ადგენენ, ბუნებრივი კავშირია საბუნებისმეტყველო კვლევის მეთოდებთან.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. შეძლეს თუ არა მოსწავლეებმა პირველადი და მეორეული წყაროს გარჩევა კრიტერიუმზე დაყრდნობით – რომელ ნიმუშზე შეცდა კლასის უმეტესობა და რატომ?
2. პროკოპის ამბავზე მსჯელობისას თავად დაასახელეს თუ არა ავტორის მიზანი, თუ დასჭირდათ მასწავლებლის მინიშნება?
3. ვენის დიაგრამის საერთო ნაწილში რა ჩაწერეს მოსწავლეებმა დამოუკიდებლად – მხოლოდ „წარსულს სწავლობს" თუ კვლევის ლოგიკაზეც მიუთითეს?
4. რომელი ცნება საჭიროებს გამეორებას მომდევნო გაკვეთილის დასაწყისში და როგორ დავუკავშირო იგი ქრონოლოგიისა და წელთაღრიცხვის თემას?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ელექტრონული რესურსები – მუზეუმის ექსპონატები და მათი აღწერები; სვანეთის მუზეუმის მასალა ალექსანდრე მაკედონელის მონეტის შესახებ, რომელიც პარაგრაფშია ილუსტრირებული.
2. კოლინ რენფრიუსა და პოლ ბანის სახელმძღვანელო არქეოლოგიაში – პარაგრაფში ციტირებული ავტორები; მასწავლებელს დაეხმარება არქეოლოგიური კვლევის ეტაპების უფრო დეტალურ გაცნობაში.
3. ჰეროდოტეს „ისტორიისა" და პროკოპი კესარიელის „საიდუმლო ისტორიის" ქართული თარგმანები – ორივე ავტორი პარაგრაფშია ნახსენები; მოკლე ფრაგმენტების წაკითხვა მასწავლებელს დამატებით მაგალითებს მისცემს.
4. სახელმძღვანელოს ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა – გაკვეთილამდე გადახედვა დაეხმარება მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში.

2. ქრონოლოგია, კალენდარი და წელთაღრიცხვა

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „დრო (ისტორიული პერიოდი)" – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების ორ ძირითად ასპექტს: სხვადასხვა ცივილიზაციაში ადამიანები დროს განსხვავებულად აღრიცხავდნენ და საკუთარ ისტორიას განსხვავებულად ყოფდნენ პერიოდებად (ბერძნები – ოლიმპიური თამაშებიდან – რომაელები რომის დაარსებიდან – ქართველები „დასაბამითგან"); დღეს გავრცელებული პერიოდიზაცია კი პირობითია და ევროპული ისტორიის გამოცდილებას ეყრდნობა – სწორედ ამიტომ არ არის რომის დაცემა ჩინელი ან ინდოელი ისტორიკოსისთვის ისეთივე მნიშვნელოვანი თარიღი, როგორიც ევროპელისთვის. დამატებით მუშავდება ცნება „ისტორიული მოვლენა/პროცესი": მოსწავლე სწავლობს ერთჯერადი მოვლენისა და ხანგრძლივი პროცესის გარჩევას, რაც მთელი კურსის განმავლობაში მუშაობის ინსტრუმენტი იქნება.

სტანდარტის შედეგები: (2) მსოფლიო ისტორიის ეპოქების დახასიათება/შედარება სულიერი და მატერიალური კულტურის კრიტიკული გააზრებით. გაკვეთილი უშუალოდ ემსახურება ამ შედეგის ორ ინდიკატორს: სხვადასხვა ცივილიზაციაში არსებული დროის აღრიცხვის სისტემების შედარება; მსოფლიო ისტორიის პერიოდიზაციის კრიტერიუმების გამოკვეთა – რა ფაქტორებმა განაპირობა კონკრეტული ეპოქის ცალკე პერიოდად გამოყოფა და რამდენად უნივერსალურია ევროპული პერიოდიზაცია სხვა რეგიონებისთვის. ამასთან, აქტიურდება შედეგი (6)-ის ინდიკატორი: მსოფლიო ისტორიის სხვადასხვა მოვლენის/პროცესის შედარება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით – მოსწავლე ერთმანეთისგან განასხვავებს ისტორიულ მოვლენასა და ისტორიულ პროცესს.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეები დაეუფლონ დროში ორიენტაციის იმ ხერხებს, რომლებსაც მთელი კურსის განმავლობაში გამოიყენებენ: წელთაღრიცხვის ორ მიმართულებას ქრისტეს შობიდან, საუკუნისა და ათასწლეულის დათვლასა და დროის ხაზზე მოვლენების განლაგებას. მოსწავლეები გაიაზრებენ, რომ ძველ სამყაროში დროის ათვლის საერთო წერტილი არ არსებობდა და თითოეული ხალხი მისთვის მნიშვნელოვან მოვლენას ირჩევდა საწყისად; აქედან ისინი გამოიტანენ დასკვნას, რომ საერთო წელთაღრიცხვაზე შეთანხმება პრაქტიკულ საჭიროებას პასუხობს და მოვლენების ერთმანეთთან შედარებას შესაძლებელს ხდის. გაკვეთილი ასევე გვიჩვენებს, რომ ეპოქებად დაყოფა ისტორიკოსების პირობითი შეთანხმებაა და რომ ერთი და იმავე თარიღის მნიშვნელობა სხვადასხვა რეგიონისთვის სხვადასხვაა. ბოლოს მოსწავლეები კონკრეტულ მაგალითებზე ისწავლიან ერთჯერადი მოვლენისა და ხანგრძლივი პროცესის გარჩევას.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე განმარტავს ტერმინებს: ქრონოლოგია, კალენდარი, წელთაღრიცხვა და პერიოდიზაცია და ხსნის, რატომ ალაგებს ისტორიკოსი მოვლენებს დროში;

2. მოსწავლე წესის მიხედვით ადგენს, რომელ საუკუნეს განეკუთვნება კონკრეტული წელი, და ხსნის, რატომ არის ძვ. წ. 500 წელი უფრო შორეული, ვიდრე ძვ. წ. 100 წელი;

3. მოსწავლე ერთმანეთს ადარებს დროის ათვლის სხვადასხვა სისტემას და ასაბუთებს, რა უადვილდებათ ადამიანებს საერთო წელთაღრიცხვით და რა სირთულეები შეიქმნებოდა მის გარეშე;

4. მოსწავლე ხსნის, რას ნიშნავს, რომ ეპოქებად დაყოფა პირობითია, და მაგალითით ასაბუთებს, რატომ შეიძლება ერთი და იმავე მოვლენის მნიშვნელობა სხვადასხვა ხალხისთვის განსხვავებული იყოს;

5. მოსწავლე ერთმანეთისგან განასხვავებს ისტორიულ მოვლენასა და ისტორიულ პროცესს და თითოეულ არჩევანს ასაბუთებს;

6. მოსწავლე მოვლენებს ალაგებს დროის ხაზზე ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით და ადგენს, რომელ მათგანს შორისაა ყველაზე დიდი და ყველაზე მცირე დროითი მანძილი.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§1-დან მოსწავლეებმა იციან, რომ ისტორიკოსი ყოველ წყაროს ოთხ კითხვას შორის ერთს – „როდის?" აუცილებლად უსვამს და რომ დროის გარეშე წარსულის სურათი არ იკვრება; ახლა ისწავლიან, როგორ პასუხობს ისტორიკოსი სწორედ ამ კითხვას. მოსწავლეებმა ყოველდღიური გამოცდილებიდან იციან, რა არის კალენდარი, საათი და თარიღი, აღნიშნავენ დაბადების დღესა და ახალ წელს. მათემატიკის კურსიდან იცნობენ რიცხვით ღერძს, ორ საპირისპირო მიმართულებას ნულიდან და რომაულ ციფრებს – სწორედ ამ ცოდნას დაეყრდნობა წელთაღრიცხვისა და საუკუნის თემა. მასწავლებელს შეუძლია გაკვეთილის დასაწყისში ერთი წინადადებით შეახსენოს მოსწავლეებს რიცხვითი ღერძის პრინციპი: ნულის მარცხნივ და მარჯვნივ დათვლა საპირისპირო მიმართულებით მიდის.

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: პრობლემური კითხვა; წესის მოდელირება ნიმუშზე და თანდათანობითი გადაცემა; ტექსტზე მუშაობა; დროის ხაზზე მუშაობა; კლასიფიკაციის ცხრილი; შედარება; შემაჯამებელი დისკუსია; წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა; გასასვლელი ბარათი.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: გაკვეთილის მთავარი ღირებულებითი შინაარსი ის არის, რომ ევროპული პერიოდიზაცია და ქრისტიანული წელთაღრიცხვა მსოფლიოსთვის საერთო შეთანხმებაა და არა ერთადერთი შესაძლებელი სისტემა: სხვა ხალხებს დროის აღრიცხვის საკუთარი ტრადიცია ჰქონდათ და ნაწილს დღესაც აქვს. მასწავლებელი ხაზს უსვამს, რომ საერთო წელთაღრიცხვაზე შეთანხმება პრაქტიკული საჭიროებიდან გამომდინარეობს და არ ნიშნავს სხვა სისტემების ნაკლებ ღირებულებას. ეს მოსწავლეს განსხვავებულის მიმართ პატივისცემას ასწავლის. ამასთან, კითხვა: „რატომ არის ეს თარიღი ერთისთვის მნიშვნელოვანი და მეორისთვის – არა?" მოსწავლეს სხვისი პერსპექტივის დანახვას აჩვევს.

კავშირი თანამედროვეობასთან: ერთიანი წელთაღრიცხვის გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა საერთაშორისო ვაჭრობა, მიმოსვლა და კომუნიკაცია – თარიღი ერთნაირად უნდა იკითხებოდეს ყველგან. ამავე დროს, დღესაც არსებობს დროის აღრიცხვის სხვა სისტემები და მათი ახალი წელი სხვა დღეს იწყება. მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს ჰკითხოს, სად ხვდებათ ყოველდღიურ ცხოვრებაში საუკუნის აღნიშვნა რომაული ციფრებით.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**რომელი უფრო შორეულია?**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	პრობლემური კითხვა
მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე წერს ორ თარიღს – ძვ. წ. 500 წელი და ძვ. წ. 100 წელი – და კლასს ეკითხება: რომელი მათგანია უფრო შორეული წარსული? მოსწავლეები ხმას აძლევენ პასუხს ხელის აწევით; მასწავლებელი ორივე ვარიანტის მომხრეთა რაოდენობას დაფაზე ინიშნავს, პასუხს კი არ ამხელს. 2. მასწავლებელი დაფაზე ამატებს კიდევ ორ თარიღს – ძვ. წ. 2600 და 1121 – და კითხულობს: რომელია ყველაზე ძველი და რომელი – ყველაზე ახალი? მოსწავლეები ვარაუდებს გამოთქვამენ; მასწავლებელი აცხადებს, რომ გაკვეთილის ბოლოს ამ კითხვებს თავად, წესის მიხედვით უპასუხებენ. 3. მასწავლებელი სვამს გაკვეთილის საკვანძო კითხვას, რომელიც დაფაზე რჩება: „როგორ ალაგებს ისტორიკოსი დროს და რატომ დასჭირდა მსოფლიოს საერთო წელთაღრიცხვა?”
მოსალოდნელი შედეგი	შეუსაბამობა ინტუიციასა და თარიღის ჩანაწერს შორის ინტერესს იწვევს და პირველ აქტივობას კონკრეტულ ამოცანას უსახავს; დაფაზე დარჩენილი თარიღები დასკვნით ნაწილში ნასწავლის შემოწმების რესურსად გამოიყენება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	ორი მიმართულება ერთი წერტილიდან
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ ინდივიდუალურად და წყვილში
მეთოდი	წესის მოდელირება ნიმუშზე, ტექსტზე მუშაობა

მსვლელობა	1. კლასი კითხულობს მონაკვეთს „ჩვენი წელთაღრიცხვა". მასწავლებელი დაფაზე ხაზავს დროის ხაზს, შუაში ნიშნავს ქრისტეს შობას და ორი ისრით აჩვენებს ათვლის ორ მიმართულებას: მარცხნივ – ძველი წელთაღრიცხვა, სადაც წლები უკუღმა იკლებს, მარჯვნივ – ახალი. აქვე კლასი პასუხობს, გახსნის კითხვას და ასაბუთებს, რატომ არის ძვ. წ. 500 წელი უფრო შორეული. 2. მასწავლებელი დაფაზე ავსებს რვეულის დავალება 1-ის პირველ ორ წინადადებას კლასთან ერთად (ქრონოლოგია, პერიოდიზაცია), დანარჩენს კი მოსწავლეები დამოუკიდებლად ავსებენ ტექსტზე დაყრდნობით. 3. მასწავლებელი დაფაზე წერს საუკუნის დათვლის წესს და მას სახელმძღვანელოს ნიმუშზე ხსნის: 450 წელი, ბოლო ორი ციფრის მოშორება, დარჩენილს დამატებული ერთი; შემდეგ ოთხნიშნა წელს (1067) და ნულებზე დამთავრებული წლის გამონაკლისს (400, 1900, 2000). ერთ მაგალითს კლასი ერთად ხსნის, მეორეს – წყვილში. 4. მოსწავლეები ინდივიდუალურად ავსებენ რვეულის დავალება 3-ს – განსაზღვრავენ 622, 1121, 1900 და 2026 წლების საუკუნეებს და საკუთარი დაბადების წლის საუკუნეს; წყვილები ერთმანეთს უმოწმებენ პასუხებს. ბოლოს კლასი ზეპირად პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-9 კითხვას: რატომ არ არის საკმარისი მხოლოდ წლების მიხედვით დალაგება.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ითვისებს წელთაღრიცხვის ორ მიმართულებას და საუკუნის დათვლის წესს – მუშავდება პირველი და მე-2 მოსალოდნელი შედეგი; ნიმუშიდან დამოუკიდებელ შესრულებამდე გადასვლა თანდათანობითი გადაცემის პრინციპით ხდება.

აქტივობის სახელწოდება	საიდან იწყება დრო?
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, შედარება, დისკუსია

მსვლელობა	1. წყვილები ტექსტიდან ამოკრებენ, საიდან იწყებდნენ წლების ათვლას ძველი ბერძნები (პირველი ოლიმპიური თამაშები), რომაელები (რომის დაარსება) და ძველი ქართველები („დასაბამითგან”). სასურველია განიმარტოს, რომ ეს სისტემა (დასაბამითგან) ძველად რამდენიმე ხალხს ჰქონდა, მაგ., სომხებს, ბიზანტიელებს, ოღონდ ათვლის წერტილი ჰქონდათ სხვადასხვა. მასწავლებელი სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-7 კითხვას: რატომ ითვლიდნენ ისინი დროს სხვადასხვა მოვლენიდან? კლასი ასკვნის, რომ თითოეულმა ხალხმა ათვლის წერტილად მისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა აირჩია. 2. წყვილები წერილობით პასუხობენ მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ის ორივე კითხვას: ა) რატომ შეთანხმდა მსოფლიოს ქვეყნების უმეტესობა საერთო წელთაღრიცხვაზე და რა გაუადვილდათ ამით ადამიანებს; ბ) რა სირთულეები შეექმნებოდათ ისტორიკოსებს, ყველა ქვეყანას საკუთარი წელთაღრიცხვა რომ ჰქონოდა. პასუხები ზეპირად სრულდება პარაგრაფში დასმული მე-8 კითხვით. 3. მასწავლებელი კლასს ახსენებს ტექსტის დებულებას, რომ ეპოქებად დაყოფა პირობითია, და სვამს პარაგრაფში დასმულ პირველ კითხვას: რას ნიშნავს ეს და რატომ იწყება ევროპელი ისტორიკოსისთვის შუა საუკუნეები რომის დაცემით, ჩინელი ან ინდოელი ისტორიკოსისთვის კი ეს თარიღი შეიძლება მნიშვნელოვანიც არ იყოს. კლასი ერთად აყალიბებს პასუხს: ეპოქის საზღვარს ისტორიკოსები იმის მიხედვით ავლებენ, რა დიდი ცვლილება მოხდა კონკრეტულ რეგიონში.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ერთმანეთს ადარებს დროის აღრიცხვის სისტემებს და გამოკვეთს პერიოდიზაციის კრიტერიუმს – მუშავდება მე-3 და მე-4 მოსალოდნელი შედეგი და შედეგი 2-ის ორივე ინდიკატორი.

აქტივობის სახელწოდება	მოვლენა თუ პროცესი
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში (3-4 მოსწავლე), შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	კლასიფიკაციის ცხრილი, დროის ხაზზე მუშაობა

მსვლელობა	1. მასწავლებელი ტექსტიდან იმეორებს განსხვავებას: მოვლენა კონკრეტული, ერთჯერადი ამბავია, პროცესი კი ხანგრძლივი ცვლილება, რომელიც ზოგჯერ საუკუნეებს მოიცავს. ერთ მაგალითს კლასთან ერთად არჩევს – პირველი ქალაქების წარმოქმნა. 2. ჯგუფები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ს: ექვს ნიმუშს (კადეშის ბრძოლა, ცხოველების მოშინაურება, მეფის კურთხევა, დამწერლობის გავრცელება, კოლუმბის მიერ ამერიკის აღმოჩენა, ქალაქების წარმოქმნა) ანაწილებენ ორ სვეტში. საერთო გადამოწმებისას თითოეულ არჩევანს ერთი წინადადებით ასაბუთებენ – რამდენ ხანს გრძელდებოდა და ერთხელ მოხდა თუ არა. 3. იმავე ჯგუფებში სრულდება დავალება 4: ექვსი მოვლენა ნაწილდება ძველ და ახალ წელთაღრიცხვად, შემდეგ ოთხი მათგანი დროის ხაზზე ლაგდება უძველესიდან უახლესისკენ. მასწავლებელი ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ დროის ხაზზე მარცხნივ ყოველთვის უფრო ძველი ამბავია. 4. მასწავლებელი კლასს ეკითხება, რა ხდებოდა საქართველოში მაშინ, როცა ეგვიპტეში პირამიდებს აგებდნენ, და ხაზს უსვამს, რომ დროის ხაზი სწორედ ამის დანახვის საშუალებას იძლევა – სხვადასხვა ქვეყანაში ერთდროულად მიმდინარე ამბების ერთმანეთთან შედარებას.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ერთმანეთისგან განასხვავებს მოვლენასა და პროცესს და მოვლენებს ქრონოლოგიურად ალაგებს – მუშავდება მე-5 და მე-6 მოსალოდნელი შედეგი და შედეგი 6-ის ინდიკატორი: მოვლენების/პროცესების შედარება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ხუთი ეპოქა ერთ ზოლზე**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	შემაჯამებელი დისკუსია, გასასვლელი ბარათი

მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე ხაზავს დროის ხაზს და მასზე თანმიმდევრობით აღნიშნავს ხუთ ეპოქას: პრეისტორია, ძველი სამყარო, შუა საუკუნეები, ახალი დრო, თანამედროვე ეპოქა. მოსწავლეები ტექსტზე დაყრდნობით ასახელებენ, რა ცვლილებით იწყება თითოეული, მაგალითად, ძველი სამყარო დამწერლობის გამოგონებით. 2. კლასი წინა აქტივობაში დალაგებულ ოთხ მოვლენას ანაწილებს ეპოქებზე და უბრუნდება გახსნის ეტაპზე დაფაზე დაწერილ თარიღებს: ახლა მოსწავლეები თავად ალაგებენ მათ სწორი თანმიმდევრობით და ასახელებენ თითოეულის საუკუნეს. 3. კლასი აჯამებს საკვანძო კითხვას ორი წინადადებით: ისტორიკოსი მოვლენებს ქრონოლოგიურად ალაგებს და ეპოქებად ყოფს, საერთო წელთაღრიცხვა კი მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში მომხდარი ამბების ერთმანეთთან შედარებას შესაძლებელს ხდის. 4. გასასვლელი ბარათი – ჩამოწერეთ რამდენიმე თარიღი და თანმიმდევრულად განათავსეთ დროის ხაზზე და უპასუხეთ პარაგრაფში დასმულ მე-2 კითხვას: „წარმოიდგინეთ, რომ 500 წლის შემდეგ ისტორიკოსი სწავლობს XXI საუკუნეს. რომელ ცვლილებას ან მოვლენას მიიჩნევს ის ჩვენი ეპოქის ყველაზე დამახასიათებელ ნიშნად და რატომ?" – პასუხი ერთი-ორი წინადადებით.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე გაკვეთილის სამივე ნაწილს ერთ სქემაში კრავს და ნასწავლ წესს გახსნის თარიღებზე ამოწმებს; გასასვლელი ბარათი მასწავლებელს განმავითარებელი შეფასების ინფორმაციას აწვდის და პერიოდიზაციის პირობითობის გააზრებას ამოწმებს.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. დავალება 1 (გამოტოვებული ადგილების შევსება: ქრონოლოგია, პერიოდიზაცია, წელთაღრიცხვა, საუკუნე, ათასწლეული) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში; პირველი ორი წინადადება ერთად ივსება, დანარჩენი – დამოუკიდებლად.

2. დავალება 3 (წელი და საუკუნე) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, ინდივიდუალურად, წყვილური გადამოწმებით.

3. დავალება 6 (საერთო წელთაღრიცხვის საჭიროება; რვეულში დავალება 3-სა და 4-ს შორისაა მოცემული) – სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში, წყვილებში; ორივე კითხვის პასუხი რვეულში იწერება.

4. დავალება 5 (ისტორიული მოვლენა და ისტორიული პროცესი) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, ჯგუფებში.

5. დავალება 4 (ძველი და ახალი წელთაღრიცხვის მოვლენები და დროის ხაზი) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, ჯგუფებში.

6. დავალება 2 (დროის საზომი ხელსაწყოს დაკავშირება აღწერილობასთან) – სრულდება საშინაო დავალებად, იხ. სექცია 8; მომდევნო გაკვეთილის დასაწყისში, სასურველია, სწრაფი გადამოწმება.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: საუკუნის დათვლა სამ საფეხურად იშლება: სამნიშნა წელი, ოთხნიშნა წელი და ნულებზე დამთავრებული წლის გამონაკლისი – მოსწავლე იმდენ საფეხ-

ურამდე მიდის, რამდენსაც ერთ გაკვეთილზე მოასწრებს, ხოლო დაბადების წლის საუკუნის დათვლა ყველასთვის მისაწვდომი დავალებაა. მოვლენისა და პროცესის დახარისხება საბაზისო დონეა, თითოეული არჩევანის დასაბუთება კი, გაღრმავებული. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს კითხვას: შეიძლება თუ არა, ერთი და იგივე ამბავი ერთდროულად მოვლენაც იყოს და პროცესის ნაწილიც, მაგალითად, კადეშის ბრძოლა და ხეთებისა და ეგვიპტის ხანგრძლივი დაპირისპირება.

მხარდამჭერი სტრატეგიები: საუკუნის დათვლის წესი დაფაზე იწერება ერთ ამოხსნილ ნიმუშთან ერთად და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება; დროის ხაზი დაფაზე მუდმივად არის დახაზული, ნულის, მარცხენა და მარჯვენა მიმართულების აღნიშვნით; დაბალი მზაობის მოსწავლეებს რვეულის დავალება 4-ისთვის მასწავლებელი აძლევს უკვე დახაზულ დროის ხაზს მონიშნული ნულით; ახალი ტერმინები (ქრონოლოგია, პერიოდიზაცია, წელთაღრიცხვა) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით; ჯგუფურ მუშაობაში როლები ნაწილდება.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, ორი დროის ხაზის ილუსტრაციით, ცხრილით „საუკუნე და ათასწლეული", ეპოქების ამსახველი სურათებით, რუბრიკებით „ეს საინტერესოა" და QR-კოდით მითითებული ვიდეომასალით; მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია ცხრილით, დროის ხაზზე აღნიშვნით, ზეპირი მსჯელობით ან წერილობით.

8. საშინაო დავალება

მოსწავლის რვეულში სრულდება დავალება 2: დროის საზომი ხელსაწყოს დაკავშირება მის აღწერილობასთან. დამატებით მოსწავლეები წერილობით პასუხობენ პარაგრაფში დასმულ მე-3 კითხვას: რატომ ვერ აკმაყოფილებდა ძველი დროის საათები ადამიანების ყველა საჭიროებას – საკმარისია თითოეულ ხელსაწყოზე ერთი ნაკლოვანების დასახელება. დავალება უკავშირდება მე-2 და მე-6 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: დავალება 3-ის ინდივიდუალური შესრულება მასწავლებელს ზუსტად აჩვენებს, ვინ ითვისებს საუკუნის დათვლის წესს და სად ჩერდება – ოთხნიშნა წელზე თუ ნულებზე დამთავრებული წლის გამონაკლისზე; დავალება 6-ის წერილობითი პასუხები ავლენს, ხედავს თუ არა მოსწავლე საერთო წელთაღრიცხვის პრაქტიკულ საჭიროებას; დავალება 5-ის დასაბუთებული არჩევანი აჩვენებს, გაიაზრა თუ არა მოსწავლემ მოვლენისა და პროცესის განსხვავება; დასკვნით ნაწილში გახსნის თარიღებზე დაბრუნება მთელი გაკვეთილის ათვისების ხარისხს ზომავს.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: გასასვლელი ბარათი (XXI საუკუნის დამახასიათებელი ნიშანი დასაბუთებით); მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის გადამოწმება; დაკვირვება ჯგუფურ და წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი კითხვები საერთო განხილვისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) შედეგი (2)-ის ინდიკატორი – სხვადასხვა ცივილიზაციაში არსებული დროის აღრიცხვის სისტემების შედარება; ბ) შედეგი (2)-ის ინდიკატორი – მსოფლიო ისტორიის პერიოდიზაციის კრიტერიუმების გამოკვეთა. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

მათემატიკა: დროის ხაზი რიცხვითი ღერძის პირდაპირი ანალოგია – ნულიდან ორი საპირისპირო მიმართულებით დათვლა, მასშტაბის დაცვა (1 სანტიმეტრი – 500 წელი) და რომაული ციფრები ეყრდნობა ერთსა და იმავე ცოდნას, რომელსაც მოსწავლე მათემატიკაში იძენს. ბუნებისმეტყველება: მთვარის ფაზები, მზის მოძრაობა და ციური სხეულების დაკვირვება, რომელსაც პირველი კალენდრები დაეყრდნო, საბუნებისმეტყველო კურსის შინაარსია. ქართული ენა და ლიტერატურა: ბერძნული ფესვებისგან შედგენილი ტერმინების (ქრონოლოგია, პერიოდიზაცია, არქეოლოგია) აგებულების ახსნა სიტყვის შედგენილობაზე მუშაობით.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. საუკუნის დათვლისას რომელ საფეხურზე გაჩნდა ყველაზე მეტი შეცდომა – ოთხნიშნა წელზე თუ ნულებზე დამთავრებული წლის გამონაკლისზე და საჭიროა თუ არა წესის გამეორება მომდევნო გაკვეთილის დასაწყისში?

2. გაიაზრეს თუ არა მოსწავლეებმა, რომ ეპოქებად დაყოფა პირობითია, თუ პასუხები ტექსტის გამეორებით შემოიფარგლა?

3. მოვლენისა და პროცესის გარჩევისას რომელი ნიმუში აღმოჩნდა ყველაზე სადავო და რა არგუმენტები დაასახელეს მოსწავლეებმა?

4. მოასწრო თუ არა კლასმა დროის ხაზზე მუშაობა და საჭიროა თუ არა მისი გაგრძელება მომდევნო გაკვეთილზე, პრეისტორიის თემასთან კავშირში?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ელექტრონული რესურსები – ძველი დროის საზომი ხელსაწყოებისა და კალენდრების ამსახველი მასალა.

2. სახელმძღვანელოში მოცემული დროის ხაზების ორივე ილუსტრაცია (ძველი და ახალი წელთაღრიცხვა) – გაკვეთილამდე მათი გადახედვა მასწავლებელს დაეხმარება დაფაზე ერთიანი სქემის აგებაში.

3. ეროვნული სასწავლო გეგმის პორტალის ელექტრონული რესურსები ქრონოლოგიისა და დროის ხაზის სწავლების შესახებ – მზა სქემები და სავარჯიშოები.

4. სახელმძღვანელოს ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა – გაკვეთილამდე გადახედვა დაეხმარება მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში.

3. მომთაბარეობიდან ცივილიზაციამდე

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „საზოგადოება” – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების იმ ასპექტს, რომ საზოგადოებები დროთა განმავლობაში იცვლება და ამ ცვლილებას კონკრეტული მიზეზები აქვს: მარცვლის დათესვამ და ცხოველების მოშინაურებამ ადამიანი მომთაბარეობიდან ბინადარ ცხოვრებაზე გადაიყვანა, ამან კი, თავის მხრივ, თანდათან განაპირობა შრომის დანაწილება, ხელოსნობა, ქალაქი და მმართველობა. დამატებით მუშავდება ცნება „სივრცე (ტერიტორია, გარემო)”: მოსწავლე ხედავს, რომ „ნაყოფიერი ნახევარმთვარე” შემთხვევით არ გახდა მიწათმოქმედების პირველი კერა – იქ ერთდროულად იყო დიდი მდინარეები, მათ მიერ მოტანილი ნაყოფიერი შლამი, ველური ხორბალი და ქერი.

სტანდარტის შედეგები: (4) მსოფლიო ისტორიაში არსებული სხვადასხვა ტიპის საზოგადოების შედარებითი ანალიზი და მათი ტრანსფორმაციის გააზრება. გაკვეთილი უშუალოდ ემსახურება ამ შედეგის ორ ინდიკატორს: საზოგადოებათა ჩამოყალიბების, განვითარებისა და ტრანსფორმაციის მიზეზშედეგობრივი კავშირების ახსნა, სადაც სტანდარტი ნეოლითურ რევოლუციას პირდაპირ ასახელებს მაგალითად; სხვადასხვა ეპოქის საზოგადოებების შედარება ცხოვრების წესის, საქმიანობისა და სოციალური მოწყობის მიხედვით. ამასთან აქტიურდება შედეგი (3)-ის ინდიკატორი: კონკრეტული საზოგადოების მახასიათებლების დაკავშირება რეგიონის გეოგრაფიულ-კლიმატურ პირობებთან – მოსწავლე რუკაზე პოულობს „ნაყოფიერ ნახევარმთვარეს” და ხსნის, რა მისცა მან პირველ მიწათმოქმედებს.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა გაიაზრონ, რატომ უწოდებენ მეცნიერები მიწათმოქმედებაზე გადასვლას რევოლუციას და როგორ გაჩნდა ამ ცვლილების შედეგად ცივილიზაცია. მოსწავლეები ჯერ ერთმანეთს შეადარებენ ქვის ხანის სამ საფეხურს და დაინახავენ, რომ პრეისტორიის შესახებ ცოდნა მხოლოდ ნივთიერ წყაროებს ეყრდნობა – ეს დებულება §1-ში ნასწავლ წყაროთა ტიპებს უკავშირდება. შემდეგ ისინი შეადარებენ მომთაბარისა და ბინადარი ადამიანის ცხოვრების წესს, რუკაზე მოძებნიან „ნაყოფიერ ნახევარმთვარეს” და ახსნიან, რა მისცა ამ რეგიონმა პირველ მიწათმოქმედს. ბოლოს მოსწავლეები ჩამოაყალიბებენ ცივილიზაციის ხუთ ნიშანს და ერთმანეთს დაუკავშირებენ მიწათმოქმედებას, ჭარბ მოსავალს, ხელოსნობის გაჩენას, ქალაქს, მმართველობასა და დამწერლობას, ანუ ააგებენ იმ მიზეზშედეგობრივ ჯაჭვს, რომლის ბოლო რგოლიც პირველი ცივილიზაციებია. მომდევნო პარაგრაფებში მოსწავლე გაეცნობა იმ ცივილიზაციებს, რომელთა საერთო ნიშნებსაც სწორედ აქ დაასახელებს.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე ასახელებს ქვის ხანის სამ საფეხურს და თითოეულს უკავშირებს არსებით მახასიათებელს;

2. მოსწავლე ხსნის, რატომ ეწოდება დამწერლობამდელ პერიოდს პრეისტორია და რატომ ეყრდნობა ამ ხანის შესახებ ჩვენი ცოდნა მხოლოდ ნივთიერ წყაროებს;

3. მოსწავლე ერთმანეთს ადარებს მომთაბარისა და ბინადარი ადამიანის ცხოვრებას და ასახელებს როგორც განმასხვავებელ, ისე საერთო ნიშნებს;

4. მოსწავლე რუკაზე გამოყოფს „ნაყოფიერ ნახევარმთვარეს” და ასაბუთებს, რა ბუნებრივი პირობები აქცევდა ამ რეგიონს მიწათმოქმედებისთვის ხელსაყრელ ადგილად;

5. მოსწავლე ჩამოთვლის ცივილიზაციის ხუთ მთავარ ნიშანს და თითოეულს განმარტავს საკუთარი სიტყვებით;

6. მოსწავლე აგებს მიზეზშედეგობრივ ჯაჭვს მიწათმოქმედებაზე გადასვლიდან პირველი ცივილიზაციების აღმოცენებამდე და ასაბუთებს, რატომ ვერ წარმოიქმნებოდა ცივილიზაცია ამ ცვლილებამდე.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§1-დან მოსწავლეებმა იციან, რომ ისტორიული წყარო ფორმის მიხედვით სამგვარია და რომ არქეოლოგი კვლევას ეტაპობრივად აწარმოებს. ეს ცოდნა მათ ამ გაკვეთილზე პირდაპირ დასჭირდებათ, რადგან პრეისტორიის შესახებ წერილობითი წყარო არ არსებობს და მთელი ცოდნა ძვლებს, ქვის იარაღებსა და გამოქვაბულის ნახატებს ეყრდნობა. §2-დან მათ ახსოვთ, რომ პრეისტორია ეპოქათა ჩამონათვალში პირველია და რომ ისტორიული პროცესი ხანგრძლივი ცვლილებაა, ერთჯერადი ამბავი კი – მოვლენა; სწორედ ამ განსხვავებას დაეყრდნობა ნეოლითური რევოლუციის გააზრება, რომელიც ათასწლეულებს მოიცავს. მოსწავლეებმა ასევე იციან, როგორ იკითხება ძვ. წ. თარიღები – ეს ცოდნა ამ პარაგრაფის ყველა თარიღს ეხება. მასწავლებელს შეუძლია გახსნის წინ ერთი კითხვით შეამოწმოს ეს ცოდნა: რომელი უფრო ძველია – ძვ. წ. XII ათასწლეული თუ ძვ. წ. VIII ათასწლეული.

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: პრობლემური კითხვა და კენჭისყრა; ტექსტზე მუშაობა; შესაბამისობის დადგენა; ვენის დიაგრამა; რუკაზე მუშაობა; ილუსტრაციაზე დაკვირვება; მიზეზ-შედეგობრივი ჯაჭვის აგება; შემაჯამებელი დისკუსია; წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა; გასასვლელი ბარათი.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: პარაგრაფში ადამიანის წარმოშობის შესახებ ორი განსხვავებული მოსაზრებაა მოცემული. მასწავლებელი ორივეს თანაბრად და პატივისცემით წარადგენს ტექსტის მიხედვით და კლასს აჩვენებს, რომ ერთსა და იმავე კითხვაზე პასუხის ძიების სხვადასხვა გზა არსებობს; საკამათო თემად ეს საკითხი არ იქცევა. მეორე ღირებულებითი აქცენტი შრომას ეხება: ნეოლითური რევოლუცია ერთი ადამიანის აღმოჩენა არ ყოფილა, ის თაობათა დაკვირვებისა და ერთობლივი შრომის შედეგია. რუბრიკაში „ეს საინტერესოა" კი მოცემულია მკვლევართა ვარაუდი, რომ მიწათმოქმედების „აღმოჩენაში" წამყვანი როლი სწორედ ქალებმა შეასრულეს.

კავშირი თანამედროვეობასთან: დღევანდელი საკვები პროდუქტები მიიღება იმ მარცვლეულისა და ცხოველებისგან, რომლებიც ადამიანმა სწორედ ნეოლითის ხანაში დათესა და მოიშინაურა. მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს ჰკითხოს, რომელი პროდუქტი შემორჩა მათ სუფრას იმ დროიდან და რომელი გაჩნდა სულ ახლახან.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**სამი გამოგონება**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	პრობლემური კითხვა, კენჭისყრა

მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე წერს სამ სიტყვას – ცეცხლი, ქვის იარაღი, ხორბლის მარცვალი და კლასს ეკითხება: რომელმა მათგანმა შეცვალა ადამიანის ცხოვრება ყველაზე მეტად? მოსწავლეები ხელის აწევით აძლევენ ხმას; მასწავლებელი შედეგს დაფაზე ინიშნავს და ორ-სამ მოსწავლეს სთხოვს არჩევანის ახსნას. 2. მასწავლებელი სვამს გაკვეთილის საკვანძო კითხვას, რომელიც დაფაზე რჩება: „რატომ უწოდებენ მიწათმოქმედებაზე გადასვლას რევოლუციას და როგორ გაჩნდა მისგან ცივილიზაცია?”
მოსალოდნელი შედეგი	კენჭისყრა მოსწავლეს საშუალებას აძლევს გადმოსცეს პირადი პოზიცია და გაკვეთილს ერთ ამოცანად კრავს; დაფაზე დარჩენილი პასუხები დასკვნით ნაწილში გადამოწმდება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ქვის ხანის სამი საფეხური**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, შესაბამისობის დადგენა
მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთებს „პრეისტორია – კაცობრიობის აკვანი”, „ძველი ქვის ხანა” და „კლიმატური ცვლილებები დედამიწაზე” და ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ს: ქვის ხანის თითოეულ ეპოქას: პალეოლითს, მეზოლითსა და ნეოლითს და თითოეულს უკავშირებენ მის მახასიათებელს. 2. საერთო გადამოწმებისას მასწავლებელი აზუსტებს თითოეული საფეხურის არსებით ნიშანს: პალეოლითში ადამიანი მცირე ჯგუფებად ცხოვრობს გამოქვაბულებში და ქვის იარაღს ამზადებს, მეზოლითი გამყინვარების დასრულების შემდგომი გარდამავალი პერიოდია, ნეოლითში კი ადამიანი მიწათმოქმედებასა და მესაქონლეობაზე გადადის და მუდმივ დასახლებებს აშენებს. აქვე განიმარტება ლექსიკონის ტერმინები: ჰომინინი, ევოლუცია, მიგრაცია. 3. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-3 კითხვას: რატომ უწოდებენ მეცნიერები ამ პერიოდს პრეისტორიულს? მასწავლებელი პასუხს §1-ს უკავშირებს – იმ ხანაში დამწერლობა ჯერ არ არსებობდა, ამიტომ წერილობითი წყარო ვერ შეიქმნებოდა და ჩვენი ცოდნა ნივთიერ (ძვლები, ქვის იარაღები) და ვიზუალურ (გამოქვაბულის ნახატები) წყაროებს ეყრდნობა. 4. მასწავლებელი სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-4 კითხვას დმანისის აღმოჩენის მნიშვნელობის შესახებ და ერთი წინადადებით აჯამებს: აფრიკის შემდეგ პირველყოფილი ადამიანის უძველესი კვალი საქართველოშია ნაპოვნი.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ერთმანეთს ადარებს ქვის ხანის სამ ეპოქას არსებითი ნიშნების მიხედვით და აცნობიერებს, რატომ არის პრეისტორია ნივთიერ წყაროებზე დამოკიდებული – მუშავდება პირველი და მე-2 მოსალოდნელი შედეგი.

აქტივობის სახელწოდება	**რატომ რევოლუცია?**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში (3-4 მოსწავლე), შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, ვენის დიაგრამა, რუკაზე მუშაობა
მსვლელობა	1. ჯგუფები კითხულობენ მონაკვეთს „ნეოლითური რევოლუცია” და ავსებენ მოსწავლის რვეულის ვენის დიაგრამას (რვეულში ის დავალება 3-ის ნომრით მეორდება): რვა ფრაზას ანაწილებენ სამ ნაწილად: რა ახასიათებს მხოლოდ მომთაბარე ცხოვრებას, რა – მხოლოდ ბინადარს და რა არის ორივესთვის საერთო. 2. საერთო გადამოწმებისას მასწავლებელი ყურადღებას ამახვილებს დიაგრამის შუა ნაწილზე: ცეცხლის გამოყენება, ქვის იარაღის დამზადება და ჯგუფური შრომა ორივე ცხოვრების წესს ახასიათებს, ანუ შეიცვალა არა ყველაფერი, არამედ ის მთავარი: საიდან იღებდა ადამიანი საკვებს. მასწავლებელი აქვე ახსენებს ტექსტის დებულებას – ადამიანი შემგროვებელი მეურნეობიდან მწარმოებელზე გადავიდა. 3. ჯგუფები მუშაობენ სახელმძღვანელოს პირველ რუკაზე: პოულობენ ტიგროსს, ევფრატსა და ნილოსის დელტას და გამოყოფენ „ნაყოფიერი ნახევარმთვარის” ტერიტორიას. მასწავლებელი სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-5 კითხვას: რა უპირატესობას ანიჭებდა ეს რეგიონი იქ მცხოვრებ პირველ მიწათმოქმედებს? კლასი სამ პასუხს გამოყოფს: დიდი მდინარეები, მდინარეების მოტანილი ნაყოფიერი შლამი, ბუნებრივად მოსული ველური ხორბალი და ქერი. 4. მასწავლებელი აქტივობას პარაგრაფში დასმული მე-6 კითხვით ასრულებს: როგორი იქნებოდა დღეს ადამიანთა ცხოვრება, ნეოლითური რევოლუცია რომ არ მომხდარიყო? ორი-სამი მოსწავლე პასუხობს.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ორ ცხოვრების წესს არსებითი ნიშნებით ადარებს და საზოგადოების ცვლილებას გეოგრაფიულ გარემოს უკავშირებს – მუშავდება მე-3 და მე-4 მოსალოდნელი შედეგი, შედეგი 4-ის ინდიკატორი და შედეგი 3-ის ინდიკატორი.

აქტივობის სახელწოდება	**პირველი სოფლიდან პირველ ქალაქამდე**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	ილუსტრაციაზე დაკვირვება, ტექსტზე მუშაობა, სქემის შევსება

მსვლელობა	1. ჯგუფები კითხულობენ მონაკვეთს „პირველი სოფლების გაჩენა და პირველი ცივილიზაციები", აკვირდებიან ჩათალჰოიუქის რეკონსტრუქციას და პასუხობენ რვეულის დავალება 6-ის ორ კითხვას: როგორ შედიოდნენ ადამიანები საკუთარ სახლებში, თუ ქუჩები საერთოდ არ არსებობდა და რატომ ადარებენ ჩათალჰოიუქს „ფუტკრის სკას". 2. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-7 კითხვას: რატომ ვერ ვითარდებოდა მეთუნეობა მომთაბარე ცხოვრების დროს? მოსწავლეები ასახელებენ ხელოსნობის იმ დარგებს, რომლებიც ბინადარ ცხოვრებას უკავშირდება: მეთუნეობას, ფეიქრობას, ქვისა და ხის იარაღის დამზადებას და ხსნიან, რატომ გახდა ეს შესაძლებელი მხოლოდ მაშინ, როცა ადამიანს მუდმივი საცხოვრებელი გაუჩნდა. 3. მოსწავლეები კითხულობენ მონაკვეთს „ცივილიზაცია და მისი მთავარი ნიშნები" და ინდივიდუალურად ავსებენ რვეულის დავალება 4-ის სქემას: ქალაქი, ორგანიზებული მმართველობა, განვითარებული ეკონომიკა, კულტურა და რელიგია, დამწერლობა. თითოეულ ნიშანს ერთი წინადადებით განმარტავენ. 4. მასწავლებელი დაფაზე ჩამოწერს ჩათალჰოიუქის აღმოჩენებს: თიხის დიდი ჭურჭელი, ნამგალი/ნამგლის პირები, შინაური ცხოველის ძვლები, ერთნაირი სახლები... და მოსწავლეებს სთხოვს თვითონ გააკეთონ დასკვნები საზოგადოებაში მომხდარ რა ცვლილებებს შეიძლება ასახავდეს ეს არტეფაქტები.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ბინადარ ცხოვრებას უკავშირებს ხელოსნობის გაჩენას და ასახელებს ცივილიზაციის ხუთ ნიშანს – მუშავდება მე-5 მოსალოდნელი შედეგი და შედეგი 4-ის ინდიკატორი: კონკრეტული საზოგადოების დახასიათება მისი შემადგენელი ელემენტების ურთიერთკავშირის გათვალისწინებით.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ქალაქიდან უძველეს ცივილიზაციამდე**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	მიზეზ-შედეგობრივი ჯაჭვის აგება, გასასვლელი ბარათი

მსვლელობა	1. კლასი მასწავლებელთან ერთად დაფაზე აგებს ჯაჭვს, რომლის თითოეული რგოლი წინას შედეგი და მომდევნოს მიზეზია: მარცვლის დათესვა და ცხოველების მოშინაურება – ჭარბი საკვები – მუდმივი დასახლება – ხელოსნობის დარგები – ქალაქი – ორგანიზებული მმართველობა და დამწერლობა. მოსწავლეები ჯაჭვს რვეულში იწერენ. 2. მიზეზშედეგობრივ ჯაჭვზე დაყრდნობით მოსწავლეები პასუხობენ რვეულის დავალება 5-ს: რატომ ვერ წარმოიქმნებოდა ცივილიზაცია „აგრარულ რევოლუციამდე". მასწავლებელი ითხოვს, რომ პასუხში სულ მცირე ორი რგოლი იყოს დასახელებული. 3. კლასი უბრუნდება გახსნის კენჭისყრას და საკვანძო კითხვას: ცვლილებას რევოლუცია იმიტომ ეწოდება, რომ მან ადამიანის ცხოვრების წესი ძირფესვიანად შეცვალა: ადამიანი მომთაბარიდან ბინადარი გახდა, რასაც შემდგომში ცივილიზაციის აღმოცენება მოჰყვა. მასწავლებელი ხაზს უსვამს, რომ ეს რევოლუცია ერთდროულად არ მომხდარა: იგი ისტორიული პროცესია და ათასწლეულებს მოიცავს. 4. გასასვლელი ბარათი: „დაასახელეთ ცივილიზაციის ერთი ნიშანი, რომელიც, თქვენი აზრით, ყველაზე მნიშვნელოვანია, და ერთი წინადადებით ახსენით, რატომ".
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე მთელი გაკვეთილის მასალას ერთ მიზეზშედეგობრივ ჯაჭვად კრავს – მუშავდება მე-6 მოსალოდნელი შედეგი და შედეგი (4)-ის ინდიკატორი: საზოგადოებათა ტრანსფორმაციის მიზეზშედეგობრივი კავშირების ახსნა.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. დავალება 3 (ქვის ხანის ეპოქისა და მისი მახასიათებლის დაკავშირება) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, წყვილებში.

2. ვენის დიაგრამა მომთაბარე და ბინადარი ცხოვრების შესახებ (რვეულში იმავე, მე-3 ნომრითაა მოცემული) – სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში, ჯგუფებში.

3. დავალება 6 (ჩათალჰოიუქის რეკონსტრუქციაზე დაკვირვება) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, ჯგუფებში.

4. დავალება 4 (ცივილიზაციის ხუთი ნიშნის სქემა) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, ინდივიდუალურად.

5. დავალება 5 (რატომ ვერ წარმოიქმნებოდა ცივილიზაცია აგრარულ რევოლუციამდე) – სრულდება კლასში, დასკვნით აქტივობაში, დაფაზე აგებულ ჯაჭვზე დაყრდნობით.

6. დავალება 2 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; ის მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

7. დავალება 1 (საკონტურო რუკა: ნილოსი, ტიგროსი, ევფრატი, „ნაყოფიერი ნახევარმთვარე", ზღვები და ლეგენდა) – სრულდება საშინაო დავალებად, საკლასო მუშაობის შემდეგ, სახელმძღვანელოს რუკაზე დაყრდნობით.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: ვენის დიაგრამის გვერდითი ნაწილების შევსება ტექსტიდან ინფორმაციის ამოკრებას მოითხოვს და საბაზისო დონეა, შუა ნაწილი კი – საერთო ნიშნის დანახვას, რაც უკვე განზოგადებაა; ცივილიზაციის ნიშნების ჩამოთვლა საბაზისო დავალე-

ბაა, თითოეულის საკუთარი სიტყვებით განმარტება – გაღრმავებული. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს პარაგრაფის ბოლოს დასმულ კითხვას: აუცილებელია თუ არა, ცივილიზაციას ხუთივე ნიშანი ერთდროულად ჰქონდეს?

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი ტერმინები (ჰომინინი, ევოლუცია, მიგრაცია, ნეოლითი, „ნაყოფიერი ნახევარმთვარე", სელი) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება; ვენის დიაგრამის შევსებამდე მასწავლებელი ერთ ფრაზას კლასთან ერთად ანაწილებს, რომ მოსწავლეებმა ნიმუში დაინახონ; დასკვნითი ჯაჭვის რგოლები დაფაზე თანდათან ჩნდება, ამიტომ მოსწავლეს მზა საყრდენი აქვს რვეულში ჯაჭვის გადასატანად; ჯგუფურ მუშაობაში როლები ნაწილდება.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, რუკით, რეკონსტრუქციებით (დმანისის ჰომინინები, იერიქონი, ჩათალჰოიუქი, ნეოლითური დასახლება), გამოქვაბულის მხატვრობის ფოტოებით, რუბრიკებით „ეს საინტერესოა" და „მეცნიერის თვალსაზრისი" და ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალით; მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია დიაგრამით, სქემით, ჯაჭვით, რუკაზე აღნიშვნით, ზეპირი მსჯელობით ან წერილობით.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის ბოლოს მოცემული დავალება 1: „წარმოიდგინეთ, რომ არქეოლოგებმა აღმოაჩინეს დიდი დასახლება, სადაც არის ლამაზი ნაგებობები და ხელოვნების ნიმუშები, მაგრამ ჯერ ვერ იპოვეს დამწერლობის კვალი. შეიძლება თუ არა, ამ საზოგადოების ცივილიზაციად მიჩნევა?" მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. დაწერეთ 5-6 წინადადება და პასუხი დაიწყეთ მკაფიო პოზიციით: მიგაჩნიათ თუ არა ეს დასახლება ცივილიზაციად;
2. მსჯელობისას გამოიყენეთ ცივილიზაციის ხუთივე ნიშანი – მიუთითეთ, რომელი მათგანი დასტურდება აღწერილ დასახლებაში და რომელი – არა;
3. დაასრულეთ პასუხით კითხვაზე, აუცილებელია თუ არა ხუთივე ნიშნის ერთდროული არსებობა.

მოსწავლის რვეულში სრულდება ორი დავალება: დავალება 2 – გამოტოვებული ადგილების შევსება პარაგრაფის ტექსტზე დაყრდნობით; დავალება 1 – კონტურული რუკა, სადაც მოსწავლე გამოყოფს ნილოსს, ტიგროსსა და ევფრატს, გააფერადებს „ნაყოფიერი ნახევარმთვარის" ტერიტორიას, აღნიშნავს ზღვებს და დაურთავს ლეგენდას. დავალებები უკავშირდება მე-4 და მე-5 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: ვენის დიაგრამის შუა ნაწილი (საერთო ნიშნები) მასწავლებელს აჩვენებს, ხედავს თუ არა მოსწავლე საერთოს ორ განსხვავებულ ცხოვრების წესს შორის, თუ მხოლოდ განსხვავებების ჩამოთვლით შემოიფარგლება; რუკაზე მუშაობისას მასწავლებელი აკვირდება, უკავშირებს თუ არა მოსწავლე ბუნებრივ პირობებს მიწათმოქმედების გაჩენას; ცივილიზაციის ნიშნების საკუთარი სიტყვებით განმარტება ავლენს, გაიაზრა თუ არა მოსწავლემ თითოეული ნიშნის შინაარსი; დასკვნითი ჯაჭვის აგებისას გამოჩნდება, ესმის თუ არა მას რგოლებს შორის მიზეზშედეგობრივი კავშირი.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: გასასვლელი ბარათი (ერთი ნიშანი დასაბუთებით); რვეულის დავალება 4-ის ინდივიდუალური შესრულების გადამოწმება; დაკვირვება ჯგუფურ და წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი კითხვები საერთო განხილვისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) შედეგი 4-ის ინდიკატორი – საზოგადოებათა ჩამოყალიბების, განვითარებისა და ტრანსფორმაციის მიზეზშედეგობრივი კავშირების ახსნა; ბ) შედეგი 4-ის ინდიკატორი – სხვადასხვა ეპოქის საზოგადოებების შედარება ცხოვრების წესის, საქმიანობისა და სოციალური მოწყობის მიხედვით. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

ბიოლოგია: ევოლუცია, სახეობა და მოშინაურება ბიოლოგიის კურსის ცნებებია. გეოგრაფია: მდინარეთა ხეობების, კლიმატისა და ნიადაგის გავლენა მეურნეობაზე გეოგრაფიის კურსის შინაარსია, კონტურული რუკაზე მუშაობა კი იმავე უნარს ამყარებს. სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნება: ალტამირასა და ლასკოს გამოქვაბულების მხატვრობა და ბუნებრივი პიგმენტებისგან საღებავის დამზადება ხელოვნების გაკვეთილზე პრაქტიკულ დავალებადაც გამოდგება.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. შეძლეს თუ არა მოსწავლეებმა ვენის დიაგრამის შუა ნაწილის შევსება დამოუკიდებლად და რომელი ფრაზა აღმოჩნდა ყველაზე სადავო?

2. რუკაზე მუშაობისას თავად დაასახელეს თუ არა ბუნებრივი პირობები, ხომ არ დასჭირდათ მასწავლებლის დამხმარე კითხვები?

3. დასკვნითი ჯგაჭვის რომელი რგოლი აღმოჩნდა ყველაზე რთული გასააზრებლად და საჭიროა თუ არა მისი გამეორება მომდევნო გაკვეთილის დასაწყისში?

4. რომელი მოსწავლე ჩაერთო აქტიურად ჯგუფურ მუშაობაში და ვისთვის იქნება საჭირო როლების სხვაგვარად განაწილება შემდეგ გაკვეთილზე?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. დმანისის მუზეუმ-ნაკრძალისა და საქართველოს ეროვნული მუზეუმის რესურსები – დმანისის ჰომინინების აღმოჩენის მასალა და რეკონსტრუქციები.

2. აბესალომ ვეკუასა და დავით ლორთქიფანიძის პოპულარული ნაშრომები ადამიანის უძველესი წარსულის შესახებ – პარაგრაფში სწორედ მათი თვალსაზრისია ციტირებული.

3. ალტამირასა და ლასკოს გამოქვაბულების ოფიციალური ვებგვერდების ვირტუალური ტურები – გამოსადეგია პრეისტორიული ხელოვნების საკლასო ჩვენებისთვის.

4. სახელმძღვანელოს ჴღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა – გაკვეთილამდე გადახედვა დაეხმარება მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში.

4. შუმერი

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „ძალაუფლება" – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების იმ ასპექტს, რომ ძალაუფლებას ყოველ ეპოქაში თავისი წყარო და სიმბოლო აქვს. შუმერულ ქალაქ-სახელმწიფოში ლუგალი ქალაქის მფარველი ღვთაების წარმომადგენლად ითვლებოდა, ზიქურათი კი ერთდროულად სალოცავიც იყო და მოსავლის საწყობიც: ვინც ტაძარს აკონტროლებდა, ის განკარგავდა ქალაქის კეთილდღეობას. ამასთანავე, შუმერული გაგებით, მეფის ძალაუფლება, პირველ რიგში სამართლიანობის დამყარებას ნიშნავდა. დამატებით მუშავდება ცნება „საზოგადოება": ჭარბმა მოსავალმა გააჩინა ცნებები „საკუთრება" და „ჭარბი საკვები", დოვლათის განაწილების საჭიროებამ კი სახელმწიფო; საზოგადოება ფენებად დაიყო იმის მიხედვით, რას საქმიანობდა ადამიანი.

სტანდარტის შედეგები: სტანდარტის შედეგი 5 – ძალაუფლებისა და მმართველობის ფორმების კრიტიკული შეფასება მსოფლიო ისტორიის სხვადასხვა კონტექსტის გათვალისწინებით. გაკვეთილი უშუალოდ ემსახურება ინდიკატორს: ძალაუფლების სიმბოლოებისა და მექანიზმების დაკავშირება კონკრეტულ საზოგადოებაში გაზიარებულ ღირებულებებთან. ამ ინდიკატორზე მუშაობს ზიქურათის, ლუგალისა და მეფის მოვალეობის მასალა. ამასთან, მუშავდება სტანდარტის შედეგი 4-ის ინდიკატორი: კონკრეტული საზოგადოების დახასიათება მისი შემადგენელი ელემენტების ურთიერთკავშირის გათვალისწინებით. მოსწავლე შუმერულ სოციალურ პირამიდაში ხედავს კავშირს საქმიანობასა და სოციალურ ფენას შორის. აქტიურდება სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორიც: ცივილიზაციის მახასიათებლების დაკავშირება რეგიონის ბუნებრივ პირობებთან. შუამდინარეთში არ იყო ხე-ტყე და ლითონი, სამაგიეროდ, უხვად იყო თიხა, წყალი, ლერწამი და სელი. სწორედ ამ მასალებმა განსაზღვრა შუმერული გამოგონებების ხასიათი.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა პირველ კონკრეტულ ცივილიზაციაზე დაინახონ ის, რაც §3-ში ზოგადად ისწავლეს. მოსწავლეები შეაფასებენ შუმერული გამოგონებების მნიშვნელობას: ბორბლის, გუთნის, იალქნიანი ნავის, სარწყავი სისტემებისა და ლურსმული დამწერლობის. ამ გამოგონებებს ისინი დაუკავშირებენ შუამდინარეთის ბუნებრივ პირობებს, ანუ იმ მასალას, რაც ხელთ ჰქონდათ და იმ საჭიროებას, რაც წყალმა და ვაჭრობამ წარმოშვა. მოსწავლეები ახსნიან შუმერული ქალაქ-სახელმწიფოს მოწყობის პრინციპს: ზიქურათის ორმაგ, რელიგიურ და ადმინისტრაციულ დანიშნულებას და ლუგალის ძალაუფლების წყაროს. ისინი შეავსებენ შუმერული საზოგადოების პირამიდას და დაინახავენ, რომ ადამიანის ადგილს ამ პირამიდაში მისი საქმიანობა განსაზღვრავდა. როლურ თამაშსა და ტექსტზე მუშაობით მოსწავლეები გაიაზრებენ, რომ ლურსმული დამწერლობა პრაქტიკულ საჭიროებას დაუკავშირდა და არა მხოლოდ ცოდნის შენახვის სურვილს. გაკვეთილის ბოლოს ისინი აღმოაჩენენ კავშირს შუმერულ სამოცობით სისტემასა და დღევანდელ საათსა და წრეს შორის და შუმერის შესახებ ცოდნას გადაამოწმებენ ცივილიზაციის იმ ხუთი ნიშნით, რომელიც წინა გაკვეთილზე ჩამოაყალიბეს.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე ასახელებს შუმერულ გამოგონებებს და თითოეულის გვერდით წერს, რა შეიცვალა მისი აღმოჩენის შემდეგ ადამიანების ცხოვრებაში;

2. მოსწავლე ხსნის, რატომ იქცა თიხა, ლერწამი და სელი შუმერული ცივილიზაციის მთავარ მასალად და ამ პასუხს შუამდინარეთის ბუნებრივ პირობებს უკავშირებს;

3. მოსწავლე ხსნის ზიქურათის ორმაგ დანიშნულებას და ასაბუთებს, რას ეყრდნობოდა ლუგალის ძალაუფლება;

4. მოსწავლე სწორი თანმიმდევრობით ავსებს შუმერული საზოგადოების პირამიდას და ხსნის, რა კავშირია ადამიანის საქმიანობასა და სოციალურ ფენას შორის;

5. მოსწავლე ასახელებს დამწერლობის შექმნის მთავარ მიზეზს და პასუხს ტექსტზე დაყრდნობით ასაბუთებს;

6. მოსწავლე ხსნის, რატომ აირჩიეს შუმერებმა 60 რიცხვითი სისტემის საფუძვლად და ასახელებს, რაში ჩანს ეს არჩევანი დღეს.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

ეს პირველი გაკვეთილია, სადაც მოსწავლე კონკრეტულ ცივილიზაციას ეცნობა, ამიტომ იგი მთლიანად §3-ს ეყრდნობა. მოსწავლეებმა უკვე ჩამოაყალიბეს ცივილიზაციის ხუთი ნიშანი და ააგეს ჯაჭვი მიწათმოქმედებიდან პირველ ქალაქებამდე. მათ იციან, რომ უძველესი ცივილიზაციები დიდი მდინარეების პირას აღმოცენდა და რომ შუამდინარეთი „ნაყოფიერი ნახევარმთვარის" ნაწილია. ახლა ეს ზოგადი სქემა კონკრეტულ მასალაზე შემოწმდება. §2-დან მოსწავლეებმა იციან, როგორ იკითხება ძვ. წ. თარიღი და რას ნიშნავს ათასწლეული,რაც პარაგრაფში მოცემული თარიღების გააზრებაში დაეხმარებათ. §1-დან კი ახსოვთ პირველადი წყაროს ნიშნები. ეს ცოდნა მათ შუმერი მოსწავლის ამბავზე მუშაობისას გამოადგებათ. მასწავლებელს შეუძლია გახსნის წინ ერთი კითხვით შეამოწმოს წინარე ცოდნა: რომელი ხუთი ნიშანი უნდა ჰქონდეს საზოგადოებას, რომ ცივილიზაცია ვუწოდოთ.

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: პრობლემური კითხვა; ტექსტზე მუშაობა; რუკაზე მუშაობა; ცხრილისა და სქემის შევსება; დილემაზე მუშაობა; როლური თამაში; წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით; შედარება; შემაჯამებელი დისკუსია; წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა; გასასვლელი ბარათი.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: შუმერული გაგებით, მეფის ძალაუფლება, პირველ რიგში, სამართლიანობის დამყარებას ნიშნავდა და ლუგალი ვალდებული იყო, დაეცვა ქვრივი და ობოლი ჩაგვრისგან. სწორედ ამ დებულებაზეა აგებული მეორე აქტივობის დილემა – გვალვის წელს ლუგალმა ტაძარში დაგროვილი მარაგი უნდა გაანაწილოს და მოსწავლეები არჩევანს დამოუკიდებლად აკეთებენ და ასაბუთებენ. მასწავლებელი „სწორ პასუხს" არ აცხადებს, არამედ კლასს აჩვენებს, რომ ძალაუფლებას თან ახლავს პასუხისმგებლობა. მეორე აქცენტი დამწერლობას ეხება: თიხის „კონვერტი" იმისთვის შეიქმნა, რომ არავის მოეტყუებინა სხვა, ანუ ჩანაწერი სამართლიან ანგარიშსწორებას ემსახურებოდა.

კავშირი თანამედროვეობასთან: შუმერული სამოცობითი სისტემა დღემდე ცოცხალია: საათში 60 წუთია, წრეში კი 360 გრადუსი. ბორბალი, იალქნიანი ნავი და წერილობითი ხელშეკრულება მუშაობს იმავე პრინციპით, რომლითაც ათასწლეულების წინ. მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს ჰკითხოს, სად ხვდებათ დღეს დოკუმენტი, რომელიც გარიგებას ადასტურებს: ჩეკი, ხელშეკრულება, ელექტრონული ქვითარი.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**რატომ 60?**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	პრობლემური კითხვა
მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე წერს ორ რიცხვს: 60 და 360 და კლასს უსვამს კითხვას: რატომ არის საათში 60 წუთი, წუთში 60 წამი და წრეში 360 გრადუსი? რატომ არა 100, თუ ყველაფერს ათობით ვთვლით? მოსწავლეები ვარაუდებს გამოთქვამენ, მასწავლებელი კი პასუხებს დაფაზე ინიშნავს. 2. მასწავლებელი აცხადებს, რომ ამ კითხვის პასუხი ათასწლეულებს ითვლის და დღევანდელი გაკვეთილის ბოლოს თავად მოსწავლეები გაეცნობიან მას. 3. მასწავლებელი სვამს გაკვეთილის საკვანძო კითხვას, რომელიც დაფაზე რჩება: „რა შექმნეს შუმერებმა ისეთი, რაც დღემდეა შემოჩენილი ჩვენს ცხოვრებაში?”
მოსალოდნელი შედეგი	ყოველდღიური, თვალსაჩინო ფაქტი კითხვად გადაიქცევა და გაკვეთილს ერთიან ამოცანას უსახავს, ხოლო დაფაზე დარჩენილი ვარაუდები დასკვნით ნაწილში გადამოწმდება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**თიხა, ლერწამი, წყალი**
დრო	9 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, რუკაზე მუშაობა, ცხრილის შევსება

მსვლელობა	1. ჯგუფები კითხულობენ მონაკვეთს „შუმერები” და მუშაობენ სახელმძღვანელოს მე-2 რუკაზე: პოულობენ ტიგროსსა და ევფრატს, გამოყოფენ შუამდინარეთს და რუკაზე ნიშნავენ სამ ქალაქ-სახელმწიფოს: ურუქს, ურსა და ლაგაშს. მასწავლებელი აზუსტებს, რომ ამ რეგიონს ძველი ბერძნები მესოპოტამიას უწოდებდნენ. 2. მასწავლებელი ყურადღებას ამახვილებს ტექსტის ერთ დებულებაზე – შუამდინარეთში არც ხე-ტყე მოიპოვებოდა და არც ლითონი, სამაგიეროდ, უხვად იყო თიხა, წყალი, ლერწამი და სელი. კლასი პასუხობს კითხვას: როგორ აისახა ეს გამოგონებებზე. 3. ჯგუფები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ცხრილს: ბორბალი, გუთანი, ლურსმული დამწერლობა, იალქნიანი ნავი და სარწყავი სისტემები და თითოეულის გვერდით წერენ, რით შეცვალა მან ადამიანების ცხოვრება. მასწავლებელი ერთ მაგალითს კლასთან ერთად ავსებს ნიმუშად. 4. საერთო გადამოწმებისას კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ პირველსა და მე-2 კითხვას: რატომ იყო მნიშვნელოვანი თიხის გამოწვა და რომელი მიღწევა მიაჩნიათ ყველაზე მნიშვნელოვნად. მასწავლებელი ითხოვს არა მხოლოდ არჩევანის დასახელებას, არამედ იმის ახსნასაც,თუ რა შეიცვალა.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე გამოგონებას შედეგს უკავშირებს, ცივილიზაციის მახასიათებლებს კი – ბუნებრივ პირობებს. მუშავდება პირველი და მე-2 მოსალოდნელი შედეგები და სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი.

აქტივობის სახელწოდება	**ლუგალის გადაწყვეტილება**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ინდივიდუალურად, შემდეგ წყვილში და მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, სქემის შევსება, დილემაზე მუშაობა

მსვლელობა	1. კლასი კითხულობს მონაკვეთს „ურუქი – მსოფლიოს პირველი ქალაქი” და ლექსიკონის განმარტებას ზიქურათის შესახებ. მასწავლებელი გამოყოფს მის ორმაგ დანიშნულებას: ზიქურათი სალოცავიც იყო და მოსავლის საწყობიც, ამიტომ ტაძრის კონტროლი ქალაქის კეთილდღეობის განკარგვას ნიშნავდა. კლასი ტექსტიდან გამოყოფს ლუგალის ძალაუფლების ორ საყრდენს: იგი ქალაქის მფარველი ღვთაების წარმომადგენლად ითვლებოდა და ვალდებული იყო, დაემყარებინა სამართლიანობა. 2. მასწავლებელი კლასს სთავაზობს დილემას: „გვალვის წელია, მოსავალი ცოტაა. ზიქურათში დაგროვილი მარაგი ყველას არ ეყოფა. ვის უნდა დაურიგოს ლუგალმა პირველად: ქურუმებს, რომლებიც ღვთაებებს ემსახურებიან, ხელოსნებსა და ვაჭრებს, რომლებზეც ქალაქის შემოსავალია დამოკიდებული, თუ მიწათმოქმედებს, რომლებმაც ეს მოსავალი მოიყვანეს?” 3. წყვილები ირჩევენ პოზიციას და მას ერთი არგუმენტით ასაბუთებენ. ორი-სამი წყვილი პასუხს კლასს წარუდგენს. მასწავლებელი კლასს შეახსენებს ტექსტის დებულებას: ლუგალი ვალდებული იყო, დაეცვა ქვრივი და ობოლი ძლიერების ჩაგვრისგან. კლასი აჯამებს, რომ ძალაუფლება მხოლოდ უფლება არ იყო.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ძალაუფლების სიმბოლოს მის ფუნქციასა და საზოგადოების ღირებულებებს უკავშირებს და ხედავს, რომ სოციალურ ფენას საქმიანობა განსაზღვრავდა. მუშავდება მე-3 და მე-4 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 5-ისა და სტანდარტის შედეგი 4-ის ინდიკატორები.

აქტივობის სახელწოდება	**გარიგება დამწერლობის გარეშე**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ წყვილში
მეთოდი	როლური თამაში, ტექსტზე მუშაობა, წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით

მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასის წინაშე ორ მოხალისეს იწვევს: ერთი – შუმერი ვაჭარია, მეორე – მიწათმოქმედი. ვაჭარი მიწათმოქმედს ხუთ ცხვარს გადასცემს და სამი თვის შემდეგ ხორბლის მიღებას ელოდება. სცენაში პირობა ერთია: წერა აკრძალულია, რადგან დამწერლობა ჯერ არ არსებობს. კლასს ევალება, მოსაზრებები გამოთქვას, როგორ დაიმახსოვრებენ მხარეები, ვინ ვის რა უნდა მისცეს და როგორ დაამტკიცებენ სამი თვის შემდეგ, რომ ასე შეთანხმდნენ. 2. მოკლე განხილვისას კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-6 კითხვას: როგორ გავიგებდით, რა მოხდა 100 წლის წინ, დამწერლობა რომ არ არსებობდეს? მასწავლებელი მოსწავლეთა ნაპოვნ გამოსავალს ტექსტს უდარებს. 3. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს „დამწერლობის შექმნა” და გამოყოფენ შემდეგ ჯაჭვს: მოსავლისა და საქონლის დაგროვება, ინფორმაციის ზეპირად დამახსოვრების შეუძლებლობა, თიხის ფიგურები „კონვერტში”, ლურსმული ნიშნები. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-5 კითხვას: რა იყო დამწერლობის შექმნის მთავარი მიზეზი, ცოდნის შენახვის სურვილი თუ პრაქტიკული საჭიროება? პასუხი ტექსტიდან უნდა დასაბუთდეს. 4. მასწავლებელი ხმამაღლა კითხულობს რუბრიკაში „წყარო” მოცემულ შუმერელი მოსწავლის ერთი დღის ამბავს და შეახსენებს §1-ს: ეს იმ ეპოქის ჩანაწერია, ანუ პირველადი წყარო. წყვილები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ს და შუმერულ სკოლას თანამედროვე სკოლას ადარებენ.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე თავად აღმოაჩენს იმ საჭიროებას, რომელმაც დამწერლობა წარმოშვა, და პირველად წყაროზე დაყრდნობით ადარებს ორ ეპოქას. მუშავდება მე-5 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 4-ის ინდიკატორი: სხვადასხვა ეპოქის საზოგადოებების შედარება ცხოვრების წესის მიხედვით.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**რა შემოგვრჩა შუმერებისგან**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	შემაჯამებელი დისკუსია, გასასვლელი ბარათი

მსვლელობა	1. კლასი კითხულობს მონაკვეთს მათემატიკის შესახებ და პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-8 კითხვას: 60 ნაშთის გარეშე 12 რიცხვზე იყოფა, 10 კი – მხოლოდ ოთხზე. რა უპირატესობას აძლევდა ეს შუმერ ვაჭარს ხორბლის ტომრის ან მიწის ნაკვეთის გაყოფისას? კლასი უბრუნდება გახსნის ეტაპზე დაფაზე დაწერილ ვარაუდებს და ადარებს მათ პასუხს. 2. მასწავლებელი დაფაზე წერს ცივილიზაციის ხუთ ნიშანს, რომლებიც მოსწავლეებმა §3-ში ჩამოაყალიბეს, კლასი კი თითოეულის გვერდით ასახელებს შუმერულ მაგალითს: ქალაქი – ურუქი; ორგანიზებული მმართველობა – ლუგალი და მოხელეები; განვითარებული ეკონომიკა – გუთანი, სარწყავი სისტემები და ვაჭრობა; კულტურა და რელიგია – ზიქურათი და ღვთაებები; დამწერლობა – ლურსმული. 3. კლასი პასუხობს საკვანძო კითხვას: შუმერს ხუთივე ნიშანი აქვს, ამიტომ ითვლება იგი პირველ ცივილიზაციად, მისი გამოგონებებიდან კი ნაწილი დღემდე ჩვენს ყოველდღიურობაშია. 4. გასასვლელი ბარათი: „დაასახელეთ ერთი შუმერული გამოგონება, რომლის გარეშეც დღევანდელი ცხოვრება ყველაზე მეტად შეიცვლებოდა და ერთი წინადადებით ახსენით, რატომ”.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ახალ მასალას წინა გაკვეთილზე ნასწავლ სქემას უსადაგებს და გახსნის კითხვას პასუხობს. მუშავდება მე-6 მოსალოდნელი შედეგი; გასასვლელი ბარათი მასწავლებელს განმავითარებელი შეფასების ინფორმაციას აწვდის.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. მოსწავლის რვეულის დავალება 3 (შუმერული გამოგონებების ცხრილი) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, ჯგუფებში.

2. მოსწავლის რვეულის დავალება 4 (შუმერული საზოგადოების პირამიდა) – სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში, ინდივიდუალურად.

3. მოსწავლის რვეულის დავალება 5 (შუმერული და დღევანდელი სკოლის შედარება) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, წყვილებში.

4. მოსწავლის რვეულის დავალება 6 (შუმერული ღვთაებისა და მისი „მოვალეობის” დაკავშირება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი საშინაო წერითი დავალების მომზადებასაც ემსახურება.

5. მოსწავლის რვეულის დავალება 2 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

6. მოსწავლის რვეულის დავალება 1 (კონტურული რუკა: ტიგროსი, ევფრატი, შუამდინარეთი, ურუქი, ური, ლაგაში და ლეგენდა) – სრულდება საშინაო დავალებად, საკლასო მუშაობის შემდეგ, სახელმძღვანელოს რუკაზე დაყრდნობით.

7. მოსწავლის რვეულის დავალება 7 (შუმერული ქალაქის მოდელირება) – სრულდება საშინაო დავალებად იმ მოსწავლეებისთვის, ვინც მას წერით დავალებას ამჯობინებს; იხ. სექცია 7.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: გამოგონებების ცხრილში საბაზისო დონეა გამოგონების დასახელება, გაღრმავებული კი სვეტი „რით შეცვალა ადამიანების ცხოვრება”, სადაც გა-

მოგონება შედეგს უნდა დაუკავშირდეს. პირამიდის შევსება ინფორმაციის ამოკრებას ეყრდნობა, საქმიანობასა და ფენას შორის კავშირის ახსნა კი უკვე განზოგადებაა. დილემაზე მუშაობისას საბაზისო დონეა პოზიციის დასახელება, გაღრმავებული კი მისი დასაბუთება. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს პარაგრაფში დასმულ მე-3 კითხვას: რა მსგავსება და განსხვავებაა შუმერულ და თანამედროვე საზოგადოებას შორის სოციალური ფენების, მმართველობისა და ადამიანების საქმიანობის მიხედვით.

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი ტერმინები (მესოპოტამია, ქალაქ-სახელმწიფო, ზიქურათი, ლუგალი, ლურსმული დამწერლობა) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. გამოგონებების ცხრილის ერთი სტრიქონი კლასთან ერთად ივსება ნიმუშად. შუმერი მოსწავლის ამბავს მასწავლებელი ხმამაღლა კითხულობს და უცნობ სიტყვებს იქვე განმარტავს. დაბალი მზაობის მოსწავლეებს პირამიდის შესავსებად მასწავლებელი წინასწარ მითითებებს აძლევს. როლურ თამაშში მონაწილეობა ნებაყოფლობითია, დანარჩენი კლასი კი დამკვირვებლის როლში რჩება და მოსაზრებებს გამოთქვამს.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, რუკით, ურუქის რეკონსტრუქციით, ლურსმული დამწერლობის განვითარების ეტაპების ცხრილით, ფოტოებითა და ⸗ღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალით. მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია ცხრილით, სქემით, რუკაზე აღნიშვნით, ზეპირი მსჯელობით, წერით ან ნახაზით. ვისაც ვიზუალური გამოხატვა უფრო უადვილდება, საშინაო დავალებად ასრულებს მოსწავლის რვეულის დავალება 7-ს, შუმერული ქალაქის მოდელირებას, სადაც სავალდებულოა ლეგენდის შევსება და თითოეული ელემენტის ახსნა.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის ბოლოს მოცემული დავალება 1: „წარმოიდგინეთ, რომ ხართ ძველი შუმერული ქალაქის (მაგალითად, ურუქის) მწერალი ან სკოლის მოსწავლე. დაწერეთ მოკლე წერილი ან დღიურის ჩანაწერი, რომელშიც აღწერთ ერთ ჩვეულებრივ დღეს". მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. დაწერეთ 6-8 წინადადება პირველ პირში, ერთი დღის ამბავი დილიდან საღამომდე;

2. ჩანაწერში სამივე მითითება უნდა ჩანდეს: ა) რაზე და რით წერთ; ბ) სად იყენებთ 60-ობით სისტემას ყოველდღიურობაში, დროის გაზომვისას ან ბაზარში ვაჭრობისას; გ) რომელ ღვთაებას (ანუ, ენლილი, ენქი) სთხოვთ დახმარებას და რატომ სწორედ მას;

3. გამოიყენეთ ორი ტერმინი გაკვეთილიდან, მაგალითად, ზიქურათი, ლუგალი, ლურსმული დამწერლობა.

მოსწავლის რვეულში სრულდება სამი დავალება: დავალება 6 – შუმერული ღვთაებისა და მისი „მოვალეობის" დაკავშირება, რომელიც დღიურის ჩანაწერის „გ" პუნქტს ამზადებს; დავალება 2 – გამოტოვებული ადგილების შევსება პარაგრაფის ტექსტზე დაყრდნობით; დავალება 1 – კონტურული რუკა, რომელზეც მოსწავლე გამოყოფს ტიგროსსა და ევფრატს, გააფერადებს შუამდინარეთს, მონიშნავს ურუქს, ურსა და ლაგაშს და დაურთავს ლეგენდას. დავალებები უკავშირდება პირველ, მე-2, მე-3 და მე-6 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: გამოგონებების ცხრილის მეორე სვეტი მასწავლებელს აჩვენებს, აკავშირებს თუ არა მოსწავლე გამოგონებას მის შედეგთან, თუ მხოლოდ ტექსტიდან გადმოწერით შემოიფარგლება. დილემაზე მსჯელობისას ჩანს, ამოიცნო თუ არა მოსწავლემ ძალაუფლების ორი საყრდენი: რელიგიური ლეგიტიმაცია და სამართლიანობის მოვალეობა. პირამიდის შევსება ავლენს, ესმის თუ არა კავშირი საქმიანობასა

და სოციალურ ფენას შორის. დასკვნით ნაწილში ხუთი ნიშნის შემოწმება მთელი გაკვეთილის ათვისების ხარისხს ზომავს.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: გასასვლელი ბარათი (ერთი გამოგონება დასაბუთებით); მოსწავლის რვეულის დავალება 4-ის ინდივიდუალური შესრულების გადამოწმება; დაკვირვება ჯგუფურ და წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი კითხვები საერთო განხილვისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორი – ძალაუფლების სიმბოლოებისა და მექანიზმების დაკავშირება კონკრეტულ საზოგადოებაში გაზიარებულ ღირებულებებთან; ბ) სტანდარტის შედეგი 4-ის ინდიკატორი – კონკრეტული საზოგადოების დახასიათება მისი შემადგენელი ელემენტების ურთიერთკავშირის გათვალისწინებით. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

მათემატიკა: 60-ისა და 10-ის გამყოფების შედარება, კუთხის გრადუსი და თვლის სხვადასხვა სისტემა მათემატიკის კურსის შინაარსია. ქართული ენა და ლიტერატურა: „გილგამეშიანი" მსოფლიოში უძველესი ლიტერატურული ნაწარმოებია; მისი პირველი ქართული თარგმანი მიხეილ წერეთელს ეკუთვნის, სრული თარგმანი კი – ზურაბ კიკნაძეს. სახვითი და გამოყენებითი ხელოვნება: ზიქურათისა და შუმერული ქალაქის მოდელირება ხელოვნების გაკვეთილზე პრაქტიკულ დავალებადაც გამოდგება.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. შეძლეს თუ არა მოსწავლეებმა გამოგონების შედეგთან დაკავშირება დამოუკიდებლად და რომელი გამოგონება აღმოჩნდა ყველაზე რთული ასახსნელი?

2. დილემაზე მსჯელობისას რამდენად ასაბუთებდნენ მოსწავლეები პოზიციას და ხომ არ შემოიფარგლნენ მხოლოდ არჩევანის დასახელებით?

3. როლურ თამაშში მონაწილე მოსწავლეებმა თავად იპოვეს თუ არა გამოსავალი და რამდენად ახლოს იყო იგი შუმერულ თიხის ფიგურებთან?

4. ცივილიზაციის ხუთი ნიშნის შემოწმებისას რომელი ნიშნისთვის გაუჭირდათ შუმერული მაგალითის მოძებნა და რას მიანიშნებს ეს §3-ის ათვისებაზე?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. ბრიტანეთის მუზეუმის ელექტრონული რესურსები: ქალაქ ურის „შუმერული სტანდარტი", ლურსმული ფირფიტები და შუმერული ხანის ექსპონატები.

2. „გილგამეშიანის" ქართული თარგმანი და ზურაბ კიკნაძის გამოკვლევები, რომლებიც მასწავლებელს შუმერული რწმენა-წარმოდგენების უფრო ღრმად გაცნობაში დაეხმარება.

3. სემიუელ კრამერის ნაშრომები შუმერული ცივილიზაციის შესახებ; პარაგრაფში სწორედ მის მიერ გაშიფრული ტექსტია მოცემული შუმერელი მოსწავლის ერთი დღის შესახებ.

4. სახელმძღვანელოს ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა, რომლის გაკვეთილამდე გადახედვა მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში დაეხმარება.

5. აქადი და ბაბილონი

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „ძალაუფლება" – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების ორ ასპექტს. პირველი: ძალაუფლების მასშტაბის ცვლილებასთან ერთად იცვლება მართვის ხერხებიც. დამოუკიდებელი ქალაქ-სახელმწიფოს მართვა ერთ მმართველს შეეძლო, იმპერიას კი დასჭირდა ერთიანი ენა, ერთიანი ზომა-წონა, მუდმივი ჯარი, მრავალრიცხოვანი მოხელე და საფოსტო კავშირი. მეორე: ძალაუფლება მხოლოდ ძალაზე არ დგას. სარგონი მოსახლეობის გულის მოსაგებად ქალიშვილს ურის უმაღლეს ქურუმად ნიშნავს, ხამურაბი კი კანონებს საჯარო ადგილას, ქვის სვეტზე ამოკვეთს. დამატებით მუშავდება ცნება „ისტორიული წყარო": სარგონის დაბადების ლეგენდის გაანალიზებით მოსწავლე ამოწმებს §1-ში ნასწავლ წესებს, რადგან ეს ამბავი, მკვლევართა ვარაუდით, თავად მეფემ ან მისმა შთამომავლებმა გაავრცელეს.

სტანდარტის შედეგები: სტანდარტის შედეგი 5 – ძალაუფლებისა და მმართველობის ფორმების კრიტიკული შეფასება მსოფლიო ისტორიის სხვადასხვა კონტექსტის გათვალისწინებით. გაკვეთილი ემსახურება ამ შედეგის ორ ინდიკატორს: მმართველობის ფორმების შედარებასა და მათი ეფექტიანობის შეფასებას, ანუ ქალაქ-სახელმწიფოსა და იმპერიის შედარებას; არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბება მმართველობის სხვადასხვა ფორმის უპირატესობებისა და ნაკლოვანებების შესახებ, რაზეც ხამურაბის კანონების განხილვა მუშაობს. ამასთან მუშავდება სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორები: წყაროს სანდოობის განმაპირობებელი ფაქტორების გამოკვეთა, კერძოდ, ავტორის პერსპექტივა და ტენდენციურობა; საკუთარი მოსაზრების დასაბუთება კონკრეტული წყაროს სანდოობასთან დაკავშირებით. ორივე ინდიკატორის დამუშავებას ხელს უწყობს სარგონის დაბადების შესახებ ლეგენდა.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა გაიაზრონ, რა არის იმპერია და რით განსხვავდება იგი ქალაქ-სახელმწიფოსგან. მოსწავლეები ჯერ თავად ფიქრობენ, რა სჭირდება უზარმაზარი ქვეყნის მართვას, შემდეგ კი საკუთარ ვარაუდებს სარგონ დიდის რეალურ რეფორმებს შეადარებენ: ერთიან სახელმწიფო ენას, ერთიან ზომა-წონის სისტემას, მუდმივ ჯარსა და სამეფო საფოსტო სისტემას. ისინი დაინახავენ, რომ დაპყრობა და შენარჩუნება ორი სხვადასხვა ამოცანაა. სარგონის დაბადების ლეგენდაზე მუშაობით მოსწავლეები დაუბრუნდებიან წყაროს სანდოობის საკითხს და ამჯერად უკვე იმას შეაფასებენ, ვის აწყობდა ამბის გავრცელება. გაკვეთილის ძირითადი ნაწილი ხამურაბის კანონებით სრულდება: მოსწავლეები კონკრეტულ საქმეებს განიხილავენ კოდექსის მიხედვით და შემდეგ იმავე საქმეებს დღევანდელი სამართლიანობის პრინციპებით აფასებენ. ასე ისინი ერთდროულად ხედავენ ორივეს, კანონის ძალასაც და მის საზღვრებსაც.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე განმარტავს, რა არის იმპერია და ასახელებს ორ ნიშანს, რომლითაც იგი ქალაქ-სახელმწიფოსგან განსხვავდება;

2. მოსწავლე ასახელებს სარგონ დიდის რეფორმებს და თითოეულის გვერდით წერს, რაში ეხმარებოდა იგი იმპერიას;

3. მოსწავლე ასაბუთებს, რომელი რეფორმა მიაჩნია ყველაზე მნიშვნელოვნად იმპერიის სიმტკიცისთვის;

4. მოსწავლე ხსნის, რატომ იყო მეფისთვის ხელსაყრელი დაბადების ლეგენდის გავრცელე-

ბა და მსჯელობს, რამდენად შეიძლება ამ ლეგენდის სანდო წყაროდ მიჩნევა;

5. მოსწავლე კონკრეტულ საქმეზე ასახელებს, რას ითვალისწინებდა ხამურაბის კოდექსი და ხსნის, რატომ იყო სასჯელი დამოკიდებული მხარეთა სოციალურ ფენაზე;

6. მოსწავლე აფასებს ხამურაბის კანონებს დღევანდელი სამართლიანობის პრინციპებით და პოზიციას არგუმენტით ასაბუთებს.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§4-დან მოსწავლეებმა იციან, როგორ იყო მოწყობილი შუმერული ქალაქ-სახელმწიფო: ლუგალი, ზიქურათი, მოხელეები და მწერლები, სოციალური პირამიდა. ახლა ისინი ნახავენ, რა ხდება მაშინ, როცა ასეთი ქალაქები ერთი მმართველის ქვეშ ერთიანდება. წინა გაკვეთილის დილემა, თუ როგორ უნდა განაწილდეს ტაძარში დაგროვილი მარაგი, ბუნებრივი შესავალია ხამურაბის კანონების თემისთვის: მაშინ გადაწყვეტილება მმართველის ნებაზე იყო დამოკიდებული, ახლა კი მოსწავლეები დაინახავენ, რას ცვლის ჩაწერილი კანონი. §3-დან მათ ახსოვთ ცივილიზაციის ერთ-ერთი ნიშანი, ორგანიზებული მმართველობა, §1-დან კი წყაროს სანდოობის შემოწმების ორი კითხვა: ვინ არის ავტორი და საიდან იცის ის, რასაც წერს. მასწავლებელს შეუძლია გახსნის წინ ერთი კითხვით შეამოწმოს წინარე ცოდნა: ვინ მართავდა შუმერულ ქალაქს და რამდენად შორს აღწევდა მისი ძალაუფლება.

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: პრობლემური კითხვა; გონებრივი იერიში; ტექსტზე მუშაობა; კლასიფიკაციის ცხრილი; შემთხვევის ანალიზი; წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით; არგუმენტირებული მსჯელობა; შემაჯამებელი დისკუსია; წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა; გასასვლელი ბარათი.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: გაკვეთილის ღირებულებითი ბირთვი ხამურაბის კანონების განხილვაა. მოსწავლეები ორ რამეს ერთდროულად დაინახავენ. პირველი: ჩაწერილი და საჯაროდ გამოფენილი კანონი წინ გადადგმული ნაბიჯი იყო, რადგან ყველას შეეძლო გაეგო, რა იყო ნებადართული და რა – აკრძალული, სასჯელი კი მმართველის განწყობაზე აღარ იყო დამოკიდებული. მეორე: ეს კანონი ყველას თანაბრად არ იცავდა და სასჯელი მხარეთა სოციალურ ფენაზე იყო დამოკიდებული. მასწავლებელი ორივე მხარეს თანაბრად წარმოაჩენს და კლასს აწვდის თანამედროვე პრინციპს, რომ კანონის წინაშე ყველა თანასწორია. მოსწავლეები ამ პრინციპს თავად ადარებენ ხამურაბის მიერ შემუშავებულ ნორმებს.

კავშირი თანამედროვეობასთან: ხამურაბის სტელა დღეს ლუვრის მუზეუმშია დაცული, ხოლო კანონის საჯაროობა, ანუ იმის უფლება, რომ ყველამ იცოდეს მოქმედი წესები, თანამედროვე სამართლის ერთ-ერთი საფუძველია. მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს ჰკითხოს,თუ სად ხვდებათ დღეს საჯაროდ გამოკრული წესები: სკოლის შინაგანაწესი, სამოძრაო ნიშნები, ბიბლიოთეკის ან მუზეუმის რეგლამენტი.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**როგორ უნდა მართო უზარმაზარი ქვეყანა?**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	პრობლემური კითხვა, გონებრივი იერიში
მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასს სთავაზობს წარმოსახვით ამოცანას: თქვენ დაიპყარით მთელი შუამდინარეთი, ათეულობით ქალაქი. ხალხი სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობს, თითოეულ ქალაქს თავისი წესები აქვს, ტელეფონი და გზები კი არ არსებობს. რა დაგჭირდებათ იმისთვის, რომ ეს ქვეყანა ერთად შეიკრას? 2. მოსწავლეები ვარაუდებს გამოთქვამენ, მასწავლებელი კი ყველა პასუხს დაფაზე, ერთ სვეტში ინიშნავს. სვეტი გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. 3. მასწავლებელი აცხადებს, რომ ზუსტად ამ ამოცანის წინაშე იდგა ის მმართველი, რომელმაც კაცობრიობის ისტორიაში პირველი იმპერია შექმნა და სვამს გაკვეთილის საკვანძო კითხვას: „რა სჭირდება იმპერიას იმისთვის, რომ ერთად შეიკრას და რით განსხვავდება მისი მართვა ერთი ქალაქის მართვისგან?”
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ამოცანას თავად აყალიბებს;მოსწავლეები დაფაზე დარჩენილ ჩამონათვალს მეორე აქტივობაში სარგონის რეფორმებს შეადარებენ.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ერთი ქალაქი და მრავალი ქალაქი**
დრო	9 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, კლასიფიკაციის ცხრილი

მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს „აქადელები” და გამოყოფენ მთავარ განსხვავებას შუმერებსა და აქადელებს შორის: შუმერებისთვის მთავარი საკუთარი ქალაქის დამოუკიდებლობა იყო, აქადელებმა კი მიზნად მთელი რეგიონის ერთიან სახელმწიფოდ გაერთიანება დაისახეს. 2. წყვილები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 2-ს და ოთხ მახასიათებელს ანაწილებენ ორ სვეტში, ქალაქ-სახელმწიფოსა და იმპერიაზე. იქვე წერენ პასუხს დავალების კითხვაზე: რატომ სჭირდებოდა იმპერიას ერთიანი კანონები და მრავალრიცხოვანი მოხელე, ქალაქ-სახელმწიფოს კი – არა. 3. საერთო გადამოწმებისას კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-2 კითხვას: რატომ ითვლება სარგონის მიერ შექმნილი სახელმწიფო პირველ იმპერიად. მასწავლებელი აზუსტებს ტერმინს „ცენტრალიზებული” და თარიღს, ძვ. წ. 2334-2279 წლებს, უკავშირებს §2-ში ნასწავლ საუკუნის დათვლას. 4. მასწავლებელი სვამს პარაგრაფში დასმულ პირველ კითხვას: რა შედეგები შეიძლება მოჰყოლოდა მთელი მესოპოტამიის გაერთიანებას ერთი მმართველის ქვეშ? მოსწავლეები ასახელებენ როგორც სასარგებლო, ისე საზიანო შედეგებს.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ორ მმართველობის ფორმას არსებითი ნიშნებით ადარებს. მუშავდება პირველი მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორი: მმართველობის ფორმების შედარება და მათი ეფექტიანობის შეფასება.

აქტივობის სახელწოდება	**სარგონის ნაბიჯები**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში (3-4 მოსწავლე), შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, ცხრილის შევსება, წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით

მსვლელობა	1. ჯგუფები კითხულობენ მონაკვეთს „იმპერიის მართვა” და ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ცხრილს: ერთიანი სახელმწიფო ენა, ერთიანი ზომა-წონის სისტემა, მუდმივი ჯარი და სამეფო საფოსტო სისტემა; თითოეულის გვერდით წერენ, რაში ეხმარებოდა იგი იმპერიას. 2. კლასი უბრუნდება გახსნის ეტაპზე დაფაზე დაწერილ ჩამონათვალს და ადარებს მას სარგონის რეფორმებს: რომელი ვარაუდი დაემთხვა და რომელი რეფორმა ვერ გაითვალისწინეს. მასწავლებელი ხაზს უსვამს ტექსტის დებულებას, რომ ხმლით დაპყრობა და დაპყრობილის შენარჩუნება ორი სხვადასხვა ამოცანაა. 3. მასწავლებელი სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-6 კითხვას: რომელი რეფორმა მიგაჩნიათ ყველაზე მნიშვნელოვნად იმპერიის სიმტკიცისთვის და რატომ? ჯგუფები ერთ არჩევანს აკეთებენ და ერთი არგუმენტით ასაბუთებენ. 4. მასწავლებელი ხმამაღლა კითხულობს რუბრიკაში „წყარო” მოცემულ სარგონის დაბადების ლეგენდას და კლასს უსვამს ორ კითხვას: ლეგენდის მიხედვით, ვინ იყო სარგონი წარმომავლობით და რატომ იყო მეფისთვის ხელსაყრელი ასეთი ამბის გავრცელება? კლასი ასკვნის, რომ წყაროს შეფასებისას მნიშვნელოვანია, ვის აწყობდა მისი შექმნა. დავალება სრულდება წერილობით, საშინაო დავალების სახით.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ხედავს, რომ იმპერიის სიმტკიცე კონკრეტულ მექანიზმებზეა დამოკიდებული და წყაროს ავტორის მოტივაციით აფასებს. მუშავდება მე-2, მე-3 და მე-4 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 5-ისა და სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორები.

აქტივობის სახელწოდება	**საქმე ხამურაბის კანონებით**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	შემთხვევის ანალიზი, არგუმენტირებული მსჯელობა

მსვლელობა	1. მასწავლებელი მოკლედ გადმოსცემს მონაკვეთს ბაბილონისა და ხამურაბის შესახებ: 282 მუხლი, ორ მეტრზე მაღალი შავი ქვის სვეტი ქალაქის ცენტრში, ჩვენამდე მოღწეული ყველაზე ძველი კრებული. იქვე განიმარტება ლექსიკონის ტერმინი „კოდექსი" და დაფაზე იწერება კოდექსში გამოყოფილი სოციალური ფენები. 2. თითოეული ჯგუფი იღებს ერთ საქმეს და წყვეტს, რას ითვალისწინებდა ხამურაბის კოდექსი: ა) დიდებულმა დიდებულს თვალი დაუზიანა; ბ) დიდებულმა დაბალი ფენის ადამიანს დაუზიანა თვალი; გ) ქალი ითხოვს განქორწინებას, რადგან ქმარი ცუდად ეპყრობა. ჯგუფები პასუხს ტექსტში ეძებენ და კლასს წარუდგენენ. 3. სამივე საქმის განხილვის შემდეგ მასწავლებელი სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-7 კითხვას: რა დადებითი და უარყოფითი შედეგი მოჰყვებოდა პრინციპს „თვალი თვალის წილ"? კლასი ასახელებს ორივეს, შურისძიების შეზღუდვასაც და სასჯელის სიმკაცრესაც. 4. მასწავლებელი კლასს აწვდის თანამედროვე პრინციპს, რომ კანონის წინაშე ყველა თანასწორია და სვამს მე-9 კითხვას: რომელი ნორმა შეიძლება ჩაითვალოს სამართლიანად და რომელი უსამართლოდ? ბოლოს კლასი პასუხობს მე-8 კითხვას: რატომ ეწერა კანონები მოედანზე აღმართულ სვეტზე და როგორ მოქმედებდა ეს მოქალაქეებზე?
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე კონკრეტულ საქმეს კონკრეტულ ნორმას უკავშირებს და შემდეგ იმავე ნორმას დღევანდელი პრინციპით აფასებს. მუშავდება მე-5 და მე-6 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორი: არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბება მმართველობის ფორმის უპირატესობებისა და ნაკლოვანებების შესახებ.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ხმალი, წესი, კანონი**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	შემაჯამებელი დისკუსია, გასასვლელი ბარათი

მსვლელობა	1. მოსწავლეები მასწავლებელთან ერთად აჯამებენ, რითი იკვრებოდა იმპერია სამ საფეხურზე: ჯერ ხმლით, ანუ დაპყრობით; შემდეგ ერთიანი წესებით, ანუ ენით, ზომა-წონით, ჯარითა და საფოსტო კავშირით; ბოლოს კი ჩაწერილი კანონით, რომელიც ყველასთვის ხელმისაწვდომი იყო. 2. მასწავლებელი მოკლედ გადმოსცემს ბაბილონის ახალი სამეფოს ამბავს და იშთარის კარიბჭეს ძალაუფლების სიმბოლოდ წარმოაჩენს: ლურჯჯი, ძვირად ღირებული მოჭიქული აგური და ღვთაებების სიმბოლოები ქალაქში შემოსულს მმართველის სიძლიერეს ახსენებდა. ეს მასალა მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ის შესრულებას ამზადებს. 3. კლასი პასუხობს საკვანძო კითხვას და ერთ წინადადებას აყალიბებს: იმპერიის მართვას, ერთი ქალაქის მართვისგან განსხვავებით, ერთიანი წესები, მრავალრიცხოვანი მოხელე და ყველასთვის ცნობილი კანონი სჭირდება. 4. გასასვლელი ბარათი: „დაასახელეთ ხამურაბის კანონების ერთი ნიშანი, რომელიც დღესაც სამართლიანად მიგაჩნიათ და ერთი, რომელიც – უსამართლოდ; თითოეული ერთი წინადადებით ახსენით".
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე გაკვეთილის სამივე ნაწილს ერთ ხაზზე ალაგებს და საკუთარ შეფასებას ასაბუთებს; გასასვლელი ბარათი მასწავლებელს განმავითარებელი შეფასების ინფორმაციას აწვდის.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. მოსწავლის რვეულის დავალება 2 (ქალაქ-სახელმწიფოსა და იმპერიის მახასიათებლები და ანალიზური კითხვა) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, წყვილებში.

2. მოსწავლის რვეულის დავალება 3 (სარგონის რეფორმების ცხრილი) – სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში, ჯგუფებში.

3. მოსწავლის რვეულის დავალება 5 (სარგონის დაბადების ლეგენდა) – კლასში ზეპირად მუშავდება მისი პირველი ორი კითხვა, სრული წერითი პასუხი კი საშინაო დავალებად სრულდება.

4. მოსწავლის რვეულის დავალება 1 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

5. მოსწავლის რვეულის დავალება 4 (ისტორიული პირისა და მისი მიღწევის დაკავშირება) – სრულდება საშინაო დავალებად.

6. მოსწავლის რვეულის დავალება 6 (იშთარის კარიბჭის მოდელირება) – სრულდება საშინაო დავალებად იმ მოსწავლეებისთვის, ვინც მას წერით დავალებას ამჯობინებს; იხ. სექცია 7.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: მახასიათებლების დახარისხება ქალაქ-სახელმწიფოსა და იმპერიაზე საბაზისო დონეა, ანალიზური კითხვა კი, თუ რატომ სჭირდებოდა იმპერიას ერთიანი კანონები, უკვე განზოგადებას მოითხოვს. საქმეების განხილვისას საბაზისო დონეა ტექსტიდან ნორმის მოძებნა, გაღრმავებული კი მისი შეფასება დღევანდელი პრინციპით. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს პარაგრაფში დასმულ

მე-4 კითხვას: წარმოიდგინეთ, რომ ენხედუანა ხართ და მისწერეთ წერილი შუმერ ქურუმებს, რით დაარწმუნებდით მათ, რომ აქადურ ღმერთებსაც ისეთივე პატივი ეკუთვნით, როგორიც შუმერულს.

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი ტერმინები (იმპერია, ცენტრალიზებული სახელმწიფო, კოდექსი, ლინგვა ფრანკა) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. კოდექსში გამოყოფილი სოციალური ფენები დაფაზე ჩამოიწერება, რომ საკითხების განხილვისას მოსწავლეს მზა საყრდენი ჰქონდეს. სარგონის ლეგენდას მასწავლებელი ხმამაღლა კითხულობს და უცნობ სიტყვებს იქვე განმარტავს. დაბალი მზაობის ჯგუფებს რეფორმების ცხრილში ერთი სტრიქონი წინასწარ შევსებული აქვთ ნიმუშად. ჯგუფურ მუშაობაში როლები ნაწილდება.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, რუკით, ხამურაბის სვეტის, სარგონის ნიღბისა და იშთარის კარიბჭის გამოსახულებებით, რეკონსტრუქციებით და ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალით. მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია ცხრილით, ზეპირი მსჯელობით, წერით ან ნახაზით. ვისაც ვიზუალური გამოხატვა უფრო უადვილდება, საშინაო დავალებად ასრულებს მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ს, იშთარის კარიბჭის მოდელირებას, სადაც სავალდებულოა დასკვნითი წინადადების დასრულებაც, თუ რატომ იყო ლურჯი ფერი ძველ სამყაროში განსაკუთრებული.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის ბოლოს მოცემული დავალება 1: „წარმოიდგინეთ, რომ ხართ დროში მოგზაური, რომელმაც მოიარა ძველი მესოპოტამიის სამი სხვადასხვა ეპოქა: შუმერული ქალაქ-სახელმწიფო, სარგონ დიდის აქადის იმპერია და ხამურაბისდროინდელი ბაბილონი. სად უფრო უსაფრთხოდ და დაცულად იგრძნობდით თავს და რატომ?" მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. დაწერეთ 6-8 წინადადება და პასუხი დაიწყეთ მკაფიო არჩევანით: სამი ეპოქიდან რომელს ირჩევთ;

2. თითოეული ეპოქის შესახებ დაასახელეთ ერთი კონკრეტული ფაქტი გაკვეთილიდან: რა იცავდა ან რა საფრთხეს უქმნიდა ადამიანს ესა თუ ის ეპოქა;

3. დაასრულეთ იმით, რა მოგცათ არჩევანში გადამწყვეტი უპირატესობა: ქალაქის დამოუკიდებლობამ, იმპერიის ძალამ თუ ჩაწერილმა კანონმა.

მოსწავლის რვეულში სრულდება სამი დავალება: დავალება 5 – სარგონის დაბადების ლეგენდაზე მუშაობა, სადაც მოსწავლე წერილობით პასუხობს სამივე კითხვას, მათ შორის იმას, შეიძლება თუ არა ამ ლეგენდისადმი სრული ნდობა; დავალება 1 – გამოტოვებული ადგილების შევსება პარაგრაფის ტექსტზე დაყრდნობით; დავალება 4 – ისტორიული პირისა და მისი მიღწევის დაკავშირება. დავალებები უკავშირდება მე-2, მე-4 და მე-6 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: ქალაქ-სახელმწიფოსა და იმპერიის შედარების ცხრილი მასწავლებელს აჩვენებს, ამოიცნო თუ არა მოსწავლემ არსებითი განსხვავება, თუ მხოლოდ ზომაზე მიუთითა. რეფორმების ცხრილის მეორე სვეტი ავლენს, აკავშირებს თუ არა იგი რეფორმას მის ფუნქციასთან. სარგონის ლეგენდაზე მსჯელობისას ჩანს, იყენებს თუ არა მოსწავლე §1-ის წესებს დამოუკიდებლად. საკითხების განხილვისას მასწავლებელი აკვირდება, ეძებს თუ არა ჯგუფი პასუხს ტექსტში და რამდენად არგუმენტირებულად ასაბუთებს საკუთარ შეფასებას.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: გასასვლელი ბარათი (ერთი სამართლიანი და ერთი უსამართლო ნორმა დასაბუთებით); მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის გადამოწმება; დაკვირვება ჯგუფურ და წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი კითხვები საკითხების წარდგენისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორი – მმართველობის ფორმების შედარება და მათი ეფექტიანობის შეფასება; ბ) სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორი – საკუთარი მოსაზრების დასაბუთება კონკრეტული წყაროს სანდოობასთან დაკავშირებით. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

მოქალაქეობა: კანონის საჯაროობა, სასჯელისა და დანაშაულის თანაზომიერება და კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპი მოქალაქეობის კურსის საბაზისო ცნებებია. ქართული ენა და ლიტერატურა: ენხედუანა პირველი ავტორია, რომელმაც ტექსტს საკუთარი სახელი მიაწერა, რაც ავტორობის ცნებაზე მუშაობის კარგი შემთხვევაა. მათემატიკა: ერთიანი ზომა-წონის სისტემა და საზომი ერთეულების სტანდარტიზაცია მათემატიკის კურსის შინაარსს უკავშირდება.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. გახსნის ეტაპზე რომელი რეფორმა იწინასწარმეტყველეს მოსწავლეებმა დამოუკიდებლად და რომელი აღმოჩნდა მათთვის მოულოდნელი?

2. სარგონის ლეგენდაზე მსჯელობისას თავად დაასახელეს თუ არა ავტორის მოტივაცია, ხომ არ დასჭირდათ §1-ის შეხსენება?

3. საკითხის განხილვისას რომელი საქმე აღმოჩნდა ყველაზე სადავო და რა არგუმენტები დაასახელეს მოსწავლეებმა?

4. რამდენად გაარჩიეს მოსწავლეებმა კანონის შეფასება და ეპოქის კონტექსტი, ანუ ხედავენ თუ არა, რომ ისტორიული ნორმის ახსნა მისი გამართლება არ არის?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. ლუვრის მუზეუმის ელექტრონული რესურსები ხამურაბის კანონების სვეტის შესახებ, სადაც მოცემულია სვეტის აღწერა და გამოსახულებები.

2. ბერლინის პერგამონის მუზეუმის რესურსები იშთარის კარიბჭის რეკონსტრუქციისა და მოჭიქული აგურის ტექნოლოგიის შესახებ.

3. ბრიტანეთის მუზეუმის მასალები აქადის იმპერიისა და სარგონ დიდის ხანის ექსპონატებზე.

4. სახელმძღვანელოს ცღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა, რომლის გაკვეთილამდე გადახედვა მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში დაეხმარება.

6. ასურეთი

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „ისტორიული მოვლენა/პროცესი" – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების იმ ასპექტს, რომ ხანგრძლივ პროცესს გამომწვევი მიზეზები აქვს და შედეგები მოსდევს. ასურეთი ჯერ ვაჭართა ქვეყანა იყო და მხოლოდ შემდეგ იქცა სამხედრო იმპერიად. ამ გარდაქმნაში ორივე ფაქტორმა ითამაშა როლი: ვაჭრობით დაგროვილმა სიმდიდრემ და რკინის იარაღმა. ამასთან, ასურეთისა და ურარტუს ომებმა უშუალო გავლენა მოახდინა სამხრეთ კავკასიაში მცხოვრებ ქართველურ ტომებზე, პირველ რიგში, დიაოხსა და კოლხაზე. დამატებით მუშავდება ცნება „სივრცე (ტერიტორია, გარემო)": მთიანმა და მკაცრმა რეგიონმა და სავაჭრო გზებზე კონტროლმა განსაზღვრა ასურეთის განვითარების გზა, ხოლო კალა, რომლის გარეშეც ბრინჯაოს დამზადება შეუძლებელი იყო, პოლიტიკური გავლენის ინსტრუმენტად იქცა.

სტანდარტის შედეგები: სტანდარტის შედეგი 6 – მსოფლიო ისტორიის მოვლენებისა და პროცესების ინტერპრეტაცია მიზეზშედეგობრივი კავშირების გათვალისწინებით. გაკვეთილი ემსახურება ამ შედეგის ორ ინდიკატორს: მოვლენების მიზეზებსა და შედეგების ანალიზს, რაზეც ვაჭართა ქვეყნის სამხედრო იმპერიად გადაქცევა და ნინევიის ბიბლიოთეკის ბედი მუშაობს; მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში მიმდინარე მოვლენების ურთიერთკავშირის ჩვენება და საქართველოს ისტორიულ განვითარებაზე მათი გავლენის გააზრება, რასაც ასურეთისა და ურარტუს ომების თემა ამუშავებს. ამასთან, მუშავდება სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი: კონკრეტული ტერიტორიის მნიშვნელობის ახსნა ეკონომიკური და სამხედრო-სტრატეგიული ფაქტორების გათვალისწინებით, რასაც სავაჭრო გზებსა და ქარუმებზე მუშაობა ემსახურება.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა გაიაზრონ, როგორ იქცა ვაჭართა ქვეყანა სამხედრო იმპერიად და რა როლი შეასრულა ამ გარდაქმნაში ვაჭრობით დაგროვილმა სიმდიდრემ და რკინის იარაღმა. მოსწავლეები ჯერ რუკაზე იმუშავებენ და დაინახავენ, რომელ ქალაქებს აკავშირებდა სავაჭრო გზები; შემდეგ გაეცნობიან ქარუმს, სავაჭრო დასახლებასა და ასურული ოჯახის მოწყობას, სადაც ვაჭრობა ყველა წევრის საქმე იყო. ასურული ოჯახის მიმოწერაზე მუშაობით ისინი ნახავენ, რამდენად დამოუკიდებლად იღებდა გადაწყვეტილებას ასურელი ქალი და რით ჰგავს ეს წერილები დღევანდელ საქმიან შეტყობინებებს. შემდეგ მოსწავლეები ჩამოთვლიან ასურული ჯარის ტექნოლოგიურ სიახლეებს და გაიაზრებენ, რა გავლენა მოახდინა ასურეთისა და ურარტუს ომებმა ქართველურ ტომებზე. გაკვეთილის ბოლო ნაწილი ნინევიის ბიბლიოთეკას ეთმობა: მოსწავლეები ააგებენ მიზეზშედეგობრივ ჯაჭვს და დაინახავენ, რომ ცეცხლმა თიხის ფირფიტები კი არ გაანადგურა, არამედ გამოწვა.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე რუკაზე მიუთითებს ასურეთის ტერიტორიასა და სავაჭრო გზებს და ხსნის, რატომ იყო კალა ოქროზე ძვირი;

2. მოსწავლე ხსნის, რა იყო ქარუმი და ასახელებს, რა მოვალეობა ჰქონდა ასურული ოჯახის თითოეულ წევრს სავაჭრო საქმეში;

3. მოსწავლე წერილებზე დაყრდნობით ასაბუთებს, რა როლს ასრულებდა ქალი ასურულ სავაჭრო საქმეში და რამდენად დამოუკიდებლად იღებდა გადაწყვეტილებას;

4. მოსწავლე ასახელებს ასურული ჯარის სამხედრო სიახლეებს და თითოეულს უკავშირებს შესაბამის დანიშნულებას;

5. მოსწავლე ხსნის, რა გავლენა მოახდინა ასურეთისა და ურარტუს ომებმა ქართველურ ტომებზე;

6. მოსწავლე აგებს მიზეზშედეგობრივ ჯაჭვს ნინევიის ბიბლიოთეკის შესახებ და ასაბუთებს, რატომ არის ეს ბიბლიოთეკა მნიშვნელოვანი მთელი კაცობრიობისთვის.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§5-დან მოსწავლეებმა იციან, რა არის იმპერია და რით განსხვავდება იგი ქალაქ-სახელმწიფოსგან. მათ ახსოვთ სარგონის რეფორმები და ის, რომ დაპყრობა და დაპყრობილის შენარჩუნება ორი სხვადასხვა ამოცანაა. ბაბილონის ისტორიიდან იციან, რომ ასურეთმა ბაბილონი დაიპყრო, ხოლო ქარხემიშის ბრძოლის შემდეგ თავად მოექცა ბაბილონის გავლენის ქვეშ. §4-დან ახსოვთ თიხის „კონვერტი" და ლურსმული დამწერლობა, რაც ასურული სავაჭრო ხელშეკრულებების გასაგებად დასჭირდებათ. §1-დან კი იციან პირველადი წყაროს ნიშნები: ასურული ოჯახის წერილები სწორედ იმ ეპოქის ჩანაწერებია. მასწავლებელს შეუძლია გახსნის წინ ერთი კითხვით შეამოწმოს წინარე ცოდნა: რა სჭირდებოდა იმპერიას იმისთვის, რომ ერთად შეკრულიყო.

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: პრობლემური კითხვა; რუკაზე მუშაობა; ტექსტზე მუშაობა; ცხრილის შევსება; წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით; შესაბამისობის დადგენა; მიზეზ-შედეგობრივი ჯაჭვის აგება; დებატის ელემენტები; შემაჯამებელი დისკუსია; წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა; გასასვლელი ბარათი.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: გაკვეთილი ორ ერთმანეთისგან განსხვავებულ სურათს აჩვენებს ერთი და იმავე ხალხის შესახებ. ერთი მხრივ, ასურელმა ვაჭრებმა შექმნეს „სავაჭრო სახლები", სადაც ნათესავები და პარტნიორები ერთად აგროვებდნენ ფულს და ერთი ქარავნის დაღუპვისას ზარალი ყველაზე ნაწილდებოდა. მეორე მხრივ, ასურეთის იმპერია დაპყრობებსა და ომებზე იყო აგებული. მასწავლებელი სამხედრო სიახლეებს ტექნოლოგიურ მიღწევად განიხილავს: ტექნიკური უპირატესობა არ ნიშნავს იმას, რომ დამპყრობლის ქმედება გამართლებულია. ბოლოს კლასი დაინახავს, რომ ასურეთის იმპერია გაქრა, ნინევიის ბიბლიოთეკა კი დარჩა და დღეს მთელი კაცობრიობის საკუთრებაა.

კავშირი თანამედროვეობასთან: ასურული „სავაჭრო სახლები" დღევანდელი კომპანიების ერთგვარი წინაპრებია, რისკის რამდენიმე პარტნიორზე განაწილება კი დაზღვევის პრინციპს ეყრდნობა. ასურელი ვაჭრის წერილი იმის შესახებ, რომ სპილენძი გაძვირდა და გაყიდვა არ უნდა იჩქარონ, აგებულია ბაზრისა და ფასის იმავე კანონზე, რომელიც დღესაც მოქმედებს. მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს ჰკითხოს, რით ჰგავს ეს წერილები დღევანდელ საქმიან შეტყობინებებს.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ოქრო თუ კალა?**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი

მეთოდი	პრობლემური კითხვა
მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე წერს ორ სიტყვას, ოქროსა და კალას, და კლასს უსვამს კითხვას: ძველ სამყაროში რომელი უფრო ძვირი ღირდა? მოსწავლეები ხმას აძლევენ სავარაუდო პასუხებს და ორსამ პასუხს ასაბუთებენ. 2. მასწავლებელი პასუხს ტექსტიდან ამოწმებს: კალა ოქროზე ძვირად ფასობდა, რადგან მის გარეშე ბრინჯაოს, ანუ სამხედრო და შრომის იარაღის მასალის, დამზადება შეუძლებელი იყო. კლასს გამოაქვს პირველი დასკვნა: ვინც ამ ნედლეულს აკონტროლებდა, სხვებზეც ჰქონდა გავლენა. 3. მასწავლებელი აცხადებს, რომ ასურეთი თავიდან ვაჭართა ქვეყანა იყო და მხოლოდ შემდეგ იქცა დიდ სამხედრო იმპერიად, და სვამს გაკვეთილის საკვანძო კითხვას: „როგორ გადაიქცა ვაჭართა ქვეყანა სამხედრო იმპერიად?”
მოსალოდნელი შედეგი	მოულოდნელი პასუხი ინტერესს იწვევს და გაკვეთილს ერთიან ამოცანას უსახავს; საკვანძო კითხვა დასკვნით ნაწილში დებატის საგანი გახდება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ქარავანი, ქარუმი, ოჯახი**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში (3-4 მოსწავლე), შემდეგ წყვილში და მთელი კლასი
მეთოდი	რუკაზე მუშაობა, ტექსტზე მუშაობა, ცხრილის შევსება, წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით

მსვლელობა	1. ჯგუფებად გადანაწილებული მოსწავლეები კითხულობენ მონაკვეთს „ასურული სავაჭრო ქარავნები” და მუშაობენ სახელმძღვანელოს მე-3 რუკაზე: პოულობენ აშურს, ქანესს, ბაბილონსა და მემფისს და თვალს ადევნებენ სავაჭრო გზებს. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ პირველ კითხვას: სად გადიოდა ასურეთის საზღვრები და რომელ ქალაქებს აკავშირებდა სავაჭრო გზები. მასწავლებელი განმარტავს ტერმინს „ქარუმი”. 2. ჯგუფები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ცხრილს. ცხრილში შეიყვანენ ოჯახის წევრებს (მამა, დედა, უფროსი ვაჟი, ქალიშვილები) და თითოეულის გვერდით მიუთითებენ მათ კონკრეტულ მოვალეობებს სავაჭრო საქმიანობაში. საერთო გადამოწმებისას მასწავლებელი ხაზს უსვამს, რომ ვაჭრობა მთელი ოჯახის საქმე იყო და ყოველ წევრს კონკრეტული პასუხისმგებლობა ჰქონდა. 3. წყვილები კითხულობენ რუბრიკაში „წყარო” მოცემულ ასურული ოჯახის მიმოწერას და პასუხობენ მოსწავლის რვეულის დავალება 4-ის კითხვებს, პირველ რიგში „ბ” და „გ” კითხვებს: რა როლს ასრულებდა ქალი სავაჭრო საქმეში და რამდენად დამოუკიდებლად იღებდა გადაწყვეტილებას; რით ჰგავს ეს წერილები დღევანდელ საქმიან შეტყობინებებს. პასუხი წყაროდან უნდა დასაბუთდეს. 4. მასწავლებელი სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-2 კითხვას ვაჭრის წერილზე, სადაც სპილენძის გაძვირებაა ნახსენები.მოსწავლეებს გამოაქვთ დასკვნა, იცოდნენ თუ არა ძველმა ასურელებმა, რა არის ბაზარი და როგორ მოქმედებს მასზე ფასების ცვლილება?
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე რეგიონის მნიშვნელობას ეკონომიკურ ფაქტორს უკავშირებს და პირველად წყაროზე დაყრდნობით ასაბუთებს დასკვნას. მუშავდება პირველი, მე-2 და მე-3 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი.

აქტივობის სახელწოდება	**რკინა, ცხენი, ტარანი**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ინდივიდუალურად, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, შესაბამისობის დადგენა, არგუმენტირებული მსჯელობა

მსვლელობა	1. მოსწავლეები კითხულობენ მონაკვეთს „ასურეთის იმპერია და მისი არმია” და ინდივიდუალურად ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ს: აკავშირებენ ოთხ სამხედრო სიახლეს მათ დანიშნულებასთან. ესენია: რკინის იარაღი, კავალერია, ტარანი და მოძრავი კოშკი. 2. საერთო გადამოწმებისას მასწავლებელი აზუსტებს, რატომ იყო რკინის იარაღი უპირატესი ბრინჯაოსთან შედარებით და როგორ იცვლებოდა ომის ხელოვნება, როცა ჯარს ცხენოსანი ლაშქარი ემატებოდა. 3. მასწავლებელი კლასს წარუდგენს ტიგლათფილესერ I-ის ლაშქრობებს და რუბრიკას ასურეთისა და ურარტუს ომების შესახებ. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-3 კითხვას: რა გავლენა ჰქონდა ასურეთის მეზობლობას ქართველურ ტომებზე? მასწავლებელი დაფაზე წერს ორ სახელს – დიაოხსა და კოლხას და აჩვენებს, რომ ეს ტომები ორი იმპერიის ინტერესების შეჯახების ზონაში აღმოჩნდნენ. 4. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-4 კითხვას: რა უპირატესობა და რა საფრთხე შეიძლება ჰქონოდა სახელმწიფოს, რომელიც ომსა და დაპყრობებზეა აგებული? მოსწავლეები ორივე მხარეს ასახელებენ.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე სამხედრო სიახლეს მის ფუნქციას უკავშირებს და ერთი რეგიონის მოვლენებს მეზობელი ხალხების ისტორიას. მუშავდება მე-4 და მე-5 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორი: მოვლენების ურთიერთკავშირის ჩვენება და საქართველოს ისტორიულ განვითარებაზე მათი გავლენის გააზრება.

აქტივობის სახელწოდება	**ცეცხლი, რომელმაც წიგნები გადაარჩინა**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვის აგება

მსვლელობა	1.წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს „მსოფლიოს პირველი ბიბლიოთეკა” და გამოყოფენ, რით განსხვავდებოდა აშურბანიფალი სხვა მბრძანებლებისგან და როგორ შეიქმნა 30 000-ზე მეტი ფირფიტისგან შემდგარი კრებული. 2. წყვილები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 7-ის მიზეზ-შედეგობრივ ჯაჭვს: მტრებმა ნინევია დაანგრიეს და გადაწვეს; რა დაემართა თიხის ფირფიტებს ცეცხლში; რა შედეგი მოჰყვა ასურული ფირფიტების წაკითხვას. საერთო გადამოწმებისას მასწავლებელი ხაზს უსვამს, რომ ქაღალდი დაიწვებოდა, თიხა კი გამოიწვა და უფრო მყარი გახდა. 3. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-5 კითხვას: რატომ ხარჯავდა აშურბანიფალი დროსა და ფულს ძველი ტექსტების შეგროვებაზე და ეხმარებოდა თუ არა მას წარსულის ცოდნა ქვეყნის მართვაში? 4. მასწავლებელი მოკლედ გადმოსცემს ჯორჯ სმითის ამბავს და კლასს ეკითხება, რას გვეუბნება ეს ისტორია მკვლევრის შრომაზე. მოსწავლეები რვეულში წერენ ერთ წინადადებას, რატომ არის ნინევიის ბიბლიოთეკა მნიშვნელოვანი მთელი კაცობრიობისთვის.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ერთი მოვლენის მოულოდნელ შედეგს ხედავს და ჯაჭვად ალაგებს. მუშავდება მე-6 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორი: მოვლენების მიზეზებისა და შედეგების ანალიზი.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ვაჭრობა თუ ბრძოლა?**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფებად, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	დებატის ელემენტები, გასასვლელი ბარათი
მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასს ჯგუფებად ყოფს და თითოეულს ერთ პოზიციას აძლევს: პირველი ჯგუფი ასაბუთებს, რომ ასურეთის ძლიერების საფუძველი ვაჭრობით დაგროვილი სიმდიდრე იყო; მეორე ჯგუფი კი იმას, რომ მთავარი რკინის იარაღი და ჯარი აღმოჩნდა. 2. ჯგუფებს ორი წუთი აქვთ არგუმენტების მოსამზადებლად; არგუმენტი გაკვეთილის მასალიდან უნდა იყოს აღებული. შემდეგ თითოეული ჯგუფი ორ-ორ არგუმენტს წარადგენს. 3. მასწავლებელი კლასს უბრუნებს საკვანძო კითხვას და მოსწავლეები აყალიბებენ საერთო დასკვნას: ეს ორი ფაქტორი ერთმანეთს უკავშირდება, რადგან ვაჭრობით დაგროვილი სიმდიდრე ჯარის შენახვის საშუალებას იძლეოდა, რკინის იარაღი კი ამ ჯარს უპირატესობას ანიჭებდა. მასწავლებელი აღნიშნავს, რომ წერილობით პასუხს მოსწავლეები საშინაო დავალებაში ჩამოაყალიბებენ. 4. გასასვლელი ბარათი: „დაასახელეთ ერთი მიზეზი, რის გამოც ვაჭართა ქვეყანა სამხედრო იმპერიად გადაიქცა და ერთი წინადადებით დაასაბუთეთ თქვენი პოზიცია”.

მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე პოზიციას გაკვეთილის მასალიდან აღებული არგუმენტით ასაბუთებს და პროცესის ორ მიზეზს ერთმანეთს უკავშირებს; დებატი საშინაო დავალებისთვის საფუძველს ქმნის.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. მოსწავლის რვეულის დავალება 3 (ასურული ოჯახის წევრთა მოვალეობები) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, ჯგუფებში.

2. მოსწავლის რვეულის დავალება 4 (ასურული ოჯახის მიმოწერა) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, წყვილებში; პასუხები რვეულში იწერება.

3. მოსწავლის რვეულის დავალება 5 (სამხედრო სიახლისა და მისი დანიშნულების დაკავშირება) – სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში, ინდივიდუალურად.

4. მოსწავლის რვეულის დავალება 7 (ნინევიის ბიბლიოთეკის მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვი) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, წყვილებში.

5. მოსწავლის რვეულის დავალება 6 (ასურეთი, როგორც ვაჭართა ქვეყანა და როგორც სამხედრო იმპერია, მათ შორის ანალიზური კითხვა) – სრულდება საშინაო დავალებად; მას დასკვნითი დებატი ამზადებს.

6. მოსწავლის რვეულის დავალება 2 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

7. მოსწავლის რვეულის დავალება 1 (კონტურული რუკა: ასურეთის ტერიტორია, აშური, ქანესი, ხათუსა, ბაბილონი, მემფისი, სავაჭრო გზა და ლეგენდა) – სრულდება საშინაო დავალებად, საკლასო მუშაობის შემდეგ, სახელმძღვანელოს რუკაზე დაყრდნობით.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: ოჯახის წევრთა მოვალეობების ცხრილი ტექსტიდან ინფორმაციის ამოკრებას ეყრდნობა და საბაზისო დონეა, ხოლო წერილებზე დაყრდნობით ქალის დამოუკიდებლობის შეფასება უკვე დასკვნის გამოტანას მოითხოვს. სამხედრო სიახლეების დაკავშირება საბაზისო დავალებაა, მათი შედარება და ერთის გამორჩევა კი – გაღრმავებული. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს პარაგრაფში დასმულ მე-6 კითხვას: რა არ იცით აშურბანიფალის ბიბლიოთეკის შესახებ ტექსტის წაკითხვის შემდეგაც? პასუხი სამი კითხვის სახით უნდა ჩამოყალიბდეს.

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი ტერმინები (ქარუმი, კალა, კავალერია, ტარანი, სავაჭრო სახლი) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. ასურული ოჯახის წერილებს მასწავლებელი ერთხელ ხმამაღლა კითხულობს და უცნობ სიტყვებს იქვე განმარტავს. რუკაზე მუშაობისას პირობითი აღნიშვნების წაკითხვაში ეხმარება. დებატის წინ დაბალი მზაობის ჯგუფებს მასწავლებელი ერთ არგუმენტს ნიმუშად აძლევს, დანარჩენს კი მოსწავლეები თავად ეძებენ. ჯგუფურ მუშაობაში როლები ნაწილდება.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, რუკით, ასურული რელიეფებისა და თიხის კონვერტის გამოსახულებებით, ქარავნისა და ბიბლიოთეკის რეკონსტრუქციებით და ⅋-კოდით მითითებული ვიდეომასალით. მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია ცხრილით, ჯაჭვით, რუკაზე აღნიშვნით, ზეპირი არგუმენტით ან წერილობით.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის ბოლოს მოცემული დავალება 1: „შეაფასეთ, რომელი სამხედრო სიახლე იქცა ასურეთის იმპერიის გაძლიერების მთავარ საფუძვლად". მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. აირჩიეთ ერთი ფაქტორი და პასუხი დაიწყეთ მკაფიო არჩევანით;

2. დაასაბუთეთ თქვენი არჩევანი ტექსტიდან აღებული ერთი კონკრეტული ფაქტით და შეადარეთ იგი დანარჩენ სამხედრო სიახლეებს;

3. დაასრულეთ პასუხი დასკვნით, რატომ იყო ყველა ამ ფაქტორის ერთობლიობა აუცილებელი ძლიერი იმპერიის შესაქმნელად.

მოსწავლის რვეულში სრულდება სამი დავალება: დავალება 6 – ასურეთის მახასიათებლების დახარისხება ორ სვეტში და ანალიზური კითხვა იმის შესახებ, რამ გამოიწვია ვაჭართა ქვეყნის სამხედრო იმპერიად გადაქცევა; დავალება 2 – გამოტოვებული ადგილების შევსება პარაგრაფის ტექსტზე დაყრდნობით; დავალება 1 – კონტურული რუკა, რომელზეც მოსწავლე გამოყოფს ასურეთის ტერიტორიას, მონიშნავს აშურს, ქანესს, ხათუსას, ბაბილონსა და მემფისს, გამოსახავს სავაჭრო გზას და დაურთავს ლეგენდას. დავალებები უკავშირდება პირველ, მე-4 და მე-5 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: ოჯახის მოვალეობების ცხრილი მასწავლებელს აჩვენებს, ამოკრიბა თუ არა მოსწავლემ ინფორმაცია ტექსტიდან სრულად. წერილებზე პასუხები ავლენს, ასაბუთებს თუ არა იგი დასკვნას წყაროდან და არა მხოლოდ ვარაუდით. მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვი აჩვენებს, ესმის თუ არა კავშირი ნინევიის დაწვასა და ფირფიტების გადარჩენას შორის. დებატისას მასწავლებელი აკვირდება, იყენებენ თუ არა მოსწავლეები გაკვეთილის მასალას არგუმენტად.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: გასასვლელი ბარათი (ერთი მიზეზი დასაბუთებით); მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ის ინდივიდუალური შესრულების გადამოწმება; დაკვირვება ჯგუფურ და წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი კითხვები დებატისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორი – მოვლენების მიზეზებისა და შედეგების ანალიზი; ბ) სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორი – მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში მიმდინარე მოვლენების ურთიერთკავშირის ჩვენება და საქართველოს ისტორიულ განვითარებაზე მათი გავლენის გააზრება. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

გეოგრაფია: სავაჭრო გზების, ბუნებრივი რესურსებისა და რეგიონის მდებარეობის კავშირი მეურნეობასთან გეოგრაფიის კურსის შინაარსია. მოქალაქეობა: ბაზარი, ფასის ცვლილება და რისკის განაწილება რამდენიმე პარტნიორზე ეკონომიკური ურთიერთობების საწყისი ცნებებია. ქართული ენა და ლიტერატურა: ასურული ოჯახის მიმოწერა საქმიანი წერილის ჟანრზე მუშაობის მაგალითია, სადაც კარგად ჩანს ადრესატისა და მიზნის გავლენა ტექსტის ტონზე.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. წერილებზე მუშაობისას დაასაბუთეს თუ არა მოსწავლეებმა პასუხი წყაროდან, ხომ არ შემოიფარგლნენ ზოგადი ვარაუდით?

2. მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვის რომელი რგოლი აღმოჩნდა ყველაზე რთული და საჭიროა თუ არა მისი გამეორება?

3. დებატისას რომელი ჯგუფის არგუმენტები იყო უფრო კონკრეტული და რა დაეხმარებოდა მეორე ჯგუფს?

4. რამდენად დაუკავშირეს მოსწავლეებმა ქართველური ტომების თემა ორი იმპერიის დაპირისპირებას და საჭიროა თუ არა ამ კავშირის გამეორება ურარტუს პარაგრაფის დაწყებამდე?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. ბრიტანეთის მუზეუმის ელექტრონული რესურსები: აშურბანიფალის ბიბლიოთეკის ფირფიტები, ასურული სასახლის რელიეფები და საალყო ტექნიკის გამოსახულებები.

2. მასალები ჯორჯ სმითის აღმოჩენის შესახებ, რომლებიც მასწავლებელს ნინევიის ფირფიტების გაშიფვრის ისტორიის უფრო დეტალურად გაცნობაში დაეხმარება.

3. გიორგი მელიქიშვილის ნაშრომები ურარტუსა და უძველესი ქართველური ტომების შესახებ, რომლებშიც განხილულია დიაოხისა და კოლხას ისტორია.

4. სახელმძღვანელოს ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა, რომლის გაკვეთილამდე გადახედვა მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში დაეხმარება.

7. ძველი ეგვიპტე

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „სივრცე (ტერიტორია, გარემო)" – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების იმ ასპექტს, რომ ბუნებრივი გარემო განსაზღვრავს საზოგადოების სამეურნეო საქმიანობასა და ცხოვრების წესს. ეგვიპტე სტანდარტში პირდაპირ არის დასახელებული სამდინარო ცივილიზაციების მაგალითად: ნილოსის ყოველწლიური ადიდება, მდინარის მოტანილი ლამი და ბუნებრივი ზღუდეები, უდაბნოები და ზღვა, ერთდროულად იძლეოდა საკვებსაც, სატრანსპორტო გზასაც და დაცვასაც. დამატებით მუშავდება ცნება „ძალაუფლება": ფარაონი ცოცხალ ღვთაებად ითვლებოდა და პასუხისმგებელი იყო ნილოსის დროულ ადიდებაზე, ხალხის გამოკვებაზე, სამართლიანობასა და მშვიდობაზე. სწორედ აქ ერთმანეთს ხვდება ორივე ცნება: ფარაონის ძალაუფლების ერთ-ერთი მთავარი საყრდენი მდინარე იყო.

სტანდარტის შედეგები: სტანდარტის შედეგი 3 – გეოგრაფიული გარემოსა და საზოგადოებათა განვითარების ურთიერთკავშირის ანალიზი. გაკვეთილი ემსახურება ამ შედეგის ორ ინდიკატორს: კონკრეტული ცივილიზაციის მახასიათებლების დაკავშირება რეგიონის გეოგრაფიულ-კლიმატურ პირობებთან, სადაც სტანდარტი ეგვიპტეს პირდაპირ ასახელებს; არგუმენტირებული მსჯელობა გეოგრაფიული პირობების გავლენაზე ცივილიზაციათა აღმოცენების პროცესში. ამასთან, მუშავდება სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორიც – ძალაუფლების სიმბოლოებისა და მექანიზმების დაკავშირება კონკრეტულ საზოგადოებაში გაზიარებულ ღირებულებებთან. აღნიშნულ ინდიკატორს ემსახურება მასალა ფარაონის ღვთაებრივი სტატუსის, ორმაგი გვირგვინის, მაათისა (წესრიგის) და პირამიდის შესახებ.

აქტიურდება სტანდარტის შედეგი 2-ის ინდიკატორიც: ერთი ცივილიზაციის სხვადასხვა პერიოდის შედარება არსებითი ნიშან-თვისებების მიხედვით, რასაც ეგვიპტის სამი სამეფოს შედარება ემსახურება.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა გაიაზრონ, როგორ განსაზღვრა ერთმა მდინარემ მთელი ცივილიზაციის ცხოვრება. მოსწავლეები რუკაზე დაინახავენ, რომ ეგვიპტე ვიწრო ზოლია უდაბნოებს შორის, და ახსნიან, რატომ დასახლდნენ ადამიანები სწორედ ნილოსის ნაპირებზე და როგორ იცავდა ქვეყანას ბუნებრივი ზღუდეები. საექსპერტო ჯგუფებში მუშაობით ისინი ერთმანეთს შეადარებენ ეგვიპტის სამ სამეფოს და დაინახავენ, რომ სახელმწიფოს აღმავლობასა და დასუსტებას კონკრეტული მიზეზები ჰქონდა. შემდეგ მოსწავლეები გაეცნობიან ფარაონის ძალაუფლების საფუძველს: ორმაგ გვირგვინს, ცოცხალი ღვთაების რწმენასა და მაათს, ანუ წესრიგს, რომლის დაცვაც ფარაონის მოვალეობა იყო. ვეზირ პტახოტეპის დარიგებაზე მუშაობით ისინი შეაფასებენ, რას აფასებდნენ ეგვიპტელები ადამიანში. გაკვეთილის ბოლოს მოსწავლეები ახსნიან, რას განასახიერებდა პირამიდის ფორმა და ააგებენ ჯაჭვს ნილოსის ადიდებიდან პირამიდის მშენებლობამდე.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე რუკაზე ასახელებს ეგვიპტის ბუნებრივ ზღუდეებს და ხსნის, როგორ იცავდა ისინი ქვეყანას;

2. მოსწავლე ხსნის, რას უკავშირდებოდა ნილოსის ყოველწლიური ადიდება და რატომ დასახლდნენ ადამიანები მდინარის ნაპირებზე;

3. მოსწავლე ერთმანეთს ადარებს ეგვიპტის სამ სამეფოს და თითოეულის გვერდით ასახელებს, რითი გამოირჩეოდა იგი და რამ დაასუსტა;

4. მოსწავლე ხსნის, რას გამოხატავდა ფარაონის ორმაგი გვირგვინი და რაზე იყო აგებული ფარაონის ძალაუფლება;

5. მოსწავლე პტახოტეპის დარიგებიდან საკუთარი სიტყვებით გამოყოფს ორ რჩევას და ასაბუთებს, რომელი მათგანი რჩება აქტუალური დღესაც;

6. მოსწავლე ხსნის, რას განასახიერებდა პირამიდის ფორმა და აკავშირებს ერთმანეთს ნილოსის ადიდებას, ჭარბ მოსავალს, სახელმწიფოსა და პირამიდის მშენებლობას.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§3-დან მოსწავლეებმა იციან, რომ უძველესი ცივილიზაციები დიდი მდინარეების პირას აღმოცენდა და ახსოვთ ცივილიზაციის ხუთი ნიშანი. §4-დან იციან, როგორ იყო მოწყობილი შუმერული ქალაქ-სახელმწიფო, რა იყო ზიქურათი და ლურსმული დამწერლობა; სწორედ ამ ცოდნას დაეყრდნობა ეგვიპტისა და შუმერის შედარება, რომელიც საშინაო დავალებად სრულდება. §5-დან ახსოვთ, რა არის იმპერია, რაც ახალი სამეფოს ეპოქის გასაგებად დასჭირდებათ. §2-დან იციან, როგორ იკითხება ძვ. წ. საუკუნეები, რაც ამ პარაგრაფის ყველა თარიღს ეხება. მასწავლებელს შეუძლია ახსნის წინ ერთი კითხვით შეამოწმოს წინარე ცოდნა: რატომ აღმოცენდა უძველესი ცივილიზაციები სწორედ დიდი მდინარეების ნაპირას.

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: პრობლემური კითხვა; რუკაზე მუშაობა; საექსპერტო ჯგუფები, ანუ ჯიგსოუს ელემენტები; ცხრილის შევსება; ტექსტზე მუშაობა; წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით; მიზეზშედეგობრივი ჯაჭვის აგება; შემაჯამებელი დისკუსია; წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა; გასასვლელი ბარათი.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: გაკვეთილს ორი ღირებულებითი აქცენტი აქვს. პირველი ვეზირ პტახოტეპის დარიგებაა, რომელიც 4400 წლისაა და მაინც გასაგებ ენაზე ესაუბრება მოსწავლეს: ნუ იამაყებ შენი ცოდნით, თანაბარი პატივით ესაუბრე ბრძენსაც და უცოდინარსაც, ნუ მოეპყრობი ქედმაღლურად შენზე ღარიბს. მოსწავლეები თავად ასახელებენ, რომელი რჩევაა აქტუალური. მეორე აქცენტი მეცნიერის თვალსაზრისს ეხება: დიდხანს მიაჩნდათ, რომ პირამიდებს მონები აშენებდნენ, არქეოლოგიურმა გათხრებმა კი დაადასტურა, რომ მშენებლები თავისუფალი ადამიანები იყვნენ. მასწავლებელი ხაზს უსვამს, რომ მეცნიერება საკუთარ დასკვნებს ახალი მტკიცებულებების საფუძველზე ასწორებს.

კავშირი თანამედროვეობასთან: ეგვიპტის მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობა ისევ ნილოსის ნაპირებთან ცხოვრობს, წყლის რესურსი კი რეგიონისთვის მნიშვნელოვან საკითხად რჩება. გიზის პირამიდები ძველი მსოფლიოს შვიდი საოცრებიდან ერთადერთი შემორჩენილი ნაგებობაა.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ვიწრო ზოლი უდაბნოებს შორის**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	პრობლემური კითხვა, რუკაზე დაკვირვება

მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასს სთხოვს, სახელმძღვანელოს მე-4 რუკაზე დააკვირდნენ, სად მდებარეობს ეგვიპტის ქალაქები. მოსწავლეები ამჩნევენ, რომ ყველა მათგანი ერთ ვიწრო ზოლშია, მდინარის გასწვრივ, ირგვლივ კი უდაბნოა. 2. მასწავლებელი სვამს კითხვას: რატომ არ დასახლდნენ ადამიანები უფრო ფართო ტერიტორიაზე? მოსწავლეები ვარაუდებს გამოთქვამენ, მასწავლებელი კი პასუხებს დაფაზე ინიშნავს. 3. მასწავლებელი სვამს გაკვეთილის საკვანძო კითხვას, რომელიც დაფაზე რჩება: „როგორ განსაზღვრა ერთმა მდინარემ მთელი ცივილიზაციის ცხოვრება?”
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე თავად ამჩნევს ფაქტს, რომელიც შემდეგ მთელ გაკვეთილს ხსნის; დაფაზე დარჩენილი ვარაუდები დასკვნით ნაწილში გადამოწმდება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ნილოსის ნაპირას**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	რუკაზე მუშაობა, ტექსტზე მუშაობა
მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთის იმ ნაწილს, რომელშიც ნილოსის ადიდებაა აღწერილი და გამოყოფენ სამ რგოლს: ტროპიკული წვიმები, მდინარის ადიდება და ნაპირებზე დარჩენილი ნაყოფიერი ლამი. მასწავლებელი განმარტავს, რომ იქ, სადაც ადიდებული მდინარე ვერ აღწევდა, ეგვიპტელებს წყალი არხებით გაჰყავდათ. 2. წყვილები რუკის საფუძველზე პასუხობენ პარაგრაფში დასმულ მე-2 კითხვას: სად იღებს ნილოსი სათავეს და რომელ ზღვას ერთვის. შემდეგ ისინი ასახელებენ ეგვიპტის ბუნებრივ ზღუდეებს ჩრდილოეთით, აღმოსავლეთით და დასავლეთით. 3. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ პირველ კითხვას: როგორ აისახებოდა ეს მდებარეობა ეგვიპტელების უსაფრთხოებაზე? მოსწავლეები ასკვნიან, რომ უდაბნო და ზღვა ერთდროულად ზღუდეც იყო და საზღვარიც. 4. მასწავლებელი აჯამებს: მდინარე ეგვიპტელს ერთდროულად აძლევდა საკვებს, სატრანსპორტო გზასა და იცავდა ქვეყანას უცხოელთა შემოსევებისგან. კლასი უბრუნდება ვარაუდებს და ამოწმებს, რომელი მათგანი აღმოჩნდა სწორი.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ცივილიზაციის მახასიათებლებს რეგიონის ბუნებრივ პირობებს უკავშირებს. მუშავდება პირველი და მე-2 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი.

აქტივობის სახელწოდება	**სამი სამეფო**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	საექსპერტო ჯგუფებში, შემდეგ მთელი კლასი

მეთოდი	საექსპერტო ჯგუფები, ცხრილის შევსება
მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასს სამ საექსპერტო ჯგუფად ყოფს და თითოეულს ერთ ეპოქას აძლევს: ძველი სამეფო, შუა სამეფო და ახალი სამეფო. ჯგუფებს ევალებათ, ტექსტიდან ამოკრიბონ პასუხი ორ კითხვაზე: რითი გამოირჩეოდა ეს ეპოქა და რამ დაასუსტა ან დაასრულა იგი. 2. ჯგუფები ოთხი წუთის განმავლობაში მუშაობენ საკუთარ მონაკვეთზე და პასუხს რვეულში იწერენ. 3. თითოეული ჯგუფი კლასს წარუდგენს თავის ეპოქას ერთი წუთის განმავლობაში. სხვა ჯგუფების მოსწავლეები ამ დროს ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ცხრილის დანარჩენ ორ სტრიქონს. ასე ცხრილი ბოლოს ყველას სრულად აქვს შევსებული. 4. მასწავლებელი სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-5 კითხვას: რა აძლიერებდა ეგვიპტის სახელმწიფოს აღმავლობის პერიოდებში და რა იწვევდა მის დასუსტებას? კლასი გამოყოფს განმეორებად მიზეზებს: შიდა დაპირისპირება, ბუნებრივი პირობების გაუარესება და გარე შემოსევები.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ერთი ცივილიზაციის სამ პერიოდს ერთი და იმავე ნიშნებით ადარებს და პასუხისმგებელია იმ მასალაზე, რომელსაც კლასს გადასცემს. მუშავდება მე-3 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 2-ის ინდიკატორი.

აქტივობის სახელწოდება	**ცოცხალი ღვთაება და მაათი**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ წყვილში
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით
მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასს აჩვენებს ფარაონის სამ გვირგვინს და სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-3 და მე-4 კითხვას: რას გამოხატავდა ორმაგი გვირგვინი და რა ინფორმაციას აწვდიდა იგი მოსახლეობას ფარაონის ხელისუფლების შესახებ? კლასი ასკვნის, რომ გვირგვინი ორი სამეფოს გაერთიანების ხილული ნიშანი იყო. 2. კლასი კითხულობს მონაკვეთის დასაწყისს ფარაონის შესახებ და პასუხობს მე-6 კითხვას: რატომ მიაჩნდათ ეგვიპტელებს ფარაონი ცოცხალ ღმერთად და როგორ ეხმარებოდა ეს რწმენა მას ქვეყნის მართვაში? მასწავლებელი დაფაზე წერს სიტყვას „მაათი” და აზუსტებს, რომ ფარაონი პასუხისმგებელი იყო ნილოსის დროულ ადიდებაზე, ხალხის გამოკვებაზე, სამართლიანობასა და მშვიდობაზე. 3. მასწავლებელი დაფაზე ალაგებს ეგვიპტური საზოგადოების ფენებს ფარაონიდან მონებამდე და სვამს მე-7 კითხვას: რატომ ეკავათ მწიგნობრებს მაღალი ადგილი ეგვიპტურ საზოგადოებაში? 4. წყვილები კითხულობენ რუბრიკაში „წყარო” მოცემულ ვეზირ პტახოტეპის დარიგებას და ასრულებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ის „ა” და „ბ” პუნქტს: საკუთარი სიტყვებით წერენ ორ რჩევას და ასახელებენ, რომელი მიაჩნიათ დღესაც აქტუალურად. ორი-სამი წყვილი პასუხს კლასს წარუდგენს.

მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ძალაუფლების სიმბოლოს მის ფუნქციასა და საზოგადოების ღირებულებებს უკავშირებს და 4400 წლის წინანდელ ტექსტს დღევანდელი თვალით აფასებს. მუშავდება მე-4 და მე-5 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორი.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**კიბე ცისკენ**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	მიზეზშედეგობრივი ჯაჭვის აგება, შემაჯამებელი დისკუსია, გასასვლელი ბარათი
მსვლელობა	1. კლასი კითხულობს მონაკვეთს პირამიდების შესახებ და პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-9 კითხვას: რას განასახიერებდა პირამიდის ფორმა? მასწავლებელი აქვე ახსენებს, რომ მოგვიანებით ეგვიპტელებმა პირამიდების მშენებლობა შეწყვიტეს, რადგან შორიდანვე ჩანდნენ და მძარცველებს იზიდავდნენ; ასე გაჩნდა „მეფეთა ხეობა”. 2. მასწავლებელი კლასს გააცნობს მეცნიერის თვალსაზრისს: დიდხანს მიაჩნდათ, რომ პირამიდებს მონები აშენებდნენ, არქეოლოგიურმა გათხრებმა კი დაადასტურა, რომ მშენებლები თავისუფალი ადამიანები იყვნენ. კლასი ერთი წინადადებით აყალიბებს, რას გვეუბნება ეს მეცნიერული კვლევის შესახებ. 3. კლასი მასწავლებელთან ერთად დაფაზე აგებს ჯაჭვს, რომელიც საკვანძო კითხვას პასუხობს: ნილოსის ადიდება, ნაყოფიერი ლამი, ჭარბი მოსავალი, მუდმივი დასახლებები და ერთიანი სახელმწიფო, ფარაონი, რომელიც სწორედ ადიდებასა და წესრიგზეა პასუხისმგებელი, და პირამიდა, რომელიც ამ ძალაუფლებას ხილულს ხდის. მოსწავლეები ჯაჭვს რვეულში იწერენ. 4. გასასვლელი ბარათი: „დაასრულეთ წინადადება: ნილოსის გარეშე ეგვიპტური ცივილიზაცია ვერ შეიქმნებოდა, რადგან... და დაასახელეთ ერთი კონკრეტული მიზეზი გაკვეთილიდან”.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე გაკვეთილის სამივე ნაწილს ერთ მიზეზშედეგობრივ ჯაჭვად კრავს და საკვანძო კითხვას პასუხობს. მუშავდება მე-6 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი: არგუმენტირებული მსჯელობა გეოგრაფიული პირობების გავლენაზე.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. მოსწავლის რვეულის დავალება 3 (ეგვიპტის სამიეპოქის ცხრილი) – სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში, საექსპერტო ჯგუფებში; ცხრილი სრულად ივსება ჯგუფების პრეზენტაციისას.

2. მოსწავლის რვეულის დავალება 6 (პტახოტეპის დარიგება) – კლასში სრულდება „ა” და „ბ” პუნქტი, წყვილებში; „გ” პუნქტი, თუ რას გვეუბნება ტექსტი ეგვიპტელების ღირებულებებზე, საშინაო დავალებად სრულდება.

3. მოსწავლის რვეულის დავალება 5 (ვენის დიაგრამა „შუმერი და ეგვიპტე” და ანალიზური კითხვა) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი §4-ისა და §7-ის მასალას აერთიანებს.

4. მოსწავლის რვეულის დავალება 2 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

5. მოსწავლის რვეულის დავალება 1 (კონტურული რუკა: ნილოსი, ზღვები, ზემო და ქვემო ეგვიპტე, მემფისი, თებე, უდაბნოები, ლაშქრობების მიმართულებები და ლეგენდა) – სრულდება საშინაო დავალებად, საკლასო მუშაობის შემდეგ.

6. მოსწავლის რვეულის დავალება 4 (ეგვიპტური ღვთაებისა და მისი „მოვალეობის” დაკავშირება) და დავალება 7 (გიზის პირამიდების მოდელირება) – სრულდება არჩევითი საშინაო დავალების ნაწილად; იხ. სექცია 8.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: სამი სამეფოს ცხრილში საბაზისო დონეა იმის ამოკრება, რითი გამოირჩეოდა ეპოქა, გაღრმავებული კი – მეორე სვეტი, რამ დაასუსტა იგი, სადაც მიზეზი უნდა გამოიკვეთოს. პტახოტეპის დარიგებაში საკუთარი სიტყვებით ორი რჩევის ჩამოწერა საბაზისო დავალებაა, მისი აქტუალურობის დასაბუთება კი გაღრმავებული. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს პარაგრაფში დასმულ მე-8 კითხვას: რა განსაზღვრავდა ადამიანის ადგილს ეგვიპტის საზოგადოებაში და რა განსაზღვრავს დღეს.

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი ტერმინები (ლამი, მაათი, ჰიქსოსები, პაპირუსი, იეროგლიფი) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. საექსპერტო ჯგუფებს მასწავლებელი წინასწარ აძლევს ორ დამხმარე კითხვას, რომ ტექსტში ორიენტირება გაუადვილდეთ და დაბალი მზაობის ჯგუფს მოკლე მონაკვეთს შეურჩევს. პტახოტეპის დარიგებას მასწავლებელი ერთხელ ხმამაღლა კითხულობს და უცნობ სიტყვებს იქვე განმარტავს. დასკვნითი ჯაჭვის რგოლები დაფაზე თანდათან იწერება, ამიტომ მოსწავლეს მზა რესურსი აქვს რვეულში ჯაჭვის გადასატანად.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, რუკით, გვირგვინების, ღვთაებების, სარკოფაგისა და პირამიდების გამოსახულებებით, სოციალური პირამიდის ილუსტრაციითა და ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალით. საშინაო დავალება არჩევანზეა აგებული: მოსწავლე თავად წყვეტს, ცოდნას წერილობით, პრეზენტაციით, კომიქსით თუ ნახაზით წარმოაჩენს.

8. საშინაო დავალება

სავალდებულო ნაწილი: მოსწავლის რვეულის დავალება 5 – ვენის დიაგრამა „შუმერი და ეგვიპტე”, სადაც მოსწავლე ანაწილებს რვა მახასიათებელს და წერილობით პასუხობს ანალიზურ კითხვას, შეძლებდნენ თუ არა ეგვიპტელები ძლიერი სახელმწიფოს შექმნას ნილოსის გარეშე; დავალება 2 – გამოტოვებული ადგილების შევსება; დავალება 1 – კონტურული რუკა; დავალება 6-ის „გ” პუნქტი – რას გვეუბნება პტახოტეპის ტექსტი ეგვიპტელების ღირებულებებზე.

არჩევითი ნაწილი: პარაგრაფის ბოლოს მოცემული სამი დავალებიდან მოსწავლე ირჩევს ერთს:

1. „პირამიდის ბარათი”: მოსწავლე ირჩევს ერთ პუნქტს სამიდან, ანუ რატომ აშენდა პირამიდები, როგორ აშენდა ან რატომ შეწყდა მათი მშენებლობა, დაბოლოს, ერთი აბზაცით წერს, რას გვეუბნება პირამიდები ძველი ეგვიპტელების შესახებ; ვინც ამ დავალებას ირჩევს,

რვეულში ასრულებს დავალება 7-საც, გიზის პირამიდების მოდელირებას;

2. ძველი ეგვიპტელების რელიგიის წარმოდგენა სასურველი ფორმით, ესეს, პრეზენტაციის ან კომიქსის სახით: რა სწამდათ და როგორ აისახა ეს რწმენა მათ ცხოვრებასა და საქმიანობაში; ვინც ამ დავალებას ირჩევს, რვეულში ასრულებს დავალება 4-საც, ღვთაებებისა და მათი მოვალეობების დაკავშირებას;

3. ესე იმის შესახებ, რატომ არის დამწერლობა მნიშვნელოვანი; მსჯელობაში გამოყენებული უნდა იყოს პარაგრაფის სამი მაგალითი: იეროგლიფები, პაპირუსი და შამპოლიონის აღმოჩენა.

არჩევითი დავალებები უკავშირდება მე-6 მოსალოდნელ შედეგს, სავალდებულო ნაწილი კი პირველ, მე-2 და მე-5 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: რუკაზე მუშაობისას მასწავლებელი აკვირდება, უკავშირებს თუ არა მოსწავლე ბუნებრივ ზღუდეებს ქვეყნის უსაფრთხოებას. საექსპერტო ჯგუფების პრეზენტაცია აჩვენებს, ჩამოაყალიბა თუ არა ჯგუფმა ორივე კითხვის პასუხი და რამდენად გასაგებად გადმოსცა იგი; მეორე სვეტის შევსება კი ცხადყოფს, უსმენდნენ თუ არა დანარჩენები. პტახოტეპის დარიგებაზე პასუხები ავლენს, შეუძლია თუ არა მოსწავლეს ძველი ტექსტის საკუთარი სიტყვებით გადმოცემა. დასკვნითი ჯაჭვის აგებისას ჩანს, ესმის თუ არა კავშირი მდინარესა და სახელმწიფოს შორის.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: გასასვლელი ბარათი (დაუსრულებელი წინადადება ერთი კონკრეტული მიზეზით); მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის შევსების გადამოწმება; დაკვირვება საექსპერტო ჯგუფებისა და წყვილების მუშაობაზე; დამაზუსტებელი კითხვები პრეზენტაციისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი – კონკრეტული ცივილიზაციის მახასიათებლების დაკავშირება რეგიონის გეოგრაფიულ-კლიმატურ პირობებთან; ბ) სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორი – ძალაუფლების სიმბოლოებისა და მექანიზმების დაკავშირება კონკრეტულ საზოგადოებაში გაზიარებულ ღირებულებებთან. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

გეოგრაფია: მდინარის რეჟიმი, დელტა, ნიადაგის ნაყოფიერება და უდაბნოს კლიმატი გეოგრაფიის კურსის შინაარსია, კონტურულ რუკაზე მუშაობა კი იმავე უნარს ამყარებს. მათემატიკა: პირამიდის გეომეტრიული ფორმა და დახრილი სიბრტყის პრინციპი, რომლითაც ლოდების აზიდვას ხსნიან, მათემატიკისა და ფიზიკის მასალას უკავშირდება. ქართული ენა და ლიტერატურა: პტახოტეპის დარიგება დამრიგებლური ტექსტის ნიმუშია, სადაც კარგად ჩანს ადრესატისა და მიზნის კავშირი ტექსტის ტონთან.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. ჯგუფებმა შეძლეს თუ არა მასალის გასაგებად გადმოცემა და რომელ ჯგუფს დასჭირდა მასწავლებლის დახმარება პრეზენტაციისას?

2. შეავსეს თუ არა მოსწავლეებმა ცხრილის დანარჩენი ორი სტრიქონი თანაკლასელების პრეზენტაციის მიხედვით, თუ დასჭირდათ ტექსტთან დაბრუნება?

3. პტახოტეპის რჩევებიდან რომელი მიიჩნიეს დღესაც აქტუალურად და რა არგუმენტი დაასახელეს?

4. დასკვნითი ჯგუფის რომელი რგოლი აღმოჩნდა ყველაზე რთული და საჭიროა თუ არა მისი გამეორება მომდევნო გაკვეთილის დასაწყისში?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. სიმონ ჯანაშიას სახელობის საქართველოს მუზეუმში დაცული მუმიის სარკოფაგი, რომელიც პარაგრაფშია ილუსტრირებული; მუზეუმის მონახულება ან მისი ელექტრონული რესურსი გაკვეთილს ხელშესახებ მასალას მატებს.

2. ბრიტანეთის მუზეუმის ელექტრონული რესურსები როზეტის ქვისა და ეგვიპტური კოლექციის შესახებ.

3. კაიროს ეგვიპტური მუზეუმისა და გიზის პლატოს ოფიციალური რესურსები ტუტანხამონის განძისა და პირამიდების მშენებლობის შესახებ.

4. სახელმძღვანელოს ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა, რომლის გაკვეთილამდე გადახედვა მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში დაეხმარება.

8. ხეთების სამეფო

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „ისტორიული მოვლენა/პროცესი" – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების იმ ასპექტს, რომ მოვლენას გამომწვევი მიზეზი აქვს, ხოლო შედეგების მნიშვნელობა შეიძლება სცდებოდეს იმ ეპოქასა და რეგიონს, სადაც იგი მოხდა. კადეშთან ბრძოლაში ერთი კონკრეტული გამარჯვებული მხარე არ ჩანს, რამდენიმე წლის შემდეგ დადებული ზავი კი დღეს მშვიდობიანი თანაარსებობის უძველეს სიმბოლოდ ითვლება და მისი ასლი გაეროს შტაბ-ბინაშია გამოფენილი. დამატებით მუშავდება ცნება „ისტორიული წყარო": ხეთების შესახებ საუკუნეების განმავლობაში მხოლოდ ბიბლიიდან იცოდნენ და მთელი ცოდნა ხათუსას თიხის ფირფიტების აღმოჩენისა და გაშიფვრის შემდეგ გაჩნდა; დედოფალ ფუდუხეფას წერილი კი იმ ეპოქის პირველადი წყაროა.

სტანდარტის შედეგები: სტანდარტის შედეგი 6 – მსოფლიო ისტორიის მოვლენებისა და პროცესების ინტერპრეტაცია მიზეზშედეგობრივი კავშირების გათვალისწინებით. გაკვეთილი ემსახურება ამ შედეგის ორ ინდიკატორს: მოვლენების მიზეზებსა და შედეგების ანალიზს, რასაც კადეშის ბრძოლიდან ზავამდე მიმავალი გზის დამუშავება ემსახურება; ისტორიული მოვლენების მნიშვნელობის შეფასება ლოკალურ, რეგიონულ და გლობალურ დონეზე, რაზეც კადეშის ზავისა და გაეროს კავშირზე მსჯელობა მუშაობს. ამასთან, მუშავდება სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორები: სხვადასხვა ტიპის წყაროს ურთიერთდაკავშირებული გამოყენება კონკრეტული მოვლენის დასახასიათებლად, ანუ არქეოლოგიური მასალის, გაშიფრული ტექსტისა და წერილობითი წყაროს ერთად წაკითხვა.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა გაიაზრონ, როგორ დასრულდა ომი, რომელშიც ვერც ერთმა მხარემ ვერ გაიმარჯვა და რატომ ითვლება კადეშის ზავი მსოფლიოში პირველ საერთაშორისო სამშვიდობო ხელშეკრულებად. მოსწავლეები ჯერ ნახავენ, საიდან ვიცით ხეთების შესახებ: ხათუსას გათხრები, ჰუგო ვინკლერის მიერ აღმოჩენილი თიხის ფირფიტები და ბედრჟიხ ჰროზნის მიერ გაშიფრული ხეთური ენა. ისინი ახსნიან ხათუსას საინჟინრო მიგნებების უნიკალურობას და დაინახავენ, რომ ქალაქის დიდი ტაძარი ერთდროულად სალოცავიც იყო, საწყობიც და ბიბლიოთეკაც. შემდეგ მოსწავლეები რუკაზე იმუშავებენ და ახსნიან, რატომ დაუპირისპირდა ორი იმპერია სწორედ კადეშთან; ააგებენ სქემას ბრძოლიდან ზავამდე და შეაფასებენ, რა დაკარგეს მხარეებმა ომით და რა მოიგეს მშვიდობით. ბოლოს ისინი გაეცნობიან ძველი დიპლომატიის ენას, მიმართვის ფორმებს „ჩემი ძმა" და „ჩემი შვილი" და დედოფალ ფუდუხეფას წერილს.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე ხსნის, როგორ გახდა ცნობილი ხეთების ისტორია და ასახელებს, რა როლი შეასრულეს ამაში ჰუგო ვინკლერმა და ბედრჟიხ ჰროზნიმ;

2. მოსწავლე აღწერს ხათუსას მოწყობას და ხსნის, რას ნიშნავს ის, რომ ქალაქის დიდი ტაძარი ერთდროულად სალოცავი, საწყობი და ბიბლიოთეკა იყო;

3. მოსწავლე ასაბუთებს, რატომ ცდილობდა ორივე იმპერია სწორედ ამ ტერიტორიის ხელში ჩაგდებას;

4. მოსწავლე აგებს სქემას კადეშის ბრძოლიდან ზავამდე და აანალიზებს ბრძოლის შედეგებს ორივე მხარისთვის;

5. მოსწავლე ხსნის, რას გამოხატავდა მიმართვის ფორმები „ჩემი ძმა" და „ჩემი შვილი",

და ასაბუთებს, რატომ არის მნიშვნელოვანი სიტყვების სწორად შერჩევა ქვეყნებს შორის ურთიერთობაში;

6. მოსწავლე ასაბუთებს, რატომ არის კადეშის ზავის ასლი გამოფენილი გაეროს შტაბბინაში.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§6-დან მოსწავლეებს ახსოვთ ნინევიის ბიბლიოთეკის ამბავი: ცეცხლმა თიხის ფირფიტები არ გაანადგურა, არამედ გამოწვა და გაამაგრა. ხათუსას შემთხვევაშიც ზუსტად ასე მოხდა, ამიტომ ეს ცოდნა პირველივე აქტივობაში დასჭირდებათ. §5-დან იციან, რომ დიპლომატიური ურთიერთობის ენა ძველ აღმოსავლეთში აქადური იყო, რაც ხეთების საერთაშორისო მიმოწერის გასაგებად გამოადგებათ. §7-დან ახსოვთ რამსეს II და ის, რომ იგი კადეშთან ხეთებს დაუპირისპირდა; ახლა იმავე ბრძოლას მეორე მხრიდან განიხილავენ. §4-დან კი ახსოვთ ზიქურათის ორმაგი დანიშნულება. მასწავლებელს შეუძლია გახსნის წინ ერთი კითხვით შეამოწმოს წინარე ცოდნა: რატომ გადარჩა ნინევიის ბიბლიოთეკა ხანძარს.

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: პრობლემური კითხვა; ტექსტზე მუშაობა; რუკაზე მუშაობა; ცხრილისა და სქემის შევსება; წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით; არგუმენტირებული წერითი პასუხი ოთხი ნაბიჯით: პოზიცია, მიზეზი, მაგალითი, შეჯამება; შემაჯამებელი დისკუსია; წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: დაპირისპირებულ სახელმწიფოებს შორის შეთანხმება ზოგჯერ გამარჯვებაზე დიდი მიღწევაა. ზავმა ორივე მხარეს მოუტანა სარგებელი. მეორე აქცენტი ენას ეხება: მიმართვის ფორმა „ჩემი ძმა” თანასწორუფლებიანობასა და ურთიერთპატივისცემას გამოხატავდა, ანუ ზუსტად შერჩეული სიტყვა ურთიერთობის ხასიათს განსაზღვრავდა. მესამე აქცენტი შემწყნარებლობაა: ხეთები დაპყრობილი ხალხების ღვთაებებს საკუთარ პანთეონში აერთიანებდნენ და ამ გზით რელიგიურ მშვიდობას ინარჩუნებდნენ.

კავშირი თანამედროვეობასთან: კადეშის ზავის ასლი დღეს გაეროს შტაბბინაშია ნიუ-იორკში, თავად ხათუსა კი იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ნაწილია. დიპლომატიური ეტიკეტი, ანუ ის, თუ როგორ მიმართავს ერთი სახელმწიფოს წარმომადგენელი მეორეს, დღესაც მკაცრად დაცული წესია. მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს ჰკითხოს, სად ხვდებათ დღეს მოლაპარაკება, როგორც კონფლიქტის მოგვარების გზა.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**დოკუმენტი გაეროს შტაბბინაში**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	პრობლემური კითხვა

მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასს ეუბნება, რომ ნიუ-იორკში, გაეროს შტაბ-ბინაში, გამოფენილია დოკუმენტის ასლი, რომელიც სამ ათასზე მეტი წლისაა და უსვამს კითხვას: როგორ ფიქრობთ, რა შეიძლება ეწეროს ამ დოკუმენტში ისეთი, რომ მსოფლიოს მთავარმა სამშვიდობო ორგანიზაციამ სწორედ ის აირჩია? მოსწავლეები ვარაუდებს გამოთქვამენ, მასწავლებელი კი პასუხებს დაფაზე ინიშნავს. 2. მასწავლებელი აცხადებს, რომ ეს დოკუმენტი ორმა იმპერიამ დადო იმ ომის შემდეგ, რომელშიც ვერც ერთმა მხარემ გამოკვეთილად ვერ გაიმარჯვა. 3. მასწავლებელი სვამს გაკვეთილის საკვანძო კითხვას, რომელიც დაფაზე რჩება: „როგორ დასრულდა ომი, რომელშიც ვერავინ გაიმარჯვა და რატომ ინახება ეს შეთანხმება დღეს გაეროში?”
მოსალოდნელი შედეგი	მოულოდნელი ფაქტი ინტერესს იწვევს და გაკვეთილს ერთიან ამოცანას უსახავს; დაფაზე დარჩენილი ვარაუდები დასკვნით ნაწილში გადამოწმდება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ხეთების საიდუმლოს ამოხსნა**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, ცხრილის შევსება
მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს ხათუსას შესახებ და პასუხობენ პარაგრაფში დასმულ მე-5 და მე-6 კითხვას: პოულობენ ნანგრევების ფოტოზე ტექსტში აღწერილი ნაგებობების კვალს და ხსნიან, რას ნიშნავს ის ფაქტი, რომ ქალაქის დიდი ტაძარი ერთდროულად სალოცავიც იყო, საწყობიც და ბიბლიოთეკაც. მასწავლებელი კლასს შეახსენებს ზიქურათის ფუნქციას და მოსწავლეები თავად ამჩნევენ მსგავსებას. 2. მასწავლებელი გადმოსცემს ხეთების ხელახლა აღმოჩენის ისტორიას: საუკუნეების განმავლობაში ხეთების შესახებ მხოლოდ ბიბლიიდან იცოდნენ, 1906 წელს კი ჰუგო ვინკლერმა ხათუსას გათხრა დაიწყო და ათასობით ლურსმული ფირფიტა აღმოაჩინა; 1915 წელს ბედრჟიხ ჰროზნიმ ხეთური ენა გაშიფრა და დაამტკიცა მისი ნათესაობა ევროპულ ენებთან. 3. წყვილები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 4-ის ცხრილს: ჰუგო ვინკლერი და ბედრჟიხ ჰროზნი, თითოეულის პროფესია და ის, რა აღმოაჩინეს ან რა გააკეთეს მათ. შემდეგ პასუხობენ დავალების კითხვას: რატომ არის საჭირო ისტორიის შესასწავლად სხვადასხვა პროფესიის მეცნიერთა თანამშრომლობა. 4. მასწავლებელი ყურადღებას ამახვილებს ერთ დეტალზე: ხათუსა ერთ დროს გადაწვეს, ცეცხლმა კი თიხის ფირფიტები გამოწვა და გაამაგრა, ისევე როგორც ნინევიაში. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-3 კითხვას: რატომ დაავიწყდა მსოფლიოს ასეთი ძლიერი სახელმწიფოს არსებობა?

მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ხედავს, რომ ერთი ცივილიზაციის შესახებ ცოდნა არქეოლოგიური აღმოჩენისა და ტექსტის გაშიფვრის ერთობლივი შედეგია. მუშავდება პირველი და მე-2 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორი.

აქტივობის სახელწოდება	**კადეშის ბრძოლიდან ზავამდე**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	რუკაზე მუშაობა, ტექსტზე მუშაობა, სქემის შევსება
მსვლელობა	1. ჯგუფები მუშაობენ სახელმძღვანელოს მე-5 რუკაზე: მიჰყვებიან ხეთებისა და ეგვიპტელების ლაშქრობების აღმნიშვნელ ისრებს და ადგენენ, სად კვეთენ ისინი ერთმანეთს. ეს პასუხი მოსწავლის რვეულის დავალება 1-ის „ა” პუნქტს უკავშირდება. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-8 კითხვას: რატომ იყო კადეში ასე მნიშვნელოვანი დაპირისპირებული მხარეებისთვის? მოსწავლეები გამოყოფენ მთავარ მიზეზს, ანუ სავაჭრო გზების გადაკვეთას. 2. მასწავლებელი მოკლედ გადმოსცემს, რაზე იყო აგებული ხეთების სამხედრო ძალა: სამი მეომრისთვის გადაკეთებული საბრძოლო ეტლი, სადაც მეეტლე მართავდა ცხენებს, მშვილდოსანი ესროდა მტერს, ფაროსანი კი ორივეს იცავდა, და რკინა, რომლის გამოდნობის უკეთესი მეთოდები ხეთებმა ქასქებთან კონტაქტის შედეგად გაიცნეს. მასწავლებელი აღნიშნავს, რომ ქართველი ისტორიკოსების ნაწილი ქასქებს ქართველურ ტომებად მიიჩნევს. კლასი პასუხობს მე-4 და მე-7 კითხვას. 3. ჯგუფები კითხულობენ მონაკვეთს კადეშის ბრძოლის შესახებ და ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ის სქემის პირველ ორ უჯრას: რატომ დაუპირისპირდნენ ხეთები და ეგვიპტელები კადეშთან და როგორ დასრულდა ბრძოლა. 4. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-9 კითხვას: რატომ არჩიეს ეგვიპტემ და ხეთებმა ომის გაგრძელებას სამშვიდობო შეთანხმება და რას მოუტანდა მშვიდობა თითოეულ მხარეს? პასუხით ივსება სქემის მესამე უჯრა. მასწავლებელი აზუსტებს, რომ ზავი თავდაპირველად ვერცხლის ფირფიტაზე ამოტვიფრეს, ჩვენამდე კი თიხის ფირფიტაზე შესრულებულმა ტექსტმა მოაღწია.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე მოვლენის მიზეზს, მიმდინარეობასა და შედეგს ერთ სქემად კრავს. მუშავდება მე-3 და მე-4 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორი: მოვლენების მიზეზებისა და შედეგების ანალიზი.

აქტივობის სახელწოდება	**„ჩემი ძმა” და „ჩემი შვილი”**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	წყაროზე მუშაობა

მსვლელობა	1. წყვილები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 2-ს: მიმართვის ფორმა „ჩემი ძმა” ეკუთვნოდა თანაბრად ძლიერი ქვეყნის მბრძანებელს, „ჩემი შვილი” კი შედარებით სუსტი ქვეყნის მეფეს, რომელსაც ხეთების მეფე მფარველობდა. შემდეგ ისინი პასუხობენ დავალების კითხვას: რას გამოხატავდა თითოეული მიმართვა და რატომ არის სიტყვების სწორად შერჩევა მნიშვნელოვანი ქვეყნებს შორის ურთიერთობაში. 2. მასწავლებელი კლასს ახსენებს §5-ს და აღნიშნავს, რომ იმ ეპოქაში დიპლომატიური ურთიერთობის ენა აქადური იყო, ანუ ორი განსხვავებული ქვეყანა მესამე ენაზე ურთიერთობდა. 3. წყვილები კითხულობენ რუბრიკაში „წყარო” მოცემულ დედოფალ ფუდუხეფას წერილს, რომელიც რამსეს II-ს მისწერა და პასუხობენ მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ის „ა” და „ბ” პუნქტს: როგორ მიმართავს დედოფალი ფარაონს და რას გვეუბნება ეს ორი ქვეყნის ურთიერთობაზე კადეშის ზავის შემდეგ; რატომ ამყარებდნენ ძველი სახელმწიფოები მშვიდობას დინასტიური ქორწინებებით. 4. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-11 კითხვას: რატომ არის დიპლომატია ისეთივე ძლიერი იარაღი, როგორიც ნამდვილი საომარი იარაღი? მასწავლებელი დამატებით ასახელებს, რომ ხეთები დაპყრობილი ხალხების ღვთაებებს საკუთარ პანთეონში აერთიანებდნენ და ამ გზითაც ინარჩუნებდნენ მშვიდობას იმპერიის შიგნით.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ხედავს, რომ ურთიერთობის ფორმა და სიტყვის შერჩევა პოლიტიკის ნაწილია, და პირველად წყაროზე დაყრდნობით ასაბუთებს დასკვნას. მუშავდება მე-5 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორი.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**რატომ აირჩია გაერომ ეს დოკუმენტი**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ინდივიდუალურად, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	შემაჯამებელი დისკუსია

მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე წერს შემაჯამებელი დისკუსიის ოთხ საფეხურს: პოზიცია, ანუ ჩემი აზრით; მიზეზი, ანუ იმიტომ, რომ; მაგალითი, ანუ მაგალითად; შეჯამება, ანუ ამიტომ. ერთ მაგალითს კლასთან ერთად ავსებს სხვა თემაზე, რომ მოსწავლეებმა ნიმუში დაინახონ. 2. მოსწავლეები ინდივიდუალურად, ოთხი წინადადებით პასუხობენ პარაგრაფში დასმულ მე-10 კითხვას: რატომ აირჩია გაერომ სწორედ ეს დოკუმენტი და რა აკავშირებს სამი ათასი წლის წინანდელ შეთანხმებას გაეროს საქმიანობასთან? პასუხი რვეულში იწერება. 3. ორი-სამი მოსწავლე კითხულობს თავის პასუხს. კლასი უბრუნდება გახსნის ეტაპზე დაფაზე დაწერილ ვარაუდებს და ადარებს მათ. 4. მასწავლებელი სვამს შემაჯამებელ კითხვას მოსწავლის რვეულის დავალება 6-დან: რა დაკარგეს ხეთებმა და ეგვიპტელებმა ხანგრძლივი ომით და რა მოიგეს მშვიდობით? კლასი აყალიბებს დასკვნას, რომ შეთანხმება ზოგჯერ გამარჯვებაზე დიდი მიღწევაა.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე პოზიციას სტრუქტურირებულად და მაგალითით ასაბუთებს; დაწერილი პასუხი მასწავლებელს განმავითარებელი შეფასების ინფორმაციას აწვდის. მუშავდება მე-6 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორი: მოვლენის მნიშვნელობის შეფასება გლობალურ დონეზე.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. მოსწავლის რვეულის დავალება 4 (ხეთების საიდუმლოს ამომხსნელი მეცნიერები) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, წყვილებში.

2. მოსწავლის რვეულის დავალება 6 (სქემა კადეშის ბრძოლიდან მშვიდობამდე) – სრულდება კლასში, მეორე და დასკვნით აქტივობაში; სქემის სამივე უჯრა ეტაპობრივად ივსება.

3. მოსწავლის რვეულის დავალება 2 (დიპლომატიის ეტიკეტი) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, წყვილებში.

4. მოსწავლის რვეულის დავალება 5 (დედოფალ ფუდუხეფას წერილი) – კლასში სრულდება „ა” და „ბ” პუნქტი, „გ” პუნქტი კი, ქალის როლის შესახებ, საშინაო დავალებად სრულდება.

5. მოსწავლის რვეულის დავალება 3 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

6. მოსწავლის რვეულის დავალება 1 (კონტურული რუკა: ხეთებისა და ეგვიპტის ტერიტორიები, ხათუსა, ქანესი, კადეში, მემფისი, ბრძოლის ადგილი და ლეგენდა) – სრულდება საშინაო დავალებად, საკლასო მუშაობის შემდეგ.

7. მოსწავლის რვეულის დავალება 7 (საბრძოლო ეტლის მოდელირება) – სრულდება საშინაო დავალებად იმ მოსწავლეებისთვის, ვინც მას წერით დავალებას ამჯობინებს; იხ. სექცია 7.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: მეცნიერების ცხრილში საბაზისო დონეა პროფესიისა და აღმოჩენის ფიქსირება, გაღრმავებული კი – დასკვნა იმის შესახებ, რატომ სჭირდება ისტორიას სხვადასხვა დარგის მეცნიერთა თანამშრომლობა. მიმართვის ფორმების შევსება საბაზისო დავალებაა, მათი მნიშვნელობის ახსნა კი – განზოგადებას მოითხოვს. პრეს-ფორმულაში საბაზისო დონეა პოზიციისა და მიზეზის ჩამოყალიბება, გაღრმავებული კი კონკრეტული მაგალითის მოძებნა გაკვეთილის მასალიდან. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს პარაგრაფში დასმულ მე-2 კითხვას: რა უპირატესობა და რა სირთულე ჰქონდა ხეთებისთვის მთაგორიან ადგილებში ცხოვრებას.

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი სახელები და ტერმინები (ხათუსა, ნესა, სუფილულუმა I, მუვათალი II, კადეშის ზავი, ქასქები) დაფაზე იწერება და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. ფუდუხეფას წერილს მასწავლებელი ერთხელ ხმამაღლა კითხულობს და უცნობ სიტყვებს იქვე განმარტავს. რუკაზე მუშაობისას პირობითი აღნიშვნების წაკითხვაში ეხმარება. შემაჯამებელი დისკუსიის ნიმუში დაფაზე რჩება მთელი დასკვნითი ნაწილის განმავლობაში.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, რუკით, ხათუსას ნანგრევებისა და რეკონსტრუირებული გალავნის ფოტოებით, საბრძოლო ეტლის რეკონსტრუქციით, ხეთი ღვთაებების გამოსახულებებითა და ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალით. მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია ცხრილით, სქემით, რუკაზე აღნიშვნით, ზეპირი მსჯელობით, წერით ან ნახაზით.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის ბოლოს მოცემული დავალება 1: „წარმოიდგინეთ, რომ ხათუსაში ჩასული მოგზაური ხართ. დაწერეთ მოკლე წერილი მეგობრისთვის, რომელშიც აღწერთ, რა ნახეთ ქალაქში და რა შთაბეჭდილება მოახდინა ხეთი ხელოსნების ოსტატობამ თქვენზე". მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. დაწერეთ 6-8 წინადადება პირველი პირით, როგორც ნამდვილი წერილი მეგობრისადმი;

2. აღწერეთ სამი კონკრეტული რამ, რაც ქალაქში ნახეთ: ექვსკილომეტრიანი გალავანი და ლომთა კარიბჭე, კლდის მაღალ წერტილში აღმართული სასახლე, დიდი ტაძარი და მისი ბიბლიოთეკა;

3. დაასრულეთ ერთი წინადადებით იმაზე, რა გაგაკვირვათ ყველაზე მეტად ხეთი ხელოსნებისა და მშენებლების ოსტატობაში.

მოსწავლის რვეულში სრულდება სამი დავალება: დავალება 5-ის „გ" პუნქტი – რას გვეუბნება ფუდუხეფას წერილი ქალის როლზე ხეთების სახელმწიფოში; დავალება 3 – გამოტოვებული ადგილების შევსება პარაგრაფის ტექსტზე დაყრდნობით; დავალება 1 – კონტურული რუკა, რომელზეც მოსწავლე გამოყოფს ხეთებისა და ეგვიპტის ტერიტორიებს, მონიშნავს ხათუსას, ქანესს, კადეშსა და მემფისს, აღნიშნავს ბრძოლის ადგილსა და თარიღს და დაურთავს ლეგენდას. ვისაც ვიზუალური გამოხატვა უფრო უადვილდება, დამატებით ასრულებს დავალება 7-ს, საბრძოლო ეტლის მოდელირებას. დავალებები უკავშირდება მე-2, მე-3 და მე-5 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: მეცნიერების ცხრილი მასწავლებელს აჩვენებს, გაარჩია თუ არა მოსწავლემ არქეოლოგისა და ენათმეცნიერის წვლილი. რუკაზე მუშაობისას ჩანს, უკავშირებს თუ არა იგი კადეშის მდებარეობას სავაჭრო გზებს. სქემის

შევსება ავლენს, ესმის თუ არა კავშირი ბრძოლის შედეგსა და ზავის დადებას შორის. შემაჯამებელი დისკუსია კი ცხადყოფს, შეუძლია თუ არა მოსწავლეს პოზიციის დასაბუთება კონკრეტული მაგალითით.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ის სქემის გადამოწმება; დაკვირვება ჯგუფურ და წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი კითხვები საერთო განხილვისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორი – მოვლენების მიზეზებისა და შედეგების ანალიზი; ბ) სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორი – ისტორიული მოვლენების მნიშვნელობის შეფასება ლოკალურ, რეგიონულ და გლობალურ დონეზე. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

მოქალაქეობა: მოლაპარაკება, როგორც კონფლიქტის მოგვარების გზა, საერთაშორისო ხელშეკრულება და გაეროს ფუნქცია მოქალაქეობის კურსის შინაარსია. ქართული ენა და ლიტერატურა: მიმართვის ფორმები და ადრესატის მიხედვით ტონის შერჩევა წერილის ჟანრზე მუშაობის მაგალითია, ხეთური ენის ნათესაობა ევროპულ ენებთან კი ენათა ნათესაობის საკითხს უკავშირდება. გეოგრაფია: სავაჭრო გზების გადაკვეთა და სტრატეგიული მდებარეობა გეოგრაფიის კურსის ცნებებია.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. გაარჩიეს თუ არა მოსწავლეებმა არქეოლოგისა და ენათმეცნიერის წვლილი, თუ ორივე ერთ საქმიანობად აღიქვეს?
2. რუკაზე მუშაობისას თავად დაასახელეს თუ არა კადეშის სტრატეგიული მნიშვნელობა, ხომ არ დასჭირდათ მასწავლებლის მინიშნება?
3. შემაჯამებელი დისკუსიის რომელი საფეხური აღმოჩნდა ყველაზე რთული და საჭიროა თუ არა ამ ხერხის გამეორება მომდევნო გაკვეთილებზე?
4. მიმართვის ფორმებზე მსჯელობისას დაინახეს თუ არა მოსწავლეებმა კავშირი სიტყვის შერჩევასა და ქვეყნებს შორის ურთიერთობის ხასიათს შორის?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხის მასალები ხათუსას შესახებ, სადაც მოცემულია ქალაქის გეგმა და ნაგებობების აღწერა.
2. სტამბოლის არქეოლოგიის მუზეუმის რესურსები კადეშის ზავის ტექსტის შემცველი თიხის ფირფიტის შესახებ.
3. მასალები ბედრჟიხ ჰროზნის აღმოჩენისა და ხეთური ენის გაშიფვრის შესახებ, რომლებიც მასწავლებელს ენათა ნათესაობის თემის უფრო დეტალურად გაცნობაში დაეხმარება.
4. ქართულ ისტორიოგრაფიაში ქასქებისა და ქართველური ტომების შესახებ არსებული ნაშრომები, მათ შორის გიორგი მელიქიშვილის გამოკვლევები.
5. სახელმძღვანელოს ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა, რომლის გაკვეთილამდე გადახედვა მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში დაეხმარება.

9. ხური და ურარტუ

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „სივრცე (ტერიტორია, გარემო)" – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების იმ ასპექტს, რომ ქვეყნის მდებარეობა მის ისტორიულ ბედს განსაზღვრავს. ხურის სამეფო ხეთების სამეფოსა და ეგვიპტეს შორის იყო მოქცეული, ანუ ძველი სამყაროს ორ უძლიერეს იმპერიას შორის. სწორედ ამის გამო ხდებოდა ეს ქვეყანა ხშირად მათი დაპირისპირების ეპიცენტრად; ამ მდგომარეობას სახელმძღვანელო „ცეცხლოვან რკალს" უწოდებს. ურარტუს ბედი კი მთიანმა რელიეფმა, სამი ტბის გარშემო არსებულმა სასოფლო-სამეურნეო სივრცემ და ძლიერი მეზობლის, ასურეთის, სიახლოვემ განსაზღვრა. დამატებით მუშავდება ცნება „ისტორიული წყარო": ხურიტებისა და ურარტუელების შესახებ მთელი ჩვენი ცოდნა თიხის ფირფიტებსა და ქვის წარწერებს ეყრდნობა. სწორედ ამ მტკიცებულებებიდან გამოაქვთ მეცნიერებს დასკვნები.

სტანდარტის შედეგები: სტანდარტის შედეგი 3 – გეოგრაფიული გარემოსა და საზოგადოებათა განვითარების ურთიერთკავშირის ანალიზი. გაკვეთილი ემსახურება ამ შედეგის ორ ინდიკატორს: კონკრეტული ტერიტორიის მნიშვნელობის ახსნას სამხედრო-სტრატეგიული და ეკონომიკური ფაქტორების გათვალისწინებით; ვარაუდის გამოთქმა იმის შესახებ, როგორ შეიძლებოდა განვითარებულიყო კონკრეტული ქვეყნის ისტორია განსხვავებული გეოგრაფიული პირობების არსებობის შემთხვევაში. ამასთან, მუშავდება სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორები: სხვადასხვა ტიპის წყაროს ურთიერთდაკავშირებული გამოყენება კონკრეტული მოვლენის ან პროცესის დასახასიათებლად; წყაროს კლასიფიცირება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით, ანუ პირველადი და მეორეული წყაროს გარჩევა.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა გაიაზრონ, როგორ ცხოვრობს ქვეყანა, რომელიც ორ დიდ იმპერიას შორისაა მოქცეული. მოსწავლეები ჯერ თავად ჩამოაყალიბებენ, რა საფრთხე და რა სარგებელი შეიძლება ჰქონდეს ასეთ მდებარეობას, შემდეგ ამ ვარაუდებს შეადარებენ ხურის სამეფოს რეალურ ისტორიას: მოკავშირეობას, დინასტიურ ქორწინებებს, დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლასა და საბოლოო დაცემას. ქიქულის ინსტრუქციებზე მუშაობით მოსწავლეები აღადგენენ მწვრთნელის ერთი დღის განრიგს და შეაფასებენ, პირველადი წყაროა ეს ფირფიტა თუ მეორეული. შემდეგ ისინი რუკაზე იმუშავებენ, დაახასიათებენ ურარტუს, გაეცნობიან სამ მეფეს და ახსნიან, რას ნიშნავდა ტიტული „მეფეთა მეფე". გაკვეთილის ბოლოს მოსწავლეები სამი კონკრეტული აღმოჩენიდან თავად გამოიტანენ დასკვნებს ხურიტებისა და ურარტუელების შესახებ. ეს აღმოჩენებია უგარითის ნოტები, ქიქულის ფირფიტა და მენუას წარწერა.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე ხსნის, ვინ იყვნენ ხურიტები, სად მდებარეობდა ხურის სამეფო და რატომ უწოდებენ მის მდებარეობას „ცეცხლოვან რკალს";

2. მოსწავლე ასაბუთებს, რა საფრთხეს უქმნიდა ქვეყანას ორ იმპერიას შორის მდებარეობა და, ამავე დროს, რა სარგებლის მოტანა შეეძლო მას;

3. მოსწავლე ქიქულის ტექსტიდან თანმიმდევრობით აღადგენს მწვრთნელის მოქმედებებს და ასაბუთებს, პირველადი წყაროა ეს ფირფიტა თუ მეორეული;

4. მოსწავლე რუკაზე უჩვენებს ურარტუს სამ ტბას, ასახელებს სამ მეფეს და აანალიზებს მათ მიერ შეტანილ წვლილს ქვეყნის განვითარებაში;

5. მოსწავლე ხსნის, რას ნიშნავდა ტიტული „მეფეთა მეფე” და ასახელებს, რა ფაქტორებმა შეუწყო ხელი ურარტუს გაძლიერებას და რამ გამოიწვია მისი დაცემა;

6. მოსწავლე კონკრეტული აღმოჩენიდან გამოიტანს დასკვნას და ხსნის, რას ამტკიცებს თითოეული მათგანი ხურიტებისა და ურარტუელების შესახებ.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§8-დან მოსწავლეებმა იციან, რომ სუფილულუმა I-მა მითანის სამეფო დაამარცხა. ახლა ისინი გაიგებენ, რომ მითანი და ხურის სამეფო ერთი და იგივე ქვეყანაა, და იმავე ამბავს დამარცხებული მხარის თვალით დაინახავენ. იქიდანვე ახსოვთ დინასტიური ქორწინება, როგორც მშვიდობის დამყარების ხერხი, რაც ხურის დიპლომატიის გასაგებად დასჭირდებათ. §6-დან იციან, რომ ასურეთისა და ურარტუს ომებმა გავლენა მოახდინა ქართველურ ტომებზე, დიაოხსა და კოლხაზე; ამჯერად იმავე დაპირისპირებას ურარტუს მხრიდან შეისწავლიან. §1-დან კი ახსოვთ პირველადი და მეორეული წყაროს გარჩევის წესი, რომელიც ქიქულის ფირფიტაზე მუშაობისას გამოადგებათ. მასწავლებელს შეუძლია გახსნის წინ ერთი კითხვით შეამოწმოს წინარე ცოდნა: რომელ ორ იმპერიას შორის აღმოჩნდნენ ქართველური ტომები დიაოხი და კოლხა.

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: პრობლემური კითხვა; გონებრივი იერიში; ტექსტზე მუშაობა; წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით; მოქმედებათა თანმიმდევრობის აღდგენა; რუკაზე მუშაობა; ცხრილის შევსება; მტკიცებულებიდან დასკვნის გამოტანა; შემაჯამებელი დისკუსია; წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა; გასასვლელი ბარათი.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: გაკვეთილს ორი ღირებულებითი აქცენტი აქვს. პირველი აქცენტი ეხება წყაროს, რომელშიც ქალაქის მმართველის მოვალეობებია ჩამოთვლილი: მეფის ბრძანებით, თუ ქალაქის ტერიტორიაზე ძარცვა ან მკვლელობა მოხდებოდა, პასუხს მმართველი აგებდა. მასწავლებელი ხაზს უსვამს, რომ თანამდებობას პასუხისმგებლობა ახლავს და კლასს ახსენებს §4-ს, სადაც ლუგალი ქვრივისა და ობლის დაცვაზე იყო ვალდებული. მეორე აქცენტი ენობრივ ნათესაობას ეხება: ხურიტული ენა კავკასიის უძველეს ხალხებს უკავშირდება, მენუას წარწერაში ნახსენები სიტყვა „არწიბი” კი ქართულ სიტყვას „არწივი” ჰგავს. მასწავლებელი განმარტავს, რომ ეს მეცნიერული დასკვნაა და კონკრეტულ მტკიცებულებებს ეყრდნობა, ყოველი მსგავსი დებულებაც ასევე უნდა შემოწმდეს.

კავშირი თანამედროვეობასთან: ურარტუს კვალი დღესაც ჩანს რუკაზე: არგიშთი I-ის აგებული ციხესიმაგრე ერებუნი დღევანდელი ერევანია, სამი ტბა კი სამი სხვადასხვა ქვეყნის ტერიტორიაზე მდებარეობს. უგარითში ნაპოვნი საგალობლის ნოტები მსოფლიოში უძველესი მუსიკალური ჩანაწერია, მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს ჰკითხოს, რა შეიცვლებოდა მუსიკაში, ნოტებით ჩაწერა რომ არ არსებობდეს.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ორ ცეცხლს შორის**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	პრობლემური კითხვა, გონებრივი იერიში
მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე ხაზავს ორ დიდ წრეს, მათ შორის კი ერთ პატარას. დიდ წრეებს აწერს „ძლიერი იმპერია”, პატარას კი „მცირე სამეფო” და კლასს უსვამს კითხვას: რა საფრთხე ემუქრება ასეთ ქვეყანას და, ამავე დროს, რა სარგებლის მოტანა შეუძლია მის ასეთ მდებარეობას? 2. მოსწავლეები ვარაუდებს გამოთქვამენ, მასწავლებელი კი პასუხებს დაფაზე ორ სვეტად ინიშნავს: საფრთხე და სარგებელი. სვეტები გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. 3. მასწავლებელი აცხადებს, რომ ასეთ მდებარეობას სახელმძღვანელო „ცეცხლოვან რკალს” უწოდებს, და სვამს გაკვეთილის საკვანძო კითხვას: „როგორ ცხოვრობს ქვეყანა, რომელიც ორ დიდ იმპერიას შორისაა მოქცეული?”
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ისტორიულ მასალამდე თავად აყალიბებს ორივე მხარეს, საფრთხესაც და სარგებელსაც; დაფაზე დარჩენილი ორი სვეტი პირველ აქტივობაში ხურის სამეფოს ისტორიას შეედარება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ხურის სამეფო ცეცხლოვან რკალში**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით

მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს „ხურიტები” და გამოყოფენ სამ ფაქტს: ხურის სამეფოს მითანისაც უწოდებდნენ; იგი ჩრდილოეთ მესოპოტამიისა და სირიის მაღლობებზე იყო გადაჭიმული; მისი მდებარეობა ხეთების სამეფოსა და ეგვიპტეს შორის განსაზღვრავდა ქვეყნის ბედს. მასწავლებელი შეახსენებს კლასს, რომ §8-ში სწორედ ეს სამეფო დაამარცხა სუფილულუ I-მა. 2. წყვილები წერენ პასუხს მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ანალიზურ კითხვაზე: რა საფრთხეს უქმნიდა ქვეყანას ორ იმპერიას შორის მდებარეობა და რა სარგებლის მოტანა შეეძლო მას ვაჭრობისა და კულტურული ურთიერთობებისთვის. საერთო განხილვისას კლასი ამ პასუხებს ადარებს გახსნის ეტაპზე დაფაზე დაწერილ ორ სვეტს. 3. მასწავლებელი ხმამაღლა კითხულობს რუბრიკაში „წყარო” მოცემულ ტექსტს ქალაქის მმართველის მოვალეობების შესახებ და სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-4 კითხვას: თუ ქალაქის ტერიტორიაზე ძარცვა ან მკვლელობა მოხდებოდა, პასუხს მმართველი აგებდა. რატომ დააწესა მეფემ ასეთი მკაცრი წესი? დასკვნას კლასი უკავშირებს §4-ს, სადაც ლუგალიც სამართლიანობის დამყარებაზე იყო პასუხისმგებელი.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ქვეყნის ისტორიულ ბედს მის მდებარეობას უკავშირებს და პირველად წყაროზე დაყრდნობით მსჯელობს მმართველის პასუხისმგებლობაზე. მუშავდება პირველი და მე-2 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი.

აქტივობის სახელწოდება	**ქიქულის ინსტრუქციები**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	წყაროზე მუშაობა
მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასს უხსნის, რომ ხურის სამეფოს წარმატების საიდუმლო საბრძოლო ცხენების წვრთნა იყო და რომ ძვ. წ. XV საუკუნეში სწორედ აქ შეიქმნა ცხენის გაწვრთნის ჩვენამდე მოღწეული პირველი სახელმძღვანელო. 2. ჯგუფები კითხულობენ ქიქულის ტექსტს და ასრულებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 4-ის „ა” პუნქტს: თანმიმდევრობით ჩამოწერენ, რას აკეთებდა მწვრთნელი ცხენებთან ერთი დღის განმავლობაში. ერთი ჯგუფი თავის ვარიანტს დაფაზე წარადგენს, დანარჩენები კი ამატებენ ან აზუსტებენ ნაბიჯებს. 3. ჯგუფები პასუხობენ დავალება 4-ის „ბ” პუნქტს: რატომ ითვლება ეს თიხის ფირფიტა განსაკუთრებულ ისტორიულ წყაროდ და პირველადია იგი თუ მეორეული? პასუხი §1-ის წესებით უნდა დასაბუთდეს. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ პირველ კითხვასაც: რა უპირატესობას ანიჭებდა ხურიტებს გაწვრთნილი ცხენი ბრძოლაში. 4. მასწავლებელი კლასს კიდევ ერთ აღმოჩენას წარუდგენს: ქალაქ უგარითში ნაპოვნია თიხის ფირფიტა, რომელზეც 3400 წლის წინანდელი საგალობლის ნოტებია ჩაწერილი; ეს მსოფლიოში უძველესი მუსიკალური ჩანაწერია. კლასი პასუხობს მე-2 კითხვას: რატომ გადაწყვიტეს ხურიტებმა მუსიკის ჩაწერა?

მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ტექსტს მოქმედებათა თანმიმდევრობად გარდაქმნის და წყაროს ტიპს არსებითი ნიშნით განსაზღვრავს. მუშავდება მე-3 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორი: წყაროს კლასიფიცირება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით.

აქტივობის სახელწოდება	**სამი ტბის ქვეყანა**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	რუკაზე მუშაობა, ტექსტის ანალიზი
მსვლელობა	1. წყვილები მუშაობენ სახელმძღვანელოს მე-6 რუკაზე: პოულობენ ვანის, სევანისა და ურმიის ტბებს, დედაქალაქ ტუშფასა და ციხესიმაგრე ერებუნს. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-5 კითხვას და ადგენს, რომელი თანამედროვე ქვეყნის ტერიტორიაზეა თითოეული ტბა. ეს პასუხი მოსწავლის რვეულის დავალება 1-ის „ა" პუნქტსაც ეხება. 2. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს ურარტუს შესახებ და ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ცხრილს: სარდურ I-მა ააგო ტუშფა და პირველმა მიიღო ტიტული „მეფეთა მეფე"; მენუამ უნაყოფო მიწები სარწყავი არხების ქსელით დაფარა; არგიშთი I-მა საზღვრები ჩრდილოეთისკენ გადასწია და ააგო ერებუნი. 3. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-7 კითხვას: რას გვიჩვენებს ტიტული „მეფეთა მეფე" სახელმწიფოს მოწყობასა და მმართველის ძალაუფლების შესახებ? მასწავლებელი დაფაზე წერს ღვთაება ხალდის სახელს და აღნიშნავს, რომ იგი ყოველთვის ლომზე ამხედრებული გამოისახებოდა, ლომი კი მეფისა და ღვთაებრივი ძალაუფლების სიმბოლო იყო. 4. კლასი პასუხობს მე-6 კითხვას: რა ფაქტორებმა შეუწყო ხელი ურარტუს გაძლიერებას და რამ გამოიწვია მისი დაცემა? გაძლიერების მიზეზებად მოსწავლეები ასახელებენ სარწყავი არხების ქსელს, მეგალითურ ციხესიმაგრეებსა და ერთიან სამეფო ხელისუფლებას, დაცემის მიზეზად კი ჩრდილოეთ კავკასიიდან შემოჭრილ სკვითებსა და კიმერიელებს; საბოლოოდ ურარტუ მიდიის სამეფომ დაიპყრო.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ქვეყნის სიძლიერესა და დაცემას კონკრეტულ ფაქტორებს უკავშირებს და ძალაუფლების ტიტულს მისი შინაარსით ხსნის. მუშავდება მე-4 და მე-5 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**მტკიცებულება და დასკვნა**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ ინდივიდუალურად

მეთოდი	მტკიცებულების ანალიზი და დასკვნის გამოტანა, გასასვლელი ბარათი
მსვლელობა	1. მასწავლებელი ხმამაღლა კითხულობს მენუას წარწერას, რომელიც საქართველოს ეროვნულ მუზეუმში ინახება და ყურადღებას ამახვილებს ცხენის სახელზე „არწიბი", რომელიც ქართულ სიტყვას „არწივი" ჰგავს. 2. წყვილები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ის სქემას და თითოეულ მტკიცებულებას დასკვნას უწერენ. ეს მტკიცებულებებია უგარითის ნოტები, ქიქულის ინსტრუქციები და მენუას წარწერა. მასწავლებელი ითხოვს, რომ დასკვნა თავად აღმოჩენიდან გამომდინარეობდეს და არა ზოგადი ვარაუდიდან. 3. ორი-სამი წყვილი კითხულობს თავის დასკვნებს. მასწავლებელი განმარტავს, რომ ენობრივი ნათესაობის შესახებ დებულებაც სწორედ ასეთ მტკიცებულებებს ეყრდნობა და ყოველი მსგავსი დასკვნა შემოწმებას საჭიროებს. 4. კლასი უბრუნდება საკვანძო კითხვას და აყალიბებს დასკვნას: ორ იმპერიას შორის მოქცეული ქვეყანა მუდმივი საფრთხის წინაშე იდგა, თუმცა სწორედ ასეთ ადგილას ხვდებოდა ერთმანეთს სხვადასხვა ხალხის ცოდნა და გამოცდილება. გასასვლელი ბარათი: „დაასახელეთ ერთი აღმოჩენა დღევანდელი გაკვეთილიდან და ერთი წინადადებით დაწერეთ, რას ამტკიცებს იგი".
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე კონკრეტული აღმოჩენიდან დასკვნას გამოიტანს და ხედავს, რომ მეცნიერული დებულება მტკიცებულებას ეყრდნობა. მუშავდება მე-6 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორი: სხვადასხვა ტიპის წყაროს ურთიერთდაკავშირებული გამოყენება.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. მოსწავლის რვეულის დავალება 3 – სრულდება კლასში ორ ეტაპად: ანალიზური კითხვა ხურის სამეფოს მდებარეობის შესახებ პირველ აქტივობაში, წყვილებში; ურარტუს სამი მეფის ცხრილი კი მესამე აქტივობაში.

2. მოსწავლის რვეულის დავალება 4 (ქიქულის ტექსტი) – სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში, ჯგუფებში; ორივე პუნქტის პასუხი რვეულში იწერება.

3. მოსწავლის რვეულის დავალება 5 (სქემა „მტკიცებულება და დასკვნა") – სრულდება კლასში, დასკვნით აქტივობაში, წყვილებში.

4. მოსწავლის რვეულის დავალება 2 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

5. მოსწავლის რვეულის დავალება 1 (კონტურული რუკა: ურარტუს ტერიტორია, სამი ტბა, ტუშფა, ერებუნი, ზღვები და ლეგენდა, ასევე ორივე კითხვა) – სრულდება საშინაო დავალებად, საკლასო მუშაობის შემდეგ.

6. მოსწავლის რვეულის დავალება 6 (ურარტული ციხესიმაგრის მოდელირება) – სრულდება საშინაო დავალებად იმ მოსწავლეებისთვის, ვინც მას წერით დავალებას ამჯობინებს; იხ. სექცია 7.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: ქიქულის ტექსტში მოქმედებათა თანმიმდევრობის ჩამოწერა საბაზისო დონეა, რადგან იგი ტექსტიდან ინფორმაციის ამოკრებას გულისხმობს, ხოლო წყაროს ტიპის განსაზღვრა და დასაბუთება უკვე გაღრმავებულ დონეს შეესაბამება. ურარტუს მეფეების ცხრილში საბაზისო დონეა თითოეული საქმის დასახელება, გაღრმავებული კი – მე-6 კითხვაზე პასუხი სახელმწიფოს გაძლიერებისა და დაცემის მიზეზების შესახებ. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს პარაგრაფში დასმულ მე-3 კითხვას. ხურიტული ენა კავკასიის უძველეს ხალხებს უკავშირდება; რატომ არის ეს კავშირი მნიშვნელოვანი ჩვენი ისტორიისთვის და რის გაგებაში გვეხმარება ხურიტული ჩანაწერები?

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი სახელები და ტერმინები (ხურიტები, მითანი, ქიქული, ტუშფა, ერებუნი, ხალდი, მეგალითური სტილი) დაფაზე იწერება და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. ქიქულის ტექსტსა და მენუას წარწერას მასწავლებელი ერთხელ ხმამაღლა კითხულობს და უცნობ სიტყვებს იქვე განმარტავს. თანმიმდევრობის აღდგენისას დაბალი მზაობის ჯგუფებს პირველი ორი ნაბიჯი უკვე მითითებული აქვთ. რუკაზე მუშაობისას მასწავლებელი პირობითი აღნიშვნების წაკითხვაში ეხმარება. სქემა „მტკიცებულება და დასკვნა” დაფაზეც ივსება.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, რუკით, ორი წერილობითი წყაროთი, ხურიტული ეტლის, საკულტო ჭურჭლის, ვანის ციხესიმაგრისა და ურარტული წარწერების გამოსახულებებით და ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალით. მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია ცხრილით, სქემით, რუკაზე აღნიშვნით, ზეპირი მსჯელობით, წერით ან ნახაზით. ვისაც ვიზუალური გამოხატვა უფრო უადვილდება, საშინაო დავალებად ასრულებს მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ს, ურარტული ციხესიმაგრის მოდელირებას, სადაც სავალდებულოა დასკვნითი წინადადების დასრულებაც, თუ რატომ იყო ურარტული გალავანი მტკიცე დუღაბის გარეშე.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის ბოლოს მოცემული დავალება 1: „წარმოიდგინეთ, რომ ურარტუს მეფე ხართ და გსურთ, კლდეზე დატოვოთ წარწერა ერთი დიდი საქმის შესახებ. დაწერეთ მოკლე წარწერა ისე, როგორც ურარტუს მეფე დაწერდა”. მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. აირჩიეთ ერთი საქმე: ციხესიმაგრის აშენება, ქალაქის დაარსება ან სარწყავი არხის გაყვანა;

2. დაწერეთ 4-5 წინადადება პირველი პირით და გამოიყენეთ ის ელემენტები, რომლებიც ურარტულ წარწერებში გვხვდება: მეფის სახელი და მამის სახელი, ტიტული და ღვთაება ხალდის ხსენება;

3. დაასრულეთ ერთი წინადადებით, თუ რატომ ტოვებდნენ მეფეები წარწერებს სწორედ კლდეზე და არა თიხის ფირფიტაზე.

მოსწავლის რვეულში სრულდება ორი დავალება: დავალება 2 – გამოტოვებული ადგილების შევსება პარაგრაფის ტექსტზე დაყრდნობით; დავალება 1 – საკონტურო რუკა, სადაც მოსწავლე გამოყოფს ურარტუს ტერიტორიას, მონიშნავს სამ ტბას, ტუშფასა და ერებუნს, დაურთავს ლეგენდას და წერილობით პასუხობს კითხვას, რატომ არის ურარტუს ისტორია მნიშვნელოვანი ქართული ისტორიის შესასწავლადაც. დავალებები უკავშირდება მე-4 და მე-5 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: ხურის სამეფოს მდებარეობაზე დაწერილი პასუხი მასწავლებელს აჩვენებს, ხედავს თუ არა მოსწავლე ორივე მხარეს, საფრთხესაც და სარგებელსაც, თუ მხოლოდ ერთით შემოიფარგლება. ქიქულის ტექსტში თანმიმდევრობის აღდგენა ავლენს, რამდენად ყურადღებით კითხულობს იგი წყაროს, პასუხი კითხვაზე, პირველადია თუ მეორეული ეს ფირფიტა, აჩვენებს, იყენებს თუ არა მოსწავლე §1-ის წესებს დამოუკიდებლად. მეფეების ცხრილი და მე-6 კითხვაზე პასუხი ცხადყოფს, გამოყოფს თუ არა მოსწავლე გაძლიერებისა და დაცემის კონკრეტულ ფაქტორებს. დასკვნითი სქემა კი ცხადყოფს, გამოაქვს თუ არა მოსწავლეს დასკვნა თავად მტკიცებულებიდან.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: გასასვლელი ბარათი (ერთი აღმოჩენა და მისი დასკვნა); მოსწავლის რვეულის დავალება 4-ის გადამოწმება; დაკვირვება ჯგუფურ და წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი კითხვები დასკვნების წარდგენისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი – კონკრეტული ტერიტორიის მნიშვნელობის ახსნა სამხედრო-სტრატეგიული და ეკონომიკური ფაქტორების გათვალისწინებით; ბ) სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორი – წყაროს კლასიფიცირება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

მუსიკა: უგარითში ნაპოვნი საგალობლის ნოტები მსოფლიოში უძველესი მუსიკალური ჩანაწერია და მუსიკის გაკვეთილზე ნოტების ისტორიის საილუსტრაციო მაგალითად გამოდგება. ქართული ენა და ლიტერატურა: მენუას წარწერაში ნახსენები „არწიბი” და ქართული „არწივი” ენობრივი შედარების კარგი ნიმუშია, თავად წარწერა კი ლაკონიური ტექსტის ჟანრს განეკუთვნება. ფიზიკა: ბერკეტის პრინციპი, რომლითაც, მეცნიერთა ვარაუდით, ურარტუელები მრავალტონიან ლოდებს ადგილიდან ძრავდნენ, ფიზიკის კურსის მასალას უკავშირდება.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. გახსნის ეტაპზე რომელი სვეტი შეივსო უფრო ადვილად, საფრთხე თუ სარგებელი, და რას მიანიშნებს ეს მოსწავლეთა მსჯელობაზე?

2. ქიქულის ტექსტში შეძლეს თუ არა მოსწავლეებმა თანმიმდევრობის სრულად აღდგენა და რომელი ნაბიჯი გამორჩათ?

3. პირველადი წყაროს დასაბუთებისას გამოიყენეს თუ არა §1-ის წესები შეხსენების გარეშე?

4. დასკვნით სქემაში რომელი მტკიცებულება აღმოჩნდა ყველაზე რთული და საჭიროა თუ არა მტკიცებულებიდან დასკვნის გამოტანის ხერხის გამეორება მომდევნო გაკვეთილზე?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. საქართველოს ეროვნული მუზეუმის ქვის განყოფილების მასალები ურარტული ქვის წარწერების შესახებ, მათ შორის მენუას წარწერა, რომელიც პარაგრაფშია ციტირებული.

2. გიორგი მელიქიშვილის გამოკვლევები ურარტუსა და ურარტული ლურსმული წარწერების შესახებ.

3. ერებუნის მუზეუმ-ნაკრძალის ელექტრონული რესურსები ციხესიმაგრისა და არგიშთი I-ის წარწერის შესახებ.

4. უგარითის საგალობლის მეცნიერული რეკონსტრუქციის საჯაროდ ხელმისაწვდომი აუდიოჩანაწერები, რომელთა მოსმენა გაკვეთილს დამატებით მასალას შესძენს.

5. სახელმძღვანელოს ცღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა, რომლის გაკვეთილამდე გადახედვა მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში დაეხმარება.

10. ფინიკიელები და ებრაელები

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „საზოგადოება” – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების იმ ასპექტს, რომ საზოგადოებები ერთმანეთისგან სესხულობენ ცოდნასა და გამოგონებებს, მიგრაცია და კულტურული გაცვლა კი მათი განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პირობაა. ფინიკიელების ოცდაორასოიანი ანბანი ბერძნებმა გადაიღეს და ხმოვნები დაუმატეს; ასე შეიქმნა პირველი სრული ანბანი, რომელიც შემდეგ მთელ მსოფლიოში გავრცელდა. ებრაელი ხალხის ისტორია კი, ბიბლიური გადმოცემით, თავად მიგრაციების ჯაჭვია: მესოპოტამიიდან ქანაანში, იქიდან ეგვიპტეში და ისევ უკან, ბოლოს კი ბაბილონის ტყვეობა და დაბრუნება. დამატებით მუშავდება ცნება „ისტორიული წყარო”: ბიბლია ერთდროულად რელიგიური წიგნიცაა და ისტორიული წყაროც, ამიტომ მისი გამოყენება კრიტიკულ დამოკიდებულებას და სხვა წყაროებთან შედარებას მოითხოვს.

სტანდარტის შედეგები: სტანდარტის შედეგი 4 – მსოფლიო ისტორიაში არსებული სხვადასხვა ტიპის საზოგადოების შედარებითი ანალიზი და მათი ტრანსფორმაციის გააზრება. გაკვეთილი ემსახურება ამ შედეგის ორ ინდიკატორს: ხალხთა მიგრაციების, კულტურული გაცვლისა და ცივილიზაციათა ურთიერთგავლენის როლის განსაზღვრა საზოგადოებების განვითარებაში; არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბება კონკრეტული საზოგადოების მახასიათებლებთან და განვითარების პროცესთან დაკავშირებით. ამასთან, მუშავდება სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორები: ერთი და იმავე მოვლენის ამსახველი, სხვადასხვა ქვეყანასა და კულტურაში შექმნილი წყაროების შედარება; საკუთარი მოსაზრების დასაბუთება კონკრეტული წყაროს სანდოობასთან დაკავშირებით. აქტიურდება სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორიც: არგუმენტირებული მსჯელობა გეოგრაფიული პირობების გავლენაზე სავაჭრო გზების ჩამოყალიბების პროცესში.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა დაინახონ, რომ ორმა შედარებით მცირერიცხოვანმა ხალხმა, რომელთაც დიდი იმპერია არასოდეს შეუქმნიათ, მსოფლიოზე გაცილებით ღრმა კვალი დატოვა, ვიდრე ბევრმა დამპყრობელმა. მოსწავლეები ჯერ ააგებენ მიზეზშედეგობრივ ჯაჭვს: მთებსა და ზღვას შორის მოქცეულმა ვიწრო ზოლმა ფინიკიელებს შორეული ნაოსნობისკენ უბიძგა და საუკეთესო მეზღვაურებად აქცია. რუკაზე ისინი მოძებნიან ფინიკიურ კოლონიებსა და საზღვაო გზებს და ახსნიან, რას ნიშნავს, რომ ხმელთაშუა ზღვა ერთიან ეკონომიკურ სივრცედ იქცა. შემდეგ მოსწავლეები გაიაზრებენ, რა პრაქტიკულმა საჭიროებამ წარმოშვა ოცდაორასოიანი ანბანი და როგორ გახდა წერა-კითხვა ბევრი ადამიანისთვის ხელმისაწვდომი. მესამე ნაწილში ისინი რუკაზე აღადგენენ ებრაელი ხალხის გზას აბრაამიდან ბაბილონის ტყვეობამდე და სამშობლოში დაბრუნებამდე, გაეცნობიან ბიბლიას, როგორც ისტორიულ წყაროს. გაკვეთილი სწორედ ამ შედარებით სრულდება: რატომ აღმოჩნდა ანბანი და რელიგიური წიგნი უფრო გამძლე, ვიდრე იმპერიების სამხედრო ძალა.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე ხსნის, როგორ აქცია ვიწრო სანაპირო ზოლმა ფინიკიელები მეზღვაურებად, და ასახელებს, რა უპირატესობას აძლევდა მათ კედარის ხე და კილი;

2. მოსწავლე რუკაზე უჩვენებს ფინიკიის ქალაქებსა და კოლონიებს და ხსნის, რას ნიშნავს, რომ ფინიკიელებმა ხმელთაშუა ზღვა ერთიან ეკონომიკურ სივრცედ აქციეს;

3. მოსწავლე ხსნის, რა საჭიროებამ წარმოშვა ოცდაორასოიანი ანბანი და როგორ შეიცვალა წერა-კითხვის გავრცელება მისი გამოჩენის შემდეგ;

4. მოსწავლე რუკაზე აღადგენს ებრაელი ხალხის გზას აბრაამიდან ბაბილონის ტყვეობამდე და ასახელებს ამ გზის ძირითად მოვლენებს;

5. მოსწავლე ხსნის, რატომ იყენებენ ისტორიკოსები ბიბლიას ისტორიულ წყაროდ და რა სიფრთხილეს მოითხოვს ეს;

6. მოსწავლე ასაბუთებს, რატომ აღმოჩნდა ანბანი და წიგნი უფრო გამძლე, ვიდრე იმპერიების სამხედრო ძალა.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§4-დან და §7-დან მოსწავლეებმა იციან, როგორი იყო ლურსმული და იეროგლიფური დამწერლობა და რამდენად რთული იყო მათი სწავლა. სწორედ ამ ფონზე გახდება გასაგები, რას ნიშნავდა ოცდაორი ასო-ნიშანი. §5-დან ახსოვთ ხამურაბის კანონები, რომლებიც ქცევას სასჯელის შიშით აწესრიგებდა; ამ კანონებს ისინი ათ მცნებას შეადარებენ. მოსწავლეებს ამ პარაგრაფიდანვე ახსოვთ ნაბუქოდონოსორ II და ის, რომ მან ებრაელთა ნაწილი ბაბილონში გადაასახლა, ასევე ცნობა, რომლის თანახმადაც საქართველოში ებრაელები სწორედ ამ პერიოდში უნდა ჩამოსახლებულიყვნენ. §6-დან კი იციან ასურეთის იმპერიის ბედი, რაც დასკვნითი ნაწილის მსჯელობის საფუძველი გახდება. მასწავლებელს შეუძლია გახსნის წინ ერთი კითხვით შეამოწმოს წინარე ცოდნა: რამდენი ნიშნისგან შედგებოდა ლურსმული დამწერლობა და რა დრო სჭირდებოდა მის შესწავლას.

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: პრობლემური კითხვა; მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვის აგება; რუკაზე მუშაობა და მარშრუტის აღდგენა; ტექსტზე მუშაობა; წყაროზე მუშაობა კითხვებზე დაყრდნობით; ორი ეპოქის ნორმების შედარება; კლასიფიკაციის ცხრილი; შემაჯამებელი დისკუსია; წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა; გასასვლელი ბარათი.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: გაკვეთილს ორი ღირებულებითი აქცენტი აქვს. პირველი კანონის/ნორმის ბუნებას ეხება: ხამურაბის კანონები ქცევას სასჯელის შიშით აწესრიგებდა, ათი მცნება კი ადამიანს შინაგანი რწმენით უნდა შეეკავებინა ცუდი საქციელისგან. მასწავლებელი რელიგიურ ტრადიციას ისტორიულად და პატივისცემით წარმოადგენს და კლასს რწმენის შეფასებას არ სთხოვს; მსჯელობის საგანია ის, რით განსხვავდება მორალური ნორმა სამართლებრივი კანონისგან. მეორე აქცენტი ლაილაშის ბიბლიას ეხება: საუკუნეების განმავლობაში ამ ხელნაწერს ადგილობრივი ქართველები და ებრაელები ერთნაირად სცემდნენ თაყვანს. ეს კონკრეტული ფაქტია, რომელზე დაყრდნობითაც მოსწავლე მსჯელობს საქართველოში მცხოვრებ ხალხთა თანაცხოვრებაზე.

კავშირი თანამედროვეობასთან: ანბანი, რომლითაც დღეს ევროპის ქვეყნების უმეტესობა წერს, სწორედ ფინიკიური ოცდაორი ნიშნიდან იღებს სათავეს, რომელსაც ბერძნებმა ხმოვნები დაუმატეს. ლაილაშის ბიბლია დღეს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში ინახება. პოლარული ვარსკვლავი, რომლითაც ფინიკიელები ღამით ორიენტირებდნენ, დღესაც ჩრდილოეთის მიმართულებას აჩვენებს. მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს ჰკითხოს, რა შეიცვლებოდა მათ ცხოვრებაში, ანბანის ნაცვლად, ასეულობით ნიშნის დამახსოვრება რომ სჭირდებოდეთ.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**რომელი გადარჩა?**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	პრობლემური კითხვა
მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე წერს სამ სახელწოდებას: ასურეთის იმპერია, ფინიკიური ანბანი და ბიბლია. კლასს უსვამს კითხვას: რომელი მათგანი არსებობს დღეს და რომელი აღარ? 2. მოსწავლეები პასუხობენ და ამჩნევენ, რომ ძლიერი იმპერია გაქრა, ორი პატარა ხალხის შექმნილი ანბანი და წიგნი კი დღემდე ცოცხლობს. მასწავლებელი დაფაზე ინიშნავს პირველ ვარაუდებს იმის შესახებ, თუ რატომ მოხდა ასე. 3. მასწავლებელი სვამს გაკვეთილის საკვანძო კითხვას, რომელიც დაფაზე რჩება: „როგორ დატოვა ორმა პატარა ხალხმა უფრო ღრმა კვალი, ვიდრე დიდმა იმპერიებმა?”
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ხედავს გაკვეთილის მთავარ პრობლემას; დაფაზე დარჩენილი ვარაუდები დასკვნით ნაწილში გადამოწმდება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**სანაპიროს ვიწრო ზოლიდან მთელ ხმელთაშუა ზღვამდე**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვის აგება, რუკაზე მუშაობა

მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს „კედარის ხომალდები და შორეული ნაოსნობა" და ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ჯაჭვს: ფინიკიელების ქვეყანა მთებსა და ზღვას შორის მოქცეული ვიწრო ზოლი იყო; რა პრობლემას უქმნიდა ეს მოსახლეობას; რა გამოსავალი იპოვეს ფინიკიელებმა და როგორ შეცვალა ამან მათი საქმიანობა. 2. საერთო გადამოწმებისას კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ პირველ კითხვას. მასწავლებელი აზუსტებს ორ ტექნიკურ დეტალს. პირველი ლიბანის მთებზე მოზარდი კედარია, რომლის მერქანიც მაგარი და წყალგამძლეა; მეორე კი კილი, ანუ გემის ხერხემალი, რომელმაც ხომალდი უფრო გამძლე გახადა. 3. წყვილები მუშაობენ სახელმძღვანელოს მე-7 რუკაზე: პოულობენ ფინიკიის ქალაქებს, ხუთ კოლონიასა და საზღვაო გზებს. კლასი ასკვნის, რომ ფინიკიელებს დიდი სამხედრო იმპერია არ შეუქმნიათ, სამაგიეროდ, მთელი ხმელთაშუა ზღვა ერთიან ეკონომიკურ სივრცედ აქციეს. 4. მასწავლებელი სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-2 კითხვას: რა სარგებელი მოჰქონდა ფინიკიელებისთვის სხვადასხვა ხალხთან ვაჭრობას? მოსწავლეები ასახელებენ არა მხოლოდ ეკონომიკურ მოგებას, არამედ ცოდნისა და გამოცდილების გაცვლასაც.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ბუნებრივ პირობებს უკავშირებს ხალხის საქმიანობასა და სავაჭრო გზების ჩამოყალიბებას. მუშავდება პირველი და მე-2 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი.

აქტივობის სახელწოდება	**ოცდაორი ასო**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში (3-4 მოსწავლე), შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	წყაროზე მუშაობა

მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე ერთმანეთის გვერდით წერს სამ მონაცემს: ასეულობით ლურსმული ნიშანი, შვიდასზე მეტი იეროგლიფი და ოცდაორი ფინიკიური ასო. კლასი პასუხობს პარაგრაფში დასმულ მე-3 კითხვას: რა საჭიროებამ უბიძგა ფინიკიელებს, შეექმნათ ასეთი მარტივი სისტემა? 2. ჯგუფები კითხულობენ მონაკვეთს ანბანის შესახებ და გამოყოფენ მთავარ სიახლეს: ნიშანი მიენიჭა არა მთელ სიტყვას ან ცნებას, არამედ ცალკეულ ბგერას. მასწავლებელი დასძენს, რომ ფინიკიური ანბანი მხოლოდ თანხმოვნებს მოიცავდა, ხმოვნები კი ბერძნებმა დაუმატეს და ასე შეიქმნა პირველი სრული ანბანი. 3. ჯგუფები პასუხობენ მე-4 და მე-5 კითხვას: ანბანის სწავლას წლების ნაცვლად მცირე ხანი სჭირდებოდა, როგორ იმოქმედა ამან წერა-კითხვის გავრცელებაზე და რატომ გავრცელდა ანბანური დამწერლობა სხვა ხალხებში შედარებით სწრაფად. 4. მასწავლებელი კითხულობს რუბრიკაში „წყარო” მოცემულ ჰეროდოტეს ტექსტს და კლასს უსვამს კითხვას: ამ ტექსტს ბერძენი ავტორი წერს და თავად აღიარებს, რომ ანბანი ბერძნებმა ფინიკიელებისგან მიიღეს. რას მატებს წყაროს დამაჯერებლობას ის, რომ ავტორი სხვა ხალხის დამსახურებაზე წერს?
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ხედავს, როგორ გადადის ერთი ხალხის გამოგონება მეორესთან და როგორ იცვლება ამით მთელი მსოფლიოს კულტურა. მუშავდება მე-3 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 4-ისა და სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორები.

აქტივობის სახელწოდება	**აბრაამიდან ბაბილონამდე**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	რუკაზე მარშრუტის აღდგენა, ტექსტზე მუშაობა, ორი ეპოქის ნორმების შედარება

მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს „ძველი ისრაელი” და სახელმძღვანელოს მე-8 რუკაზე აღადგენენ ებრაელი ხალხის გზას: მესოპოტამიიდან ქანაანში, იქიდან ეგვიპტეში, ეგვიპტიდან ისევ ქანაანში, დაბოლოს, ბაბილონში. მასწავლებელი დაფაზე ამავე თანმიმდევრობით წერს ნაბიჯებს. 2. კლასი თითოეულ ნაბიჯს უკავშირებს ძირითად მოვლენას: აბრაამის გადასახლება, ეგვიპტეში ცხოვრება და ჩაგვრა, მოსეს მეთაურობით გამოსვლა და ათი მცნების მიღება, ერთიანი სამეფო დავითისა და სოლომონის დროს, სამეფოს გაყოფა, ნაბუქოდონოსორ II-ის მიერ ტაძრის დანგრევა და ბაბილონის ტყვეობა, ბოლოს კი კიროს II-ის ნებართვით დაბრუნება. 3. მასწავლებელი კლასს გააცნობს რუბრიკას, რომელშიც ბიბლია ისტორიულ წყაროდაა განხილული, და სვამს კითხვას: რატომ იყენებენ ისტორიკოსები ბიბლიას ისტორიულ წყაროდ და რატომ ადარებენ მას სხვა წყაროებს? კლასი პასუხს §1-ის წესებს უკავშირებს. 4. წყვილები ასრულებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 4-ის „ა” და „გ” პუნქტს: საკუთარი სიტყვებით წერენ ორ მცნებას, რომელიც ადამიანებს შორის ურთიერთობას აწესრიგებს, და მსჯელობენ, რით განსხვავდება მცნება კანონისგან. მასწავლებელი პასუხებს დაფაზე ორ სვეტად ინიშნავს: მცნება და კანონი.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ერთი ხალხის ისტორიას მიგრაციების ჯაჭვად ხედავს და ორი ეპოქის ნორმებს ერთმანეთს ადარებს. მუშავდება მე-4 და მე-5 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 4-ისა და სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორები.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**რა დარჩა ჩვენამდე**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ინდივიდუალურად, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	შემაჯამებელი დისკუსია, გასასვლელი ბარათი

მსვლელობა	1. მოსწავლეები ინდივიდუალურად ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ს და ექვს მიღწევას ორ სვეტად ანაწილებენ, ფინიკიელებისა და ებრაელების მიხედვით. ზეპირად სწრაფად გადაამოწმებენ. 2. კლასი მსჯელობს მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ის კითხვაზე: ფინიკიელებსა და ებრაელებს ასურეთის მსგავსი დიდი იმპერია არასოდეს ჰქონიათ, მაგრამ მათი შექმნილი ანბანი და ბიბლია დღემდე ცოცხლობს. რატომ აღმოჩნდა კულტურული მემკვიდრეობა სამხედრო ძალაზე გამძლე? მოსწავლეები არგუმენტს გაკვეთილის მასალიდან ეძებენ. 3. მასწავლებელი კლასს უამბობს ლაილაშის ბიბლიის ამბავს და სვამს პარაგრაფში დასმულ მე-6 კითხვას: X საუკუნის ეს ხელნაწერი საუკუნეების განმავლობაში ლეჩხუმის სოფელ ლაილაშში ინახებოდა და ადგილობრივი ქართველებისა და ებრაელებისთვის ერთნაირად მნიშვნელოვანი იყო. რას გვეუბნება ეს ფაქტი საქართველოში მცხოვრებ ხალხთა ურთიერთობაზე? 4. კლასი უბრუნდება გახსნის ეტაპზე დაფაზე დაწერილ ვარაუდებს და ადარებს მათ მიღებულ დასკვნას. გასასვლელი ბარათი: „დაასახელეთ ერთი მიღწევა დღევანდელი გაკვეთილიდან, რომელსაც დღემდე ვიყენებთ, და ერთი წინადადებით ახსენით, რატომ გაუძლო მან ათასწლეულებს”.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ორი ხალხის მიღწევებს ერთმანეთისგან განასხვავებს და საკუთარ პოზიციას არგუმენტით ასაბუთებს. მუშავდება მე-6 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 4-ის ინდიკატორი: არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბება საზოგადოების განვითარების პროცესთან დაკავშირებით.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. მოსწავლის რვეულის დავალება 3 (მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვი ფინიკიელების ქვეყნის მდებარეობის შესახებ) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, წყვილებში.

2. მოსწავლის რვეულის დავალება 4 (ბიბლიური მცნებები) – კლასში სრულდება „ა” და „გ” პუნქტი, მესამე აქტივობაში; „ბ” პუნქტი, სადაც მოსწავლემ უნდა დაასაბუთოს, რომელი მცნება მიაჩნია დღეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად, საშინაო დავალებად სრულდება.

3. მოსწავლის რვეულის დავალება 5 (ფინიკიელებისა და ებრაელების მიღწევების დახარისხება) – სრულდება კლასში, დასკვნით აქტივობაში, ინდივიდუალურად.

4. მოსწავლის რვეულის დავალება 6 (რატომ აღმოჩნდა კულტურული მემკვიდრეობა სამხედრო ძალაზე გამძლე) – კლასში მუშავდება ზეპირად, წერითი პასუხი კი საშინაო დავალებად სრულდება.

5. მოსწავლის რვეულის დავალება 2 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

6. მოსწავლის რვეულის დავალება 1 (კონტურული რუკა: ფინიკია, ხუთი კოლონია, საზღვაო გზები და ლეგენდა) – სრულდება საშინაო დავალებად, საკლასო მუშაობის შემდეგ.

7. მოსწავლის რვეულის დავალება 7 (ფინიკიური გემის მოდელირება) – სრულდება საშინაო დავალებად იმ მოსწავლეებისთვის, ვინც მას წერით დავალებას ამჯობინებს; იხ. სექცია 7.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვში საბაზისო დონეა ტექსტიდან პასუხის ამოკრება, გაღრმავებული კი – ბოლო რგოლი, სადაც უნდა გამოიკვეთოს, როგორ შეცვალა ნაპოვნმა გამოსავალმა ხალხის საქმიანობა. მიღწევების დახარისხება საბაზისო დავალებაა, მათი გამძლეობის ახსნა კი განზოგადებას მოითხოვს. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს კითხვას, რომელიც ჰეროდოტეს ტექსტს ეხება: როგორ შეიცვლებოდა ამ ამბის აღწერა, ტექსტი ბერძენს კი არა, ფინიკიელ ავტორს რომ დაეწერა?

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი სახელები და ტერმინები (კედარი, კილი, კოლონია, ანბანი, აღთქმული მიწა, ბაბილონის ტყვეობა) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. ჰეროდოტეს ტექსტს მასწავლებელი ერთხელ ხმამაღლა კითხულობს და უცნობ სიტყვებს იქვე განმარტავს. მასწავლებელი რუკაზე მუშაობისას მოსწავლეებს პირობითი აღნიშვნების წაკითხვაში ეხმარება.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, ორი რუკით, ფინიკიური გემის, სოლომონის ტაძრის რეკონსტრუქციისა და ლაილაშის ბიბლიის გამოსახულებებით, ორი წერილობითი წყაროთი და ცღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალით. მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია მიზეზებისა და შედეგების გამომხატველი ჯაჭვით, ცხრილით, რუკაზე მარშრუტის აღნიშვნით, ზეპირი მსჯელობით, წერით ან ნახაზით. ვისაც ვიზუალური გამოხატვა უფრო უადვილდება, საშინაო დავალებად ასრულებს მოსწავლის რვეულის დავალება 7-ს, ფინიკიური გემის მოდელირებას, სადაც სავალდებულოა დასკვნითი წინადადების დასრულებაც, თუ რატომ ანიჭებდა კილი გემს უპირატესობას.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის ბოლოს მოცემული დავალება 1: „შეადგინეთ ფინიკიელების წარმატების ფორმულა". მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. სამი აბზაცით უპასუხეთ სამ კითხვას: როგორ აქცია ბუნებამ ფინიკიელები მეზღვაურებად; რა გამოიგონეს მათ ვაჭრობის გასაადვილებლად; რა გავლენა მოახდინა მათმა ანბანმა მსოფლიოზე;
2. თითოეულ აბზაცში დაასახელეთ ერთი კონკრეტული ფაქტი გაკვეთილიდან;
3. დაასრულეთ ერთი წინადადებით, რა აერთიანებს ფინიკიელების ამ სამ მიღწევას.

მოსწავლის რვეულში სრულდება სამი დავალება: დავალება 6 – წერითი პასუხი კითხვაზე, რატომ აღმოჩნდა კულტურული მემკვიდრეობა სამხედრო ძალაზე გამძლე; დავალება 4-ის „ბ" პუნქტი – რომელი მცნება მიაჩნია მოსწავლეს დღეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად და რატომ; დავალება 2 – გამოტოვებული ადგილების შევსება. ამას ემატება დავალება 1, კონტურული რუკა, სადაც მოსწავლე გამოყოფს ფინიკიას, მონიშნავს ხუთ კოლონიას, გამოსახავს საზღვაო გზებს და დაურთავს ლეგენდას. დავალებები უკავშირდება მე-2, მე-3 და მე-6 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვის ბოლო რგოლი მასწავლებელს აჩვენებს, ხედავს თუ არა მოსწავლე კავშირს ბუნებრივ პირობებსა და ხალხის საქმიანობას შორის. ანბანზე მსჯელობისას ჩანს, გაიაზრა თუ არა მან სიმარტივის მნიშვნელობა, ანუ ის, რომ ხელმისაწვდომმა დამწერლობამ ცოდნის გავრცელების მასშტაბი მნიშვნელოვნად შეცვალა. რუკაზე მარშრუტის აღდგენა ავლენს, აღიქვამს თუ არა

მოსწავლე ებრაელი ხალხის ისტორიას მიგრაციების ჯაჭვად.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: გასასვლელი ბარათი (ერთი მიღწევა და მისი გამძლეობის ახსნა); მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ის ინდივიდუალური შესრულების გადამოწმება; დაკვირვება ჯგუფურ და წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი კითხვები საერთო განხილვისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) სტანდარტის შედეგი 4-ის ინდიკატორი – ხალხთა მიგრაციების, კულტურული გაცვლისა და ცივილიზაციათა ურთიერთგავლენის როლის განსაზღვრა საზოგადოებების განვითარებაში; ბ) სტანდარტის შედეგი 4-ის ინდიკატორი – არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბება კონკრეტული საზოგადოების განვითარების პროცესთან დაკავშირებით. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

ქართული ენა და ლიტერატურა: ბგერისა და ასოს შესაბამისობა ანბანური დამწერლობის საფუძველია, ამიტომ ფინიკიური ანბანის ისტორია ენის გაკვეთილზე დამწერლობის ტიპებზე საუბრის შესავლად შეიძლება იყოს გამოყენებული; მოქალაქეობა: მორალური ნორმისა და სამართლებრივი კანონის განსხვავება მოქალაქეობის კურსის საბაზისო საკითხია. ბუნებისმეტყველება: პოლარული ვარსკვლავითა და თანავარსკვლავედებით ორიენტირება, რასაც ბერძნები ფინიკიელებისგან სწავლობდნენ, ცის სფეროსა და ორიენტირების თემას უკავშირდება.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. ჯაჭვის ბოლო რგოლი დამოუკიდებლად შეავსეს თუ არა მოსწავლეებმა და რა ჩაწერეს გამოსავლის ადგილას?

2. ანბანზე მსჯელობისას დაინახეს თუ არა კავშირი დამწერლობის სიმარტივესა და წერა-კითხვის გავრცელებას შორის?

3. დასკვნით მსჯელობაში რა არგუმენტები დაასახელეს მოსწავლეებმა და რომელი მათგანი იყო ყველაზე კარგად დასაბუთებული?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის რესურსები ლაილაშის ბიბლიის შესახებ, რომელშიც მოცემულია ხელნაწერის აღწერა და ისტორია.

2. დავით ბააზოვის სახელობის საქართველოს ებრაელთა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის მასალები საქართველოში ქართველთა და ებრაელთა თანაცხოვრების ისტორიის შესახებ.

3. ჰეროდოტეს „ისტორიის” ქართული თარგმანი, სადაც შესაძლებელია პარაგრაფში ციტირებული ადგილის სრულად წაკითხვა.

4. ბრიტანეთის მუზეუმისა და ლუვრის ფინიკიური კოლექციების ელექტრონული რესურსები, მათ შორის ანბანური წარწერების ნიმუშები.

5. სახელმძღვანელოს ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა, რომლის გაკვეთილამდე გადახედვა მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში დაეხმარება.

11. აქემენიანთა ირანი

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „ძალაუფლება" – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების იმ ასპექტს, რომ დიდი იმპერიის შენარჩუნება მარტო ჯარით შეუძლებელია, მას მმართველობის მოწესრიგებული სისტემა სჭირდება. დარიოს I-მა ქვეყანა სატრაპიებად დაყო, სატრაპებს მაკონტროლებელი მოხელეები მიუჩინა, შემოიღო ერთიანი ფული, ერთიანი საკანცელარიო ენა და გაიყვანა „სამეფო გზა". აქემენიანთა ძალაუფლების კიდევ ერთი საყრდენი დამორჩილებული ხალხების მიმართ შემწყნარებლური პოლიტიკა იყო: კიროს დიდი მათ რწმენას არ ეხებოდა და ბაბილონში დატყვევებული ხალხი სამშობლოში დააბრუნა. დამატებით მუშავდება ცნება „ისტორიული წყარო": ბეჰისტუნის სამენოვანი წარწერა ერთდროულად ლურსმული დამწერლობის გაშიფვრის გასაღებიცაა და დარიოს I-ის ბრძანებით შექმნილი, ანუ თავად მმართველის პერსპექტივიდან დაწერილი ტექსტიც.

სტანდარტის შედეგები: სტანდარტის შედეგი 5 – ძალაუფლებისა და მმართველობის ფორმების კრიტიკული შეფასება მსოფლიო ისტორიის სხვადასხვა კონტექსტის გათვალისწინებით. გაკვეთილი ემსახურება ამ შედეგის სამ ინდიკატორს: სახელმწიფო ინსტიტუტების ჩამოყალიბებისა და ტრანსფორმაციის მიზეზების ანალიზს, რასაც სატრაპიების სისტემასა და დარიოსის რეფორმებზე მუშაობა ამუშავებს; ძალაუფლების სიმბოლოებისა და მექანიზმების დაკავშირებას საზოგადოებაში გაზიარებულ ღირებულებებთან, რაზეც ტიტული „მეფეთა მეფე", ფარავაჰარი და ცეცხლის, როგორც სიწმინდის სიმბოლოს, მნიშვნელობა მუშაობს; კრიტიკულ მსჯელობას იმის შესახებ, როგორი ტიპის მმართველობა შეიძლება იყოს უფრო ეფექტური და სამართლიანი კონკრეტულ ისტორიულ პირობებში, რასაც კიროსისა და ასურეთის მეფეების მიდგომების შედარება ემსახურება. ამასთან, მუშავდება სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორები: წყაროს სანდოობის განმაპირობებელი ფაქტორების გამოკვეთა, მათ შორის ავტორის პოზიციისა და მიზნის გათვალისწინება; წყაროების კლასიფიცირება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით. აქტიურდება სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორიც: კონკრეტული ტერიტორიის მნიშვნელობის ახსნა ეკონომიკური და სამხედრო-სტრატეგიული ფაქტორების გათვალისწინებით, რასაც „სამეფო გზასა" და მე-19 სატრაპიაზე მუშაობა უკავშირდება.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა გაიაზრონ, რა სჭირდება იმპერიას იმისათვის, რომ დაპყრობილი ტერიტორიები ერთ სახელმწიფოდ აქციოს და შეინარჩუნოს. მოსწავლეები ჯერ თავად ცდილობენ ამ ამოცანის გადაჭრას: მასწავლებელი მათ მმართველის ადგილას აყენებს და სთხოვს, გამოსავალი მოძებნონ, როცა დედაქალაქიდან შორეულ პროვინციამდე ბრძანების მისვლას კვირები სჭირდება, ხალხი კი სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობს და სხვადასხვა ფულს იყენებს. შემდეგ ისინი საკუთარ ვარაუდებს შეადარებენ დარიოს I-ის გადაწყვეტილებებს: სატრაპიებად დაყოფას, მაკონტროლებელ მოხელეებს, ერთიან დარიკსა და არამეულ ენას, „სამეფო გზასა" და შიკრიკების სისტემას. რუკაზე მუშაობით მოსწავლეები დაინახავენ იმპერიის მასშტაბს და იმასაც, რომ ჰეროდოტეს ცნობით, მე-19 სატრაპიაში შედიოდნენ ისტორიული საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში მცხოვრები ქართველური ტომები, ქართული სამყარო კი აქემენიანურ ხელოვნებასა და ცეცხლთაყვანისმცემლობას ეზიარა. მეორე ნაწილში მოსწავლეები ერთმანეთს შეადარებენ დამორჩილებულ ხალხთან მოპყრობის ორ გზას, კიროსის შემწყნარებლურ პოლიტიკასა და ასურეთის მეფეების სისასტიკეს და დაასაბუთებენ, რომელი უფრო ამყარებდა იმპერიას. მესამე ნაწილი ბეჰისტუნის წარწერას ეთმობა: მოსწავლეები ახსნიან, რატომ გახდა სამენოვანი ტექსტი ლურსმულის

გასაღები, შეადარებენ მას როზეტის ქვას და იმსჯელებენ, რატომ მოითხოვს სიფრთხილეს წყაროდ გამოვიყენოთ ისეთი წარწერა, რომელიც თავად მეფის ბრძანებით არის შექმნილი.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე ასახელებს დარიოს I-ის ოთხ რეფორმას და ხსნის, რა პრობლემის გადაჭრას ემსახურებოდა თითოეული მათგანი;

2. მოსწავლე რუკაზე უჩვენებს აქემენიანთა იმპერიის საზღვრებს, პერსეპოლისსა და „სამეფო გზას" და ხსნის, რატომ იყო ეს გზა იმპერიისთვის აუცილებელი;

3. მოსწავლე ასახელებს, ჰეროდოტეს ცნობით, რომელ სატრაპიაში შედიოდნენ ისტორიული საქართველოს სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში მცხოვრები ქართველური ტომები და მოჰყავს ორი მტკიცებულება საქართველოში აქემენიანთა გავლენის შესახებ;

4. მოსწავლე ადარებს დამორჩილებულ ხალხთან მოპყრობის ორ გზას და ასაბუთებს, რომელი უფრო აძლიერებს იმპერიას;

5. მოსწავლე ხსნის, რატომ გახდა ბეჰისტუნის სამენოვანი წარწერა ლურსმული დამწერლობის გაშიფვრის გასაღები და ასახელებს, რით ჰგავს ეს ამბავი როზეტის ქვის ისტორიას;

6. მოსწავლე მსჯელობს ბეჰისტუნის წარწერის, როგორც ისტორიული და ამავდროულად ძალაუფლების გამომხატველი წყაროს მნიშვნელობისა და სანდოობის შესახებ;

7. მოსწავლე ასახელებს ზოროასტრიზმის სამ პრინციპს და ხსნის, რის გამოხატულებად ითვლება ცეცხლი ამ რელიგიაში.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§6-დან მოსწავლეებმა იციან, როგორ ექცეოდნენ ასურეთის მეფეები დაპყრობილ ხალხებს და როგორ იყენებდნენ სისასტიკეს დამორჩილების საშუალებად; სწორედ ამ ფონზე გამოიკვეთება კიროსის განსხვავებული პოლიტიკა. §7-დან ახსოვთ როზეტის ქვა და შამპოლიონი, რაც ბეჰისტუნის წარწერასთან შედარების საფუძველია. §4-დან იციან, რა იყო ლურსმული დამწერლობა და რომ იგი თიხის ფირფიტებზე იწერებოდა. §10-ის ბოლოს ისწავლეს, რომ ბაბილონის აღების შემდეგ ირანის მეფე კიროსმა იუდეველები გაათავისუფლა და სამშობლოში დააბრუნა; ეს ფაქტი ახლა ცალკე მსჯელობის საგანი ხდება. §1-დან კი ახსოვთ პირველადი და მეორეული წყაროს განსხვავება და ის, რომ წყაროს შეფასებისას მნიშვნელოვანია, ვინ და რა მიზნით შექმნა იგი. მასწავლებელს შეუძლია გახსნის წინ ერთი შეკითხვით შეამოწმოს წინარე ცოდნა: როგორ ექცეოდნენ ასურელები დაპყრობილ ხალხს და რას აღწევდნენ ამით?

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: მმართველის ამოცანის სიმულაცია; გადაწყვეტილების მიღება და საკუთარი ვარაუდის შედარება ისტორიულ ფაქტთან; ტექსტზე მუშაობა; ცხრილის შევსება; რუკაზე მუშაობა; არგუმენტების ორ სვეტად დალაგება და პოზიციის დასაბუთება; წყაროზე მუშაობა ავტორის პოზიციის გათვალისწინებით; ვენის დიაგრამა; სქემის აგება; მოკლე წერილობითი რეფლექსია; მუშაობა წყვილებსა და ჯგუფებში.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: გაკვეთილს ორი ღირებულებითი აქცენტი აქვს. პირველი განსხვავებულობის მიმართ დამოკიდებულებას ეხება: კიროს დიდმა დაპყრობილ ხალხებს რწმენა და ცხოვრების წესი შეუნარჩუნა, ასურეთის მეფეები კი მათ სისასტიკით იმორჩილებდნენ. მოსწავლეები ამ ორ მიდგომას ისტორიულ ჭრილში განიხილავენ და მსჯელობენ, რომელი აღმოჩნდა იმპერიისთვის უფრო სასარგებლო; მასწავლებელი მსჯელობას ისე მიმართავს, რომ დასკვნა ცალკეული ხალხის შეფასებაზე კი არა,

ძალაუფლების შენარჩუნების გზებზე გაკეთდეს. მეორე აქცენტი ზოროასტრიზმის ეთიკურ მოთხოვნას ეხება: კეთილი ფიქრი, კეთილი სიტყვა და კეთილი საქმე ადამიანის ყოველდღიურ არჩევანს უკავშირდება. მასწავლებელი რელიგიას ისტორიული რაკურსითა და პატივისცემით წარმოადგენს და კლასს რწმენის შეფასებას არ სთხოვს.

კავშირი თანამედროვეობასთან: სპარსული სიტყვა „ფარადაიზა", ანუ კედლით შემოვლებული ბაღი, ბერძნულ-ლათინური გზით ზოგიერთ თანამედროვე ენაში სამოთხის მნიშვნელობით დამკვიდრდა; მასწავლებელს შეუძლია მოსწავლეებს აჩვენოს, როგორ გადადის სიტყვა ერთი ენიდან მეორეში. „სამეფო გზის" შიკრიკებზე ნათქვამი სიტყვები, რომ მათ ვერც თოვლი, ვერც წვიმა და ვერც ღამე შეაჩერებს, დღემდე ცნობილია და ნიუ-იორკის მთავარი ფოსტის შენობაზეც არის ამოკვეთილი. ერთიანი ფული და ერთიანი საქმისწარმოების ენა კი დღესაც დიდი გაერთიანებების მართვის საშუალებაა, რაზეც კლასს მოკლედ შეუძლია იმსჯელოს.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**თქვენ ხართ მეფე**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში (3-4 მოსწავლე), შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	მმართველის ამოცანის სიმულაცია
მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასს აჩვენებს სახელმძღვანელოს მე-9 რუკას და აღწერს ამოცანას: თქვენ ხართ იმ ქვეყნის მმართველი, რომელიც ეგვიპტიდან ინდოეთამდეა გადაჭიმული. თქვენი ბრძანება შორეულ პროვინციამდე კვირების შემდეგ აღწევს, იქაური მოსახლეობა თქვენს ენაზე არ ლაპარაკობს და თითოეულ ქალაქს თავისი ფული აქვს. 2. ჯგუფები ორ წუთში ასახელებენ ორ გადაწყვეტილებას, რომელსაც ასეთ ვითარებაში მიიღებდნენ. მასწავლებელი პასუხებს დაფაზე მოკლედ ინიშნავს და მსგავს წინადადებებს ერთმანეთს უკავშირებს. 3. მასწავლებელი აცხადებს, რომ ორნახევარი ათასი წლის წინ იმავე ამოცანას წყვეტდა დარიოს I და დაფაზე ტოვებს გაკვეთილის საკვანძო შეკითხვას: რა საშუალებებით ამყარებდნენ იმპერიას აქემენიანი მეფეები? ან რატომ იყო ეფექტური დარიოსის რეფორმები?
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე გაკვეთილს კონკრეტული ამოცანით იწყებს; დაფაზე დარჩენილი ვარაუდები ძირითად ნაწილში დარიოსის რეფორმებს შეედარება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**დარიოსის ოთხი გადაწყვეტილება**
დრო	11 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტის ანალიზი, რუკაზე მუშაობა
მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს „დარიოს დიდი და იმპერიის მმართველობის სისტემა” და ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ცხრილს: იმპერიის დაყოფა სატრაპიებად, ერთიანი ფული, ერთიანი სახელმწიფო ენა და „სამეფო გზა”. ცხრილის მეორე სვეტში ისინი წერენ, რა პრობლემას წყვეტდა თითოეული გადაწყვეტილება. 2. საერთო გადამოწმებისას მასწავლებელი დაფაზე დაწერილ ვარაუდებს ადარებს დარიოსის ნამდვილ რეფორმებს და აზუსტებს ორ დეტალს: დარიკი ოქროს მონეტა იყო, სიგლოსი კი ვერცხლის; არამეული სამეფო ბრძანებულებებს ინდოეთიდან ეგვიპტემდე ყველასთვის გასაგებს ხდიდა. 3. წყვილები მუშაობენ მე-9 რუკაზე: პოულობენ პერსეპოლისს, გაჰყვებიან „სამეფო გზას” და ასახელებენ ქალაქებს, რომლებსაც ის აერთებდა. კლასი ზეპირად პასუხობს მოსწავლის რვეულის დავალება 1-ის შეკითხვას, რატომ იყო ეს გზა ასეთი უზარმაზარი იმპერიის მართვისთვის აუცილებელი. მასწავლებელი ითხოვს, პასუხში დასახელდეს შიკრიკის სისტემაც: სადგური გზის ყოველ 20 კილომეტრში და ცხენის გამოცვლა. 4. მოსწავლეები რუკაზე პოულობენ მე-19 სატრაპიას. მასწავლებელი დასძენს, რომ, ჰეროდოტეს ცნობით, მეზობელ ხალხებთან ერთად, მის შემადგენლობაში შედიოდა სამხრეთ დასავლეთ საქართველოში მაცხოვრებელი ტომები. შემდეგ კლასს აცნობს რუბრიკას აქემენიდური სტილის სასახლეებისა და სვეტისთავების შესახებ, რომლებიც ყვარელთან და ყანჩაეთშია აღმოჩენილი.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე კონკრეტულ რეფორმას კონკრეტულ პრობლემას უკავშირებს და იმპერიის მართვას სისტემად ხედავს. მუშავდება პირველი, მე-2 და მე-3 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 5-ისა და სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორები.

აქტივობის სახელწოდება	დამორჩილებულ ხალხთან ურთიერთობის ორი გზა
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ჯგუფში (4 მოსწავლე), შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	პოზიციის დასაბუთება, ტექსტის ანალიზი

მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე ხაზავს ორ სვეტს: ერთის თავზე წერს „ასურეთი (§6)», მეორის თავზე – „კიროს დიდი”. ჯგუფები იხსენებენ, როგორ ექცეოდნენ ასურეთის მეფეები დაპყრობილ ხალხებს, და კითხულობენ რუბრიკას კიროსის შემწყნარებლური პოლიტიკის შესახებ. 2. ჯგუფები მუშაობენ მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ზე: თითოეული ორივე სვეტში წერს ერთ არგუმენტს იმის შესახებ, რას აძლევდა მმართველს არჩეული გზა. მასწავლებელი ჯგუფებს სთხოვს, მხედველობაში მიიღონ არა მარტო სხვათა დამორჩილება, არამედ ისიც, რამდენ ხანს ძლებდა ასეთი მორჩილება და რა უჯდებოდა იმპერიას ავჯანყებების ჩახშობა. 3. ჯგუფები აცხადებენ პოზიციას: რომელი გზა უფრო ამყარებდა/აძლიერებდა იმპერიას და რატომ. მასწავლებელი ორ განსხვავებულ პასუხს გამოყოფს და ითხოვს, თითოეულის დასაბუთებას ისტორიული ფაქტით. 4. მასწავლებელი კლასს აცნობს მონაკვეთს „სინათლის რელიგია და „სამოთხის” ბაღები” და სვამს პარაგრაფის დავალება 1-ის შეკითხვას: რის გამოხატულებად ითვლება ცეცხლი ზოროასტრიზმში? კლასი ასახელებს სამ პრინციპსაც: კეთილი ფიქრი, კეთილი სიტყვა, კეთილი საქმე. მასწავლებელი დასძენს, რომ ცეცხლთაყვანისმცემლობა საქართველოშიც იყო გავრცელებული.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ერთმანეთს ადარებს ძალაუფლების შენარჩუნების ორ გზას და საკუთარ პოზიციას ფაქტით ასაბუთებს. მუშავდება მე-4 და მე-6 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორები.

აქტივობის სახელწოდება	**კლდე, რომელმაც აალაპარაკა ლურსმული დამწერლობა**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	წყაროზე მუშაობა

მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს „ამეტყველებული სპარსული წარწერები” და პასუხობენ პარაგრაფის პირველ შეკითხვას: რა მნიშვნელობა ჰქონდა ბეჰისტუნის სამენოვან წარწერას ლურსმული ამოსახსნელად? მასწავლებელი დაფაზე წერს სამ ენას: ძველსპარსულს, ელამურს, ბაბილონურს და ხაზს უსვამს, რომ სამივე ტექსტი ერთი და იმავე შინაარსის იყო. 2. კლასი პასუხობს მე-2 შეკითხვას და ავსებს მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ის ვენის დიაგრამას: როზეტის ქვისა და ბეჰისტუნის წარწერის საერთო ნიშანი ის არის, რომ ერთი და იგივე ტექსტი რამდენიმე ენაზეა შესრულებული და თითოეულის ამოხსნამ ძველი ცივილიზაციების უფრო სრულყოფილად გაცნობას შეუწყო ხელი. 3. მასწავლებელი ამატებს ერთ ცნობას: ბეჰისტუნის წარწერა დარიოს I-ის ბრძანებით არის ამოკვეთილი. კლასს უსვამს შეკითხვას: ვისი თვალით არის აღწერილი ამ წარწერაში მომხდარი მოვლენები და რას გადაამოწმებდა ისტორიკოსი ამ წარწერების სანდოობის შესამოწმებლად? მოსწავლეები პასუხს §1-ის წესებს უკავშირებენ.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ხსნის, როგორ იხსნება უცნობი დამწერლობა უკვე ნაცნობი (გაშიფრული) ენის დახმარებით და წყაროს შეფასებისას ავტორის მიზანს ითვალისწინებს. მუშავდება მე-5 მოსალოდნელი შედეგი და სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორები.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**იმპერიის სამი საყრდენი**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	მოკლე წერითი რეფლექსია

მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე ხაზავს ოთხსვეტიან სქემას პარაგრაფის დავალება 2-ის მიხედვით: შემწყნარებლური პოლიტიკა, სატრაპიებად დაყოფა, ერთიანი ფული და სავაჭრო გზები. კლასი თითოეულ სვეტს ავსებს გაკვეთილზე ნასწავლი ერთი ფაქტით. 2. მასწავლებელი ჰყვება იმპერიის დასასრულის შესახებ: ძვ. წ. 331 წელს გავგამელასთან ალექსანდრე მაკედონელმა დაამარცხა დარიოს III და ძვ. წ. 330 წელს აქემენიანთა იმპერიამ არსებობა შეწყვიტა. მასწავლებელი კლასს უსვამს შეკითხვას: რატომ გაანაგრძო არამეულმა ენამ და აქემენიანთა მმართველობითმა გამოცდილებამ არსებობა იმპერიის დაცემის შემდეგაც? 3. კლასი უბრუნდება გახსნის ეტაპზე დაფაზე დაწერილ ვარაუდებს და საკვანძო შეკითხვას: რა ამყარებდა იმპერიას, ჯარი თუ მმართველობის სისტემა? მოსწავლეები არგუმენტს გაკვეთილის მასალიდან ეძებენ. 4. ინდივიდუალური წერითი რეფლექსია: „დაასახელეთ დარიოსის ერთი გადაწყვეტილება, რომელსაც დღევანდელი სახელმწიფოც იყენებს, და ერთი წინადადებით ახსენით, რატომ შემორჩა ის დღემდე". მასწავლებელი რამდენიმე მოსწავლის პასუხს ხმამაღლა კითხულობს.
მოსალოდნელი შედეგი	მუშავდება პირველი და მე-4 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორი.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. მოსწავლის რვეულის დავალება 3 (დარიოს I-ის რეფორმების ცხრილი) – სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, წყვილებში.

2. მოსწავლის რვეულის დავალება 1-ის სამსჯელო შეკითხვა (რატომ იყო „სამეფო გზა" აუცილებელი) – კლასში მუშავდება ზეპირად, რუკასთან მუშაობისას; თავად კონტურულ რუკას მოსწავლეები საშინაო დავალებად ავსებენ.

3. მოსწავლის რვეულის დავალება 6 (კიროსისა და ასურეთის მეფეების მიდგომების შედარება) – კლასში მუშავდება მეორე აქტივობაში, ჯგუფებში; წერითი პასუხი საშინაო დავალებად სრულდება.

4. მოსწავლის რვეულის დავალება 5 (ვენის დიაგრამა: როზეტის ქვა და ბეჰისტუნის წარწერა) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, წყვილებში.

5. მოსწავლის რვეულის დავალება 2 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

6. მოსწავლის რვეულის დავალება 4 (მმართველისა და მისი საქმის დაკავშირება) – სრულდება საშინაო დავალებად.

7. მოსწავლის რვეულის დავალება 7 (ფარავაჰარის მოდელირება) – სრულდება საშინაო დავალებად იმ მოსწავლეებისთვის, ვინც ვიზუალურ გამოხატვას ამჯობინებს; იხ. სექცია 7.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: რეფორმების ცხრილში საბაზისო დონეა ტექსტიდან პასუხის ამოკრება, გაღრმავებული კი – მეორე სვეტი, სადაც უნდა გამოიკვეთოს, რა პრობლემას წყვეტდა თითოეული გადაწყვეტილება. ორი მიდგომის შედარებაში საბაზისო დავალებაა

თითოეული სვეტისთვის ერთი არგუმენტის დაწერა, გაღრმავებული კი – დასაბუთებული პოზიციის ჩამოყალიბება. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს შეკითხვას ბეჰისტუნის წარწერაზე: როგორ იქნებოდა იგივე ამბავი აღწერილი, ტექსტი დამარცხებულ სატრაპს რომ დაეწერა?

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი ტერმინები და სახელები (სატრაპია, სატრაპი, დარიკი, სიგლოსი, არამეული, ზოროასტრიზმი, ფარავაჰარი, სამენოვანი წარწერა) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. რეფორმების ცხრილის პირველ სტრიქონს მასწავლებელი კლასთან ერთად ავსებს ნიმუშად, დანარჩენს კი წყვილები დამოუკიდებლად აკეთებენ. რუკაზე მუშაობისას მოსწავლეებს მასწავლებელი ეხმარება პირობითი აღნიშვნების წაკითხვაში, განსაკუთრებით სატრაპიების ნუმერაციისა და „სამეფო გზის” პოვნაში. პოზიციის დასაბუთებისთვის დაფაზე რჩება წინადადების საწყისი: „ვფიქრობ, უფრო ამყარებდა/აძლიერებდა ... , რადგან ... “. ვენის დიაგრამის ერთი უჯრა ნიმუშად წინასწარ არის შევსებული.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, მე-9 რუკით, პერსეპოლისის რელიეფებისა და სვეტების, ოქროს დარიკის, ბეჰისტუნის წარწერისა და ფარავაჰარის გამოსახულებებით და ცღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალით. მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია ცხრილით, ვენის დიაგრამით, რუკაზე მუშაობით, ზეპირი მსჯელობით, წერითი პასუხით ან ნახაზით. ვისაც ვიზუალური გამოხატვა უფრო უადვილდება, საშინაო დავალებად ასრულებს მოსწავლის რვეულის დავალება 7-ს, ფარავაჰარის მოდელირებას, სადაც სავალდებულოა ფრთის სამ რიგზე სამი პრინციპის მიწერაც.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის ბოლოს მოცემული დავალება 2: მსჯელობა აქემენიანთა იმპერიის მართვის სამ საფუძველზე. მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. სამი აბზაცით უპასუხეთ სამ შეკითხვას: რას აძლევდა იმპერიას დაპყრობილი ხალხების მიმართ შემწყნარებლური პოლიტიკა; რას აძლევდა სატრაპიებად დაყოფა; რას აძლევდა ერთიანი ფული და სავაჭრო გზები;

2. დაასრულეთ ერთი წინადადებით: რომელი საფუძველი მიგაჩნიათ ყველაზე მნიშვნელოვნად და რატომ.

მოსწავლის რვეულში შემოთავაზებული დავალებებიდან შეასრულეთ ერთ-ერთი დავალება: დავალება 6 – წერითი პასუხი შეკითხვაზე, მოპყრობის რომელი გზა უფრო ამაგრებდა იმპერიას; დავალება 2 – გამოტოვებული ადგილების შევსება; დავალება 4 – მმართველისა და მისი საქმის დაკავშირება; დავალება 1 – კონტურული რუკა, სადაც მოსწავლე გააფერადებს იმპერიის ტერიტორიას, მონიშნავს პერსეპოლისს, გამოსახავს „სამეფო გზას”, განსხვავებული ფერით გამოყოფს მე-19 სატრაპიას და დაურთავს ლეგენდას. დავალებები უკავშირდება პირველ, მე-2, მე-3 და მე-4 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: რეფორმების ცხრილის მეორე სვეტი მასწავლებელს აჩვენებს, ხედავს თუ არა მოსწავლე კავშირს კონკრეტულ გადაწყვეტილებასა და მართვის კონკრეტულ პრობლემას შორის. რუკაზე მუშაობისას ჩანს, თავისუფლად კითხულობს თუ არა მოსწავლე პირობით აღნიშვნებს და შეუძლია თუ არა მე-19 სატრაპიის პოვნა. ორი მიდგომის შედარებისას მასწავლებელი აკვირდება, ეყრდნობა თუ არა მოსწავლე ისტორიულ ფაქტს, თუ მხოლოდ ზოგად შეფასებას გამოთქვამს. ბეჰისტუნის წარწერაზე მსჯელობისას ვლინდება, ითვალისწინებს თუ არა იგი ავტორის მიზანს წყაროს შეფასებისას.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: დასკვნითი ეტაპის მოკლე წერილობითი რეფლექსია; მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ისა და დავალება 5-ის გადამოწმება; დაკვირვება ჯგუფურ და წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი შეკითხვები საერთო განხილვისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორი – სახელმწიფო ინსტიტუტების ჩამოყალიბებისა და ტრანსფორმაციის მიზეზების ანალიზი; ბ) სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორი – კრიტიკული მსჯელობა იმის შესახებ, როგორი ტიპის მმართველობა შეიძლება იყოს უფრო ეფექტური და სამართლიანი კონკრეტულ ისტორიულ პირობებში; გ) სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორი – წყაროს სანდოობის განმაპირობებელი ფაქტორების გამოკვეთა. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

ქართული ენა და ლიტერატურა: სიტყვა „ფარადაიზას" გზა სპარსულიდან ბერძნულში, იქიდან ლათინურსა და თანამედროვე ენებში კარგი მაგალითია ნასესხები სიტყვის შესახებ საუბრისთვის. გეოგრაფია: მე-9 რუკაზე მუშაობა, სავაჭრო გზების მიმართულება და მანძილის დაძლევაზე დახარჯული დროის შეფასება პირდაპირ უკავშირდება რუკის კითხვისა და მასშტაბის თემას. მოქალაქეობა: რელიგიური თავისუფლება და უმცირესობათა მიმართ სახელმწიფოს დამოკიდებულება მოქალაქეობის კურსის საბაზისო საკითხია.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. გახსნის ეტაპზე რა გადაწყვეტილებები დაასახელეს მოსწავლეებმა და რამდენად ახლოს იყო ისინი დარიოსის რეფორმებთან?

2. რეფორმების ცხრილის მეორე სვეტი დამოუკიდებლად შეავსეს თუ არა და რომელი რეფორმა აღმოჩნდა ყველაზე რთული ასახსნელი?

3. ორი მიდგომის შედარებისას რამდენად დამოუკიდებლად გაიხსენეს ასურეთის მაგალითი და საჭიროა თუ არა §6-ის მოკლე გამეორება?

4. ბეჰისტუნის წარწერაზე მსჯელობისას დაინახეს თუ არა მოსწავლეებმა, რომ მეფის ბრძანებით შექმნილი ტექსტი ავტორის პერსპექტივას გამოხატავს?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. ჰეროდოტეს „ისტორიის" ქართული თარგმანი, სადაც სატრაპიების ჩამონათვალი და მე-19 სატრაპიის შესახებ ცნობაა მოცემული.

2. საქართველოს ეროვნული მუზეუმის მასალები ყვარელთან (ნაქულბაქევი) და ყანჩაეთში აღმოჩენილი აქემენიანური სტილის ნაგებობებისა და ოქროს სამკაულების შესახებ.

3. ბრიტანეთის მუზეუმის ელექტრონული რესურსები კიროს დიდისა და აქემენიანთა იმპერიის ისტორიაზე, მათ შორის, ოქროს დარიკის გამოსახულებები.

4. ბეჰისტუნის წარწერის ფოტოები და აღწერა, რომელიც წარმოდგენას იძლევა კლდის სიმაღლესა და წარწერის მასშტაბზე.

5. სახელმძღვანელოს ცღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა, რომლის გაკვეთილამდე გადახედვა მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში დაეხმარება.

12. ძველი ინდოეთი

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „საზოგადოება" – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების იმ ასპექტს, რომ საზოგადოებას თავისი წყობა, ნორმები და ღირებულებები აქვს და დროთა განმავლობაში ისინი იცვლება. არიელებმა ინდოეთში დაამკვიდრეს ვარნებად, ანუ კასტებად დაყოფის სისტემა, რომელშიც ადამიანის ადგილს დაბადება განსაზღვრავდა; ბუდამ კი სწორედ ეს წესი უარყო და თქვა, რომ სულიერ სიმშვიდეს ნებისმიერი ადამიანი მიაღწევდა. დამატებით მუშავდება ცნება „სივრცე (ტერიტორია, გარემო)": ინდის ხეობის ცივილიზაცია დიდი მდინარეების გარშემო აღმოცენდა და მდინარეების დაშრობისა და კლიმატის ცვლილების შემდეგ მისი ქალაქები დაცარიელდა.

სტანდარტის შედეგები: სტანდარტის შედეგი 4 – მსოფლიო ისტორიაში არსებული სხვადასხვა ტიპის საზოგადოების შედარებითი ანალიზი და მათი ტრანსფორმაციის გააზრება. გაკვეთილი ემსახურება ამ შედეგის სამ ინდიკატორს: კონკრეტული საზოგადოების დახასიათებას მისი შემადგენელი ელემენტების, სოციალური სტრუქტურის, ღირებულებებისა და ნორმების ურთიერთკავშირის გათვალისწინებით, რასაც კასტურ სისტემაზე მუშაობა ემსახურება; სხვადასხვა ცივილიზაციისა და ეპოქის საზოგადოებების შედარებას სოციალური მოწყობის მიხედვით, რასაც ინდური კასტური სისტემისა და ეგვიპტური სოციალური პირამიდის შედარება ემსახურება; არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბებას კონკრეტული საზოგადოების მახასიათებლებთან დაკავშირებით. ამასთან, მუშავდება სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორები: კონკრეტული ცივილიზაციის მახასიათებლების დაკავშირება რეგიონის გეოგრაფიულ-კლიმატურ პირობებთან; ვარაუდის გამოთქმა იმის შესახებ, როგორ შეიძლებოდა განვითარებულიყო კონკრეტული რეგიონის ისტორია განსხვავებული გეოგრაფიული პირობების არსებობის შემთხვევაში. აქტიურდება სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორიც: არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბება მმართველობის სხვადასხვა ფორმის უპირატესობებისა და ნაკლოვანებების შესახებ, რასაც აშოკას გადაწყვეტილებაზე მსჯელობა ემსახურება.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა ძველი ინდოეთის ისტორია ერთი შეკითხვის გარშემო გაიაზრონ: რა ხდის ქვეყანას ძლიერს – ნაგებობები, წესები თუ იდეები? მოსწავლეები ჯერ მოჰენჯო-დაროს დაგეგმარებას გაეცნობიან და დაინახავენ, რომ აგურის სახლები, ჭები, აბაზანები და დახურული სადრენაჟო არხები გააზრებული არქიტექტურული გეგმის შედეგია; რუკაზე მუშაობით ისინი ინდისა და განგის ხეობებს იპოვიან და ცივილიზაციის აღმოცენებას ბუნებრივ პირობებთან დააკავშირებენ. შემდეგ ისინი არიელების მოსვლისა და ვარნებად დაყოფის სისტემას შეისწავლიან: შეავსებენ ცხრილს პურუშას ლეგენდის მიხედვით, იმსჯელებენ, რას ნიშნავდა ცალკეული ადამიანისთვის დაბადებით განსაზღვრული და უცვლელი კუთვნილება და ინდურ კასტურ სისტემას ეგვიპტურ სოციალურ პირამიდას შეადარებენ. მესამე ნაწილი ბუდასა და აშოკას ეთმობა: მოსწავლეები ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით აღადგენენ სიდჰარტას გზას, ახსნიან, რას ნიშნავდა კასტებად დაყოფილ საზოგადოებაში თანასწორობის იდეა და აშოკას მაგალითზე ააგებენ მიზეზშედეგობრივ ჯაჭვს: რა გააცნობიერა იმპერატორმა კალინგას ომის შემდეგ და როგორ შეიცვალა მისი მმართველობა. გაკვეთილი ძველი ინდოეთის ოთხი ეტაპის შეჯამებით სრულდება: მოსწავლეები დაინახავენ, რომ ამ ცივილიზაციამ მსოფლიოს დაუტოვა არა მხოლოდ ნაგებობები, არამედ ციფრი ნული, ჭადრაკის წინამორბედი ჩატურანგა, ბამბის ქსოვილები და ის იდეები, რომლებმაც ინდოეთის საზღვრებს გადააბიჯა.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე ასახელებს მოჰენჯო-დაროს დაგეგმარების სამ ნიშანს და ხსნის, რატომ ითვლება ეს ქალაქი საინჟინრო მიღწევად;

2. მოსწავლე რუკაზე უჩვენებს ინდსა და განგს, ჰარაპასა და მოჰენჯო-დაროს, ასევე აშოკას სახელმწიფოს საზღვრებს;

3. მოსწავლე ავსებს ვარნების ცხრილს და ხსნის, რას ნიშნავდა ცალკეული ადამიანისთვის დაბადებით განსაზღვრული კასტური კუთვნილება;

4. მოსწავლე ადარებს ინდურ კასტურ სისტემასა და ეგვიპტურ სოციალურ პირამიდას და ასახელებს ერთ მსგავსებასა და ერთ განსხვავებას;

5. მოსწავლე ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით ალაგებს სიდჰარტას ცხოვრების მოვლენებს და ხსნის, რას ნიშნავდა კასტებად დაყოფილი საზოგადოებისთვის ბუდას ნათქვამი ადამიანთა თანასწორობის შესახებ;

6. მოსწავლე ავსებს აშოკას შესახებ მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვს და არგუმენტით ასაბუთებს საკუთარ პოზიციას იმის თაობაზე, შეიძლება თუ არა მმართველი ომების გარეშე იყოს ძლიერი.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§3-დან მოსწავლეებმა იციან, რომ უძველესი ცივილიზაციები დიდი მდინარეების ხეობებში აღმოცენდა და რომ ცივილიზაციას ხუთი ნიშანი აქვს; ინდის ხეობის ქალაქებს ისინი სწორედ ამ ნიშნებით შეაფასებენ. §7-დან ახსოვთ ეგვიპტური საზოგადოების სოციალური პირამიდა, რაც კასტურ სისტემასთან შედარების საფუძველია. §9-დან იციან, რომ ურარტუს მეფეები თავიანთ საქმეებს კლდეზე ამოკვეთილი წარწერებით აღბეჭდავდნენ, §11-დან კი ბეჰისტუნის წარწერა ახსოვთ; აშოკას ქვის სვეტები და ბრძანებები ამავე პრაქტიკის მაგალითია. §11-დანვე ახსოვთ ალექსანდრე მაკედონელის ლაშქრობები ინდოეთამდე, რაც ინდოეთის რუკაზე მუშაობისას გამოადგებათ. მასწავლებელს შეუძლია გახსნის ეტაპის წინ ერთი შეკითხვით შეამოწმოს წინარე ცოდნა: რომელი უძველესი ცივილიზაციები აღმოცენდა დიდი მდინარეების ხეობებში?

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: ილუსტრაციაზე დაკვირვება და ვარაუდის გამოთქმა; ტექსტზე მუშაობა; რუკაზე მუშაობა; ცხრილის შევსება; შედარების სქემა; მოვლენების ქრონოლოგიური აღდგენა; სოკრატული დიალოგი; მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვის აგება; პოზიციის დაფიქსირება და არგუმენტის დასახელება; მუშაობა წყვილებსა და ჯგუფებში.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: გაკვეთილს ორი ღირებულებითი აქცენტი აქვს. პირველი კასტურ სისტემას ეხება: მოსწავლეები მსჯელობენ, რას ნიშნავდა ადამიანისთვის ის, რომ მისი საქმიანობა და ადგილი საზოგადოებაში დაბადებით განისაზღვრებოდა და მთელი ცხოვრება უცვლელი რჩებოდა. მასწავლებელი კასტურ სისტემას ისტორიულ მოვლენად წარმოადგენს და მსჯელობას ცალკეული ხალხის ან რელიგიის შეფასებისკენ არ მიმართავს; კლასი ასევე იგებს, რომ დღეს ინდოეთში კანონით აღარ არსებობს კასტებად დაყოფა. მეორე აქცენტი აშოკას გადაწყვეტილებას ეხება: მან გამარჯვება ომით მოიპოვა, შემდეგ კი ომზე უარი თქვა და ხალხზე ზრუნვა და კანონებით მართვა აირჩია. მოსწავლეები ამ არჩევანზე პოზიციას აფიქსირებენ და საკუთარ არგუმენტს ასახელებენ.

კავშირი თანამედროვეობასთან: ციფრი ნული, რომელიც ინდოეთში გამოიგონეს, დღევანდელი მათემატიკისა და ციფრული ტექნიკის საფუძველია; ჭადრაკის წინამორბედი ჩა-

ტურანგაც ინდოეთში შეიქმნა, ბამბის ქსოვილების დამზადებაც იქ დაიწყო. მასწავლებელს შეუძლია ჰკითხოს კლასს, ამ სამი მიღწევიდან რომელს იყენებენ დღეს. „სიბრძნე ბალავარისა"-ს ისტორია კი აჩვენებს, რომ ამ წიგნმა ინდოეთიდან არაბულის, ქართულისა და ბერძნულის გავლით ევროპამდე მიაღწია.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**რამდენი წლისაა ეს ქალაქი?**
დრო	6 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	ილუსტრაციაზე დაკვირვება და ვარაუდის გამოთქმა
მსვლელობა	1. მასწავლებელი კლასს აჩვენებს მოჰენჯო-დაროს ფოტოს და ჩამოთვლის ქალაქის სამ ნიშანს: ქუჩებში ამოჭრილი ჭები, თითქმის ყველა სახლში აბაზანა და დახურული სადრენაჟო არხები. მოსწავლეებს სთხოვს, გამოთქვან ვარაუდი, რამდენი წლისაა ეს ქალაქი. 2. მოსწავლეები გამოთქვამენ ვარაუდებს. მასწავლებელი ამბობს, რომ ქალაქი ძვ. წ. IV ათასწლეულის ცივილიზაციას ეკუთვნის და რომ მსგავსი სისტემა ბევრ ქალაქს ათასობით წლის შემდეგაც არ ჰქონდა. 3. მასწავლებელი დაფაზე წერს გაკვეთილის საკვანძო შეკითხვას, რომელიც ბოლომდე რჩება: „რა ხდის ქვეყანას ძლიერს: ნაგებობები, წესები თუ იდეები?"
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე გაკვეთილს კონკრეტული დაკვირვებით იწყებს და იმახსოვრებს საკვანძო შეკითხვას, რომელსაც ძირითადი ნაწილის სამივე აქტივობა უკავშირდება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**გეგმით ნაგები ქალაქი**
დრო	9 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, რუკაზე მუშაობა

მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს „მოჰენჯო-დარო – ქალაქი, რომელსაც აბანოები ჰქონდა” და პასუხობენ პარაგრაფის პირველ შეკითხვას: რა თავისებურებებით გამოირჩეოდა მოჰენჯო-დაროს დაგეგმარება? მასწავლებელი პასუხებს დაფაზე სამ პუნქტად ალაგებს: გამომწვარი აგურის სახლები, ჭები და აბაზანები, დახურული სადრენაჟო არხები. 2. მასწავლებელი კლასს აცნობს რუბრიკას „დიდი აბანოს” შესახებ და სთხოვს დასკვნის ჩამოყალიბებას: რას გვეუბნება ჰიგიენისადმი ასეთი დამოკიდებულება ამ საზოგადოების შესახებ? მასწავლებელი აზუსტებს, რომ ინდოეთში წყალი წმინდად ითვლებოდა და მეცნიერთა ვარაუდით, „დიდ აბანოში” რიტუალებსაც ატარებდნენ. 3. წყვილები მუშაობენ სახელმძღვანელოს მე-10 რუკაზე და პასუხობენ პარაგრაფის მე-3 შეკითხვას: რომელი მდინარეების სანაპიროებზე მდებარეობდა ჰარაპას ცივილიზაცია და მაგადჰას სახელმწიფო? იქვე პასუხობენ მე-2 შეკითხვასაც: რომელი სამეფოები და ტერიტორიები გაერთიანდა აშოკას სახელმწიფოში? 4. მასწავლებელი კლასს ახსენებს §3-ში ნასწავლ ცივილიზაციის ხუთ ნიშანს და სვამს შეკითხვას: რომელი მათგანი ჩანს ინდის ხეობის ქალაქებში? კლასი აჯამებს, რომ მდინარეებმა განსაზღვრა როგორც ცივილიზაციის აღმოცენება, ისე მისი დასასრული: მდინარეების დაშრობისა და კლიმატის ცვლილების შემდეგ ქალაქები დაცარიელდა.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ცივილიზაციის მახასიათებლებს ბუნებრივ პირობებს უკავშირებს და რუკაზე მუშაობით ორიენტირდება ინდოეთის ისტორიულ სივრცეში. მუშავდება პირველი და მე-2 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორები.

აქტივობის სახელწოდება	**ოთხი ვარნა**
დრო	10 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, ცხრილის შევსება, შედარების სქემა, სოკრატული დიალოგი

მსვლელობა	1. მოსწავლეები წყვილებში კითხულობენ სახელმძღვანელოს მონაკვეთს „არიელთა მოსვლა – ვედები და კასტები” და ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ცხრილს: რომელი ვარნა პურუშას რომელი ნაწილისგან შეიქმნა და ვინ შედიოდა მასში. მასწავლებელი დაფაზე ხაზავს პურუშას მარტივ სქემას და პირველ სტრიქონს კლასთან ერთად ავსებს ნიმუშად. 2. მასწავლებელი სვამს პარაგრაფის მე-5 შეკითხვას: კასტური კუთვნილება დაბადებით განისაზღვრებოდა და მთელი ცხოვრება უცვლელი რჩებოდა; როგორ აისახებოდა ეს წესი ცალკეული ადამიანის ცხოვრებაზე? მოსწავლეები ასახელებენ საქმიანობის, ქორწინებისა და ერთობლივ რიტუალებში მონაწილეობის შეზღუდვას. 3. სოკრატული დიალოგით მასწავლებელი მსჯელობას აღრმავებს დამაზუსტებელი შეკითხვებით: რას აძლევდა ასეთი წესი საზოგადოებას? ვის აძლევდა უპირატესობას? რას დაკარგავდა ქვეყანა, თუ ნიჭიერი ადამიანი თავის საქმეს ვერ აირჩევდა? მასწავლებელი აზუსტებს, რომ დღეს ინდოეთში კანონით აღარ არსებობს კასტებად დაყოფა. 4. წყვილები ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 6-ის სქემას: ერთმანეთს ადარებენ ინდურ კასტურ სისტემასა და ეგვიპტური საზოგადოების სოციალურ პირამიდას (§7) და წერენ ერთ მსგავსებასა და ერთ განსხვავებას. კლასი ერთად აჯამებს: ორივე საზოგადოება ფენებად იყოფოდა, მაგრამ ინდოეთში ფენის შეცვლა წესით შეუძლებელი იყო.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ერთი საზოგადოების წყობას მისი ნორმებისა და ღირებულებების ურთიერთკავშირში ხედავს და ორი ცივილიზაციის სოციალურ მოწყობას ადარებს. მუშავდება მე-3 და მე-4 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 4-ის ინდიკატორები.

აქტივობის სახელწოდება	**ბუდა და აშოკა: ორი არჩევანი**
დრო	12 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ინდივიდუალურად, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	მოვლენების ქრონოლოგიური აღდგენა, მიზეზ – შედეგობრივი ჯაჭვის აგება, პოზიციის დაფიქსირება

მსვლელობა	1. მოსწავლეები კითხულობენ მონაკვეთს ბუდას შესახებ და ინდივიდუალურად ასრულებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 4-ს: ალაგებენ სიდჰარტას ცხოვრების ხუთ მოვლენას ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით. ზეპირად სწრაფად გადაამოწმებენ. 2. მასწავლებელი სვამს პარაგრაფის მე-7 შეკითხვას: ბუდამ უარყო კასტური სისტემა და თქვა, რომ სულიერ სიმშვიდეს ნებისმიერი ადამიანი მიაღწევდა, სულერთია, ქურუმის ოჯახში დაიბადებოდა თუ მსახურის სახლში. რა მნიშვნელობა ჰქონდა ამ იდეას კასტებად დაყოფილ საზოგადოებაში? კლასი პასუხს წინა აქტივობის ცხრილს უკავშირებს. 3. მოსწავლეები ეცნობიან რუბრიკას „სიბრძნე ბალავარისის" შესახებ. მასწავლებელი სვამს მე-8 შეკითხვას: რატომ დაინტერესდნენ ძველი ქართველი მწიგნობრები ინდოელი უფლისწულის ისტორიით? კლასი ასახელებს წიგნის გავრცელების გზას: არაბულიდან ქართულში, ქართულიდან ბერძნულში და შემდეგ სხვა ენებში. 4. მოსწავლეები კითხულობენ მონაკვეთს აშოკას შესახებ და ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ის ჯაჭვს: რა გააცნობიერა აშოკამ ბრძოლის შემდეგ; როგორ შეიცვალა მისი მმართველობა. მასწავლებელი ხმამაღლა კითხულობს აშოკას სამ ბრძანებას. 5. მასწავლებელი კითხულობს პარაგრაფის მე-9 შეკითხვას: აშოკას რწმენით, ჭეშმარიტი გამარჯვება იარაღით კი არა, ადამიანთა ნდობის მოპოვებით მიიღწევა; ეთანხმებით თუ არა ამ მოსაზრებას? მოსწავლეები პოზიციას ხელის აწევით აფიქსირებენ, შემდეგ კი თითოეული მხრიდან ერთი მოსწავლე ასახელებს ერთ არგუმენტს.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ისტორიულ პიროვნებას მისი გადაწყვეტილების მიზეზთან და შედეგთან აკავშირებს და საკუთარ პოზიციას არგუმენტით ასაბუთებს. მუშავდება მე-5 და მე-6 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 4-ისა და სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორები.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (8 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ოთხი ეტაპი და ერთი მემკვიდრეობა**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	ქრონოლოგიური სქემის აგება, შემაჯამებელი მსჯელობა

მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე ხაზავს ოთხუჯრიან სქემას პარაგრაფის დავალება 1-ის მიხედვით: მდინარისპირა ცივილიზაცია და ქალაქები, არიელთა მოსვლა და კასტური სისტემა, ბუდას სწავლება, აშოკას მმართველობა. კლასი თითოეულ უჯრას ავსებს გაკვეთილზე ნასწავლი ერთი ფაქტით. 2. მასწავლებელი კლასს აცნობს რუბრიკას ძველი ინდოეთის მიღწევების შესახებ: ციფრი ნული, ჭადრაკის წინამორბედი ჩატურანგა და ბამბის ქსოვილები. სვამს შეკითხვას: რომელი მათგანი გამოგვადგება დღესაც და რატომ? 3. კლასი უბრუნდება საკვანძო შეკითხვას: რა ხდის ქვეყანას ძლიერს, ნაგებობები, წესები თუ იდეები? მოსწავლეები არგუმენტს გაკვეთილის ოთხივე ეტაპიდან ეძებენ. 4. ინდივიდუალური წერითი რეფლექსია: „დაასახელეთ ძველი ინდოეთის ერთი მიღწევა ან იდეა, რომელიც დღემდე შემორჩა, და ერთი წინადადებით ახსენით, რატომ გაუძლო მან ათასწლეულებს".
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე გაკვეთილის მასალას ოთხ ეტაპად აჯამებს და გამოკვეთს, რა შემორჩა ძველი ინდოეთის მემკვიდრეობიდან. მუშავდება პირველი, მე-3, მე-5 და მე-6 მოსალოდნელი შედეგი.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. მოსწავლის რვეულის დავალება 3 (ვარნების ცხრილი) – სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში, წყვილებში.

2. მოსწავლის რვეულის დავალება 6 (კასტური სისტემისა და ეგვიპტური სოციალური პირამიდის შედარების სქემა) – სქემა სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში; ბოლო შეკითხვა, რატომ უარყო ბუდამ კასტური სისტემა და ეთანხმება თუ არა მოსწავლე მას, საშინაო დავალებად სრულდება.

3. მოსწავლის რვეულის დავალება 4 (სიდჰარტას ცხოვრების მოვლენების ქრონოლოგიური დალაგება) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, ინდივიდუალურად.

4. მოსწავლის რვეულის დავალება 5 (აშოკას შესახებ მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვი, ბრძანებების ცხრილი და შეფასება) – ჯაჭვი სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში; ცხრილი, სადაც მოსწავლემ უნდა დაწეროს, მოქმედებს თუ არა თითოეული წესი დღეს და შემაფასებელი ნაწილი საშინაო დავალებად სრულდება.

5. მოსწავლის რვეულის დავალება 2 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

6. მოსწავლის რვეულის დავალება 1 (კონტურული რუკა: ინდი და განგი, ჰარაპას ცივილიზაციის ტერიტორია, მოჰენჯო-დარო და ჰარაპა, პატალიპუტრა, აშოკას სახელმწიფოს საზღვარი, კალინგა და ლეგენდა) – სრულდება საშინაო დავალებად, საკლასო მუშაობის შემდეგ.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: ვარნების ცხრილში საბაზისო დონეა ტექსტიდან პასუხის ამოკრება, გაღრმავებული კი – მსჯელობა იმაზე, რას ნიშნავდა ეს წესი ცალკეული ადა-

მიანისთვის. აშოკას ჯაჭვში საბაზისო დონეა პირველი ორი რგოლის შევსება ტექსტიდან, გაღრმავებული კი – ბოლო რგოლი, სადაც მმართველობის ცვლილება უნდა გამოიკვეთოს. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს ორ შეკითხვას – პარაგრაფის მე-4 შეკითხვას- რა საფრთხეს შეიცავს ცოდნის მხოლოდ ზეპირი გზით გადაცემა; ასევე ვარაუდის შეკითხვას: როგორ განვითარდებოდა ინდის ხეობის ცივილიზაცია, მდინარეები რომ არ დამშრალიყო?

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი სახელები და ტერმინები (ვედები, სანსკრიტი, ვარნა, კასტა, ბრაჰმანები, კშატრიები, ვაიშიები, შუდრები, დჰარმა, კარმა, ნირვანა, მაურიების იმპერია, კალინგა) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. პურუშას სქემა დაფაზე რჩება, ამიტომ ცხრილის შევსებისას მოსწავლეს ვიზუალური საყრდენი აქვს. ცხრილის პირველ სტრიქონს მასწავლებელი კლასთან ერთად ავსებს ნიმუშად. სიდჰარტას ცხოვრების მოვლენების დალაგებამდე მასწავლებელი მონაკვეთს ხმამაღლა კითხულობს. პოზიციის დასაფიქსირებლად დაფაზე რჩება წინადადების საწყისი: „ვეთანხმები აშოკას, რადგან ... “ და „არ ვეთანხმები აშოკას, რადგან ... “.

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, მე-10 რუკით, მოჰენჯო-დაროს, ბჰაგავატ-გიტას ხელნაწერის, ბუდას ქანდაკების, ბუდისტური ტაძრისა და აშოკას სვეტის გამოსახულებებით და ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალით. მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია ცხრილით, სქემით, რუკაზე მუშაობით, მოვლენების დალაგებით, ზეპირი მსჯელობით ან წერითი პასუხით. ვისაც ზეპირი გამოსვლა უჭირს, პოზიციას ხელის აწევით აფიქსირებს და არგუმენტს წერილობით გადმოსცემს.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის ბოლოს მოცემული დავალება 1: ძველი ინდოეთის ისტორიის ოთხი ეტაპის წარმოდგენა. მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. ოთხი მოკლე აბზაცით წარმოადგინეთ ეტაპები: მდინარისპირა ცივილიზაცია და ქალაქები; არიელთა მოსვლა და კასტური სისტემა; ბუდას სწავლება; აშოკას მმართველობა;

2. თითოეულ აბზაცში დაასახელეთ ერთი კონკრეტული ფაქტი გაკვეთილიდან;

3. დაასრულეთ ერთი წინადადებით: რატომ ეწოდა ინდოეთს „ბრძენთა ქვეყანა”.

მოსწავლის რვეულში სრულდება სამი დავალება: დავალება 5-ის ცხრილი და შემაფასებელი ნაწილი, სადაც მოსწავლემ უნდა დაწეროს, მოქმედებს თუ არა აშოკას თითოეული წესი დღეს, და იმსჯელოს, შეიძლება თუ არა მმართველი ომების გარეშე იყოს ძლიერი; დავალება 6-ის ბოლო შეკითხვა, რატომ უარყო ბუდამ კასტური სისტემა; დავალება 2 – გამოტოვებული ადგილების შევსება. ამას ემატება დავალება 1, კონტურული რუკა, სადაც მოსწავლე გამოყოფს ინდსა და განგს, გააფერადებს ჰარაპას ცივილიზაციის ტერიტორიას, მონიშნავს მოჰენჯო-დაროს, ჰარაპასა და პატალიპუტრას, შემოხაზავს აშოკას სახელმწიფოს საზღვარს და დაურთავს ლეგენდას. დავალებები უკავშირდება მე-2, მე-3, მე-4 და მე-6 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: რუკაზე მუშაობისას მასწავლებელი ხედავს, თავისუფლად კითხულობს თუ არა მოსწავლე პირობით აღნიშვნებს და შეუძლია თუ არა ცივილიზაციის დაკავშირება მდინარის ხეობასთან. ვარნების ცხრილი აჩვენებს, გაიაზრა თუ არა მოსწავლემ სოციალური წყობის პრინციპი. სოკრატულ დიალოგში ჩანს, ხედავს თუ არა იგი კავშირს წესსა და ცალკეული ადამიანის ცხოვრებას შორის. აშოკას ჯაჭვის ბოლო რგოლი ავლენს, გაიაზრა თუ არა მოსწავლემ მმართველობის ცვლილება; პოზიციის

დაფიქსირებისას კი ჩანს, ეყრდნობა თუ არა იგი ისტორიულ ფაქტს, თუ მხოლოდ ზოგად შეფასებას გამოთქვამს.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: დასკვნითი ეტაპის მოკლე წერითი რეფლექსია; მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ისა და დავალება 4-ის საკლასო შესრულების გადამოწმება; დაკვირვება წყვილებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი შეკითხვები სოკრატული დიალოგისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) სტანდარტის შედეგი 4-ის ინდიკატორი – კონკრეტული საზოგადოების დახასიათება მისი შემადგენელი ელემენტების ურთიერთკავშირის გათვალისწინებით; ბ) სტანდარტის შედეგი 4-ის ინდიკატორი – სხვადასხვა ცივილიზაციისა და ეპოქის საზოგადოებების შედარება სოციალური მოწყობის მიხედვით; გ) სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორი – არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბება მმართველობის სხვადასხვა ფორმის უპირატესობებისა და ნაკლოვანებების შესახებ. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

მათემატიკა: ციფრი ნულის გამოგონება და მისი როლი პოზიციურ სისტემაში პირდაპირ უკავშირდება რიცხვის ჩაწერის თემას. ქართული ენა და ლიტერატურა: „სიბრძნე ბალავარისი" ქართული მწერლობის ძეგლია და ლიტერატურის გაკვეთილზე ნაწარმოების თარგმანისა და გადამუშავების საკითხზე საუბრის საფუძველია. მოქალაქეობა: დაბადებით განსაზღვრული სოციალური კუთვნილება და თანასწორობის იდეა მოქალაქეობის კურსის საბაზისო საკითხებს უკავშირდება.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. მოჰენჯო-დაროს დაგეგმარებაზე მსჯელობისას დაინახეს თუ არა მოსწავლეებმა კავშირი მდინარესა და ქალაქის განვითარებას შორის?
2. ვარნების ცხრილი დამოუკიდებლად შეავსეს თუ არა და რომელი ვარნა აღმოჩნდა ყველაზე რთული გასარჩევი?
3. სოკრატულმა დიალოგმა რამდენად აამუშავა კლასი და რომელმა შეკითხვამ გამოიწვია ყველაზე ცოცხალი მსჯელობა?
4. აშოკას მოსაზრებაზე მსჯელობისას რა არგუმენტები დაასახელეს მოსწავლეებმა და რომელი მათგანი ეყრდნობოდა ისტორიულ ფაქტს?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. „სიბრძნე ბალავარისის" ქართული გამოცემა და ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის მასალები ტექსტის ისტორიის შესახებ.
2. იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხის აღწერა მოჰენჯო-დაროს შესახებ, სადაც მოცემულია ქალაქის გეგმა და გათხრების ისტორია.
3. ბრიტანეთის მუზეუმის ელექტრონული რესურსები ინდის ხეობის ცივილიზაციაზე, მათ შორის ბეჭდებისა და საწონების გამოსახულებები.
4. სახელმძღვანელოს ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა, რომლის გაკვეთილამდე გადახედვა მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში დაეხმარება.

13. ძველი ჩინეთი

1. კავშირი სტანდარტთან

სამიზნე ცნებები: „ისტორიული მოვლენა/პროცესი" – გაკვეთილი ამუშავებს ცნების იმ ასპექტს, რომ ხანგრძლივ პროცესს გამომწვევი მიზეზები აქვს და შედეგები მოსდევს. მრავალსაუკუნოვანი დაქუცმაცებულობა და „მებრძოლი სამეფოების" პერიოდი ცინის დინასტიის გამარჯვებით დასრულდა, ცინ შიხუანდის რეფორმებმა კი ეს ერთიანობა მმართველობის საშუალებებით განამტკიცა. ამასთან, ჩინური გამოგონებების შედეგები ჩინეთის საზღვრებს გასცდა: ქაღალდმა და ბეჭდვამ ცოდნის გავრცელება შეცვალა. დამატებით მუშავდება ცნება „სივრცე (ტერიტორია, გარემო)": დიდი კედელი ჩრდილოეთის საზღვარზე აიგო, საიდანაც მომთაბარე ტომები იჭრებოდნენ, „აბრეშუმის გზამ" კი ჩინეთი შორეულ ბაზრებს დაუკავშირა და მისი ერთი მონაკვეთი საქართველოზეც გადიოდა.

სტანდარტის შედეგები: სტანდარტის შედეგი 6 – მსოფლიო ისტორიის მოვლენებისა და პროცესების ინტერპრეტაცია მიზეზშედეგობრივი კავშირების გათვალისწინებით. გაკვეთილი ემსახურება ამ შედეგის სამ ინდიკატორს: მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში მიმდინარე მოვლენების ურთიერთკავშირის ჩვენებასა და საქართველოს ისტორიულ განვითარებაზე მათი გავლენის გააზრებას, რასაც „აბრეშუმის გზაზე" მუშაობა ემსახურება; მსოფლიო ისტორიის სხვადასხვა მოვლენისა და პროცესის შედარებას არსებითი მახასიათებლების მიხედვით, რასაც ცინ შიხუანდისა და დარიოს I-ის რეფორმების შედარება უკავშირდება; ისტორიული მოვლენების მნიშვნელობის შეფასებას ლოკალურ, რეგიონულ და გლობალურ დონეზე, რასაც ჩინურ გამოგონებებზე მსჯელობა ემსახურება. ამასთან, მუშავდება სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი: კონკრეტული ტერიტორიის მნიშვნელობის ახსნა ეკონომიკური და სამხედრო-სტრატეგიული ფაქტორების გათვალისწინებით, რაც პირდაპირ უკავშირდება „აბრეშუმის გზასა" და დიდი კედლის მდებარეობას. აქტიურდება სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორიც: მმართველობის ფორმების შედარება და მათი ეფექტიანობის შეფასება, რასაც ცინ შიხუანდისა და აშოკას მმართველობის მეთოდების შედარება ემსახურება.

2. გაკვეთილის მიზანი და მოსალოდნელი შედეგები

გაკვეთილის მიზანია: მოსწავლეებმა გაიაზრონ, რომ ერთიან სახელმწიფოს ორი განსხვავებული საშუალება ამაგრებდა: ერთი მხრივ, ზღუდე და სამხედრო ძალა, მეორე მხრივ, საერთო წესები, ერთიანი ფული, წონა, ზომა და დამწერლობა. მოსწავლეები ჯერ ცინ შიხუანდის რეფორმებზე იმუშავებენ: შეავსებენ ცხრილს, სადაც თითოეულ ღონისძიებას მიუწერენ იმ პრობლემას, რომელსაც ის წყვეტდა, და ამ რეფორმებს შეადარებენ დარიოს I-ის გადაწყვეტილებებს. შემდეგ ისინი დიდ კედელს შეისწავლიან: ახსნიან, რატომ აიგო იგი ჩრდილოეთის საზღვარზე, შეავსებენ სასიგნალო სისტემის სქემას და შეაფასებენ, გაამართლა თუ არა კედლის თავდაცვითმა ფუნქციამ ის შრომა და მსხვერპლი, რაც მის მშენებლობას დასჭირდა. მესამე ნაწილში მოსწავლეები კონფუცის ოქროს წესს გაეცნობიან, გამოცდიან მას საკუთარი სასკოლო ცხოვრების მაგალითზე და დაინახავენ, რომ მსგავსი მოთხოვნა ზოროასტრიზმის სამ სიკეთესა და აშოკას ბრძანებებშიც იყო. ბოლოს ისინი დაადგენენ შესაბამისობას ჩინურ გამოგონებებსა და მათ აღწერილობებს შორის და „აბრეშუმის გზას" მიჰყვებიან ჩინეთიდან ევროპამდე, იმ მონაკვეთის ჩათვლით, რომელიც საქართველოზე გადიოდა. გაკვეთილი შემაჯამებელი თ-სქემით სრულდება: რა იცავდა ჩინეთს და რა აერთიანებდა მას.

მოსალოდნელი შედეგები:

1. მოსწავლე ასახელებს ცინ შიხუანდის ოთხ ღონისძიებას და ხსნის, თითოეული მათგანი რა პრობლემას წყვეტდა იმპერიის მართვაში;

2. მოსწავლე ადარებს ცინ შიხუანდისა და დარიოს I-ის რეფორმებს და ასახელებს ორ მსგავსებას;

3. მოსწავლე ხსნის, რატომ აიგო დიდი კედელი ჩრდილოეთის საზღვარზე, და აღწერს, როგორ მუშაობდა მისი სასიგნალო სისტემა;

4. მოსწავლე არგუმენტით აფასებს, გაამართლა თუ არა კედლის თავდაცვითმა ფუნქციამ მისი მშენებლობის ფასი;

5. მოსწავლე საკუთარი სიტყვებით ხსნის კონფუცის ოქროს წესს, მოჰყავს მაგალითი სასკოლო ცხოვრებიდან და ასახელებს, რა აქვს ამ წესს საერთო ზოროასტრიზმის სამ სიკეთესთან და აშოკას ბრძანებებთან;

6. მოსწავლე ასახელებს ოთხ ჩინურ გამოგონებას და ხსნის, რა მნიშვნელობა ჰქონდა „აბრეშუმის გზას" ჩინეთისა და შორეული ქვეყნების, მათ შორის საქართველოს, დასაკავშირებლად.

3. წინარე ცოდნის გააქტიურება

§3-დან მოსწავლეებმა იციან, რომ უძველესი ცივილიზაციები დიდი მდინარეების ხეობებში აღმოცენდა; ჩინეთის შემთხვევაშიც სწორედ ხუანხესა და იანძის ხეობებზეა საუბარი. §11-დან კარგად ახსოვთ დარიოს I-ის რეფორმები: სატრაპიები, ერთიანი ფული, ერთიანი საკანცელარიო ენა და „სამეფო გზა"; ეს ცოდნა ცინ შიხუანდის ღონისძიებებთან შედარების საფუძველია. §11-დანვე ახსოვთ ზოროასტრიზმის სამი პრინციპი: კეთილი ფიქრი, კეთილი სიტყვა და კეთილი საქმე. §12-დან იციან აშოკას ბრძანებები და ის, რომ იმპერატორმა ომზე უარი თქვა და კანონებით მართვა აირჩია; ორივე მასალა კონფუცის ოქროს წესთან შედარებისთვის დასჭირდებათ. §6-დან კი ახსოვთ სავაჭრო გზების მნიშვნელობა ასურეთისთვის. მასწავლებელს შეუძლია გახსნის ეტაპის წინ ერთი შეკითხვით შეამოწმოს წინარე ცოდნა: რომელი რეფორმებით მართავდა დარიოს I თავის იმპერიას?

4. მეთოდები და დიდაქტიკური მიდგომები

გამოსაყენებელი მეთოდები: რიცხვის გამოცნობა გაკვეთილის შესავალში; ტექსტზე მუშაობა; ცხრილის შევსება; ორი ეპოქის რეფორმების შედარება და დასკვნის გამოტანა; სქემის შევსება; შეფასებითი მსჯელობა არგუმენტის დასახელებით; წესის გამოყენება კონკრეტულ სიტუაციაზე; შესაბამისობის დადგენა; რუკაზე მარშრუტის აღდგენა; თ-სქემა; მუშაობა წყვილებსა და ჯგუფებში.

ღირებულებით განათლებაზე ორიენტირებული მიდგომები: გაკვეთილს ორი ღირებულებითი აქცენტი აქვს. პირველი კონფუცის ოქროს წესს ეხება: მოსწავლეები მას საკუთარი სიტყვებით ხსნიან და სასკოლო ცხოვრების მაგალითზე გამოცდიან, შემდეგ კი ხედავენ, რომ იმავე ეპოქაში მსგავსი მოთხოვნა ირანშიც და ინდოეთშიც ჩამოყალიბდა. მასწავლებელი ხაზს უსვამს, რომ ეს დამთხვევა კი არა, ადამიანური თანაცხოვრების საერთო საჭიროებაა. მეორე აქცენტი დიდი კედლის ფასს ეხება: მშენებლობაზე მილიონობით ადამიანი მუშაობდა და მსხვერპლიც ბევრი იყო. მოსწავლეები აფასებენ, გაამართლა თუ არა ამ დანახარჯმა თავდაცვითი შედეგი; მასწავლებელი მოითხოვს, რომ პასუხის ორივე მხარე გაითვალისწინონ, სახელმწიფოს უსაფრთხოებაც და მშენებელი ადამიანების მდგომარეობაც.

კავშირი თანამედროვეობასთან: ქაღალდი, ბეჭდვა, კომპასი და დენთი დღესაც არსებობს, თუმცა შეცვლილი სახით; მასწავლებელს შეუძლია ჰკითხოს კლასს, რომელი მათგანი შეხვ-

დათ დღეს სკოლაში. „აბრეშუმის გზის" ერთი მონაკვეთი საქართველოზე გადიოდა, ამიტომ სავაჭრო გზების საკითხი ქვეყნის დღევანდელ სატრანზიტო მდებარეობასაც უკავშირდება. კონფუცის ოქროს წესი კი ისეთი ფორმულირებაა, რომელიც კლასის ურთიერთობის წესებზე საუბრისთვისაც გამოდგება.

5. გაკვეთილის მსვლელობა

გაკვეთილის გახსნა – ჩართვა და წინარე ცოდნის გააქტიურება (6 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**21 000 კილომეტრი**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი
მეთოდი	რიცხვის გამოცნობა
მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე წერს ერთ რიცხვს: 21 000 კილომეტრი. კლასს სთხოვს გამოიცნოს, რის სიგრძეა ეს. 2. მოსწავლეები ასახელებენ ვარაუდებს. მასწავლებელი ამბობს, რომ ეს ჩინეთის დიდი კედლის სიგრძეა ყველა განშტოების ჩათვლით და რომ მის მშენებლობაზე მილიონობით ადამიანი მუშაობდა. 3. მასწავლებელი სვამს მეორე შეკითხვას: მართლა კედელი იყო ის, რაც ჩინეთს ერთ სახელმწიფოდ აქცევდა? დაფაზე რჩება გაკვეთილის საკვანძო შეკითხვა: „რა აერთიანებდა ჩინეთს: კედელი თუ საერთო წესები?"
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე გაკვეთილს კონკრეტული ფაქტით იწყებს და იმახსოვრებს საკვანძო შეკითხვას, რომელსაც ძირითადი ნაწილის სამივე აქტივობა უკავშირდება.

ძირითადი ნაწილი – აქტიური სწავლა და წყაროებზე მუშაობა (31 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**ერთიანი ფული, ზომა და დამწერლობა**
დრო	13 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	წყვილში, შემდეგ მთელი კლასი
მეთოდი	ტექსტზე მუშაობა, ცხრილის შევსება, ორი ეპოქის რეფორმების შედარება

მსვლელობა	1. წყვილები კითხულობენ მონაკვეთს „იმპერატორი ცინ შიხუანდი – კაცი, რომელმაც ჩინეთი გააერთიანა" და ავსებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის ცხრილს: ერთიანი ფული, ერთიანი წონა და ზომა, ერთიანი დამწერლობა და დიდი კედლის აგება. მეორე სვეტში ისინი წერენ, რა მნიშვნელობა ჰქონდა თითოეულ ღონისძიებას იმპერიის მართვისთვის. 2. საერთო გადამოწმებისას კლასი პასუხობს პარაგრაფის მე-2 შეკითხვას: როგორ უწყობდა ხელს ერთიანი დამწერლობა, საზომი ერთეულები და ფული ვრცელი იმპერიის მართვას? მასწავლებელი აზუსტებს რუბრიკის ცნობას: ერთიანმა დამწერლობამ იმ ადამიანებს შორისაც გააადვილა წერილობითი ურთიერთობა, რომლებსაც ერთმანეთის ენა არ ესმოდათ. 3. მასწავლებელი დაფაზე ორ სვეტს ხაზავს: „ცინ შიხუანდი" და „დარიოს I". კლასი იხსენებს §11-ის რეფორმებს და ასახელებს მსგავსებებს: ერთიანი ფული, ერთიანი ენა ან დამწერლობა, გზების მშენებლობა და ქვეყნის დაყოფა ადმინისტრაციულ ერთეულებად. მოსწავლეები აყალიბებენ დასკვნას: რა სჭირდება ყველა დიდ სახელმწიფოს ერთიანობის შესანარჩუნებლად? 4. მასწავლებელი ახსენებს, რომ ცინ შიხუანდმა ბრძანა ისტორიული და ფილოსოფიური წიგნების განადგურება და სვამს მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ის შეკითხვას: რატომ ეშინია მკაცრ მმართველს წიგნებისა და ცოდნის გავრცელების? კლასი პასუხს ზეპირად აყალიბებს.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე კონკრეტულ ღონისძიებას კონკრეტულ პრობლემას უკავშირებს და ორი იმპერიის მმართველობით გადაწყვეტილებებს ადარებს. მუშავდება პირველი და მე-2 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 6-ისა და სტანდარტის შედეგი 5-ის ინდიკატორები.

აქტივობის სახელწოდება	**ოქროს წესი და აბრეშუმის გზა**
დრო	13 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	ინდივიდუალურად, შემდეგ ჯგუფში (3-4 მოსწავლე)
მეთოდი	წესის გამოყენება კონკრეტულ სიტუაციაზე, შესაბამისობის დადგენა, რუკაზე მარშრუტის აღდგენა

მსვლელობა	1. მასწავლებელი ხმამაღლა კითხულობს კონფუცის წესს: „ნუ გაუკეთებ სხვას იმას, რაც არ გინდა, რომ შენ გაგიკეთონ". მოსწავლეები ინდივიდუალურად ასრულებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 5-ის „ა" და „ბ" პუნქტს: საკუთარი სიტყვებით ხსნიან წესს და წერენ ერთ მაგალითს სასკოლო ცხოვრებიდან, სადაც ის გამოადგებოდათ. ორი-სამი მოსწავლე თავის მაგალითს ხმამაღლა კითხულობს. 2. მასწავლებელი სვამს დავალება 5-ის „გ" პუნქტის შეკითხვას: რა აქვს ამ წესს საერთო ზოროასტრიზმის სამ სიკეთესთან (§11) და აშოკას ბრძანებებთან (§12)? კლასი აყალიბებს დასკვნას, რომ სამივე შემთხვევაში საუბარია სხვისადმი პასუხისმგებლობაზე. მასწავლებელი აცნობს რუბრიკას „ცის მანდატის" შესახებ: ჩინური წარმოდგენით, ძალაუფლებას იმპერატორს ზეცა ანიჭებდა და მის საქმიანობას აფასებდა. 3. ჯგუფები ასრულებენ მოსწავლის რვეულის დავალება 4-ს: ადგენენ შესაბამისობას ჩინურ გამოგონებასა და მის აღწერილობას შორის. საერთო გადამოწმებისას მასწავლებელი თითოეულ გამოგონებაზე ერთ შეკითხვას სვამს: რა შეიცვალა ამ გამოგონების შემდეგ? კლასი ასახელებს, რომ ქაღალდმა და ბეჭდვამ ცოდნის გავრცელება გააადვილა. 4. მასწავლებელი კლასს აჩვენებს დანართის რუკას და მოსწავლეები რუკაზე მიჰყვებიან „აბრეშუმის გზას" ჩინეთიდან ევროპამდე. კლასი პასუხობს მე-8 შეკითხვას: რა მნიშვნელობა ჰქონდა ამ გზას ცივილიზაციების დაახლოებისთვის? მასწავლებელი დასძენს, რომ გზის ერთი მონაკვეთი საქართველოზე გადიოდა.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე ეთიკურ წესს კონკრეტულ სიტუაციაზე იყენებს, ჩინურ გამოგონებებს მათ შედეგებს უკავშირებს და სავაჭრო გზას ცივილიზაციათა კავშირის საშუალებად ხედავს. მუშავდება მე-5 და მე-6 მოსალოდნელი შედეგი, სტანდარტის შედეგი 6-ისა და სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორები.

დასკვნითი ნაწილი – შეჯამება და რეფლექსია (11 წუთი)

აქტივობის სახელწოდება	**რა იცავდა და რა აერთიანებდა**
დრო	8 წუთი
კლასის ორგანიზების ფორმა	მთელი კლასი, შემდეგ ინდივიდუალურად
მეთოდი	თ-სქემა, შემაჯამებელი მსჯელობა

მსვლელობა	1. მასწავლებელი დაფაზე ხაზავს თ-სქემას ორი სათაურით: „რა იცავდა ჩინეთს” და „რა აერთიანებდა ჩინეთს”. კლასი ავსებს ორივე სვეტს გაკვეთილის მასალით: ერთ მხარეს დიდი კედელი და სასიგნალო კოშკები, მეორე მხარეს ერთიანი ფული, წონა, ზომა, დამწერლობა და კონფუცის სწავლება. 2. კლასი უბრუნდება საკვანძო შეკითხვას: რა აერთიანებდა ჩინეთს, კედელი თუ საერთო წესები? მოსწავლეები არგუმენტს ორივე სვეტიდან ეძებენ. მასწავლებელი ახსენებს, რომ ჩინური ცივილიზაცია მსოფლიოში ერთ-ერთი უძველესი და უწყვეტია. 3. მასწავლებელი სვამს ბოლო შეკითხვას: რომელი ჩინური გამოგონება გასცდა ჩინეთის საზღვრებს და შეცვალა სხვა ხალხების ცხოვრებაც? კლასი ასახელებს ქაღალდს, ბეჭდვას, კომპასს, დენთსა და აბრეშუმს. 4. ინდივიდუალური წერითი რეფლექსია: „დაასახელეთ ერთი ჩინური გამოგონება ან წესი, რომელსაც დღესაც ვიყენებთ, და ერთი წინადადებით ახსენით, რატომ აღმოჩნდა ის ასე გამძლე”.
მოსალოდნელი შედეგი	მოსწავლე გაკვეთილის მასალას ორ ჯგუფად აჯამებს და საკუთარ დასკვნას არგუმენტით ასაბუთებს. მუშავდება პირველი, მე-3 და მე-6 მოსალოდნელი შედეგი.

6. მოსწავლის რვეულზე მუშაობა

1. მოსწავლის რვეულის დავალება 3 (ცინ შიხუანდის ღონისძიებების ცხრილი) – ცხრილი სრულდება კლასში, პირველ აქტივობაში, წყვილებში; ორი სამსჯელო შეკითხვა, წიგნების განადგურებისა და დარიოს I-ის რეფორმებთან შედარების შესახებ, კლასში ზეპირად მუშავდება, წერითი პასუხი კი საშინაო დავალებად სრულდება.

2. მოსწავლის რვეულის დავალება 6 (სასიგნალო სისტემის სქემა) – სრულდება კლასში, მეორე აქტივობაში, წყვილებში.

3. მოსწავლის რვეულის დავალება 1-ის „ა” პუნქტი (რომელ საზღვარზეა აგებული კედელი და რატომ) – კლასში მუშავდება ზეპირად, რუკასთან მუშაობისას; თავად კონტურული რუკა და „ბ” პუნქტი საშინაო დავალებად სრულდება.

4. მოსწავლის რვეულის დავალება 5 (კონფუცის ოქროს წესი) – სამივე პუნქტი სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში: „ა” და „ბ” ინდივიდუალურად, „გ” კი საერთო მსჯელობით.

5. მოსწავლის რვეულის დავალება 4 (ჩინური გამოგონებებისა და აღწერილობების დაკავშირება) – სრულდება კლასში, მესამე აქტივობაში, ჯგუფებში.

6. მოსწავლის რვეულის დავალება 2 (გამოტოვებული ადგილების შევსება) – სრულდება საშინაო დავალებად; იგი მთელ პარაგრაფს მოიცავს და ნასწავლის განმტკიცებას ემსახურება.

7. მოსწავლის რვეულის დავალება 7 (დიდი კედლის მოდელირება) – სრულდება საშინაო დავალებად იმ მოსწავლეებისთვის, ვინც ვიზუალურ გამოხატვას ამჯობინებს; იხ. სექცია 7.

7. დიფერენცირება და სწავლების უნივერსალური დიზაინი

მრავალდონიანი დავალებები: ღონისძიებების ცხრილში საბაზისო დონეა ტექსტიდან პასუხის ამოკრება, გაღრმავებული კი მეორე სვეტი, სადაც უნდა გამოიკვეთოს, რა პრობლემას წყვეტდა თითოეული გადაწყვეტილება. კედლის შეფასებაში საბაზისო დავალებაა ერთი არგუმენტის დასახელება, გაღრმავებული კი – ორივე მხარის, უსაფრთხოებისა და მშენებელი ადამიანების მდგომარეობის, გათვალისწინება. მაღალი მზაობის მოსწავლეებს

მასწავლებელი დამატებით სთავაზობს პარაგრაფის მე-3 შეკითხვას: რა უპირატესობა და რა ნაკლი ჰქონდა ცინ შიხუანდისა და აშოკას მმართველობის მეთოდებს?

მხარდამჭერი სტრატეგიები: ახალი სახელები და ტერმინები (ხუანხე, იანძი, „ჯანგო", ცინ შიხუანდი, ტერაკოტის არმია, კონფუცი, „ცის მანდატი", აბრეშუმის გზა) დაფაზე იწერება მოკლე განმარტებით და გაკვეთილის ბოლომდე რჩება. ცხრილის პირველ სტრიქონს მასწავლებელი კლასთან ერთად ავსებს ნიმუშად. სასიგნალო სქემის შევსებამდე მასწავლებელი შესაბამის აბზაცს ხმამაღლა კითხულობს. რუკაზე მუშაობისას იგი ეხმარება მოსწავლეებს კბილანა ხაზისა და აბრეშუმის წარმოების ცენტრების პირობითი ნიშნის ამოცნობაში. კედლის შეფასებისთვის დაფაზე რჩება წინადადების ორი საწყისი: „ვფიქრობ, კედლის აგება გამართლებული იყო, რადგან ... " და „ვფიქრობ, კედლის აგება გამართლებული არ იყო, რადგან ... ".

წარმოდგენისა და გამოხატვის მრავალფეროვანი გზები: მასალა მიეწოდება ტექსტით, მე-11 რუკითა და დანართის რუკით, ცინ შიხუანდის პორტრეტის, ტერაკოტის არმიის, კედლის მშენებლობის რეკონსტრუქციის, კონფუცის გამოსახულებისა და ჩინური იეროგლიფების ილუსტრაციებით და ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალით. მოსწავლეს ცოდნის წარმოჩენა შეუძლია ცხრილით, სქემით, რუკაზე მუშაობით, შესაბამისობის დადგენით, ზეპირი მსჯელობით, წერითი პასუხით ან ნახაზით. ვისაც ვიზუალური გამოხატვა უფრო უადვილდება, საშინაო დავალებად ასრულებს მოსწავლის რვეულის დავალება 7-ს, დიდი კედლის მოდელირებას, სადაც სავალდებულოა დასკვნითი წინადადების დასრულებაც, თუ რატომ გაიყვანეს კედელი მთების ქედებზე.

8. საშინაო დავალება

პარაგრაფის ბოლოს მოცემული დავალება 1 და დავალება 2: მოგზაურობა „აბრეშუმის გზით". მასწავლებელი მოსწავლეებს აძლევს კონკრეტულ ინსტრუქციას:

1. დანართის რუკის მიხედვით აღწერეთ, რომელი გზით შეიძლებოდა მოხვედრილიყვნენ მოგზაურები ჩინეთიდან ევროპაში და რომელი ქვეყნების გავლა მოუწევდათ;

2. დაასახელეთ სამი საქონელი, რომელიც ამ გზით შეიძლებოდა მოხვედრილიყო ევროპაში, და თითოეულთან ერთი წინადადებით ახსენით, რატომ იყო ის ფასეული;

3. დაასრულეთ ერთი წინადადებით: რას აძლევდა ასეთი გზა იმ ქვეყნებს, რომლებზეც ის გადიოდა.

მოსწავლის რვეულში სრულდება სამი დავალება: დავალება 3-ის ორი სამსჯელო შეკითხვა, რატომ ეშინია მკაცრ მმართველს ცოდნის გავრცელების და რა მსგავსება აქვს ცინ შიხუანდის ღონისძიებებს დარიოს I-ის რეფორმებთან; დავალება 2 – გამოტოვებული ადგილების შევსება; დავალება 1 – კონტურული რუკა, სადაც მოსწავლე გამოყოფს ხუანხესა და იანძის, სამი ფერით მონიშნავს შანის, ცინისა და ხანის სახელმწიფოებს, კბილანა ხაზით გამოსახავს დიდ კედელს, მონიშნავს აბრეშუმის წარმოების ცენტრებს და დაურთავს ლეგენდას; იქვე პასუხობს „ბ" პუნქტს, როგორ იცვლებოდა ჩინეთის ტერიტორია საუკუნეების განმავლობაში. დავალებები უკავშირდება პირველ, მე-2 და მე-6 მოსალოდნელ შედეგს.

9. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება მიმდინარე პროცესში: ღონისძიებების ცხრილის მეორე სვეტი მასწავლებელს აჩვენებს, ხედავს თუ არა მოსწავლე კავშირს კონკრეტულ რეფორმასა და მართვის კონკრეტულ პრობლემას შორის. დარიოსის რეფორმებთან შედარებისას ჩანს, შეუძლია თუ არა მოსწავლეს ორი სხვადასხვა იმპერიის გამოცდილების განზოგადება. სასიგნალო სქემის შევსება ავლენს, გაიაზრა თუ არა კედლის მეორე, საკომუნიკაციო ფუნქცია. კედლის მნიშვნელობაზე მსჯელობისას მასწავლებელი აკვირდება, ეყრდნობა თუ

არა მოსწავლე ისტორიულ ფაქტს და ითვალისწინებს თუ არა ორივე მხარეს. ოქროს წესის სასკოლო მაგალითი კი აჩვენებს, შეუძლია თუ არა მოსწავლეს ეთიკური წესის კონკრეტულ სიტუაციაზე გამოყენება.

განმავითარებელი შეფასების ინსტრუმენტები: დასკვნითი ეტაპის მოკლე წერითი რეფლექსია; მოსწავლის რვეულის დავალება 3-ისა და დავალება 6-ის საკლასო შესრულების გადამოწმება; დაკვირვება წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობაზე; დამაზუსტებელი შეკითხვები საერთო განხილვისას.

განმსაზღვრელი შეფასება: ამ გაკვეთილზე მოსწავლის განმსაზღვრელი შეფასების კრიტერიუმებად გამოიყენება: ა) სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორი – მსოფლიოს სხვადასხვა რეგიონში მიმდინარე მოვლენების ურთიერთკავშირის ჩვენება და საქართველოს ისტორიულ განვითარებაზე მათი გავლენის გააზრება; ბ) სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორი – მსოფლიო ისტორიის სხვადასხვა მოვლენისა და პროცესის შედარება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით; გ) სტანდარტის შედეგი 3-ის ინდიკატორი – კონკრეტული ტერიტორიის მნიშვნელობის ახსნა ეკონომიკური და სამხედრო-სტრატეგიული ფაქტორების გათვალისწინებით. შესრულების ხარისხი ფასდება საკლასო მუშაობისა და წერითი საშინაო დავალების მიხედვით.

10. საგანთაშორისი ინტეგრაციის შესაძლებლობები

გეოგრაფია: „აბრეშუმის გზის" მარშრუტი და საქართველოს სატრანზიტო მდებარეობა უშუალოდ უკავშირდება სავაჭრო გზებისა და რუკის კითხვის თემას. მოქალაქეობა: კონფუცის ოქროს წესი და ურთიერთობის საერთო ნორმები კლასის წესებზე საუბრის საფუძველია. ტექნოლოგიები: ქაღალდისა და ბეჭდვის გამოგონება ინფორმაციის შენახვისა და გავრცელების ისტორიის კარგი შესავალია.

11. მასწავლებლის რეფლექსია და შემდეგი ნაბიჯები

1. ცხრილის მეორე სვეტი დამოუკიდებლად შეავსეს თუ არა მოსწავლეებმა და რომელი ღონისძიება აღმოჩნდა ყველაზე რთული ასახსნელი?
2. დარიოს I-ის რეფორმებთან შედარებისას რამდენად დამოუკიდებლად გაიხსენეს §11-ის მასალა და საჭიროა თუ არა მისი მოკლე გამეორება?
3. კედლის მნიშვნელობაზე მსჯელობისას რა არგუმენტები დაასახელეს და გაითვალისწინეს თუ არა ორივე მხარე?
4. ოქროს წესის სასკოლო მაგალითები რამდენად კონკრეტული იყო და რას გვეუბნება ეს კლასის ურთიერთობებზე?

12. სასწავლო რესურსები მასწავლებლისთვის

1. კონფუცის გამონათქვამების კრებული „ლუნ იუი", რომელშიც ოქროს წესის სრული კონტექსტია მოცემული.
2. იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხის აღწერები ჩინეთის დიდი კედლისა და ცინ შიხუანდის სამარხის შესახებ.
3. ბრიტანეთის მუზეუმის ელექტრონული რესურსები ძველი ჩინეთის შესახებ, მათ შორის ტერაკოტის არმიისა და ჩინური მონეტების გამოსახულებები.
4. მასალები „აბრეშუმის გზის" შესახებ, რომელშიც ნაჩვენებია მისი მარშრუტები და სამხრეთ კავკასიაზე გამავალი მონაკვეთი.
5. სახელმძღვანელოს QR-კოდით მითითებული ვიდეომასალა, რომლის გაკვეთილამდე გადახედვა მასწავლებელს მისი ადგილის განსაზღვრაში დაეხმარება.

ნაწილი IV. პროექტული დავალებები

ამ ნაწილში წარმოდგენილია ორი პროექტული დავალება. პირველი პარაგრაფების 3-7 მასალას აჯამებს და მდინარეთა ცივილიზაციებს ეთმობა, მეორე კი პარაგრაფების 5, 6, 11 და 13 მასალას აერთიანებს და დიდი იმპერიების მართვას განიხილავს. თითოეული პროექტი ორი დოკუმენტისგან შედგება: დავალება მოსწავლისთვის და ინსტრუქცია მასწავლებლისთვის.

რით განსხვავდება პროექტი ჩვეულებრივი დავალებისგან

პროექტული დავალება საშინაო დავალების უფრო დიდი ვარიანტი არ არის. ისინი ხუთი ნიშნით განსხვავდებიან ერთმანეთისგან.

	საშინაო დავალება	პროექტული დავალება
მასალა	ერთი პარაგრაფი	რამდენიმე პარაგრაფი, ხშირად სახელმძღვანელოს მიღმა მოძიებული მასალაც
დრო	ერთი საღამო	დაახლოებით ორი კვირა, რამდენიმე ეტაპად
შედეგი	ყველა მოსწავლეს თითქმის მსგავსი ნაშრომი გამოსდის	ნაშრომი განსხვავებულია, რადგან მოსწავლე თავად ირჩევს ფორმატსა და მასალას
უნარები	ერთი ან ორი უნარი მუშავდება	რამდენიმე უნარი ერთ დავალებაში ერთიანდება
მასწავლებლის როლი	დავალების დასმა და შემოწმება	სამუშაოს განაწილება ეტაპებად: გაცნობა, კონსულტაცია, წარდგენა

ყველაზე არსებითი მეოთხე სტრიქონია. ჩვეულებრივი დავალება, როგორც წესი, ერთ უნარს ამუშავებს: მოსწავლე ან წყაროს კითხულობს, ან ცხრილს ავსებს, ან რუკაზე მუშაობს. პროექტში კი ეს სამუშაო ერთ დავალებაში ერთიანდება. პირველ პროექტში, მაგალითად, მოსწავლემ უნდა მოიძიოს მასალა ხუთ პარაგრაფში, შეადაროს ორი ცივილიზაცია, დასკვნა ილუსტრაციით ან წყაროთი დაასაბუთოს და მიღებული შედეგი კლასს წარუდგინოს.

რას იძლევა პროექტი

პროექტი იძლევა სამ დამატებით შედეგს, რომელსაც ჩვეულებრივი გაკვეთილი ვერ აღწევს.

პირველი შედეგი ფორმატის არჩევანს უკავშირდება. ორივე პროექტში სამი ფორმატია მოცემული და მოსწავლეს შეუძლია, აირჩიოს ის, რომელშიც უკეთ გამოხატავს თავს: ვისაც წერითი დავალება ურჩევნია, ნაშრომს ირჩევს; ვისაც ზეპირი მსჯელობა უადვილდება, დებატებს; ვისთვისაც ვიზუალური სამუშაო უფრო მოსახერხებელია, პლაკატს ან პრეზენტაციას. ამიტომ პროექტში ხშირად კარგ შედეგს აჩვენებს ის მოსწავლეც, ვინც ჩვეულებრივ გაკვეთილზე ნაკლებად აქტიურია.

მეორე შედეგი დამოუკიდებელ სამუშაოს უკავშირდება. მოსწავლე თავად ეძებს მასალას, თავად აყალიბებს დასკვნას და თავად ქმნის საბოლოო ნაშრომს. ამის გამო იგი მეტ პასუხისმგებლობას გრძნობს სამუშაოს ხარისხზე, ვიდრე მაშინ, როცა დავალების ყველა ნაბიჯი წინასწარაა განსაზღვრული.

მესამე შედეგი უნარების გაერთიანებაა. სწორედ ამიტომ არის პირველი პროექტი მე-7

პარაგრაფის შემდეგ დაგეგმილი: ამ დროისთვის მოსწავლემ უკვე იცის რუკაზე მუშაობა, წყაროს სანდოობის შემოწმება და ორი ცივილიზაციის შედარება, პროექტი კი სამივეს ერთ დავალებაში კრებს.

რა ადგილი აქვს პროექტს კურიკულუმში

სემესტრში ორი პროექტია დაგეგმილი (აუცილებელია ერთის განხორციელება მაინც). თითოეული საკლასო დროის სამ მონაკვეთს იკავებს: ათი-თორმეტი წუთი პროექტის გაცნობას, ათი წუთი შუალედურ კონსულტაციას და ერთი სრული გაკვეთილი წარდგენას. დანარჩენი სამუშაო საკლასო დროის გარეთ სრულდება, დაახლოებით ორი კვირის განმავლობაში.

წარდგენის გაკვეთილი გამეორების ფუნქციასაც ასრულებს, რადგან მოსწავლეები რამდენიმე პარაგრაფის მასალას უბრუნდებიან. ამიტომ პროექტს დათმობილი დრო სასწავლო დროს არ აკლდება.

სამივე ეტაპიდან ყველაზე მნიშვნელოვანი შუალედური კონსულტაციაა. აქ ჩანს, რომელი სამუშაო წავიდა არასწორი მიმართულებით, სანამ მოსწავლემ იგი ბოლომდე მიიყვანა. ორივე ინსტრუქციაში მოცემულია სამი შეკითხვა, რომელიც კონსულტაციაზე უნდა დაისვას; მესამე მათგანი ყოველთვის დასაბუთებას ეხება.

რატომ იყოფა თითოეული პროექტი ორ დოკუმენტად

მოსწავლისთვის განკუთვნილი დავალება მხოლოდ იმას შეიცავს, რაც მოსწავლეს სამუშაოს შესასრულებლად სჭირდება: მიზანს, საკვანძო შეკითხვებს, დავალების პირობას, სამ ფორმატსა და მოკლე რჩევებს, ამიტომ იგი მოკლეა და ზედმეტ ინფორმაციას არ შეიცავს.

მასწავლებლის ინსტრუქცია კი პროექტის ორგანიზების მასალაა: სასწავლო პროცესში პროექტის ადგილი, კავშირი სტანდარტთან, სამუშაო ეტაპები და მასწავლებლის მოქმედება თითოეულ მათგანზე, ფორმატების ორგანიზება, შეფასების რუბრიკა, დიფერენცირება და ხშირი შეცდომები. ერთადერთი, რაც ორივე დოკუმენტში უნდა იყოს ცნობილი მოსწავლისთვის, შეფასების კრიტერიუმებია: ისინი პროექტის გაცნობისთანავე უნდა დაურიგდეს კლასს.

ხუთი გასათვალისწინებელი საკითხი

1. რუბრიკა წინასწარ გააცანით მოსწავლეებს. თუ მოსწავლემ იცის, რის მიხედვით შეფასდება ნაშრომი, სამუშაოს სწორად წარმართავს.

2. ჯგუფურ ფორმატში თითოეული მოსწავლის წვლილი ცალკე უნდა ჩანდეს, ამიტომ ერთიანი ქულის დაწერა მიზანშეწონილი არ არის. როლები პირველივე დღეს გაანაწილეთ და კონსულტაციაზე თითოეულს ცალკე მიმართეთ.

3. ყველა მოსწავლეს ერთნაირი პირობები არ აქვს: ინტერნეტთან წვდომა, ბეჭდვის შესაძლებლობა და სახლში დახმარებაც განსხვავებულია. ორივე პროექტი ისეა შედგენილი, რომ სახელმძღვანელოსა და რვეულის მასალით სრულად შესრულდეს; ინტერნეტში მოძიებული მასალა დამატებითია და სავალდებულო არ არის.

4. ორი პროექტი ერთ სემესტრში მაშინ სრულდება, როცა სასწავლო პროცესის რიტმი შეუფერხებელია. შეფერხების შემთხვევაში ერთი პროექტიც საკმარისია; ამ დროს პირველი შეინარჩუნეთ, რადგან მისი მასალა ბაზისურია. ერთი კარგად შესრულებული პროექტი ორ ნაჩქარევზე უკეთესია.

5. წარდგენა პროექტის აუცილებელი ეტაპია. მას ყოველთვის ერთი დამატებითი შეკითხვა უნდა მოჰყვეს: სწორედ პასუხი აჩვენებს, რამდენად ესმის მოსწავლეს ის, რაც წარმოადგინა. დასრულებული ნაშრომები კი შეიძლება საკლასო ოთახში გამოიფინოს.

პირველი პროექტული დავალება –

„როგორ შეუწყო ხელი მდინარემ ცივილიზაციის შექმნას? “

დავალების მიზანი

ამ პროექტით თქვენ შეისწავლით, როგორ გაჩნდა კაცობრიობის უძველესი ცივილიზაციები დიდი მდინარეების ნაპირას: ტიგროსსა და ევფრატზე შუამდინარეთში და ნილოსზე ეგვიპტეში. ნახავთ, რას აძლევდა მდინარე ადამიანს და რა შეიცვალა მაშინ, როცა ადამიანმა მიწის დამუშავება და მოსავლის შენახვა ისწავლა.

ამასთან, თქვენ ორ ცივილიზაციას ერთმანეთს შეადარებთ და დაინახავთ, რომ მსგავს ბუნებრივ პირობებში მცხოვრებმა ხალხებმა ერთმანეთის მსგავსი ამოცანები გადაწყვიტეს, თუმცა ყოველთვის ერთნაირად არა.

საკვანძო შეკითხვები

1. რატომ აღმოცენდა უძველესი ცივილიზაციები სწორედ დიდი მდინარეების ნაპირას და არა სხვაგან?

2. რა არის საერთო შუამდინარეთსა და ეგვიპტეს შორის და რით განსხვავდებიან ისინი ერთმანეთისგან?

დავალების პირობა

იმუშავეთ სახელმძღვანელოს მე-3, მე-4, მე-5, მე-6 და მე-7 პარაგრაფის მასალით, სახელმძღვანელოში მოცემული რუკებით, ილუსტრაციებითა და წყაროებით, აგრეთვე მოსწავლის რვეულში შესრულებული დავალებებით. აირჩიეთ ქვემოთ მოცემული სამი ფორმატიდან ერთი და შეასრულეთ იგი.

ფორმატი 1. შედარების პლაკატი

მოამზადეთ პლაკატი, რომელშიც შუამდინარეთი და ეგვიპტე ხუთი ნიშნით არის შედარებული. იმუშავეთ ოთხ-ხუთკაციან ჯგუფში.

პლაკატი ორ სვეტად დაყავით და თითოეულში ხუთივე ნიშანი განიხილეთ: მდინარე და ბუნებრივი პირობები; მეურნეობა; ქალაქი და მისი მთავარი ნაგებობა; დამწერლობა; მმართველობა და საზოგადოების ფენები.

თითოეულ უჯრაში ჩაწერეთ ორი-სამი წინადადება და დაურთეთ ნახატი ან სქემა. პლაკატის ბოლოს დაწერეთ დასკვნა: ორი მსგავსება და ორი განსხვავება, თითოეული ერთი წინადადებით ახსნილი.

წარადგინეთ პლაკატი კლასის წინაშე ხუთ-ექვს წუთში.

ფორმატი 2. ილუსტრირებული რვეული „ცივილიზაციის ხუთი ნიშანი“

შეადგინეთ ხუთგვერდიანი ილუსტრირებული რვეული, რომელშიც ცივილიზაციის ხუთი ნიშანია წარმოდგენილი: ქალაქი, დამწერლობა, სახელმწიფო და მმართველობა, საზოგადოების ფენები და მონუმენტური ნაგებობა. იმუშავეთ დამოუკიდებლად.

თითოეულ გვერდზე ერთი ნიშანი განიხილეთ: მოკლედ ახსენით, რას ნიშნავს იგი, დაასახელეთ ერთი კონკრეტული მაგალითი შუამდინარეთიდან ან ეგვიპტიდან და დაურთეთ ნახატი. მაგალითი ერთი წინადადებით ახსენით: რა ინფორმაციას გვაწვდის იგი იმდროინდელი ადამიანების ცხოვრებაზე.

რვეულის ბოლო გვერდზე უპასუხეთ პირველ საკვანძო შეკითხვას ხუთ-შვიდ წინადადებაში.

ფორმატი 3. ორი დღიური

დაწერეთ ორი დღიურის ჩანაწერი: ერთი შუმერელი მოსწავლის სახელით, მეორე – ეგვიპტელი მწიგნობრის შეგირდის სახელით. თითოეული რვა-ათი წინადადებისგან შედგება. იმუშავეთ დამოუკიდებლად ან წყვილში.

თითოეულ ჩანაწერში აღწერეთ ერთი დღე: სად ცხოვრობს, რას ხედავს ქალაქში, რას სწავლობს, რაზე წერს და რა ევალება. ისარგებლეთ სახელმძღვანელოში მოცემული მასალით შუმერული სკოლისა და ეგვიპტური დამწერლობის შესახებ.

ორივე ჩანაწერის შემდეგ დაურთეთ მოკლე ნუსხა: ჩამოწერეთ ხუთი ფაქტი, რომელიც სახელმძღვანელოდან აიღეთ და მიუწერეთ, რომელი პარაგრაფიდან. თუ რომელიმე დეტალს თავად მოიფიქრებთ, ესეც აღნიშნეთ.

რჩევები

1. ყოველი დასკვნა კონკრეტულ ფაქტს უნდა ეყრდნობოდეს: ილუსტრაციას, რუკას, წყაროს ან პარაგრაფის ტექსტს.

2. რუკას ყოველთვის მიმართეთ. სანამ ცივილიზაციაზე დაწერთ, ნახეთ, სად მდებარეობს იგი და რომელ მდინარესთან.

3. თუ ინტერნეტში მოძიებულ მასალას გამოიყენებთ, მიუთითეთ, რომელი საიტით ისარგებლეთ.

4. ნახატი და სქემა ტექსტის ნაწილია: თითოეულს დაურთეთ ერთი წინადადება, რომელიც ხსნის, რა არის გამოსახული.

ინსტრუქცია მასწავლებლისთვის

პროექტული დავალება „მდინარემ შექმნა ცივილიზაცია“ (პარაგრაფები 3-7)

1. რას ემსახურება ეს პროექტი

სემესტრის პირველ ხუთ გაკვეთილზე მოსწავლე ცალკეულ ცივილიზაციას ეცნობა: ჯერ პრეისტორიულ ეპოქას, შემდეგ შუმერს, აქადსა და ბაბილონს, ასურეთსა და ეგვიპტეს. თითოეული მათგანი ცალკე გაკვეთილზე განიხილება და მოსწავლის მეხსიერებაში ისინი ერთმანეთისგან მოწყვეტილი რჩება.

პროექტის მთავარი ამოცანა სწორედ ამ მასალის ერთმანეთთან დაკავშირებაა. მოსწავლე ხედავს, რომ ხუთი პარაგრაფის ამბებს ერთი საერთო საფუძველი აქვს: დიდი მდინარე, ნაყოფიერი მიწა და ჭარბი მოსავალი, რომელმაც ქალაქი, დამწერლობა და მმართველობა გააჩინა. ამის შემდეგ თითოეული ცივილიზაცია ცალკე ამბად კი აღარ აღიქმება, არამედ ერთი პროცესის ნაწილად.

მეორე ამოცანა შედარებაა. სახელმძღვანელოს მასალა ამისთვის კარგად გამოდგება, რადგან შუამდინარეთი და ეგვიპტე მსგავს ბუნებრივ პირობებში აღმოცენდნენ, თუმცა განსხვავებული დამწერლობა, ნაგებობები და რწმენა-წარმოდგენები შექმნეს. მოსწავლის რვეულის მე-7 პარაგრაფის დავალება ამ შედარებას პირდაპირ სთავაზობს მოსწავლეს და პროექტში იგი უფრო დეტალურად ვითარდება.

2. ადგილი სასწავლო პროცესში

პროექტი მე-7 პარაგრაფის შემდეგ იწყება. ეს მომენტი შემთხვევით არ არის შერჩეული: სწორედ აქ სრულდება ორივე დიდი სამდინარო ცივილიზაციის განხილვა და მოსწავლეს უკვე აქვს ის მასალა, რომელიც შედარებისთვის სჭირდება.

სამუშაოს დაახლოებით ორი კვირა ეთმობა და საკლასო დროიდან სამ მონაკვეთს მოითხოვს: მე-7 გაკვეთილის ბოლოს ათი-თორმეტი წუთი პროექტის გაცნობას, მომდევნო კვირის გაკვეთილზე ათი წუთი შუალედურ კონსულტაციას და ერთი სრული გაკვეთილი წარდგენას.

წარდგენის გაკვეთილი გამეორების ფუნქციასაც ასრულებს: მოსწავლეები ხუთი პარაგრაფის მასალას უბრუნდებიან. სასურველია, ეს გაკვეთილი პროექტის დასრულებიდან მალევე ჩატარდეს, სანამ მასალა კარგად ახსოვთ.

3. კავშირი სტანდარტთან

პროექტი სამ სამიზნე ცნებას ამუშავებს: „სივრცე“, „საზოგადოება“ და „დრო“.

სტანდარტის შედეგი 3 პროექტის ძირითადი შედეგია. მუშავდება ორი ინდიკატორი: კონკრეტული ცივილიზაციის მახასიათებლების დაკავშირება რეგიონის გეოგრაფიულ-კლიმატურ პირობებთან, სადაც სტანდარტი სამდინარო ცივილიზაციებს პირდაპირ ასახელებს მაგალითად; არგუმენტირებული მსჯელობა გეოგრაფიული პირობების გავლენაზე ცივილიზაციათა აღმოცენების პროცესში.

სტანდარტის შედეგი 4-დან მუშავდება ინდიკატორი: კონკრეტული საზოგადოების დახასიათება მისი შემადგენელი ელემენტების ურთიერთკავშირის გათვალისწინებით. ამ ინდიკატორზე მუშაობს მეორე და მესამე ფორმატი, სადაც მოსწავლე ქალაქს, დამწერლობასა და საზოგადოების ფენებს ერთმანეთს უკავშირებს.

სტანდარტის შედეგი 2-დან მუშავდება ინდიკატორი: ერთსა და იმავე პერიოდში სხვადასხვა ცივილიზაციაში არსებული ვითარების შედარება. ეს ინდიკატორი კურსში იშვიათად გვხვდება, პირველი ფორმატი კი მთლიანად მასზეა აგებული.

4. სამუშაო ეტაპები და მასწავლებლის მოქმედება

პირველი ეტაპი – პროექტის გაცნობა. მე-7 გაკვეთილის ბოლოს წარადგინეთ დავალების პირობა და სამივე ფორმატი: შედარების პლაკატი, ილუსტრირებული რვეული და ორი დღიური. აქვე გააცანით მოსწავლეებს შეფასების კრიტერიუმები. ფორმატის არჩევა ერთი კვირის ვადაში უნდა დასრულდეს.

მეორე ეტაპი – შუალედური კონსულტაცია. ეს ეტაპი აუცილებელია, რადგან სწორედ აქ ჩანს, განვითარდა თუ არა პროექტზე მუშაობა არასწორი მიმართულებით. თითოეულ მოსწავლეს ან ჯგუფს დაუსვით სამი შეკითხვა: რომელი პარაგრაფის მასალას იყენებთ; რა დასკვნა გამოგაქვთ; რომელი კონკრეტული ფაქტი ან ილუსტრაცია ადასტურებს ამ დასკვნას.

მესამე ეტაპი – წარდგენა. თითოეულ წარდგენას ხუთი-ექვსი წუთი დაუთმეთ, დაბოლოს, ერთი დამატებითი შეკითხვა დასვით. ეს შეკითხვა აჩვენებს, რამდენად ესმის მოსწავლეს ის, რაც წარმოადგინა. მაგალითად: რომელმა ფაქტმა დაგარწმუნათ ამაში; რა შეიცვლებოდა, ნილოსი რომ არ ადიდებულიყო.

5. ფორმატების ორგანიზება

პლაკატზე მუშაობისას ჯგუფში როლები წინასწარ გაანაწილეთ: ორი მოსწავლე შუამდინარეთის სვეტზე მუშაობს, ორი კი – ეგვიპტის სვეტზე, ერთი დასკვნასა და გაფორმებაზე. დასკვნა ჯგუფმა ერთად უნდა ჩამოაყალიბოს, რადგან სწორედ ეს ნაწილია პროექტის ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაწილი. წარდგენისას სასურველია, ორივე სვეტი მისმა ავტორმა წარმოადგინოს.

მეორე და მესამე ფორმატი დამოუკიდებელი მუშაობისთვისაა განკუთვნილი. მესამე ფორმატში წყვილში მუშაობაც დაშვებულია: ერთი მოსწავლე შუმერელი მოსწავლის ჩანაწერს წერს, მეორე – ეგვიპტელისას, ფაქტების ნუსხას კი ერთად ადგენენ.

ჯგუფურ ფორმატში თითოეული მოსწავლის წვლილი ცალკე უნდა ჩანდეს, ამიტომ ერთიანი ქულის დაწერა მიზანშეწონილი არ არის, თუმცა, საჭიროების შემთხვევაში დასაშვებია.

6. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება ორ მომენტში ტარდება: შუალედურ კონსულტაციაზე და წარდგენის შემდეგ. კონსულტაციაზე ყურადღება მიაქციეთ იმას, ეყრდნობა თუ არა დასკვნა კონკრეტულ მასალას; წარდგენის შემდეგ კი იმას, როგორ უპასუხა მოსწავლემ დამატებით შეკითხვას.

განმსაზღვრელი შეფასებისთვის გამოიყენეთ ქვემოთ მოცემული რუბრიკა. სასურველია, იგი მოსწავლეებს პროექტის გაცნობისთანავე დაურიგდეთ.

კრიტერიუმი	მაღალი დონე	საშუალო დონე	გასავითარებელი დონე
ბუნებრივი პირობებისა და ცივილიზაციის კავშირი	ახსნილია, რას აძლევდა მდინარე ადამიანს, და კავშირი სამი კონკრეტული მაგალითით არის ნაჩვენები	კავშირი ახსნილია, მაგალითები ერთი ან ორია	მოცემულია ზოგადი მსჯელობა მაგალითის გარეშე

კრიტერიუმი	მაღალი დონე	საშუალო დონე	გასავითარებელი დონე
ორი ცივილიზაციის შედარება ან საზოგადოების დახასიათება	დასახელებულია მსგავსებაც და განსხვავებაც, თითოეული ახსნილია	დასახელებულია მსგავსება და განსხვავება, ახსნილია ნაწილობრივ	მოცემულია ცალკეული ფაქტი შედარების გარეშე
დასაბუთება	თითოეული დასკვნა კონკრეტულ ფაქტს, ილუსტრაციას ან წყაროს ეყრდნობა	დასკვნების ნაწილი დასაბუთებულია	დასკვნები დასაბუთებული არ არის
წარდგენა	მასალა თანმიმდევრულად არის გადმოცემული, რეგლამენტი დაცულია, პასუხი გაეცა დამატებით შეკითხვას	მასალა გადმოცემულია, თანმიმდევრობა ადგილ-ადგილ ირღვევა	წარდგენა ტექსტის კითხვით შემოიფარგლება

7. დიფერენცირება

სამი ფორმატი განსხვავებულ სამუშაოს გულისხმობს და არჩევანი სწორედ ამიტომაა მოცემული: მოსწავლემ უნდა აირჩიოს ის ფორმატი, რომელშიც უკეთ გამოხატავს თავს. მოსწავლეს, რომელსაც კლასის წინაშე გამოსვლა უჭირს, მეორე ფორმატი გაუადვილებს დავალების შესრულებას, რადგან წარდგენა მოკლეა და მზა მასალას ეყრდნობა.

მოსწავლეს, რომელსაც სამუშაოს დაწყება უჭირს, პირველი ნაბიჯი ცალკე დაუზუსტეთ: აირჩიოს ერთი ცივილიზაცია და ერთი ილუსტრაცია, რომელზეც იმუშავებს. დაეხმარეთ დამხმარე ფრაზების დასაწყისებით: „ამ ილუსტრაციაზე ჩანს...“, „აქედან შეიძლება დავასკვნათ, რომ...“.

მოსწავლისთვის, ვისაც დამატებითი დავალება სჭირდება, გამოდგება ერთი შეკითხვა: რით განსხვავდებოდა ეგვიპტის მდგომარეობა შუამდინარეთისგან? რომელი ქვეყანა უფრო მეტად იყო დაცული მტრისგან?. პასუხისთვის მოსწავლე იყენებს მე-7 პარაგრაფის რუკას, სადაც ბუნებრივი ზღუდეებიც არის გამოკვეთილი.

8. ხშირი შეცდომები და მათი თავიდან აცილება

პირველი: მოსწავლეთა ნაწილი აღწერით შემოიფარგლება და დასკვნას არ აყალიბებს – ჩამოთვლის, რა იყო ეგვიპტეში, მაგრამ არ ხსნის, რა კავშირი აქვს ამას ნილოსთან. კონსულტაციაზე დასმული მესამე შეკითხვა სწორედ ამას ამოწმებს.

მეორე: ინტერნეტიდან აღებული ტექსტი საკუთარ ნაშრომად წარმოდგება. პროექტის გაცნობისას მკაფიოდ თქვით, რომ გამოყენებული საიტი უნდა იყოს დასახელებული და ტექსტი საკუთარი სიტყვებით უნდა იყოს გადმოცემული.

მესამე: ჯგუფურ ფორმატში სამუშაოს ერთი ან ორი მოსწავლე ასრულებს. ამის თავიდან ასაცილებლად როლები პირველივე დღეს გაანაწილეთ და საკონსულტაციო შეხვედრებზე თითოეული მოსწავლის ჩართულობა ცალ-ცალკე შეაფასეთ ან კონსულტაციისას თითოეულ წევრს ინდივიდუალური უკუკავშირი მიეცით.

მეორე პროექტული დავალება – „როგორ იმართებოდა დიდი იმპერია“

დავალების მიზანი

ამ პროექტით თქვენ შეისწავლით, როგორ იმართებოდა ძველი სამყაროს დიდი იმპერიები: აქადი და ბაბილონი, ასურეთი, აქემენიანთა ირანი და ჩინეთი. ნახავთ, რა დასჭირდა მმართველს იმისთვის, რომ ერთმანეთისგან დაშორებული ქალაქები და განსხვავებული ხალხები ერთ სახელმწიფოდ შეენარჩუნებინა.

ამასთან, თქვენ ერთმანეთს შეადარებთ სხვადასხვა მართვის მეთოდებს და დაასკვნით, რომელი მათგანი უფრო ამყარებდა სახელმწიფოს: მკაცრი წესრიგი და სამხედრო ძალა თუ საერთო კანონები და დამორჩილებული ხალხების მიმართ შემწყნარებლური დამოკიდებულება.

საკვანძო შეკითხვები

1. რა ამოცანების წინაშე დგება დიდი იმპერიის მმართველი და რა საშუალებებით წყვეტს მათ?

2. რატომ მიმართავდნენ ერთმანეთისგან ათასობით კილომეტრით დაშორებული სახელმწიფოები მსგავს გადაწყვეტილებებს?

დავალების პირობა

იმუშავეთ სახელმძღვანელოს მე-5, მე-6, მე-11 და მე-13 პარაგრაფის მასალით, მათში მოცემული რუკებით, წყაროებითა და ილუსტრაციებით, აგრეთვე მოსწავლის რვეულში შესრულებული დავალებებით. აირჩიეთ ქვემოთ მოცემული სამი ფორმატიდან ერთი და შეასრულეთ იგი.

ფორმატი 1. ერთი იმპერიის წარდგენა

მოამზადეთ ერთი იმპერიის წარდგენა ოთხ-ხუთ სლაიდზე ან პლაკატზე. იმუშავეთ ოთხ-ხუთკაციან ჯგუფში. აირჩიეთ ერთი იმპერია: აქადი და ბაბილონი, ასურეთი, აქემენიანთა ირანი ან ჩინეთი.

წარდგენაში პასუხი გაეცით ხუთ შეკითხვას: როგორ გაერთიანდა და როგორ ფართოვდებოდა იმპერია; როგორ იმართებოდა ცალკეული ოლქი და ვინ აკონტროლებდა მმართველებს; რა ერთიანი წესები მოქმედებდა მთელ ტერიტორიაზე (ფული, ზომა-წონა, კანონი, დამწერლობა, ენა); როგორ ვრცელდებოდა ინფორმაცია და როგორ იცავდა თავს იმპერია; რაზე იყო აგებული მმართველის ძალაუფლება.

თითოეულ პასუხს დაურთეთ ერთი კონკრეტული ფაქტი, ილუსტრაცია ან წყარო სახელმძღვანელოდან. წარადგინეთ მასალა კლასის წინაშე ხუთ-ექვს წუთში.

ფორმატი 2. მმართველის ხუთი წესი

დაწერეთ ნაშრომი „ხუთი წესი დიდი სახელმწიფოს მმართველისთვის“. იმუშავეთ დამოუკიდებლად.

ჩამოაყალიბეთ ხუთი წესი, რომელიც დიდი სახელმწიფოს შესანარჩუნებლადაა საჭირო და თითოეული დაასაბუთეთ ერთი ისტორიული მაგალითით: ვინ და რომელ იმპერიაში მოიქცა ასე და რა შედეგი მოჰყვა ამას. ხუთივე მაგალითი ერთი და იმავე იმპერიიდან არ უნდა იყოს აღებული.

ნაშრომის ბოლოს დაწერეთ, რომელი წესი მიგაჩნიათ ყველაზე მნიშვნელოვნად და რატომ. მოიყვანეთ ორი არგუმენტი.

ფორმატი 3. საკლასო დებატები „ძალა თუ საერთო წესები“

მოამზადეთ და ჩაატარეთ საკლასო დებატები. საჭიროა ორი ჯგუფი, თითოეულში ოთხი-ხუთი მოსწავლე.

პირველი ჯგუფი იცავს პოზიციას: იმპერიას, პირველ რიგში, სამხედრო ძალა და მკაცრი წესრიგი ამყარებს. მეორე ჯგუფი იცავს პოზიციას: იმპერიას, პირველ რიგში, საერთო კანონები, ერთიანი წესები და დამორჩილებული ხალხების მიმართ შემწყნარებლური დამოკიდებულება ამყარებს.

თითოეულმა ჯგუფმა მოამზადოს სამი არგუმენტი და თითოეულს დაურთოს კონკრეტული ისტორიული მაგალითი. ამასთან, მოამზადონ ორი შეკითხვა მოწინააღმდეგე ჯგუფისთვის.

დებატების ბოლოს ორივე ჯგუფმა ერთად ჩამოაყალიბოს საერთო დასკვნა: რაში ეთანხმებიან ერთმანეთს და რაში – არა.

რჩევები

1. ყოველი არგუმენტი კონკრეტულ ფაქტს უნდა ეყრდნობოდეს: მმართველის სახელს, რეფორმას, წყაროს ან ილუსტრაციას სახელმძღვანელოდან.

2. რუკას ყოველთვის მიმართეთ. იმპერიის ზომა და მისი მართვის სირთულე სწორედ რუკაზე ჩანს.

3. დებატებში ჯგუფი იცავს იმ პოზიციას, რომელიც მას ერგო და არა საკუთარ მოსაზრებას. საერთო დასკვნა კი ორივე ჯგუფის ერთობლივი სამუშაოა.

4. თუ ინტერნეტში მოძიებულ მასალას გამოიყენებთ, მიუთითეთ, რომელი საიტით ისარგებლეთ.

ინსტრუქცია მასწავლებლისთვის

პროექტული დავალება – „როგორ იმართებოდა დიდი იმპერია“ (პარაგრაფები 5, 6, 11, 13)

1. რას ემსახურება ეს პროექტი

იმპერიის მართვის საკითხი ოთხჯერ მუშავდება: მე-5 პარაგრაფში სარგონისა და ხამურაბის სახელმწიფოებით, მე-6 პარაგრაფში ასურეთით, მე-11 პარაგრაფში აქემენიანთა ირანით და მე-13 პარაგრაფში ჩინეთით. პროექტის მთავარი ამოცანა ამ ოთხი პარაგრაფის ერთმანეთთან დაკავშირებაა. მოსწავლე ხედავს, რომ დიდი სახელმწიფოს მმართველი ყოველთვის ერთი და იმავე ამოცანების წინაშე დგება: როგორ მიაწოდოს ბრძანება შორეულ ოლქს, როგორ შეაგროვოს გადასახადი, როგორ დაიცვას საზღვარი და როგორ დააკავშიროს ერთმანეთს განსხვავებული ხალხები. სწორედ ამიტომ ჩნდება ერთმანეთისგან დაშორებულ სახელმწიფოებში მსგავსი გადაწყვეტილებები: ერთიანი ფული, ერთიანი ზომა-წონა, ერთიანი დამწერლობა და გზების სისტემა.

მეორე ამოცანა შეფასებაა. მოსწავლემ უნდა შეადაროს მმართველობის ორი განსხვავებული ხერხი: ასურეთის მეფეების სისასტიკე და კიროს დიდის შემწყნარებლობა, ცინ შიხუანდის მკაცრი წესრიგი და აშოკას გადაწყვეტილება. ეს შედარება პირდაპირ ეხმიანება რვეულის დავალებებს მე-11 და მე-12 პარაგრაფებში.

2. ადგილი სასწავლო პროცესში

პროექტი მე-11 პარაგრაფის შემდეგ იწყება. ამ მომენტისთვის მოსწავლისთვის უკვე ცნობილია სამი იმპერიის მართვის ხერხები, მეოთხე კი, ჩინეთი, პროექტზე მუშაობის პერიოდში განიხილება.

ეს გარემოება წინასწარ უნდა გაითვალისწინოთ. ჩინეთი უნდა აირჩიოს მხოლოდ იმ ჯგუფმა, რომელიც მზად არის, მე-13 პარაგრაფს დამოუკიდებლად გაეცნოს; ამ შემთხვევაში წარდგენა უკვე ჩატარებული გაკვეთილის შემდეგ მოხდება და მასალა ნაცნობი იქნება. მეორე და მესამე ფორმატისთვის ჩინეთის მაგალითი სავალდებულო არ არის.

სამუშაოს დაახლოებით ორი კვირა ეთმობა და საკლასო დროიდან სამ მონაკვეთს მოითხოვს: მე-11 გაკვეთილის ბოლოს ათი-თორმეტი წუთი პროექტის გაცნობას, მომდევნო კვირის გაკვეთილზე ათი წუთი შუალედურ კონსულტაციას და ერთი სრული გაკვეთილი წარდგენას.

3. კავშირი სტანდარტთან

პროექტი ორ სამიზნე ცნებას ამუშავებს: „ძალაუფლება“ და „ისტორიული მოვლენა/პროცესი“.

სტანდარტის შედეგი 5 პროექტის ძირითადი შედეგია. მუშავდება სამი ინდიკატორი: მმართველობის ფორმების შედარება და მათი ეფექტიანობის შეფასება; სახელმწიფო ინსტიტუტების ჩამოყალიბებისა და ტრანსფორმაციის მიზეზების ანალიზი; არგუმენტირებული პოზიციის ჩამოყალიბება მმართველობის სხვადასხვა ფორმის უპირატესობებისა და ნაკლოვანებების შესახებ.

სტანდარტის შედეგი 6-დან მუშავდება ინდიკატორი: მსოფლიო ისტორიის სხვადასხვა მოვლენისა და პროცესის შედარება არსებითი მახასიათებლების მიხედვით. სწორედ ამ ინდიკატორზეა აგებული პროექტის მეორე საკვანძო შეკითხვა.

დამატებით აქტიურდება სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორი: წყაროს სანდოობის განმაპირობებელი ფაქტორების გამოკვეთა. პროექტში გამოყენებული წყაროების ნაწილი თავად მმართველის ბრძანებით შეიქმნა: სარგონის დაბადების ლეგენდა, ბეჰისტუნის წარწერა და აშოკას ბრძანებები. სასურველია, კონსულტაციაზე ერთხელ მაინც დაუსვათ მოსწავლეს შეკითხვა, ვინ არის ამ ტექსტის ავტორი და რა ინტერესი ჰქონდა მას.

4. პროექტზე მუშაობის ეტაპები და მასწავლებლის როლი

პირველი ეტაპი – პროექტის გაცნობა. მე-11 გაკვეთილის ბოლოს წარადგინეთ დავალების პირობა და სამივე ფორმატი: ერთი იმპერიის წარდგენა, მმართველის ხუთი წესი და საკლასო დებატები. აქვე გააცანით მოსწავლეებს შეფასების კრიტერიუმები. პირველი ფორმატის შემთხვევაში იმპერიები ჯგუფებზე თავიდანვე გაანაწილეთ, რომ ერთი და იგივე იმპერია ორმა ჯგუფმა არ შეარჩიოს.

მეორე ეტაპი – შუალედური კონსულტაცია. თითოეულ მოსწავლეს ან ჯგუფს დაუსვით სამი შეკითხვა: რომელი პარაგრაფის მასალას იყენებთ; მართვის რომელი ხერხი გამოკვეთეთ; რომელი კონკრეტული ფაქტი ან წყარო ადასტურებს, რომ ეს ხერხი წარმატებით მოქმედებდა. მესამე შეკითხვა ყველაზე მნიშვნელოვანია, რადგან სწორედ აქ ჩანს, დასაბუთებულია თუ არა მოსწავლის მსჯელობა.

მესამე ეტაპი – წარდგენა. თითოეულ წარდგენას ხუთი-ექვსი წუთი დაუთმეთ, დაბოლოს, ერთი დამატებითი შეკითხვა დასვით. მაგალითად: რა მოხდებოდა, ეს ღონისძიება რომ არ გაეტარებინა მმართველს; სხვა რომელ იმპერიაში შეგხვდათ მსგავსი გადაწყვეტილება.

პირველი ფორმატის შემთხვევაში ყველა ჯგუფის წარდგენის შემდეგ დაფაზე შეავსეთ საერთო ცხრილი: სვეტებში იმპერიები, სტრიქონებში კი ის ხუთი ამოცანა, რომელზეც ჯგუფები მუშაობდნენ. ცხრილის შევსება კლასთან ერთად ხდება და ხუთ-შვიდ წუთს იკავებს. სწორედ ეს ცხრილი პასუხობს პროექტის მეორე საკვანძო შეკითხვას.

5. ფორმატების ორგანიზება

პირველ ფორმატში ჯგუფში როლები წინასწარ გაანაწილეთ: ხუთი შეკითხვიდან თითოეულს ერთი მოსწავლე ამზადებს, ხოლო თუ ჯგუფი ოთხკაციანია, ბოლო ორი შეკითხვა ერთად მუშავდება. წარდგენისას, სასურველია, ჯგუფის თითოეულმა წევრმა თავისი ნაწილი წარმოადგინოს.

მეორე ფორმატი დამოუკიდებელი მუშაობისთვისაა განკუთვნილი. მასში მთავარია პირობის ის ნაწილი, რომ ხუთივე მაგალითი ერთი იმპერიიდან არ უნდა იყოს აღებული: სწორედ ეს პირობა აიძულებს მოსწავლეს, ოთხივე პარაგრაფი გამოიყენოს დავალებაზე მუშაობისას.

მესამე ფორმატს ცალკე ორგანიზება სჭირდება. დებატებს დაუთმეთ თხუთმეტი-ოცი წუთი და დრო ისე გაანაწილეთ, რომ საერთო დასკვნისთვის ხუთი წუთი მაინც დარჩეს: ეს ნაწილი დებატების ყველაზე ღირებული მონაკვეთია. პოზიციები ჯგუფებზე წილისყრით ან თქვენი გადაწყვეტილებით გაანაწილეთ და მოსწავლეებს განუმარტეთ, რომ ჯგუფი პოზიციას იცავს და არა საკუთარ მოსაზრებას. გახსოვდეთ, დებატებში გამარჯვებული მხარე არ არის.

ჯგუფურ ფორმატებში თითოეული მოსწავლის წვლილი ცალკე უნდა ჩანდეს, ამიტომ ერთიანი ქულის დაწერა მიზანშეწონილი არ არის.

6. შეფასება

განმავითარებელი შეფასება ორ მომენტში ტარდება: შუალედურ კონსულტაციაზე და პროექტის წარდგენის შემდეგ. კონსულტაციაზე ყურადღება მიაქციეთ იმას, ახლავს თუ არა თითოეულ მოსაზრებას ისტორიული მაგალითი; წარდგენის შემდეგ კი იმას, როგორ უპასუხა მოსწავლემ დამატებით შეკითხვას.

განმსაზღვრელი შეფასებისთვის გამოიყენეთ ქვემოთ მოცემული რუბრიკა. სასურველია, იგი მოსწავლეებს პროექტის გაცნობისთანავე დაურიგდეთ.

კრიტერიუმი	მაღალი დონე	საშუალო დონე	გასავითარებელი დონე
მმართველობის ხერხების ცოდნა	დასახელებულია სამი ან მეტი ხერხი და თითოეული ახსნილია	დასახელებულია ორი ხერხი, ახსნილია ნაწილობრივ	ხერხები ჩამოთვლილია ახსნის გარეშე
შედარება და დასკვნა	შედარებულია სხვადასხვა იმპერიის ან მმართველის ხერხი და ჩამოყალიბებულია დასკვნა	შედარება მოცემულია, დასკვნა ზოგადია	მასალა ერთ იმპერიაზე შემოიფარგლება
დასაბუთება	თითოეული მოსაზრება ორი არგუმენტით არის დასაბუთებული და თითოეულს ისტორიული მაგალითი ახლავს	მოსაზრებას ერთი არგუმენტი და მაგალითი ახლავს	მოსაზრება მაგალითით არ არის გამყარებული
წარდგენა	მასალა თანმიმდევრულად არის გადმოცემული, რეგლამენტი დაცულია, პასუხი გაეცა დამატებით შეკითხვას	მასალა გადმოცემულია, თანმიმდევრობა ყოველთვის არ არის დაცული	წარდგენა ტექსტის კითხვით შემოიფარგლება

7. დიფერენცირება

სამივე ფორმატი განსხვავებულ სამუშაოს გულისხმობს. მოსწავლისთვის, რომელსაც კლასის წინაშე გამოსვლა უჭირს, მეორე ფორმატი უფრო მოსახერხებელია, რადგან იგი წერით სამუშაოს გულისხმობს. დებატები კი მათ გამოადგებათ, ვისაც ზეპირი მსჯელობა ურჩევნია.

მოსწავლეს, რომელსაც სამუშაოს დაწყება უჭირს, პირველი ნაბიჯი ცალკე დაუზუსტეთ: აირჩიოს ერთი მმართველი და ჩამოწეროს, რა გააკეთა მან სახელმწიფოსთვის. მოსწავლის რვეულის მე-5 და მე-11 პარაგრაფის ცხრილები – სარგონისა და დარიოსის რეფორმები – მზა მასალაა ამ სამუშაოსთვის.

მოსწავლეს, რომელიც მზადაა დამატებითი დავალებისთვის, დაუსვით შეკითხვა: რომელი წესები მოქმედებს დღესაც და რატომ. სავარაუდო პასუხი ერთიანი ფულის, ზომა-წონისა და საერთო ენის მასალით მზადდება.

8. ხშირი შეცდომები და მათი თავიდან აცილება

პირველი: მოსწავლეთა ნაწილი მმართველის საქმეების ჩამოთვლით შემოიფარგლება და არ ხსნის, რა ამოცანის გადაჭრას ემსახურებოდა თითოეული მათგანი.

მეორე: შედარება მსგავსების დასახელებით სრულდება და განსხვავება ყურადღების გარეშე რჩება. საერთო ცხრილის შევსებისას ერთი სტრიქონი მაინც განიხილეთ იმ კუთხით, თუ რით განსხვავდებოდნენ იმპერიები ერთმანეთისგან.

მესამე: დებატები პიროვნულ დაპირისპირებად გადაიქცევა. ამის თავიდან ასაცილებლად წინასწარ განუმარტეთ მოსწავლეებს, რომ ჯგუფი კონკრეტულ პოზიციას იცავს და დებატები საერთო დასკვნით დაასრულეთ.

მეოთხე: მკაცრი მმართველის ღონისძიებები დადებით შეფასებას იღებს იმის გამო, რომ იმპერიას აძლიერებდა. სასურველია, საერთო დასკვნაში ერთი შეკითხვა მაინც დაისვას იმის შესახებ, რას ნიშნავდა ეს ღონისძიებები იმ ადამიანებისთვის, რომლებზეც ისინი ვრცელდებოდა.

ნაწილი V. დანართები

ამ ნაწილში სამი დამხმარე მასალაა წარმოდგენილი: სცენარებში გამოყენებული მეთოდების ცნობარი, შეფასების ინსტრუმენტების ნიმუშები და სასწავლო რესურსების ნუსხა. მასწავლებელი მათ საჭიროებისამებრ მიმართავს.

დანართი 1. მეთოდების ცნობარი

ცხრილებში თავმოყრილია ის მეთოდები, რომლებიც ცამეტივე სცენარშია გამოყენებული. თითოეულთან მითითებულია, რას აკეთებს მოსწავლე და რომელ პარაგრაფებში გვხვდება იგი.

გაკვეთილის გახსნა და წინარე ცოდნის გააქტიურება

მეთოდი	რას აკეთებს მოსწავლე	პარაგრაფები
პრობლემური შეკითხვა	პასუხობს შეკითხვას, რომელზეც პასუხი ჯერ არ იცის; ვარაუდს გაკვეთილის ბოლოს ამოწმებს	1, 3, 5, 6, 7, 9, 10
გონებრივი იერიში	ჩამოთვლის ყველაფერს, რაც თემის შესახებ იცის; ჩამონათვალი დაფაზე რჩება და გაკვეთილის მსვლელობისას ზუსტდება	1, 5, 9
ორი თარიღის შედარება	ადგენს, რომელი წელია უფრო ადრინდელი და ხსნის, რის მიხედვით გადაწყვიტა ასე	2
ილუსტრაციაზე დაკვირვება და ვარაუდის გამოთქმა	აღწერს, რას ხედავს გამოსახულებაზე და გამოთქვამს ვარაუდს, რა ინფორმაციას იძლევა იგი	1, 12
მმართველის ამოცანის სიმულაცია	თავად გადაწყვეტს, როგორ მართავდა დიდ სახელმწიფოს, შემდეგ საკუთარ გადაწყვეტილებას ისტორიულ ფაქტს ადარებს	11
რიცხვის გამოცნობა	ხსნის, რას შეიძლება ნიშნავდეს დაფაზე დაწერილი რიცხვი; პასუხი ტექსტით მოწმდება	13
პოზიციის არჩევა და დასაბუთება	ირჩევს ერთ პოზიციას შემოთავაზებულთაგან და ასახელებს ერთ არგუმენტს; ბოლოს არჩევანს უბრუნდება	3, 12

წყაროსა და ტექსტზე მუშაობა

მეთოდი	რას აკეთებს მოსწავლე	პარაგრაფები
წყაროზე მუშაობა შეკითხვების მიხედვით	კითხულობს წყაროს და პასუხობს წინასწარ დასმულ სამ შეკითხვას: ვინ არის ავტორი, რას ამბობს, რამდენად სანდოა ეს ცნობა	1, 5, 6, 8, 9, 10, 11
წყაროდან ორი სახის ინფორმაციის გამოყოფა	წყაროდან ცალკე ამოწერს ფაქტებს და ცალკე ავტორის შეფასებებს	5, 11
მოქმედებათა თანმიმდევრობის აღდგენა	წყაროდან ამოკრებს მოქმედებებს და ალაგებს დროში თანმიმდევრულად	9

მეთოდი	რას აკეთებს მოსწავლე	პარაგრაფები
მტკიცებულებიდან დასკვნის ჩამოყალიბება	ერთი აღმოჩენის მიხედვით აყალიბებს დასკვნას იმ ხალხის ცხოვრებაზე, ვისაც ეს აღმოჩენა ეკუთვნის	9
ორი ეპოქის ნორმების შედარება	ერთმანეთს ადარებს ორ განსხვავებულ წესს და ხსნის, რით განსხვავდება ისინი	10
ავტორის პოზიციის გამოკვეთა	ადგენს, ვისი დავალებით ან რა მიზნით შეიქმნა ტექსტი, და ხსნის, როგორ აისახა ეს მის შინაარსზე	5, 11

შენიშვნა: სახელმძღვანელოში წერა და მონიშვნა დაუშვებელია. ამიტომ ყველა მეთოდი, რომელიც ტექსტში ინფორმაციის გამოყოფას გულისხმობს, რვეულში ან ცალკე ფურცელზე სრულდება.

მეთოდი	რას აკეთებს მოსწავლე	პარაგრაფები
კლასიფიკაციის ცხრილი	ჩამონათვალს ანაწილებს სვეტებში ერთი კრიტერიუმის მიხედვით და არჩევანს ასაბუთებს	1, 2, 5, 6, 10
შედარების ცხრილი და ვენის დიაგრამა	გვერდით ნაწილებში წერს თითოეულის თავისებურებას, შუა ნაწილში კი საერთოს	1, 3, 7, 11, 12
მიზეზისა და შედეგის ჯაჭვი	ავსებს ცარიელ უჯრებს ისე, რომ თითოეული რგოლი წინა რგოლიდან გამომდინარეობდეს	3, 6, 7, 8, 10, 12
სქემისა და პირამიდის შევსება	ჩამონათვალს ალაგებს იერარქიის ან თანმიმდევრობის მიხედვით და ხსნის, რატომ შეარჩია ეს თანმიმდევრობა	4, 8, 13
შესაბამისობის დადგენა	ერთმანეთს უკავშირებს ცნებასა და მის აღწერას	3, 6
დროის ხაზზე მუშაობა	მოვლენებს ათავსებს დროის ხაზზე თანმიმდევრულად და ადგენს, რომელ საუკუნეს განეკუთვნება თითოეული	2, 12
რუკაზე მუშაობა და მარშრუტის აღდგენა	კონტურულ რუკაზე აღნიშნავს ტერიტორიას, ქალაქებსა და გზებს და რუკის ლეგენდაში მოცემულ სხვა ინფორმაციას	3, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13
ეტაპების თანმიმდევრობით დალაგება	აღწერილობებისთვის ადგენს სწორ რიგს და ასათაურებს თითოეულ ეტაპს	1

მეთოდი	რას აკეთებს მოსწავლე	პარაგრაფები
დილემაზე მუშაობა	ირჩევს ერთ გადაწყვეტილებას ორი შესაძლებლობიდან და ასაბუთებს არჩევანს; ერთადერთი სწორი პასუხი არ არსებობს	4
როლური თამაში	კონკრეტული პირის სახელით მოქმედებს და გადაწყვეტილებას იმ ეპოქის პირობებით ხსნის	4
შემთხვევის ანალიზი	განიხილავს ერთ კონკრეტულ საქმეს და აფასებს, სამართლიანია თუ არა მიღებული გადაწყვეტილება	5
საექსპერტო ჯგუფები	ჯგუფში ამუშავებს მასალის ერთ ნაწილს და შემდეგ კლასს აცნობს დასკვნას	7

მეთოდი	რას აკეთებს მოსწავლე	პარაგრაფები
დებატის ელემენტები	ერგებული პოზიციის სასარგებლოდ ასახელებს არგუმენტს და პასუხობს მოწინააღმდეგის შეკითხვას	6
სოკრატული დიალოგი	პასუხობს ერთმანეთზე აგებულ შეკითხვათა რიგს და თითოეულ პასუხს ასაბუთებს	12
არგუმენტების ორ სვეტად დალაგება	დაფაზე ან რვეულში ორ სვეტად ალაგებს ორი მიდგომის სასარგებლო არგუმენტებს, დაბოლოს, ირჩევს პოზიციას	11
არგუმენტირებული წერითი პასუხი ოთხი ნაბიჯით	წერს პასუხს თანმიმდევრობით: პოზიცია, მიზეზი, მაგალითი, შეჯამება	8
წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობა	დავალებას ასრულებს პარტნიორთან ერთად და შედეგს კლასს წარუდგენს	ყველა პარაგრაფი

გაკვეთილის შეჯამება

მეთოდი	რას აკეთებს მოსწავლე	პარაგრაფები
შემაჯამებელი დისკუსია	უბრუნდება გაკვეთილის საკვანძო შეკითხვას და პასუხს ერთი-ორი წინადადებით აყალიბებს	ყველა პარაგრაფი
გასასვლელი ბარათი	გაკვეთილის ბოლოს წერს ერთ წინადადებას, სადაც პასუხს ერთი ფაქტით ასაბუთებს	1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10
მოკლე წერითი რეფლექსია	ორ-სამ წინადადებაში წერს, რა დასკვნამდე მივიდა გაკვეთილზე	11, 12, 13
ნაცნობი წესის გამოყენება	ნასწავლ წესს იყენებს სასკოლო ცხოვრებიდან აღებულ მაგალითზე	13
მოდელირების დავალების დასრულება	ასრულებს მოსწავლის რვეულში მოცემულ ესკიზს და წერს წინადადებას, რომელიც შესრულებულ ნახაზს ხსნის	4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13

დანართი 2. შეფასების ინსტრუმენტების ნიმუშები

ქვემოთ მოცემული ნიმუშები სცენარებში აღწერილ ინსტრუმენტებს ეყრდნობა და მასწავლებელს კონკრეტული გაკვეთილისთვის შეუძლია მათი მორგება.

დაკვირვების ფურცელი

ფურცელი წყვილებსა და ჯგუფებში მუშაობის დროს ივსება. თითოეულ უჯრაში იწერება ნიშანი: + აღნიშნავს, რომ მოქმედება დამოუკიდებლად შესრულდა, ± – რომ დახმარება დასჭირდა, – რომ ჯერ არ გამოსდის.

მოსწავლე	იყენებს კრიტერიუმს დამოუკიდებლად	დასკვნას ასაბუთებს ფაქტით	მონაწილეობს ჯგუფის მუშაობაში

რუბრიკის ნიმუში 1: წყაროსთან მუშაობა

ეს ნიმუში სტანდარტის შედეგი 1-ის ინდიკატორებს ეყრდნობა და გამოდგება იმ გაკვეთილებზე, სადაც წყაროსთან მუშაობა ცენტრალურ ადგილს იკავებს.

კრიტერიუმი	მაღალი დონე	საშუალო დონე	დაწყებითი დონე
წყაროს კლასიფიცირება	წყარო სწორადაა დახასიათებული ფორმისა და შექმნის დროის მიხედვით, არჩევანი დასაბუთებულია	წყარო სწორადაა დახასიათებული, დასაბუთება არასრულია	წყარო დასახელებულია, კლასიფიცირება არ არის
სანდოობის შეფასება	დასახელებულია ავტორი და მისი მიზანი; ჩამოყალიბებულია დასკვნა სანდოობაზე	დასახელებულია ავტორი, მიზანი განხილული არ არის	სანდოობაზე მსჯელობა არ არის

რუოვლებრიკის ნიმუში 2: მიზეზშედეგობრივი მსჯელობა

ეს ნიმუში სტანდარტის შედეგი 6-ის ინდიკატორებს ეყრდნობა და გამოდგება იმ გაკვეთილებზე, სადაც მნის მიზეზები და შედეგები განიხილება.

კრიტერიუმი	მაღალი დონე	საშუალო დონე	დაწყებითი დონე
მიზეზისა და შედეგის კავშირი	დასახელებულია ორი მიზეზი და ორი შედეგი; თითოეული ფაქტითაა გამყარებული	დასახელებულია ერთი მიზეზი და ერთი შედეგი	მოვლენა აღწერილია, მიზეზი ან შედეგი დასახელებული არ არის
დასკვნის ჩამოყალიბება	დასკვნა ჩამოყალიბებულია და ორი არგუმენტით არის დასაბუთებული	დასკვნა ჩამოყალიბებულია, არგუმენტი ერთია	დასკვნა ზოგადია და მასალას არ ეყრდნობა

მოსწავლის თვითშეფასების ფურცელი

ფურცელი მოსწავლემ დამოუკიდებლად უნდა შეავსოს; ხუთივე დებულება მოსწავლის მოქმედებას აღწერს და არა მის ცოდნას.

დებულება	დიახ	ნაწილობრივ	ჯერ არა
შემიძლია ავხსნა, რატომ არ ეყრდნობა ისტორიკოსი ერთადერთ წყაროს			
შემიძლია დავადგინო, რომელ საუკუნეს განეკუთვნება კონკრეტული წელი			
შემიძლია ორი ცივილიზაცია შევადარო ერთი კრიტერიუმით			
შემიძლია დასკვნა კონკრეტული ფაქტით დავასაბუთო			
შემიძლია რუკაზე ვიპოვო ის ტერიტორია, რომელზეც გაკვეთილზე ვისაუბრეთ			

თუ მოსწავლის თვითშეფასება მასწავლებლის დაკვირვებას არ ემთხვევა, ეს თავისთავად სასარგებლო ინფორმაციაა: იგი აჩვენებს, სად აფასებს მოსწავლე საკუთარ შესაძლებლობებს არასწორად და რომელ დავალებაზე სჭირდება მას დამატებითი მხარდაჭერა.

დანართი 3. სასწავლო რესურსების ნუსხა

ნუსხა მოიცავს მხოლოდ იმ რესურსებს, რომლებიც სცენარებშია მითითებული. იგი სავალდებულო არ არის, თუმცა, მასწავლებელს გაკვეთილის მომზადებაში დაეხმარება.

მუზეუმები და ელექტრონული კოლექციები:

1. საქართველოს ეროვნული მუზეუმი (მუსეუმ.გე) – სიმონ ჯანაშიას მუზეუმში დაცული მუმიის სარკოფაგი (პარაგრაფი 7), ურარტული ქვის წარწერები, მათ შორის მენუას წარწერა (პარაგრაფი 9), აქემენიანური სტილის ნაგებობებისა და ოქროს სამკაულების მასალა (პარაგრაფი 11), დროის საზომი ხელსაწყოები (პარაგრაფი 2).

2. დმანისის მუზეუმ-ნაკრძალი – ჰომინინების აღმოჩენის მასალა და რეკონსტრუქციები (პარაგრაფი 3).

3. ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი (მანუსკრიპტ.გე) – ლაილაშის ბიბლიის აღწერა და ისტორია (პარაგრაფი 10), „სიბრძნე ბალავარისის“ ტექსტის ისტორია (პარაგრაფი 12).

4. დავით ბააზოვის სახელობის საქართველოს ებრაელთა ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმი ქართველთა და ებრაელთა თანაცხოვრების ისტორია (პარაგრაფი 10).

5. ბრიტანეთის მუზეუმი (ბრიტისჰმუსეუმ.ორგ/ცოლლეცტიონ) – ურის „შუმერული სტანდარტი“ და ლურსმული ფირფიტები (პარაგრაფი 4), აქადის იმპერიის ექსპონატები (პარაგრაფი 5), აშურბანიფალის ბიბლიოთეკის ფირფიტები და ასურული რელიეფები (პარაგრაფი 6), როზეტის ქვა (პარაგრაფი 7), ფინიკიური კოლექცია (პარაგრაფი 10), ოქროს დარიკი (პარაგრაფი 11), ინდის ხეობის ბეჭდები (პარაგრაფი 12), ტერაკოტის არმია და ჩინური მონეტები (პარაგრაფი 13).

6. ლუვრი (ცოლლეცტიონს.ლოუვრე.ფრ) – ხამურაბის კანონების სვეტი (პარაგრაფი 5), ფინიკიური კოლექცია (პარაგრაფი 10).

7. ბერლინის პერგამონის მუზეუმი – იშთარის კარიბჭის რეკონსტრუქცია და მოჭიქული აგურის ტექნოლოგია (პარაგრაფი 5).

8. კაიროს ეგვიპტური მუზეუმი და გიზის პლატოს ოფიციალური რესურსები – ტუტანხამონის განძი და პირამიდების მშენებლობა (პარაგრაფი 7).

9. სტამბოლის არქეოლოგიის მუზეუმი – კადეშის ზავის ტექსტის შემცველი თიხის ფირფიტა (პარაგრაფი 8).

10.ერებუნის მუზეუმ-ნაკრძალი – ციხესიმაგრე და არგიშთი I-ის წარწერა (პარაგრაფი 9).

ძეგლები და საერთაშორისო ელექტრონული რესურსები:

იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხა (წჰც.უნესცო.ორგ) – ხათუსას გეგმა და ნაგებობების აღწერა (პარაგრაფი 8), მოჰენჯო-დარო (პარაგრაფი 12), ჩინეთის დიდი კედელი და ცინ შიხუანდის სამარხი (პარაგრაფი 13).

ალტამირასა და ლასკოს გამოქვაბულების ოფიციალური ვებგვერდების ვირტუალური ტურები – პრეისტორიული ხელოვნების საკლასო ჩვენებისთვის (პარაგრაფი 3).

უგარითის საგალობლის მეცნიერული რეკონსტრუქციის საჯაროდ ხელმისაწვდომი აუდიოჩანაწერები (პარაგრაფი 9).

ბეჰისტუნის წარწერის ფოტოები და აღწერა, რომლებიც კლდის სიმაღლესა და წარწერის მასშტაბზე იძლევა წარმოდგენას (პარაგრაფი 11).

5. სახელმძღვანელოს ყღ-კოდით მითითებული ვიდეომასალა – ყველა პარაგრაფში. სასურველია, მასწავლებელმა იგი გაკვეთილამდე გადახედოს და მისი ადგილი წინასწარ განსაზღვროს.

წყაროები და სამეცნიერო ლიტერატურა:

1. ჰეროდოტეს „ისტორიის“ ქართული თარგმანი – პარაგრაფებში 1, 10 და 11 ციტირებული ადგილების სრულად წასაკითხად.

2. პროკოპი კესარიელის „საიდუმლო ისტორიის“ ქართული თარგმანი (პარაგრაფი 1).

3. „გილგამეშიანის“ ქართული თარგმანი და ზურაბ კიკნაძის გამოკვლევები (პარაგრაფი 4).

4. სემიუელ კრამერის ნაშრომები შუმერული ცივილიზაციის შესახებ; პარაგრაფში სწორედ მის მიერ გაშიფრული ტექსტია მოცემული შუმერელი მოსწავლის ერთი დღის შესახებ (პარაგრაფი 4).

5. კოლინ რენფრიუსა და პოლ ბანის სახელმძღვანელო არქეოლოგიაში – არქეოლოგიური კვლევის ეტაპების დეტალურად გასაცნობად (პარაგრაფი 1).

6. დავით ლორთქიფანიძის ნაშრომები ადამიანის უძველესი წარსულის შესახებ (პარაგრაფი 3).

7. გიორგი მელიქიშვილის გამოკვლევები ურარტუსა და უძველესი ქართველური ტომების შესახებ (პარაგრაფები 6, 8, 9).

8. მასალები ჯორჯ სმითის აღმოჩენისა და ნინევიის ფირფიტების გაშიფვრის შესახებ (პარაგრაფი 6).

9. მასალები ბედრჟიხ ჰროზნის აღმოჩენისა და ხეთური ენის გაშიფვრის შესახებ (პარაგრაფი 8).

10. „სიბრძნე ბალავარისის“ ქართული გამოცემა (პარაგრაფი 12).

11. კონფუცის გამონათქვამების კრებული „ლუნ იუი“, სადაც ოქროს წესის სრული კონტექსტია მოცემული (პარაგრაფი 13).

12. მასალები „აბრეშუმის გზის“ მარშრუტებისა და სამხრეთ კავკასიაზე გამავალი მონაკვეთის შესახებ (პარაგრაფი 13).

საქართველო უძველესი დროიდან ჩართული იყო დიდ მსოფლიო ცივილიზაციებთან მჭიდრო ურთიერთობებში. ამის ნათელი მაგალითია საქართველოში აღმოჩენილი არაერთი არტეფაქტი. გოხებში (თეთრიწყაროს რაიონი) ნაპოვნი საბრძოლო ეტლი მიანიშნებს, რომ ხეთების, ეგვიპტელებისა და ასურელების საბრძოლო ხელოვნებას ქართულ სამყაროშიც კარგად იცნობდნენ. ეს აღმოჩენა პირდაპირი დასტურია იმისა, რომ უძველესი დროიდან საქართველოში სამხედრო საქმეში აქტიურად იყენებდნენ ცხენშებმულ მსუბუქ ეტლებს.

ქართულ სამყაროს იცნობდნენ სხვა ცივილიზაციებიც. უკვე ძველ პერიოდში გამოიკვეთა საქართველოს მნიშვნელობა როგორც სავაჭრო-ეკონომიკური, ისე სამხედრო თვალსაზრისით. ჩვენი ქვეყანა ყოველთვის იყო აღმოსავლური და დასავლური კულტურების შეხვედრის ადგილი.

